

Sacraru[illegible]
Cerimon[illegible]
Ro[illegible]

SACRARVM CERIMONIARVM, SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE LIBRI TRES.

POST OMNES OMNIVM EDITIONES summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuersis Ecclesiasticis non tam iucundi, quàm vtiles & necessarij.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
M. D. LXXII.

Cum gratia & Priuilegio Cæsa. Maiest.

SANCTISSIMO D. NOSTRO DOMINO LEONI X. PONT. MAX. CHRISTI. MARCEL. ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN.

FOELICITATEM:

Etustissimam sacrarum cerimoniarum Obseruationem Beatiss. Pater: & vna cum ipsa religione ortam esse conspicuũ est. Velut enim hæc mortalibus semper optima, ac summopere necessaria extitit, vtpote, qua Deos immortales suspicerent, admirarentur & colerent, ita sine debito. cerimoniarum ornatu inculta est, informis, ac omni pulchritudine vacua Placet recognitio Principi. Beneuolentia placet: At multo magis gratum obsequium, si & gestuum veneratione. & compositione verborum, & munerum blandimentis afficiatur Sedet in sublimi solio Rex omnium optimus, circunstant diuinæ mẽtes, quæ certatim se illi gratas reddunt, diuersis agitationibus cœli mouentur. Coeunt partim, partim dissentiunt elementa. Quod suum est agũt alia, & pro temporis varietate mutantur. Summa denique consensione, disparibus tamen officiis, sibi ipsi consonat, suoque principio obsequitur vniuersum. Quare mortales quoque, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat, et præcipue nos, qui supremi illius splendoris facti sumus diuina voluntate participes, candidissimæ pietati purissimisque sacrificijs, delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, quæ post tot annos sub tanto principe in lucem prodiisse lætatur. Vbi non Delphica oracula, neque Thamoræ, aut Orphei hymnos, quibus se adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut vanam Hebræorum superstitionem, non mutabilem Caldæorum ignem neque Aegyptiorum

Serapim,

Serapim, aut Persarum solem inuenies, sed diuini numinis deductionem, preces castissimas, cælestis patriæ speciem, sacratissimos ritus, arcana præfigurata misteria. Quid enim aliud Pontificum electio, conciliorum norma, diuorum adscriptio, Cardinalium allectio, pontificalis pompa, admissio principum, aliique sacrorum vsus, quàm in vnum totius vniuersi principem summum consensum, Dei prouidentiam, potestatem, splendorem, imperium, liberalitatem ostendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano constitutis melius, quàm per has cerimonias, quibus adeò celebratur Roma, tuaque authoritas colitur, diuina omnia illucere non possent. Hanc itaque lucubrationem accipe sacratissime Pontifex, quæ tantis auspiciis sub tuo augustissimo principatu inuulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoque animo amplectere, quod tam pro sui ipsius dignitate, quàm pro tui amplitudine gratissima quidem omnibus futura sit: & plurimum iucunditatis perpetuis temporibus allatura.

(∴)

TABVLA.

CAPITA LIBRI PRIMI.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

SECTIO TERTIA.

SECTIO QVARTA.

SECTIO QVINTA.

SEC.

SECTIO SEXTA.

SECTIO SEPTIMA.

SECTIO OCTAVA.

SECTIO NONA.

SECTIO DECIMA.

SECTIO VNDECIMA.

SECTIO DVODECIMA.

SECTIO TERTIADECIMA.

SECTIO QVARTADECIMA.

SECTIO QVINTADECIMA.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

CAPITA TERTII LIBRI.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

SECTIO TERTIA.

SECTIO QVARTA.

SECTIO QVINTA.

de or-

FINIS.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRImum eligendo. Sectio prima.

SACRAS Apostolicæ Sedis, Romanique Pontificis Cerimonias, ritus, & obseruationes quibus Summi Pōtifices vti consueuerunt, collecturi, congruum arbitramur ab ipsa Romani Antistitis electione inchoare: Si prius locum in quo electio ipsa celebranda est, descripserimus. Et quãuis Romani Pōtificis electio, vbicunque Pontifex decesserit, ex Gregorij decimi, Clementis quinti decretis, & institutis celebrari debeat: tamen quia frequenter Romæ, vbi plerunque agit, & auditores causarum Pontifice absente relinqui consueuêre, & in palatio apostolico apud Sanctum Petrum

trum haberi solet, vtpote in peculiari, & propria sede. locum conclauis (ita enim hodiè appellant, vbi patres pro electione includuntur) in ipso Apostolico Palatio designabimus. Is locus continet aulas superiores duas, siue tres, & Sacella duo, & ita vndique firmis repagulis, muroque clauditur, vt ostia nulla, fenestræ nullæ nisi altissimæ, exitus nullus, introitus tantùm vnus supersit.

DESCRIPTIO ROMANI *Conclauis.*

DVM igitur Pōtifici defuncto iusta peraguntur, Camerarius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & qui cameræ præsunt, curam instruendi, ornandique conclauis diligenter gerant: ad quem ascensum, aditumque vnum tantùm dimittant, qua ad Sanctum Petrum per ianuam in principio primæ aulæ meridem versus descenditur. In ipsa prima aula, quæ Regia appellatur, eò quòd ibi publica consistoria pro Regibus, Regijsque legatis suscipiendis celebrari solent, fenestrę portæque omnes muro, calcéque firmentur, præter illas, quibus ad sacella & ad secūdam aulam itur. Porta prima in prīcipio aulæ ferreis vectib⁹ & ferris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo esculenta & poculenta clausis patribus ministrētur.

In an-

In angulo ſiniſtrá intranti camerula aperiatur pro latrinis:quæ nullũ exitum,nullamq́; habeant feneſtram,in ea ſedulò ardeant lampades,ibique cerimoniarum miniſtri dormiant.In ſacello,ſiue capella minori ad dextrã, quæ diuo Nicolao dicata eſt,cõueniant patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebrandam:in maiori capella ad ſiniſtram parentur cellulæ pro patribus tot,quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi. In capite huius capellæ ad ſiniſtram intranti cameræ ſunt,in quibus ſacriſta palatij Apoſtolici habitat,harum prima pars,quæ latrinas habet,pro cõclaui reſeruetur, cætera omnia muro claudantur ita,vt tenebroſa fiat pars illa. Et ideo de prima camerula,dixim⁹, lampadibus accenſis continuè illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde cõſtituantur,non muro, aut materia diſtinctæ, ſed cortinis lineis,aut laneis tenuioribus ſeparatæ.Eriguntur namq; ipſæ cellulæ tignis quaternis,à ſuperiore parte,à quib⁹ cortinæ dependent,firmanturq́; ipſa tigna alijs lignis tranſuerſis ita,vt locus nõ maculetur, & inter cellulam & cellulam ſpatium dimittitur palmi vel circa.Famuli Cardinalium, vt primum diſtributio cellularum facta eſt illas ornare properent,quæ per literas alphabeti ſignantur.Inde non ordine, ſed forte

patribus distribuantur pridie, quàm ingredi antur cōclaue: vt cortinis lectis & opportuna suppellectili in tempore possint ornari. Locus ipse conclauis ita vndique claudendus, ac muniendus est, vt aditum nullum nisi vnum tantum (vt diximus) habeat, nemoque inclusos alloqui videre seu quippiam ad eos clam mittere queat. Sed aduertēdum est maximè, ne supra aut infra, siue à lateribus habitationum conclauis ire, stare, habitaréue quispiam possit, ne voce, signo, sono, aut aliquo alio ingenio perscrutari quæ intus fiunt, valeat. Interea patres crebrò cōueniant vel in sacristia ecclesiæ, vbi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur: finita missa, vel in domo Domini Camerarij (si ea est idonea, & si is est ex numero Cardinaliū). Nam & extra collegiū potest esse Camerari⁹. Administratio enim temporalium, & vrbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, vacante sede ad sacrum Collegiū, & præcipuè ad ipsum Camerarium spectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud eum tantùm, aut apud aliquam ædem sacrā (si magis id libet) cōuenire solent. Inter alia ibi constituūt quadruplices custodes futuri conclauis. Primæ portæ palatij custodia alicui magno prælato, vel nobili potenti vt primum obijt Pontifex, committitur, qui armata cohorte die noctu-

noctuque palatium, patresque tueatur: cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta qua ad locum conclauis ascenditur. Et hec demandatur cnnseruatoribus, & capitibus Regionum vrbis: qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus ciuibus, portam ipsam custodiant. Tertia custodia in secunda porta aliquanto superius demandari solet oratoribus laicis, siue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus, numero ad id idoneo. Quarta autem custodia, quæ est in ipso aditu vnico conclauis, committi consueuit prælatis dignioribus Romanæ curiæ sex aut octo, siue sint oratores, siue non: & si commodè fieri potest, & alij idonei censeantur, curandum, vt ex diuersis nationibus eligantur, vt omnium studijs tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad custodiarum distinctionem, & custodum numerum, & qualitatem, in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci commoditate, & conditione opportunè prouidere consueuit. Custodes primæ portæ palatij cum armatis, vt primum obijt Pontifex, locum seruant, alij verò cùm patres intrant conclaue. Et hæc quidem porta quatuor, vt diximus, serris munitur, extra vna, supra porticulum duabus,

infra porticulũ ipsum etiã vna. Et similiter interiore parte idem porticulum vna: custodes ipsius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinẽt clerici cerimoniarũ: aliam portæ clauem & clauẽ porticulæ interioris: ita vt neq; porta, neq; porticulũ aperiri possit sine cõsensu illorũ, qui sunt intus, & qui sunt extra. Aulæ siue duæ sint, siue tres, reseruantur pro deambulatione patrum. Et in vna ex eis remotiori scilicet, aliquando simul conuenire ad ea statuenda quę sunt præter electionem Pontificis. Quãquam secũdum sacrorũ canonum constitutionẽ fas non sit patribus aliud tractare ĩ cõclaui, nisi de prouidendo manifesto, & vrgẽti periculo terris Ecclesiæ & de substituendo pro tẽpore pœnitẽtiario summo, & camerario. S. R. Ecclesiæ, si interea vacarent, nõ est incouenıens & à maioribus nostris fraquentatum est tractare aliqua, quę etsi ipsum actũ electionis præcisè non respiciãt, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipsius Pontificis religiosam administrationem honestiori quodam vinculo temperant. Cęterum si aliquando contigerit, vt alibi celebranda esset pontificis electio, hinc esset sumẽdum exemplum & curandum in primis, vt locus ipse idoneus, & tutus & fideli militũ manu munitus sit: deinde vt aditus ad cõclaue tri-

plici

plici custodia firmari possit: tum aulam quã dam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro cardinalibus commodè constituantur: Inde vt sacellum contineat pro re diuina, & electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partem: & ita claudẽdum est ipsum conclaue, vt nemo ĩclusos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter transmittere iaceréue vllo modo queat. In eum locum supellex opportuna cõuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis, esculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quæ ad medicinã pertinent. Quæ verò ad cibum & potum attinent, portantur vespere & mane singulis diebus. Descripta summariè loci ĩ quo electio celebrari debet conuenienti forma, ad ipsam electiõem deueniendum est: cuius modum & originem altiùs aliquãtulum repetere non incõgruit.

ORDO ELIGENDI PONtificis & ratio.

Caput II.

IVs itaque eligendi summi Põtificis à Christo domino deriuatũ est. Ipse.n. Christ⁹ primũ denominatione successorem instituit, dicens Petro: Pasce

oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, si à Senatu ecclesiæ Roma. admitteretur. Senatus autem Romanæ ecclesiæ à Petro diuina inspiratione institutus est, cũ quo omnia ardua ecclesiæ negotia explicaret. Ad quẽue referret, videlicet collegium. xxiiij. Senatorum ex presbyteris & diaconibus Romanæ vrbis, instar xxiiij. seniorum, quos agnus Dei Christus Saluator, in Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco assistentium Apostolorum post eorum per orbem diuisionem elegerat ac designarat, ac consiliarios Romanæ ecclesiæ coadiutoresq́ue atque Romani Pontificis electores instituit. Cognoscẽtes igitur huiusmodi denominationis formam grauiter in futurum Ecclesiæ posse nocere, Senatores non Clementem acceperũt, sed Linum elegerunt, & illum post Petrũ pontificatui Romano præesse voluerunt: quamuis deinde Clemens decedentibus Lino, & Cleto, ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum lõgo tempore fuit obseruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Ecclesię sũmum Pontificem eligerent: Ipsi autem Senatores presbyteri scilicet et diacones vrbis, tẽporibꝰ, Syluestri primi Papę sunt appellati. S. R.E. Cardinales: principes videlicet in Eccle

sia:

ſia:qui poſtea tempore Innocētij Papæ.iiij. quod ille in concilio Lugdun.cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrum ſuſcepere. Interea verò oriētibus(vt aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris,inter eoſdē Senatores,reliqu9 clerus Romanus & populus ad præſentiam ſolummodò exhibendam in electione Pontificis,& eius corroborationem adiunctus eſt, inde(vt plerūque fit) inducta violētia aut aliter quomoducunq;, alij etiā à Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiuè tantum cœperunt interuenire, licet paſsiuè priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatorib9 in presbyteris & diaconibus. S.R.E.ius electionis in ſummum pontificem conueniret, prout patet ex cōcilio Stephani Papæ:& habetur in decretis.lxxix.di. Oportebat cum duobus ſequentibus capitibus. Vnde ſatis liquet,à Petro de præsbyteris & diaconibus. S. R.E.in ſummos pontifices eligendis,qui ſemper fuerunt ſenatores eccleſiæ:& hodiè & Stephani tēporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad ſedandas maiores contentiones & tumultus,qui ob eam rem ſæpè oriebantur, Romani imperatores manus ita appoſuerunt, vt nemo in pontificem canonice electus diceretur,niſi principis decreto eſſet confirmatus.Liberata poſt

hæc tempora Italia, ac Romana Ecclesia à Longobardorum durissimo iugo erepta: Hadrianus primus vt.lxiij.di.c. Hadrianus, siue Leo.iij.vt alij volunt, Romanum imperium ex Græcis in Germanos trãstulit, Carolũque magnũ Augustũ declarauit: cui electionẽ Romani põtificis, & ius ordinãdæ Romanæ ecclesiæ cõcessit. Nec multò pòst Leo octauus imperium Othoni Alemanorum regi ex Saxonum prosapia primò cõfirmauit. lxiij. di. in synodo, sed posteà pientissimi imperatores, quũ experientia didicissent, alijs forsan nõ ita pijs principib. succedẽtib⁹ huiusmodi auctoritatẽ Romanæ ecclesiæ & reipublicæ christianæ pernitiosam fore, præsertĩ quoniã Romanus põtifex à Christo institutus est, vt imperatorẽ, & omnes oues pasceret, purgarit, atq; speritualiter iudicaret, illa se potestate abdicarũt, iusq; integrum ad senatum ecclesiæ & Romanũ clerũ, & populũ redijt. Ludouico præsertim imperatore statuente atq; volẽte.lxiij.di. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani pontificis suprema monarchia satius ostẽdenda ad id res deducta est, vt Gregorius. V. Othone iij. consentiẽte, ĩperatores de cætero à nõnullis prĩcipib⁹ spiritualib. et sæcularib⁹ fore eligẽdos sanxerit: & sic ad summũ Põtificẽ Dei vices gerẽtẽ in terris, tãquã ad eum, per quẽ reges regnant

nant, ſupremũ Chriſtianæ momarchię principem Romani imperij moderationem pertinere ſignificauerit. Verùm cùm varijs cõtrarijsq; vulgi ſeditióibus atq; ſtudijs, & aliquãdo principium violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixæ, atq; etiam cruétiſsimæ pugnæ cõmitterẽtur: ſæpeq; altero per vim deiecto alter cathedram occuparet: res Romanę eccleſiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo, decẽ diuerſorum meritorum viri, Petri ſedem tenuerunt, Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus item ſecũdus, Leo nonus, Victor etiam ſecundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus: cuius ſucceſſor Nicolaus ſecundus, pontifex maximæ prudentiæ & ſanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra milleſimum, in cõcilio Lateran. ſacram legẽ de electione Ro. Pontificis per ſacrũ ſenatũ ſacroſanctę Rõanę eccleſię Cardinaliũ peragẽdã eſſe: quod deĩde ĩ cõcilio Senẽ. Alexãd. iij. et in Lug. Greg. decim9, ac Viennẽ. Clemẽs quintus confirmauerũt: cuius quidẽ legis obſeruãtia Apoſtolicã ſedem ex maxima calamitate liberauit. Deĩde vt ſchiſmata tollerẽtur, Alex. iij. in cõcilio gẽerali ſtatuit, vt ille demũ canõicè electus cenſeretur,

in

in quem duæ collegij partes consensissent, sed vetuit Symmachus cuipiam licere pontifice adhuc superstite, verbo scripto, vel promißionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de successore: transgressores dignitate & cõditione priuãs, accusantesque & cõscios impunitate ac præmio afficiẽdos cẽsens. Nicolaus insuper præfatus voluit, Romani Põtificis electionẽ cum deliberatione prædecessoris fieri debere. Posthæc autẽ ne diutinæ vacationis incommodis Rom. ecclesia premeretur néue patres varijs ambientiũ studijs corrumpi possent, Gregorius ꝑlibat⁹ eius nominis decimus, in cõcilio Lugdunẽ. statuit, Romano Pontifice vita functo, Cardinales præsentes decem tantùm dies absentes expectare debere, moxq; cũ illis qui adessent, locũ conclauis in vrbe, in qua Põtifex cum sua curia residebat, simul ingredi cum vno tantum ministro: vel si patens necesſitas fuerit, cum duob. Conclaue ipsum nullo pariete aut velamine separandum: in communi habitandũ, ita claudendũ, vt nullus postquã conuenerit, egredi queat: Neminem colloquium admittendum, nisi forte re vrgente, & vniuerso collegio approbatum, & à nemine nuncios, siue literas accipiendas, fenestrã siue porticulum vnum tantum dimittendũ, quo subministrari poſsint, quæ ad vitã pertinent.

tinent. Si verò postquam patres intrauerint, intra tres dies electionẽ non perfecerint: per quinque sequentes dies tam in prandio quã in cœna vna tantùm ferculo contentos esse oportere, quibus elapsis, si adhuc cõcordes non fuerint, panis tantùm, vinum & aqua illis administrentur, quoad Pontificem ritè eligant. Interim verò nihil de camera Apostolica à patribus percipiendum: nihil aliud omninò agẽdum, nisi communi consensu aliquid pro patrimonio ecclesiæ necessario sit prouidendum. Si quis ex patribus ob aduersam valetudinem, aut de nouo adueniens ingredi voluerit, re adhuc integra, admittendum ea conditione, vt eo vtatur quo alij patres tunc vtuntur. Si extra locum suæ curiæ Pontifex decesserit, conueniãt Cardinales in ciuitate illius territorij, vbi decessit in palatio episcopali, vel alio condecenti loco, & omnia seruent quæ superius sunt dicta. Statuit & alia pleraque Gregorius, quæ ad dominos conclauis & patrum tutelã ac securitatem pertinẽt: hortatur patres ad electionem ritè faciendam pro Dei honore & publica vtilitate, & pactiones, iuramenta obligationesque omnes pro ea re factas damnat atq; irritat. Hoc Gregorij decretũ Clemẽs cõfirmans declarat, illùdq; per sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales vacante sede,

nullo

nullo modo immutari posse:nec licere Cardinalib⁹ quicquã potestatis,aut iurisdictiõis põtificalis tunc exercere,nisi officio camerarij & miaoris pœnitẽtiarij,si fortè per id tẽpus vacarent,pro tẽpore prouidere.Pro territorio autẽ diocesim intelligi voluit hac additione,quòd si audiẽtia earum & literarum Apostolicarũ in aliquo certo loco Pontifice moriente remãserit,electionẽ, ibi nò autem vbi papa decesserat,esse celebrãdã,nisi prius p Papã statutũ fuisset de curia trãsferẽda.Itẽ si electione non cõpleta, patres de cõclaui simul vel successiuè exierit, cõpellẽdos esse à dominis, seu magistratibus locorũ,rursus ad cõclaue redire,& opus perficere. Demũ absoluit omnes Cardinales ad effectũ electionis ab omnibus censuris,& pœnis. Extat & decretum Clemẽtis sexti circa annũ salutis quadragesimum supra mille & trecentos editũ:per quod superiora statuta limitantur. Quod quia vltimum est,& in sacrorum canonum codicibus nõ adhuc descriptum, de verbo ad verbum duximus inserendum.

Clemens & c.ad perpetuam rei memòriã. Licet in cõstitutione à fe.re. Greg.papa.x.p̃decessore nostro, super electione Roma.põtificis edita in cõcilio Lugd.inter cætera caueatur expressè,quòd si eũdem põtificem in ciuitate,qua cũ sua curia residebat,diẽ clau-

dere

dere contingat extremum, Cardinales ĩ palatio, in quo idem põtifex habitat, omnes cõueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patenti necessitate duo permittũtur, sint contenti seruientibus clericis vel laicis, prout elegerint: vnum conclaue nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, & quod diebus certis non facta prouisione de pastore decursus, panis, vinũ, & aqua tantummodo eisdem Cardinalibus, donec subsequatur prouisio, administretur. Quia tamen sicut frequenti multorum assertione & in cardinalatu cõstituti percepimus nonnulli ex Cardinalib⁹ ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipsis duos in dicto cõclaui habuerunt seruitores non absq; scrupulo conscientiæ, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet ex patenti necessitate duo permittãtur in dicta constitutione, vt præmittitur cõtentorũ: Nos prouidere sup his cupiẽtes, ex his & alijs certis causis rationabilib. q̃ ad id nostrũ animũ ĩduxerũt, rigorẽ cõstituiõis ipsi⁹, & ad fratrũ nostrorũ supplicationẽ in hoc ꝓuidemus tẽperandũ. Statuẽtes ꝙ Cardinales, postq̃ conclaue huiusmodi, seu clausurũ ꝓ dicta electione celebrãda intrauerint, singuli duos seruiẽtes tãtũ clericos vel laicos, ꝓut duxerint eligendos, ac

insuper

insuper singulis dieb⁹ preter panem, vinum & aquam in prandio, & in cœna vnum duntaxat ferculũ carnium vnius speciei tãtummodò, aut piscium, seu ouorum cũ vno potagio de carnibus vel piscibus, principaliter non confecto, & decentibus salsamẽtis habere valeãt vltra carnes salitas: et herbas crudas, ac caseũ, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamẽ nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret vel saporem, nullus verò eorũ de alterius ferculo vesci posśit: liceat etiam eis ex decẽtia honestatis habere in clausura huiusmodi, cũ in lectis quiescendi causa, vel dormiendi esse voluerint, intermedia velamina simplicium tantummodò cortinarum, & fe. me. Clemẽtis papæ quinti prædecessoris nostri, & alijs constitutionibus Apostolicis contrarijs: quibus propter hoc in alijs derogari nolumus, non obstantibus quibuscunque. Nulli ergò, &c. Datum Auinioni. Viij. Idus Decembris, Anno. X.

EXHORTATIO, VT REVIDEantur maiorum decreta super electione.

HAEc pauca ex decretis sanctorum patrum libauimus, pro ingenij nostri imbecillitate. Sed hortamur Reurendisśimos. D. Cardinales, vt cũ electionis negotiũ imminebit

minebit, secundum hostiensis in sua Lectura consilium, diligenter reuideant Pontificũ & conciliorum statuta de electione Romani Pontificis edita, & doctorum super ea re interpretationes. Et quoniam res est maximè ardua, indigetque magna discussione, fiet fortaßis super hac re specialis tractatus. Exequijs igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & conclaui oportuno præparato: decima die patres conueniunt in Basilica sancti Petri, vel alibi, pro temporis et loci opportunitate: vbi per vnum ex eis missa de spiritu sancto celebratur, & in fine per aliquem prælatum seu doctum virum habeatur sermo, in quo moneantur patres, vt sepositis omnibus priuatis affectibus, Deum tantùm præ oculis habentes, Sanctę Romanæ & vniuersali Ecclesiæ de pastore idoneo prouidere curent. Estque admodum conueniēs, vt decreta summorum pontificum pro electione huiusmodi statuta ab ipso oratore summatim repetantur, & reducantur ad memoriam dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, si placet patribus tũc intrare conclaue, clericus cerimoniarum capiat crucē papalem, & procedat: quem Cardinales sequantur, Episcopi, Presbyteri, Diaconi: crucem pręcedunt familiares Cardinalium laici, & immediate cantores cantantes hymnũ

veni creator ſpiritus. Et in conclaui apud altare prior Cardinalium dicit orationem: Deus qui corda fideliũ. Poſt Cardinales ſequũtur prælati, & alij curiales cleri. Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si verò volunt differre introitũ ad veſperam, conueniant de hora, & vadant domum ad prãdium, vbi hora congrua fuerit antequã diſcedant: ſi prius hoc nõ fecerint, ꝙ facere conuenit: ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam vnuſquiſq; moneant, hortentur omnes primũ ad orandum clemẽtiſsimum Deum, vt patribus inſpiret ea circa electionem futuri Põtificis agere, quę ſuę placita ſunt volũtati, & ſaluti ſanctæ Romanæ eccleſiæ, atque vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ profutura. Tum vt domum die noctuque bene cuſtodiãt, magiſtro domus obediant: pacificè & quietè inter ſe viuant, & per vrbem non multum vagentur. Noctu autem domi ſe omninò contineant: deinde hora præſcripta in nomine Domini vadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ & in palatio Apoſtolico ſit conclaue. Sin alibi ad Eccleſiam conclaui proximam, & valdè honeſtum, immo neceſſariũ videtur, vt antequam cõclaue ingrediantur, patres omnes Deo ſe recõcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, vt ſint

capaces gratię ſpiritus ſancti,in tanta re peragenda admodũ neceſſaria. Poſtq̃ verò oẽs conuenerint, aſcendãt ſimul ad cõclaue.Et quũ ad altare cõclauis cõuenerint, prior Epiſcoporũ Cardi.omnib⁹ alijs aſtantibus,& p̃ſente ac rogato aliquo Notario exigat corporale iuramentũ, tactis ſacris Euangelijs à cuſtodibus conclauis,& à ſecũdis,ac tertijs cuſtodibus,q̃ fideles & diligentes erunt ad cuſtodiendum palatium & conclaue Reuerend.D.Cardinalium,neque permittent Reuerendiiſsimos.D.Cardinales vllo modo grauari vltra conſtitutiones ſanctorum patrum de electione Romani Pontificis ſtatuentes,& maximè Clementis papę ſexti,quas quantum ad eos pertinet,omni ſtudio & integritate ſeruabunt, & ab alijs pro viribus facient obſeruari. Quarti verò cuſtodes, id eſt,portæ vltimæ introitus conclauis,præter hæc iurabunt,quòd non permittent aliquẽ appropinquare ad portam conclauis, aut loqui,ſiue literas dare aliquo modo illis,qui ſunt intus,niſi de expreſſo conſenſu totius collegij,& ſcripta,quæ ad collegium pertinerent.Item quòd per ſcrutabuntur cibaria & vaſa,quę intromittẽtur õni ſolertia et fide introſpiciẽdo epulas,fercula,ne forſan laterent aliq̃ literę:vinũ et aq̃ in vaſis vitreis portari faciẽt et cõſtitutiones p̃fatas integre ob-

uabunt. Tum exclusis omnibus alijs prior Episcoporum Cardinalium ipsos Cardinales verbis cõueniẽtibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua sunt tractaturi: nihil qua inter eos excellẽtiꝰ esse potest. ~~Electuri enim~~ sunt Iesu Christi vicarium, Pe~~tri successorem, Pastorem dominici gregis, aulæ cœlestis clauigerum, & omnium christi~~anorum prĩcipem: ~~debere illos memoria re~~petere formam, atq; rationem à sanctis patribus traditas in electione seruandas: quas sine grauissima Dei offensa & propriæ salutis discrimine, prætermittere non possunt. Proinde dimissis omnibus animi affectibus, solum honorem Dei, salutem reipublicę christianæ, & Romanæ ecclesiæ commodum ante oculos habeãt, & talem eligere curẽt, qui ~~ecclesiæ Dei præesse, &~~ prodesse valeat, & sciat. His peractis Reuerendissimi. D. Cardinales ad cellulas quisque suas diuertunt: & camerarius alijque officiales cameræ apostolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tũ omnibus p̃dictis expulsis porta cõclauis cũ suo porticulo omnib. ferris clauditur intꝰ & extra: assignẽturq; claues duæ clericis cerimoniarũ ĩterioribus, & tres prælatis custodibus exteriorib. Deinde accensis funalibus aliqui iussu patrũ adhoc deputati, latebras

latebras angulosque omnes concsauis diligenter scrutãtur, ne quis extra ordinem inter clausos remanere posit,in cõclaui ordinarie.Si remanẽt omnes Reuerendissimi D. Cardinales & vnusquisque illorum pro suo seruitio retinet duos seruiẽtestantum:si quis autem aduersa valetudine premeretur,conceditur sibi tertius minister ex cõsuetudine, non ex constitutione. Præterea sacrista sacri palatij solus & duo clerici cerimõiarum. Ser uitores Dominorum Cardinalium quisque uero suo famulatur.Sacrista diuina celebrat n cõmuni coram patribus, & vestes, ac paramenta futuri pontificis seruat, præparatq; clerici ceremoniarum celebranti subministrant:subsellia pro dominis Cardinalibus, v bi & quomodo illis placet, præparant, & in communi omnibus patribus seruiunt:conueuitque alijs superioribus temporibus instrmentum de clectione Pontificis confici. Cùm prandii seu cœnæ tempore cibaria afferuntur,familiæ Cardinalium cornutas(ita enim coffinos appellant, quibus illa portãtur) vsque ad secundam custodiam deducunt. Tum prefectus familiæ illius Cardinalis cum duobus qui cornutam portant, vsq; ad vltimam custodiam accedunt.Prælati cu stodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quæ intus sunt diligenter perscrutan-

 tur,

tur, nequid literarum insit. Tum aperto extrinsecus porticulo intrinsecus aperiri per clericum cerimoniarum, vocariq; seruientes illius Cardinalis, cuius cornuta est aducta, iubent: illiq; cornutam cum cibis assignant, & vinū quod est in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra astant, ad portā conclauis non accedunt: & qui intus sunt, à prælatis custodibus cornutas recipiunt, & qui primum venerint, primum expediuntur. Ante portam intus aliquantulū remotè suspenditur cortina quædam, ne per porticulum, cùm aperitur, videri possint, qui sint intus. Et hoc semper seruatur cū cibaria portantur.

Primis tribus diebus ministrantur patribus cibi liberè pro eorum voluntate, illis elapsis, panis, vinum, & aqua cum vno ferculo tantum carnium, piscium, vel ouorum vnius speciei cum salsamentis, sapore, caseo, herbis crudis, & fructibus. Neq; [redacted] constitutiouem Clementis licet alicui ex patribus de ferculo alterius vesci. Dum patres [redacted]gūt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ semper esse debent, nisi cum in lecto inter diu, siue noctu quiescunt. Cùm autem collegialiter à patribus est aliquid agendum, vtuntur croceis obscuris, & subtùs paruo ca-

p[illegible]atio

tio ſupra rochettum. Eſt auté crocea ge-
s chlamidis longè ad terram vſq; à parte
teriori aperta, à ſummo ad imũ circa col-
e rugoſa, in formam capparum prælato-
m, ſi demas cucullum, quãdo autem ſunt
cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt
e in rochettis ſiue cũ paruis mantellis de-
per, vt magis placet. Caueant diligenter
tres, ne cùm horas canonicas ſoli, vel cũ
o legunt, ſeu quippiã aliud in cella agunt,
oleſtiam aut impedimentum inferant. Et
rimis ne conuenticula noctu agitent, ne-
ambiendo per cellulas, ſiue per aulas im-
oderatè diſcurrant. Idq; multò magis cu-
nt ſeruientes, maximè, ne dum patres qui-
cunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtre
um faciant. Noctu locis opportunis arde
lampades, & aſſiduò in locis tenebroſis
d latrinas. Conſueuerunt noſtris tempo
us patres, antequam ad electionem de-
iant, ſtatuere quædam communi con-
ſu à futuro Pontifice confirmanda, quæ
ſtea ſinguli ſubſcribunt, iuramentóq; a-
ngunt ſe obſeruaturos, ſi ad Pontificatũ
umantur, hæc vbi perfecerunt, de electi-
e agere incipiunt.

VÆ SERVANDA, NE ELE-
ctio poſſit impugnari.

SEd aduertendum est,per Reuerendissimos D. Cardinales,vt in electione seruất sanctorum patrum canonicas cốstitutiones, Nicolai secundi, sed Alexandri tertij,Gregorij decimi,Clementis quinti,& sexti,& aliorum si quæ sunt,ne impugnari possit electio.Sciantque tam Episcopos,quàm presbyteros,seu Diaconos Cardinales æqualem in eligendo potestatem habere,neque fieri relationem meriti ad meritum, neque zeli ad zelum:sed numeri ad numerum,ita vt ille, qui à duabus partibus Cardinalium cuiuscunque ordinis sit,rite electus sit,pro vero & indubitato Pontifice habeatur,& Cardinales nouos,vt primum creati & publicati fuerint,eandem habere potestatem in electione,nisi os fuerit eis clausum à Pontifice, & non apertum [illegible] mortem, qui tunc nõ haberent potestatem, [illegible] autem non fuisset eis os clausum,integra permaneat potestas. Post morté Innocentij VI.in electione successoris,in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium,tunc Abbas Sancti Germani Altisiodorensis de Rocha.Abbas Cluniacensis assumptus in Cardinalem per Innocentium,primò venit ad Curiam in die obitus dicti Innocentij:& quanuis installatus non esset in consistorio,nec haberet titulum,fuit admissus per alios Cardinales ad cố

claue

laue electiōis, vt alij Cardinales antiqui & i-
duo ex Cardinalibus antiquis ex commiſ-
one collegij cauſa cognita indicarunt eſſe
ciēdum, qa ſola aſſumptio ad cardinalatū
abet ius eligendi, & alia Cardinalibus cō-
enientia, & propterea Papa in tēpore clau-
tos nouis, quod prius erat apertū. Et quā
is Romanus Pontifex canonicè inſtitutus,
ullo humano iudicio iudicari poſsit, ni fiat
æreticus, ſi tamen contra formam iſtarum
onſtitutionum Papatum ſibi vſurpauerit,
am ipſe quàm ei adhærentes ſunt excom-
unicati, & ſimiliter elect9 per ſeditionem,
npreſsionem, vel quodlibet aliud ingeniū,
idelicet per calliditatem & fraudem. Con-
etudo fuit apud ſuperiores, vt duæ Miſſæ
ngulis diebus in conclaui dicerentur, vna
e die currenti, altera propria, quæ ſede va-
ante dicitur, & ſcripta in fine huius volumi
is, vna per ſacriſtam, altera per aliquem ex
Capellanis Cardinalium, niſi ipſi Cardinales
erſonaliter velint celebrare. Cū igitur de e-
ectione agere volunt audita Miſſa, Domini
Cardinales ſoli ī Capella illa remanēt, ſedēq;
uper ſcabella, ſiue ſcāma illis parata: ſuper al
are ꝰ eſtat calix vacu9, & patena, āte altare mē
a parua rubeo pāno cooperta pōitur, et ſu-
er eā pugillares, & papirus. Inter concauū
c altare iuxta menſam ponuntur ſcabella

 tria

tria. In quorum medio Episcoporum, à dextris presbyterorum, & à sinistris Diaconorũ Cardinalium priores sedent. Sacrista verò, familiares Cardinalium, & omnes alij, qui in conclaui reperiuntur, in capella maiori vbi cellulæ sunt, clauduntur, soli clerici cerimoniarum solent extra portam capellæ paruæ, vbi patres clausi de electione tractant, expectare, præsto venturi, si à patribus pro aliqua re vocarentur. Cùm omnes ordine suo consederint, prior Episcoporum in loco prædicto sedens, commodis verbis hortatur patres ad prouidẽdum sanctæ Romanæ Ecclesiæ de viro idoneo, & sufficiẽti, & qui tantũ onus vtiliter ferre queat. Deinde ꝓponit eis per quam viam ad electionẽ procedere placeat, per viam cõpromissi, siue per viam scrutinij. Quod si fortè aliquis patrum diceret in hanc sententiam: Reuerendissimi Domini perspecta singulari virtute, probitate &c. Reuerendiss. D. N. ego iudicarem sine alio processu, ipsum eligendum ad summum Pontificatum, et ex nũc ego eligo ipsum in summũ Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ: si alij vel saltem duæ partes istius sentẽtiam sequerentur, & viua voce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonicè electus, & verus Papa. Et vocatur per viam spiritus sancti talis electio sine schedulis aut cõpromisso:

Sepe

ɔeq; apud maiores noſtros fuit celebrata c via.Si Dominis Cardinalibus placuerit ɔcedere per viam compromiſsi,oportet òd omnes concordent ad compromtté- m,alter nõ tenet: niſi fortè duæ partes tã in ſententia permanerent, quoad com- ɔmiſsarij electum nominarent, illumque mpromittentes comprobarent, tuncque lectus à duabus partibus eſſet canonice ctus, forma autem talis compromiſsi eſt ſmodi.

IN NOMINE Domini amen. Anno ſdem & c.die &c. Nos Epiſcopi, preſby i,& Diaconi ſanctæ Rõanæ Eccleſiæ Car- ıales omnes & ſinguli in conſiſtorio exi- tes,videlicet. T.Oſtiéſ.D.Portuenſ.et ſigil im omnes alij nõinctur Cardinales de ele- one tractãtes ſummi Põtificis:elegim⁹ & gimus per viã ꝓcedere conpromiſſi,& v- nimiter & cõcorditer, nemine diſcrepãte, gim⁹ cõꝓmiſſarios Reuerédiſsimos patres õinos T.Epiſcopũ &c. A.tit. ſancti,N.pres terum &.L.ſancti Hadriani Diaconũ Car nales quibus dam⁹ plenariã poteſtatẽ pro- dédi ſanctæ Romanæ eccleſię de paſtore, b hac forma, videlicet quòd duo ex ipſis ɔſsint eligere tertiũ de ſe ipſis, & õnes tres õcorditer de collegio,vel de extra poſsint omanę et vniuerſali Eccleſię prouidere.Et volu-

volumus, quod dicta poteſtas duret vſque ad cõſumptionẽ candelæ inibi ex conſenſu ſingulorũ accenſæ, & promittimus nos illũ pro Romano Pontifice habituros quem dicti cõpromiſſarij in forma prędicta duxerint eligendum, &c. cõpromiſſarij verò ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahant, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quã cunque prolationem verborum nõ intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis il lum expreſsè ponant, vt inter ſe poſsint vti verbis humanis & reuerentialibus ſine præiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedendi per viam ſcrutinij, qui ſi magis placet primò deliberãdum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda via per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in capella con ſedẽtibus, prior Epiſcoporum cum ſchedula ſua in manu, accedit ad altare, & genu flexus aliquantulũ orat, tum ſurgit, & ſchedulã prędictã, quam primò oſculatur, in calice re ponit, Priore Diaconorum à ſiniſtra parte altaris, vbi Epiſtola legitur, ſtãte, & patenam manu ſua eleuãte: has ſchedulas, quę vota eorum continent, ſcribere ſolent Reuerendiſſimi Domini ad partẽ, quomodo eis placet in hãc formã, Ego .A. Epiſcopus Oſtienſis, Cardi. &c, eligo ſummũ Põtificem Reuerendiſsimum Dominum meum .D. S. titu. Sã-

ċti,

Marci Presbyterum Cardinalem, & eo-
n modo quiſque nominare poteſt duos,
plures de collegio in eadem ſchedula, &
uẽ extra collegium à tergo ipſius ſche-
æ. Schedulam ipſam benẽ plicatã ſigillo
annulari ſignat: &, vt diximus, facta pri-
oratione illam deoſculatã quiſque in ca-
m ponit. Vt autem prior Epiſcoporum
edulã in calice poſuit, accedit ad dexte-
n eorum altaris, & ibi cum priore Diaco-
um patenam eleuat, dum patres votorũ
edulas calici imponũt. Qui ordine ſuo o-
es ſigillatim Epiſcopi, Presbyteri & Di-
ni eodẽ modo, vt de priore Epiſcoporũ
im⁹, ſchedulas in calicẽ mittunt: ſchedulis
alice depoſitis ſedent patres, & quiſque
e ſe ſcabellum habet cum papyro & pu-
aribus: in papiro ſcripta ſunt per ordinẽ
rum omnium præſentium nomina cum
ua diſtantia, ita vt vnum tantum nomen
uolibet verſu contineatur, in hunc for-
modum: Reuerendiſsimus Dominus Ni
us habet. Reuerẽdiſsimus Dominus Ro-
magenſis habet.
ic de ſingulis. Etſcribuntur nomina, qui
communiter appellantur, propter bre-
atem, & non nomina titulorum. Tum
or Epiſcoporum calicem de altari ſimul
n Diaconorum priore ſumens illud ſu-

per

per mensam prædictam imponit. Deinde ipse & Diacōus sedent à dexteris priore Pres byterorum sedēte, vt prædiximus. Prior deinde Episcoporum sedens calicē manu dextra capiens, ac sinistra patenam firmam retinens, calicem ipsum super patenam immittit. Ita tamen vt nihil effundat, & iterum calicem erigens super mensam, vt prius erat, illum constituit, tum sinistra aliquantulum patenam eleuans dextra schedulā vnam, quę forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit: illamq; primo priori Presbyterorū ostendens, legēdam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit, & voce qua ab omnibus exaudiri possit, distinctè legit, Ego.N. Cardinalis Papien. eligo in summum Pontificem Reuerendissimū Dominum meum. D. B. titu. sanctæ Sabinæ Presbyterum Cardinalem, & c. vt vbi scriptū inuenit. Cardinales omnes tam ipsi tres priores quàm alij, super nomina in schedula nominatorū, eligentium nomina scribunt in papyris suis, vel signū aliquod faciunt, omnibus schedulis perlectis, & votis eligētiū descriptis. Tres priores vota cōputant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nōinat, dicendo: Reuerēdissimus D. A. habet voces decē, & Reuerendissimus. V. habet voces octo, & Reuerēdissimus. D. habet voces septē. Deīde si non

on poteſt attemperari via per acceſſum,&
oces non ſufficiunt, re infecta patres diſ-
edunt: neque per totum diem aliud agi po
ſt circa actum electionis, quia non fit bis in
e ſcrutinium. Sequenti die iterum ſummo
ane in capella cõueniunt,& re diuina pera
a, ſcrutiniũ, vt die præterita, faciunt: ſche-
ulas in calicem mittunt, quæ à prioribus ex
ahuntur, leguntur, & computantur, vt ſu-
ra. Deĩde ſi duę partes in ſchedulis nõ con-
eniunt, procedunt electionem per viã ac-
eſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem e-
ctiõis peruenitur ad illos accedẽdo, quos
ſchedula non nominauerit, et põt fieri ac-
eſſus ad vnum, vel plures, ſicut & nomina-
ĩ ſchedulis, ſed ex honeſtate & decore iu-
iores debẽt aliquãtulum expectare, quòd
ntiquiores acceſſũ incipiãt. Illis verò diuti⁹
perſedentib⁹, quilibet poteſt incipere, ſur
it qui vult icipere, & dicit: Ego accedo ad
euerẽdiſsimũ Dominũ meum talem, & ſta
im omnes ſignãt ſuper nomẽ electi nomen
ccedentis, & ſimili modo & alij qui volunt,
ccedant, & ſignãtur ſi non cõcurrunt duę
artes, nihil factum, & ſequẽti die ad ſcru-
inium reuertuntur. Si autem voces ſuffici-
nt, qui vltimò ex neceſſarijs vocibus acce
lit, ſolet dicere: Et ego accedo ad Reueren-
liſsimũ Dominũ meum talem, & faciõ cum
Papam

n habemus. Reuerendiſsimus Dominus
·dinalis Malfectenſis electus eſt in ſum-
m Pontificem, & elegit ſibi nomen, Inno
tius octauus.

E INDVMENTIS ELECTI, & prima veneratione à Cardinalibus.

HIs peractis ducitur electus in ſacrari-
um, & à Diaconis Cardinalibus exu-
veſtimentis communibus, quæ ex anti-
conſuetudine cedunt clericis cerimo..
um, induiturq; Papali habitu, toga ſcili-
anea albi coloris, caligis rubeis, ſanda-
ubeis aurea cruce ornatis, cingulo ru-
cũ aureis fibulis, birreto etiam rubeo, &
um mundo nitidoq; rochetto, deinde
ɔnunt ei amictum albam longam, cin-
m, & ſtolam ornatam cum perlis pen-
em à collo, ſi eſt presbyter, aut Epiſco-
Si autem eſſet diaconus, ſtola ſit ſuper
erum ſiniſtrũ in formam diaconi: ſi ſit
iaconus, vel infra, non ponatur ei ſtola
ı indutum educunt, ac ſuper prædictá
n rurſus ſedere iubent: ibiq; ſupplica-
s complures ſignat. demum Domini
inales depoſitis croceis, & paruis capu
ppas ſuas reaſſumunt: Imponunt no-
ontifici pluuiale rubeum precioſum,

& mitrã auro & gẽmis ornatam: illumq́; ſedere faciunt ſuper altare, cui Cardinales omnes reuerentiam exhibent per ordinẽ, pedes manus, & os deoſculantes.

Dum hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur: repagula, muriq́; oſtiorũ & feneſtrarum deijciũtur: pulſentur cãpanę & ſigna lœtitiæ omnis generis ędũtur. Pontifex nouus præcedẽte cruce & Cardinalib⁹ ad eccleſiã Sancti Petri deſcẽdit: & proſtratus ante altare ſine mitra aliquãdiu orat: agitq́; gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tum ſurgẽs à Cardinalibus ſuper altare ad ſedendũ conſtituitur cum mitra, & prior Epiſcoporum genuflexus incipit, Te Deum laudamus: quẽ hymnũ Cantores proſequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus & os deoſculãtur ſeruato ordine: quod & alij, qui adſunt, prælati & nobiles faciunt. Finito hymno idem prior Epiſcoporum ſtãs à cornu ſiniſtro altaris, vbi Epiſtola legitur, dicit ſuper electum, Pater noſter. Deinde & nos, &c. Sed libera &c. Saluum fac Domine ſeruum tuum electumnoſtrum. Reſpon. Deus meus ſperantem in te. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſpond. Et clamor meus &c. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſpond. Et cum ſpiritu tuo. Oremus, Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo. N. electo in

in summmm Pontificem, & dirige eum
ndum tuam clementiam in viam salutis
næ: vt te donante tibi placita cupiat, &
virtute perficiat, per Christum Domi-
noſtrum, Amen. His ſeruatis deſcendit
:us de altari, & verſus ad populum ſo-
iter benedicit, dicens: Sit nomē Domi-
nedictum. Tum eodem ordine, reuer-
ad cameram Papalem, & ibi quieſcit,
Domini Cardinales reuertuntur ad pro

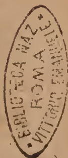
Quòd ſi electus eſſet aliquis extra colle-
n, & tamen in vrbe, vel loco vicino, an-
:am patres exeant è conclaui, vocetur
ine collegij ab aliquibus Prælatis, & in-
uctus in conclaui, à priore Epiſcoporū
ietur ei electio, & requiratur eius cōſen
quo habito, omnia fiant quæ de electo
ente ſuperius dicta ſunt. Si autem non
ſentiret, iterum ad nouam electionem fa
dam procedant. Si autem canonicè e-
is eſſet abſens, ita quòd per aliquos di-
us præſentia haberi non poſſet: patres
licata eius electione, & deſtinata ad e-
im idonea legatione, conclaui exeant:
ti cum mandatis, & autenticis docu-
tis nominato electionem inſinuent, &
enſum exquirant: acceptantem, ſum-
n Pontificem ſalutēt, et habitu Pōtificali

 exor-

o Pontificatus noſtri, ſuſcepti à nobis A-
ſtolatus officii anno primo.

E ORDINATIONE
et conſecratione ſummi Pontificis.
Sectio II.

AEterùm ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, vt de Petro Moroneo anachoreta,& de quidam alijs patrum noſtrorum memoria edit,ſtatuta per eum die ante diem coro-
ionis,per aliquem Epiſcopum Cardina-
ı,vel alium,ſi magis placet,ordinetur,&
omnes ordines etiam presbyteratum po
t in eadẽ die ſimul, vel interpellatis die-
s promoueri, vt placuit.In promotione
em hæc ſeruabuntur:Conuenient in lo-
vbi ordinatio fieri debet,electus Ponti-
cum duobus diaconis,& aliquibus pres-
teris Cardinalibus,ſubdiacono & acolu-
s apoſtolicis:& omnes conuenientibus ſi
& tempori paramentis ornentur.Deinde
iſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris
etur: paretur etiam ante altare,creden-
pro conſecratore, & credencia pro
ntifice electo cùm rebus opportunis ad
dinationem . Electus ordinandus ad
bdiaconatum, in ſede ſua in loco con-
nienti conſtituta, primò lauet manus,

tum supra rochetum paretur amictu, ita tamen vt possit imponi supra caput cũ temp⁹ erit, alba, & cingulo deinde pluuiale, quod post collum remittit, vt totum retro dependeat: tum mitrã accipiat tempori opportunã. Cum omnia parata erũt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationẽ sine mitra, & surgẽs faciet cõfessionẽ cum ordinatore, deinde reuertetur ad sedẽ suam & leget introitum & c. vt aliâs. & ordnator procedet in missa more consueto, vsq; ad collectã ante epistolã exclusiuè. Tunc electus super faldistorium procumbet sine mitra, ordinator autẽ in scabello ad eius sinistram cum mitra: & alij omnes in locis suis sine mitra, & fiet litania per subdiaconũ, & cũ peruentum fuerit ad locum consuetum, surget ordinator, et benedicet electum tertiò dicens, Vt hunc electum & c. vt in ordinario. Deinde iterum procumbet, & finietur litania, Tum electus sumpta mitra reuertitur ad sedẽ suam, & ordinator accedet ad eum, & sedenti cum mitra ipse stans cum mitra dat electo calicem vacuũ cũ patena, & mox vrceolos cũ vino, & aqua, baccale, & manutergium. Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiusmodi ministerium & c. deinde successiue etiam cum mitra ordinator dicit, Oremus Deum patrẽ,
Domi-

ominum noſtrũ.& c.Tum depoſita mitra
:it,Oremus,flectamus genua,leuate.Et in
im etiã electus ſurgit ſine mitra,& ordi-
tor ꝓſequitur:Domine ſancte pater om-
otens,æterne De⁹ & c.qua finita oratiõe,
ctus ſedet ſine mitra,& ordinator accep-
nitra imponit amictũ ſuper caput electi,
cens:Accipe amictum & c.qui mox reaſ-
nit mitrã,&Ordinator imponit illi mani-
lũ in brachio ſiniſtro,dicens:Accipe ma-
ulũ &c.tum ſurgit electus:extrahitur ſibi
tra&pluuiale,& ordinator induit eum tu
ella,dicẽs:Induat te Dominus veſte & c.
let deinde electus cum mitra,& ordina-
tradit illi librũ Epiſtolarum,dicens:Ac-
e librum epiſtolarũ & c.Finita ordinati-
e,Subdiaconatus, ſi electus non vult vltẽ
s ꝓcedere, reaſſumit pluuiale,& finitur-
ſa more conſueto. Si verò placuerit ad
iconatũ ꝓcedere,ordinator apud altare ĩ
faldiſtorio ꝓſequitur collectã dici cũ
tiõe ꝓ ordinãdo ſub eodẽ p Dominũ,&
cẽ epiſtola ſuo ordine.Qua finita,ſi elect⁹
e electionẽ erat ſubdiacon⁹, paretur in
ncipio ſicut dixim⁹,addito manipulo, &
ta epiſtola ꝓcũbat in faldiſtorio,et fiet li-
ia,vt dixim⁹.Si aũt tũc ordinat⁹ eſt finita e-
ola ſurgat & deponat tunicellã,& iterũ ſe
at cũ mitra&pluuiali à collo,ordinator au

aconus,parabuntur omnia,vt ſupra:& ip-
ıddetur ſtola ſuper leuã, in formam Dia-
ni.

Electus pontifex in ordine Diaconatus
iſtens cum ad presbyteratum voluerit or-
ıari,parabitur vt ſuprà diximus,& in miſſa
ocedetur vſque ad Alleluia, ſiue tractum
cluſiue,vt prædictum eſt,& tunc Pontifex
ectus paratus amictu albo, cingulo,mani-
lo, ſtola in modum Diaconi, & pluuiali
ollo retro pendente, procumbit ſuper fal
torium ad letaniam,ſi non eſt facta,& illa,
præmiſſum eſt,in ſubdiaconatu finita, re-
rtitur ad ſedem ſuam, ordinator verò cũ
tra ad electum ſedentem accedens, manꝰ
ıbas ſuper caput electi detectum imponit.
ıil dicens.Et idem faciunt omnes Epiſco-
ſiue presbyteri Cardinales præſentes,ac-
dentes tamen cum reuerentia, & detectis
pitibus. Deinde ordinator ſtans cum mi-
ı extenta manu ſuper electum ſtantem di-
, Oremus,dilectiſsimi Deum patrem om-
potentem & c,vt in ordinario. Deinde de
ſita mitra,Oremns: miniſtri,flectamus ge
a, leuate: & rurſum, Exaudi nos quæſu-
ıs Domine. Et in fine expanſis manibus di
prçfationẽ, Per omnia ſecula ſeculorũ.Et
que in finem. Deinde deponitur pluuiale
ecti,et ordinator accedẽs cũ mitra reflectit

orarium el ecto ante pectus in modũ crucis, dicens: Accipe iugũ domini &c. & mox imponit illi casulã ad scapulas à parte anteriori pendẽtem, dicens: Accipe vestẽ sacerdotalẽ &c. Posthæc deposita mitra ordinator supra electũ dicit, Deus sanctificationũ omnium auctor. & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnũ, Veni creator spiritus. & similiter electus genuflexus, & dicto primo versu surgit, & alij prosequũtur, ipse verò ordinator accedit cũ mitra ad electũ sedẽtem cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sancto, catechuminũ producens cũ pollice suo intincto duas lineas à pollice dextrę manus electi ad indicem sinistrum: & à pollice sinistro ad indicẽ dextrũ, & mox palmas & reliqua intus pungit dicens, Consecrare, &c. manus electi ita perũctæ: vna super alterã imponuntur. Tunc ordinator deterso aliquãtulum digito cũ mica panis tradit in manus electi calicẽ cum vino & aqua, et patenã cum hostia, quę omnia electus tangit ordinatore dicẽte, Accipe potestatẽ offerre, &c. Quibus peractis electus à sua sede, & ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cũ mica panis & aqua. Deĩdẽ legatur Euãgeliũ more solito, & liber offeretur osculãdus electo. Tũ ordinator dicit, Dominus vobiscũ & offertorium & mox accedet ad electum se-

dentem

entē cū mitra:& ipſe ſine mitra accipiat de
us manibus offertorium intorticia accēſa,
anem & vinū,vt eſt moris: & per ſingula oſ
ılator manū electi offerētis: poſt hæc re-
ertitur ordinatus ad faldiſtoriū, & iterum
m ipſe quā electus lauant manus:& ſtatim
trant ad altare.Electus accedit ad cornu al
ris,vbi dicetur Epiſtola,& Presbytero Car
nale miniſtrantę & ſeruiente de libro ſtās
ıe mitra,&voce ſubmiſſa omnia dicit cum
·dinatore,& cum ipſo cōcelebrat ſignādo
etiam verba cōſecrationis cū ipſo proferē
o: non tamen mouet ſe loco ſuo vſque ad
ōmunionē, & proceditur in miſſa in omni-
,vt conſuetum eſt:& pro ſecreta de die di
tur ſecreta pro ordinato ſub eodē per Do
inum. Poſtea quā ordinator ſumpſerit ſa
ā euchariſtiā & partem ſanguinis Chriſti
ī particula corporis Chriſti, quę erat int⁹
ōmunicet electo ſtāti ī ipſo cornu de cor-
ore et sāguine Chriſti,&poſtea ambo purifi
ētur cū vino,vt ipſis placuerit.His peractis
ect⁹ reuertitur ad ſedē ſuā cum mitra,et or
inator cū mitra lauat man⁹,deinde accedēs
d electū,ſtans ſine mitra, dicit ſupra electū
antem ſine mitra.Reſpon. Iā non dicā vos
eruos,&c.Quo finito ordinator impōit am
as manus ſuper eius caput, dicens: Acci-
e ſpiritū ſanctum,quorū remiſeritis & c.Et
mox

io faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinũ, ꝛ habitum,& non dicuntur monitiones,ſi- e exhortationes, ſed à ſubſtantialibus inci- itur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Roma- um Pontificem,ſi prius nõ erat Epiſcopus, eri debet ſecundum maiorum noſtrorum onſtitutiones eadem die, qua benedicitur, ꝛ coronatur.Sed quoniam noſtris tempori us breuitatis ſtudio alio die facta eſt: vt in erſona fc. re: Sixti Papæ quarti,qui cùm fu electus, presbyter tantùm erat: primò po- emus ordinem ipſius conſecrationis Epiſ- opalis ſine benedictione & coronatione: einde conſecrationem cum benedictione ꝛ coronatione.

QVOMODO CONSECRETVR in Epiſcopum.

SI igitur electo placet conſecrari ante ſo- lemnia coronationis,& priuatim hoc po erit fieri, quando ei placebit:ſed conuenié- ius die dominico,vel feſtiuo,& fiet hoc mo lo: Die ſtatuto & in loco ipſi electo com- nodo, tam conſecrator quàm electus, pa- abuntur omnibus paramentis Pontificali- ous cum pſalmis,Quam dilecta, & alijs o- ationibus conſuetis.Electus chirothecas & nnulum tantùm non accipiet: alia autem omnia

omnia. Asiſtũt ad min⁹ duo vel tres Diaconi, & vnus presbyter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, vt decet, duo alij Epiſcopi Cardinales, aliqui Subdiaconi & acoluthi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes, cum paramẽtis ſibi conuenientibus. De prelatis tamẽ paratis preter Cardinales, nõ eſt neceſſariũ, ſed fiet ex ſententia Pontificis: parentur duæ credẽtię, vna pro electo, & altera pro conſecrante, & vnũ altare tãtùm. Pro electo paretur ſedes ornata in loco cõpetenti, & faldiſtoriũ altare pro cõſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu Epiſtolæ, pro alijs ſcabella conſueta. In credentijs parentur opportuna ad cõſecrationem, & ad celebrationem Miſſæ, candelabraque cum luminaribus opportunis ĩ altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra, procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio, faciet confeſsionem cum conſecratore à ſiniſtra ſibi aſsiſtente. Finita confeſsione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit, ſi placuerit, more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium, leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia vſque ad alleluia, ſiue vltimum verſum

tra-

ctus exclusiue, & cum oratione diei di-
ur oratio pro electo, vt supra. Idē faciet ele
us in sua sede cū suis asistentibus versus ad
tare.

is dictis electus procumbet cum mitra in
ldistorio ante altare, consecrator ab eius
iistris super aliquo scabello, alij autem
suis scabellis, & per vnum ex subdia-
nis fit litania: nam examinatio antiquā
nctorum patrum, & alia præcedentia o-
ittuntur. Cum ventum erit ad locum,
i dicitur, Vt hunc electum. surgit dein-
e consecrator non tamen cum baculo:
versus ad electum, tertiò dicit signans,
t hunc electum, & c. Et alij omnes, Epi-
opi Cardinales cum suis libris procum-
ntes, tamen erecta aliquantulum facie
lem faciant. Finita litania surgunt omnes,
electus reuertitur ad sedem suam, &
det cum mitra. Consecrator venit ante
um, & alijs prætermisis stans cum mitra
mul cum adiuuantibus Episcopis Car-
inalibus imponit librum Euangelio-
m supra ceruicem electi sine mitra
dentis: nam tunc mitra ei abstrahi-
r, quam duo Diaconi retinent vsque
finem: & consecrator atque asistentes
piscopi ponūt ambas manus sup caput ele-
cti, dicen-

cti,dicẽtes,Accipe ſpiritum ſanctum, quod tamen conſecrator altè dicit, alij ſubmiſſe, vt alia omnia.Si aderunt alij Epiſcopi parati,poterũt & ipſi manus imponere, & omnia legere,vt Cardinales aſsiſtentes deinde ſurgit electus, & Diaconi aſsiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis:conſecrator autem ſine mitra dicit, ſuper eam orationem: Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris,et inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratię ſacerdotalis benedictionis tuę, in eum infunde virtutem, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum:qui viuit et regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus. Deinde voce mediocri extenſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem:Per omnia ſecula ſeculorum.Reſpon.Amen.Dominus vobiſcum.Reſpon.Et cum ſpiritu tuo Surſum corda. Reſpon.Habemus ad Dominum.Gratias agamus domino Deo noſtro. Reſpon. Dignum & iuſtum eſt. Verè dignum & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare, Nos tibi ſemper,& vbique gratias agere Domine ſancte,pater omnipotens,æterne Deus,honor omnium dignitatum,quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordinibus.Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cœleſtis documenta cultitiæ, de habitu quoque indumenti ſacer-

cerdotalis instituens, electum. Aaron mystico amictu vestiri inter sacra iussisti, vt intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deesset ætati. Cùm & apud veteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret: & apud nos certiora essent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum, illius nanque sacerdotij anterioris habitus nostræ mentis ornatus est: & Pontificalē gloriam iam non nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum. Quia & illa, quæ tunc Cardinalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant, & idcircò huic famulo tuo. N. quem Apostolicæ sedis præsulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarū sunt sacerdotum, & vniuersalis Ecclesiæ doctorem dedisti, atque ad summum sacerdotij ministerium elegisti: hanc quæsumus Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius moribus, actibusque clarescat, comple in sacerdote tuo ministerij tui summam: & ornamentis totius glorificationis instructum cœlestis vnguenti rore sanctifica. Tunc consecrator genuflexus & sine mitra versus ad altare, incipit hym-

orum, ſit ſermo eius & prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapiétiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, et virtutis. Da ei Domine claues regni cœlorũ, vt vtatur, nõ vt glorietur poteſtate, quam tribuis in ędificationem, non in deſtructionem, quodcũque ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cœlis, quorum detinuerit peccata, detenta ſint: & quorum demiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus: & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. Sit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu Domine, ſuper familiam tuam, vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum: Sit ſollicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens: oderit ſuperbiam: humilitatem ac virtutem diligat, neque eam vnquã deſerat, aut laudibus aut tumore ſuperatus. Nõ ponat lucẽ tenebras, nec tenebras lucem: nõ dicat malum bonũ, neq; bonum malum. Sit ſapientibus & inſipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium conſequatur: Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam eccleſiam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites vniuerſi. Sis ei auctoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei ſecuritas: multiplica ſup eũ bene✠dictionẽ &

gratiam tuam, vt ad exorādam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus & tua gratia poſsit eſſe deuotus: per Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum filiū tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus Sācti Deus per omnia ſecula ſeculorū. Reſ. Amen. Poſt hæc cōſecrator inchoat ſchola pro ſequente Antiphonam. Vnguentū in capite quod deſcendit in barbam, barbā Aarō, quod deſcendit in orā veſtimenti eius, mandauit Dominus bendictionē in ſeculum. Ecce quam bonū, & quam iocūdum habitare fratres in vnū. Sicut vnguentum in capite, quod deſcēdit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimēti eius, ſicut ros hermon, qui deſcēdit in montem Syon. Quoniam illic mādauit Dominus benedictiōem, & vitam vſq; in ſeculū. Gloria patri & filio. Sicut erat & c. Deinde repetatur Antiphona, Vnguētum in capite. Interim imponit mappula ad collū electi ſedentis, ſupra quā imponit poſtea manus, & conſecrator inungit illi manꝰ cū ſacro chriſmate, vt fit & alijs Epiſcopis, dicens: Vnguantur manus iſtæ de loco ſanctificato, & chriſmate ſanctificationis, ſicut vnxit Samuel Dauid Regem & prophetam, ita vngantur & confirmentur in nomine Dei patri ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, facientes imaginem Sanctæ Crucis Sal-

uatoris

uatoris noſtri, quæ nos à morte redemit, & ad regna cœlorum perduxit. Exaudi nos pie pater, omnipotẽs, æterne Deus, vt quod te rogamus, exoremus, per Chriſtũ Dominum noſtrũ amen. Oremus: Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Põtificatus ſublimari voluit dignitatẽm, ipſe, qui per Samuelẽ Dauid in Regem, & Prophetam inunxit: te noſtro miniſterio chriſmate & myſticæ delibutiõis liquore perfundat, & ſpiritualis bene ✠ dictionis vbertate fæcundet: vt qcquid benedixeris, benedicatur: & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur, & cõſecratę manus iſtæ, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.

Electus manus iunctas ſimul iũctas in mappula pẽdenti à collo reponit: baculus non datur: ſed mox conſecrator depoſita mitra benedicit annulum precioſum imponendo electo, dicens: Creator & cõſeruator humani generi, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: tu Domine emitte tuam bene + dictionem ſuper hũc annulũ: vt quicũque hoc ſacroſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in virtute cœleſtis defenſionis, ad æternam ſibi proficiat ſalutem: per Chriſtũ Dominum noſtrum amen. Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio annulum ipſum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus

ante consecratorem genuflexus, consecrator dicta oratione aspergit annulum aqua benedicta:& illum imponit in digito annulari dextræ manus electi sedentis,dicens: Accipe annulum fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei,Sanctam videlicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibatè custodias, Amen.Et dum imponit,osculatur manum electi:deinde adiuuantibus Episcopis assistentibus librum Euangeliorum ab eius spatulis remouens dat ad manus electi sedẽtis,dicens: Accipe euangelium,& vade prædica populo tibi commisso,potens est enim Deus augere tibi gratiam suam.Qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti Deus:per omnia secula seculorum, Amen.His peractis consecrator redit ad suum faldistorium:& lauat manus,electo autem sedenti in sua sede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mundo,deinde cum pectine mundat,& componit capillos,& imponit illi mitram,& tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat.Quibus finitis tam consecrator, quàm alij omnes Cardinales præsentes osculantur pedes,manum, & os domini electi:alij autem prælati parati, pedem & manum,alij inferiores pedem tã-tùm.Et mox consecrator prosequitur missam

ſam vſque ad lectũ offertorium. Et idẽ facit electus Põtifex in ſua ſede ſtãs. Dicto offertorio conſecrator accedit electũ ſine mitra: & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes & vini vaſa duo, & ad vnũquodq; iſtorum oſculatur manũ electi, hunc reuertitur ad ſuum faldiſtoriũ, & lauat manus, tã ipſe quàm electus, & intrat ad altare, & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu Epiſtolæ, presbytero Cardinale miniſtrante librũ, & ibi ſine mitra ſimul cum conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa voce, vt conſecrator: non tamen ſe loco mouebit vſque ad communionem, quam ſumet ſub vtraque ſpecie ſtans in ipſo cornu aliquãtulum procedens inclinatus. Finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neque mitra, quam habet cum illis benedictionibus conſuetis, neque intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra, habens ante ſe crucem, populum benedicit, dicens: Sit nomen Domini benedictum. Et reſumpta mitra vadit ad ſedem ſuam, & ſedet, & tunc conſecrator accedit verſus Dominum electum, & tertiò genu flectens, dicit: Ad multos annos, vt dictum eſt in presbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris veſtibus cum orationibus conſuetis.

CONSECRATIO, BENEDIctio,& coronatio simul Romani Pontificis.

Quod si electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die consecrari Episcopus, benedici,& coronari. Et à superioribus Pontificibus plerumque seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruãtur etiam in electo, qui prius erat Episcopus benedicendo, & coronando vsque ad sequens capitulum, vbi incipit: Cantores. Primò ordinabuntur omnia ad huiusmodi solemnitatem opportuna, infra scripta etiam seruantur in coronatione,& consecratione Episcopali, conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinatiõis facilè colligi poterunt: & tandem constituto die Dominico, Pontifex è cubili summo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & alijs Officialibus con suetis paratur amictu albo,& lõgo cingulo, stola, pluuiali rubeo,& mitra preciosa. Cardinales alij circumsistunt,& omnes Prælati & Officiales cum suis cappis laneis. Sic electus pontifex paratus cruce præcedẽte progreditur ad Sanctum Petrum, ordine alias cõsueto, Diaconis Cardinalib⁹ hinc & inde fimbriã pluuialis sustinentibus. Caudã autẽ pluui-

pluuialis portabit nobilior laicus,qui erit in curia,etiã si esset Imperator, vel Rex,supra eum octo nobiles siue Oratores portãt vmbraculũ hastibus octo sustetatum, quod hodiè baldachinum appellant. Ante eum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino. Fererius tapetum, & paruum scabellum,& cussinum.

Cùm Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij,quæ est in capite porticus Ecclesiæ Sancti Petri,in palatio apud portã extenditur tapetum,ponitur faldistorum,et super illud cussinum magnum, & ad pedes paruum scabellum:& sedens ibi electus recipit ad osculum pedis canonicos, & Capitulum basilicæ Sancti Petri, deinde surgens intrat Ecclesiam per portam,quæ est in medio:& progressus vsque ad secundum circulum porphyreticum,detracta mitra orat versus ad altare supra faldistorium à supradictis ibi paratum:& tunc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus. Facta oratione surgit:reassumit mitram,& pergit ad Capellam Sancti Gregorij,quæ dicitur capella Sancti Andreæ & sedens in sede sibi parata,recipit omnes Cardinales & alios Prælatos cũ suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auriphrygio, Prȩlatos ad pedis osculũ. Tunc surgẽs sine mitra astã-

 ti cru-

ti cruce populo bendicit,dicens: Sit nomen Domini &c. Subdiacon⁹ dicturus Epistolã, deposita cruce post benedictionẽ capit omnia sua paramẽta:& simul cũ eo Acoluthi exuunt cappas,& induunt superpellicia super rochetum,ad partẽ se retrahentes:sedet deinde electus aliquantulũ cũ mitra: & iterum surgẽs sine mitra versus ad altare,sub silentio dicit, Pater noster,&c.Tum altè incipit pro tertia, Deus in adiutorium,&c. & sic stat quousque incipiatur Psalmus, Legẽ pone.Inde sedet cum mitra & asistẽtibus Episcopis cum libro, ac iuuãtibus hinc inde Diaconis, vt moris est, incipit Psalmũ, Quàm dilecta. Interim subdiacon⁹ Apostolicus lecturus Epistolam, vt diximus,paratus omnibus suis paramentis ex altari subministrante Sacrista,accipit sandalia,quę reuerẽter portantur ad electum,sequentibus illum Acoluthis cum superpellicijs, & ea simul cum cubiculario cameræ, imponit pedibus suæ sanctitatis,Acoluthis,circũ circa fimbrias pluuialis eleuantibus supra illorum capita.Impositis sandalijs Diaconus lecturus Euangeliũ cum duobus alijs Diaconis,qui asistent Papæ, capiunt paramenta sua, ille amictum album,cingulum, stolam, dalmaticam, manipulum verò postea capiet in altari. Alij verò duo capient amictum,& dalmaticas tãtum.

Indu-

Induti reuerenter ſimul ad electum accedét qui finitis pſalmis, cùm dicitur capitulũ pro tertia, ſurgit cum mitra, & finitis verſiculis depoſita mitra, & aſtãtibus duobus ceroſcrarijs, dicit, Dominus vobiſcum, & orationẽ pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinaliũ, qui ei aſsiſtere debet, ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi verò aſsiſtẽtes iuuant, & tenent candelam accenſam, dicto Dominus vobiſcũ, poſt orationẽ liber remouetur, ceroferarij diſcedunt, & dicto à cãtoribus, Benedicamus Domino, Papa ſedet cum mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali ad iuuante, & reliqua, vt aliâs lotis manibus. Epiſcop⁹ Cardinalis redit ad locũ ſuũ, & Papa deponit mitrã, pluuiale, & ſtolam: & Diacano lecturo Euãgelium ante ſe ſtante induitur cóſuetis paramẽtis, quæ per acoluthos hoc ordine portãtur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur, duo Diaconi aſsiſtentes, & poſt eos duo ſubdiaconi adiuuãt veſtiẽtem. Primũ portatur cingulum cũ ſuccinctorio, Crux paſtoralis, dein ſtola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri phrygiata, annul⁹ aũt non datur, ſi nõ eſt conſecrat⁹ Epiſcopus, quem, ſi eſſet cõſecratus, Cardi. Epiſcop⁹ aſsiſtens imponeret. In cõſecrationib⁹ vtũtur hodiernis temporibus albis paramentis, quamuis antiqui ſecũdũ temporis exigen-

cxigētiam, colore vterentur. Sed cōueniens eſt, vt vtamur ſecūdū quod exigit miſſa, quæ celebratur. In proceſsione autē erunt omninò albi coloris. Cùm elect⁹ Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prælati, atq; officiales parantur. Epiſcopi Cardinales, Patriarchę, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris: presbyteri Cardinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis, ſubdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici cameræ, ſuperpellicijs ſupra rocheta. Secretarij & aduocăti ſuper veſtes cōmunes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum, alij, vt alias.

Conſecratio Romani Pōtificis ſecūdum antiquas patrum conſtitutiones, ſpectare ſolebat ad Epiſcopum Hoſtienſem, qui etiam pallio in ea cōſecratione vtebatur, aſsiſtebāt ei Portuenſis & Albanenſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias eſſet conſecratus, tres ſpeciales orationes ſup eum dicebāt. Idē agebant in coronatione Romani Imperatoris: Sed (vt arbitror) ad tollendas cōtentiones iam pridem introductum eſt, vt prior Epiſcoporum Cardinaliū cum duobus ex ſenioribus Epiſcopis id munus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæ-

ſare

ſare. Sicque noſtris temporibus ſeruari videmus, vt non habeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris tẽporibus non accidit, niſi in Sixto quarto: quæ tunc fuit facta ſecretè, & per Dominum Rothomagenſem qui erat Epiſcopus Hoſtienſis, & non Prior, ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinalium, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt conſecraturus, procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia, acſi celebraturus eſſet, cum Pſalmis & orationibus conſuetis: ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici aſsiſtet ſubprior Epiſcoporum Cardinalium. Paratis omnibꝰ ordinibus, Pontifex incenſum mittet in thuribulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſsionem ad altare maius ordinabit, hoc modo: Familiares Papæ, minores nobiles, cubicularii, nobiles maiores & Barones, conſeruatores & oratores laici & non Prælati, Secretarij & aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroque ordine ſint indigniori loco: Acoluti, Clerici camerę, Auditores, Acoluthus thuriferarius, Acoluthi ceroferarij: qui ſeptem numero eſſe deberent: Subdiaconus cum cruce Papali, & alijs ſubdiaconis. Subdiaconi duo latini, & græcus

cum

portam capellæ. Procedunt deinde omnes per nauim ipsius capellę Sancti Gregorij, vbi sepulchra sunt Romanorum Pontificum: & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portã, quæ est ante altare, ingrediuntur capellã, & ascendunt etiam ad dextram, antequã Papa cancellos capellæ intret: tres vltimi presbyteri Cardinales veniunt ei obuiam, & osculantur os & pectus Pontificis, à seniori ĩcipiẽtes: deinde ante Diaconos asſistentes ꝓcedunt. Cum autem ꝑuentum fuerit ad altare, Põtifex deposita mita facit orationẽ sup faldistoriũ, deinde surgẽs remoto faldistorio facit confesſionem more solito, stãs hoc ordine: A Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis, Cõsecrator, vel asſistẽs, si nõ est Cõsecrator, & post eũ Diaconus Cardinalis asſistẽs: à sinistris stat Diaconus Cardinalis, lecturus Euangeliũ, & post eũ Diaconus Cardinalis asſistẽs: post quẽ genuflexus manet subdiacon⁹ Latinus cũ libro Euãgeliorũ, & manipulo Põtificis, quẽ illi imponit dicto Indulgentiã & c. Interim cantores cãtant introitũ missę, & Kyrieeleisõ. Et hæc quidem supradicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quæ in capella sancti Gregorij, & vsq; ad factam confesſionem superius dicta, sunt præterq̃ de parãdo cõsecrãte, seruantur etiam qñ electus Episcopus non

non est consecrandus, sed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipsa consecratione subiungemus.

Hoc totũ Caput prætermittitur, si Papa erat prius Episcopus consecratus, in eo namque cõsecratio Episcopalis cõtinetur.

Cantores vt finierint Kyrieeleison, quiescent. Electus procumbet super faldistorium ante altare, ad eius dextram consecrator, & ad sinistram Diaconus Euãgelij super scabella, Diaconi assistentes post Pontificem duo Episcopi Cardinales seniores hinc inde super scabella, alij omnes, vt cõmòdum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euangelij incipiet sine mitra Litaniam: & omnes respondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Vt hũc electum. & etiam tertiò dicitur ab eodem Diacono, & tam cõsecrator quã omnes alij in Episcopali dignitate constituti præsentes, & parati erecto capite, & extẽsa dextra, non tamen mouentes se de locis suis, benedicunt consecrandum tertiò, vt in ordinario. Finita litania omnes surgunt, & cõsecrator stat ad infimum gradum Papalis sedis, vertens faciem ad altare, medius inter duos seniores Episcopos Cardinales: qui etiam stolam habere debent, & librum. Elect⁹ Pontifex ante eum stabit medius inter assistentes

ſtentes Diaconos, vertens faciẽ ſuam ad faciem conſecrãtis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderũt parati cũ ſuis libris, omnes accedẽt, & circulũ facient, & omnia cũ conſecratore dicẽt, voce tamẽ ſubmiſſa depoſitis mitris, & omnibus ſtãtibus. Epiſcopus Cardinalis à ſiniſtris ſuper pontificẽ dicit hãc orationẽ: Oremus, adeſto ſupplicationib⁹ noſtris omnipotẽs Deus, vt quod humilitatis noſtræ gerendũ eſt miniſterio: tuæ virtutis cõpleatur effectu. Deinde Epiſcop⁹ conſecrator dicit orationem cum nota oremus. Propitiare quæſumus Domine ſupplicationibus noſtris: & inclinato ſuper hunc famulum tuũ cornu ſacerdotalis gratiæ benedictionis tuæ infunde in eum virtutẽ, per Dominum noſtrum &c. qua finita vſque in vnitate Spiritus Sancti Deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi: quẽ Diaconi Cardinales retinent vſq; ad finem: & tã conſecrator quã alij duo Epiſcopi Cardinales ponunt primò manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciũt omnes pſẽtes parati in Epiſcopat⁹ ordine cõſtituti. Conſecrator aũt extenſis manibus dicit præfationẽ conſuetam, Per omnia ſecula ſeculorum &c. Honor omnium dignitatum, vt ſupra notauimus, quum electus Papa conſecratur alio die, quàm iſto

 Et

Et vngit electi caput, deinde manus. Tũ imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum, & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus, plene in eodem loco. Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare dum lauat conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Põtificalia, & cum pluuiali ac mitra aſsiſtit, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus non conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus & capite, ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorũ accipit palliũ de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, vt inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco, vbi incipit. Cantores, vt finierint Kyrieeleiſon, quieſcant, & dimittũtur ſi electus erat prius conſecrati⁹ Epiſcopus.

Si electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tantùm benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quæ ſupra diximus, vſque ad cantatũ introitum, & Kyrieeleiſon, Papa facta confeſsione accipit immediate mitram: & ſedet in ſede, ſine faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminentem & altare: & tres primi Epiſcopi accedũt ad Pontificem, & faciem ante illius faciem tenentes ſine mi-

tra

tra,illorum iunior ſuper Pontificem ſtans tem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primam dicit orationem, videlicet: Deu- qui adeſſe non dedignaris,vbicunque deuo ta mente inuocaris:adeſto quæſumus inuo- cationib. noſtris, & huic famulo tuo.N,qu- ad culmen apoſtolicum iuditium tuæ ple- bis elegiſti:vbertatem ſupernæ benedictio- nis infunde,vt ſentiat ſe tuo munere ad hũc apicem perueniſſe.Secundam dicit imme- diate ſecundus Epiſcopus Cardinalis,ſtans & ipſe in medio,videlicet:Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſue tæ pietatis impende:& gratia Spiritus San- cti famulum tuum.N. perfunde: vt qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis mini- ſterio conſtituitur:tuæ virtutis ſoliditate ro boretur. Et tertiam antiquior,id eſt,Prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans,videlicet:Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros Apoſtolos primatum tenere voluiſti: eique vniuerſæ Chriſtiani- tatis molem ſuper humeros impoſuiſti, reſpice quæſumus propitius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra vio- lenter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus: vt ſicut profectibus tantæ dignitatis auge- tur, ita virtutum meritis cumuletur:

quatenus Ecclesiasticæ vniuersitatis onus te adiuuante dignè ferat. Et à te, qui es beatitudo tuorũ vicẽ meritam recipiat: per Christum Dominum nostrũ. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici & solus dicit, Accipe pallium, sanctam plenitudinem Pontificalis officij, ad honorem omnipotentis Dei, gloriosissimæ virginis Mariæ eius matris, beatorũ Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare sine mitra: illud osculatur primùm, & deinde librum Euangeliorum, quẽ subdiaconus à sinistra parte offert, imponit incensum thuribulo Diacono Euangelij offerente nauiculam, incensat altare more solito, & accepta mitra in cornu altaris stans, à Diacono incensatur, & non recipit Diaconus tunc osculum, vt aliàs, sed ascendit ad Cathedram eminentem, sedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad osculum pedis, manus et oris, alios paratos ad osculum pedis & manus. finita reuerentia surget Papa sine mitra, & legit introitum & Kyrieeleison, sustinente librum Cardinali Episcopo, cum alijs assistenti-

ſtentibus. Deinde in voce dicit, Gloria in excelſis Deo. Pax vobis, & orationes opportunas, videlicet de die, de Spiritu Sancto: & vltimò dicit ſecretè orationem pro ſe, quæ habetur in conſecratione Epiſcoporum.

Dictis orationibus, ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula deſcẽdit ad confeſsionem beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, ſcriniaribus, id eſt, ſecretarijs, & aduocatis: quib⁹ in duas acies diſtributis, ita vt in qualibet acie ſint ex omnium ordine, faciunt laudes Pontifici, ſtantes capitib⁹ detectis, Papa & omnibus alijs ſedentibus in locis ſuis. Prior Diaconorum incipit ſolus alta voce, quaſi legendo: Exaudi Chriſte. Subdiaconi, auditores, ſcriniarij & aduocati reſpondent: Domino noſtro Innocentio, à Deo decreto Summo Pontifici, & vniuerſali Papæ vita. Et ſic tertiò dicitur per priorem, & totiens per illos quoque reſpondetur. Subſequenter idem prior Diaconorum dicit, Saluator mundi. Et illi reſpondebunt, Tu illum adiuua. Et ſic ter dicetur, & ter reſpondetur. Deinde idem prior dicit, Sancta Maria: & illi reſpondebunt, Tu illũ adiuua. Et bis dicetur, & bis reſpondebitur. Inde prior idem ſubiunget, Sancte Michael, & illi reſpondebunt, Tu illum adiuua. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur.

bitur. Sequitur prior-

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael, Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptista,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,
Sancte Benedicte,
Sancte Basili, Tu illum adiuua.
Sancta Sabba,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia,
Sancta Lucia,

Finitis laudibus dicitur Epistola latinè, & deinde Græcè, & proceditur in missa, vt aliâs, vsque ad finem datur benedictio. Sed nō publicantur tunc indulgentiæ. Sacris missarum solennijs ritè peractis, proceditur ad coronationem. Pontifex reassumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramentis suis, in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus, prælatis & officialibus omnibus, vt in missa paratis: procedit ad suggestum supra gradus basilicæ Apostolorum principis ex materia constru-

ctum,& ornatum,ibique in ſede eminenti ſibi parata ſedet:& cùm omnes prælati conuenerint,& populus ex baſilica in aream exierit:Diaconus à ſiniſtris deponit mitram conſuetam è capite Pontificis,& Diaconus à dextris Tiaram,quod Regnum appellant,& triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit,populo acclamãte Kyrieeleiſon.Et Diaconus à dextris latinè,à ſiniſtris verò vulgariter publicant plenarias indulgentias,tum paratur proceſsio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque antequam hæc completa ſint,hora eſt ſatis tarda,& longa ad Lateranum reſtat via,multaque ibi adhuc ſunt peragenda: conſueuerunt aliquando Pontifices,& patres ſuſtentationis gratia aliquãtulum cibi ſumere:paratur refectio in atrio domꝰ Archipresbyteri baſilicæ pro Pontifice & Cardinalibus,pro alijs prælatis in vicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice veniunt ad refectionẽ, & interim parantur, quæ ad proceſsionem ſunt opportuna. Sumpta refectione Pontifex & oẽs deſcendunt ad equitãdum,& hoc ordine ꝓceditur ad Lateranum. Primi incedent valiſarij Cardinaliũ ſuo ordine:et deinde eorum familiæ & oẽs laici mixtim, vt eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur

 tonſor,

tonsor,& sartor Papæ cum valisijs rubeis,in quibus sunt vestes,quæ pertinent ad sanctissimum dominum nostrum familiares & scutiferi Papæ,nobiles curiæ minores,& nepotes affinesque dominorum Cardinalium, scala Papæ panno rubeo cooperta,quã portat equus albus ductus per vnum ex parafrenarijs purpura veste indutum. Qui,postquã Papa ascendit equum cum ista scala,vadit in ordine suo,dextra equi habenas,sinistra rubrum ferens baculum. Hũc sequuntur duodecim cursores Papæ etiam rubris vestibus induti, equestres portãtes duodecim vexilla rubra,bini & bini.Inde tredecim vexilliferi capitum regionum vrbis cum suis vexillis cherubin aliquanto maioribus alijs vexillis etiam vestibus rubris & equestres omnes vexilliferi. Tum vexillifer populi Romani cum vexillo,& insignijs populi Romani.Deinde vexillum album cũ cruce nigra,quod portat ꝓcutator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum,vexillum cum armis Papę,quod aliquis magnus nobilis portat, & demum vexillum ordinis Hierosolimitani rubrum cum alba cruce,quod procurator eius portat.Isti quinque vexilliferi habebunt equos cataphractos, siue bardatos, & coopertos tela sericea vsque ad talos equorum, cum insignibus suis:ipsi autem erunt armati,ac si præli-

prælium eſſent ingreſſuri,dempta galea cũ lacernis ex tela etiam ſericea cum inſigni,& ſinguli vexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cũ inſignibus Domi norũ,hunc ordinẽ vexillorũ inueni ſeruatũ. Sed mihi non placet:neque videtur debitus ordo:Nã non honoramus ſignũ,nec ſigni fi gurã,ſed ſignati dignitatem,vnde ponimus vexillum ciuitatis,in qua eſt Pontifex,in prin cipio,vt minus dignũ,deinde vexillũ ordi- nis beatæ Mariæ Theutonicorũ,in quo eſt crux nigra in albo.Tũ vexillum Papæ,inde vexillũ Eccleſiæ,& bene hactenus.demũ in loco honorabiliori vexillũ ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubro: quod mihi videtur præter omnẽ conueni- entiã,nam ſignũ crucis albæ in rubro nõ eſt ſignum vniuerſitatis Chriſtianorũ,ſed illius tantũ ordinis militaris,ſicut & nigra in albo alterius ordinis eſt ſignum.Vniuerſitatis aũt Chriſtianæ ſignum eſt crux rubra in albo: ergo vexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt præferendũ ſigno Papæ,aut ſigno Eccle ſiæ,locus igitur ſuus eſſet poſt vexillũ ordi- nis Teuthonicorũ, & nõ poſt oẽs.Si aũt ad- eſſet vexillũ cruciatæ crux rubra ĩ albo,quia eſt vniuerſale omniũ Chriſtianorũ, illud iu- re optimo ponẽdum eſſet in loco digniori. Poſt vexilla ꝓcedũt duodecim equi albi ſine

ſeſſoribus, phaleris aureis inſtratis carmaſinis ornati, quos duodecim parafrenarij ducunt rubra veſte induti, & baculum rubrũ in ſiniſtra portantes, hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmaſina ſupra baculos quoſdam deferẽtes, qui ſcutiferi honorarij vocantur Cubicularij, deinde ſequũtur equitãtes in ſuo habitu oratores laici, & non prælati ſimul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſtolicus cũ cruce Papali, & ſuis collegijs parati, vt in miſſa, & apud crucem duo magiſtri oſtiarij cum ſuis virgis, poſt hos duodecim familiares Papæ rubra veſte induti, portantes duodecim intorticia accẽſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites, inde duo familiares ſacriſtæ equeſtres etiam rubro induti, portantes laternas argẽteas cum lumine ante ſacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtæ rubro etiam iudutum, & baculum in ſiniſtra habentem, equus albus, manſuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans ſacramentum, habens ad collum tintinabulum benè tinniẽs. Et ſupra portatur baldachinum cum inſignibus Papæ & ſacramẽto per ciues Romanos, qui inter ſe mutantur terdecies, vt vna quæq; regio habeat ſuã partem. Poſt ſacramentum equitat immediatè ſacriſta, qui, vt cæteri prelati, habet equũ

totum

totum coopertũ bocasino, & ipse & omnes alij parati sunt, vt in missa cum paramẽtis, & mitris. Sacrista in manu gestat album baculũ. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & in eorum absẽtia duo nobiles, induti, vt aduocati & secretarij præter Almuciã. Et post eos ipsi secretarij, & aduocati cũ almucijs. Cãtores deĩde equitãt cũ superpellicijs. Tũ acoluthi, clerici cameræ, & auditores cũ superpellicijs supra rochetũ. Subdiacon⁹ Græcus, & latinus, & Diacon⁹ Græcus, vt in missa. Sequuntur dehinc prelati cum equis copertis & ipsi cũ mitra, & pluuiali. Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi Abbates vrbis, Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cũ dalmaticis, presbyteri cum planetis, Episcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi assistẽtes Papæ, & inter eos medius prior Diaconorũ, si ipse dixit Euangeliũ, prior Diaconorum ferulã in manu portare debet, et totã ꝓcessionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tandẽ summus Pontifex super equum albũ faleratum, coopertũ à parte posteriori stragiola carmesina sub baldachino, ꝙ octo magni nobiles siue oratores portant. Cum Papa per scalam, qua superius diximus, ascendit equũ, maior princeps qui pñs adest, etiã si Rex esset aut Imperator, stapham equi

equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum alquantulum. Si imperator aut Rex ſoli eſſent,id eſt, non eſſet alius Rex,ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin verò eſſet alius Rex, dignior à dexta, alius à ſiniſtra frenum tenerent.Si nõ ſint reges,digniores ducant equum.Et poſtquam Imperator, Rex, ſiue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit,ſubſtituantur alij duo magni nobiles eorum loco,& mutétur.Si verò Pontifex,non equo, ſed ſella veherctur, quatuor maiores principes, etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adeſſet, in honorem Saluatoris Ieſu Chriſti,ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debẽt.Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent: Ita vt principes ipſi in ſignum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quàm ad on⁹ ſubeundum manus appoſuiſſe videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum.& itineris diſpoſitione. Similiter & octo nobiles,qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpaciũ & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt, eorum loco nobiles ciues Romani vſque ad Lateranum, Baldachinum portabunt, mutabunturque per vices,ſicut de Baldachino Sacramenti dixim⁹.

Ante

Ante Pontificem conſeruatores, capita regionum, & alij magiſtratus, ac nobiles vrbis pedites præibũt, & Prætoriani milites cũ eis accincti enſibus circiter cẽtum, & baculum in manibus portantes, ád cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus curiæ, cũ duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proijciet ſuper populum ad preſſuram dimouẽdam, vt infra dicemus. Primũ iactum pecuniarum faciet, cùm Pontifex incipiet ſe mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in area apud montem Iordanum: Inde in area Parionis, deinde alium apud Sanctũ Marcũ, poſtea apud Sanctum Adrianum, & demum vbicunque magnam preſſuram apud Pontificem viderit: & vt facilius poſsit pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt Pontificem immediatè ſequuntur duo Cubicularij ſecreti, medium tenẽtes Auditorem rotæ Decanum, qui ſeruit de mitra. Et deinde duo Medici cum ſecretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde vmbella rubri coloris: quã vnus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremò equitant Vicecamerarius, ſi nõ eſt paratus, & omnes prælati non parati, Protonotarij, Audi

tor

tor contradictorum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literaũ: qui ſi ſint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati. Vicecamerarius baculum in manu portat: & pertinet ad eum curare vt ordo à priore Diaconorũ datus ſeruetur in ꝓceſsione. Et ſecundũ antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius Vicariꝰ, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerariũ id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranũ procedunt. Cùm Pótifex peruenerit ad mõtem Iordanum, Iudæi illi obuiã eunt, genuflexi legem Pontifici offerunt, Lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, vt illam venerentur. Pontifex illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet: Sanctã legem Viri Hebræi, & laudamus & veneramur, vtpote ab omnipotenti Deo per manus Moyſi patribus veſtris tradita eſt: obſeruantiam verò veſtrã, & vanam interpretationem dãnamꝰ atq; improbamus: qa Saluatorẽ, quẽ adhuc fruſtra expectatis, Apoſtolica fides iã pridem aduenisse docet, & prędicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: qui cum patre & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, vt Iudæi populi multitudine opprimãtur, ſolent aliquando impetra-

petrare pro eorum ſecuritate,vt hoc faciant ſuperāte murali arcis Sancti Angeli in angulo ad viam,qua itur ad palatiū, reſpicienti.

Cùm Pontifex ad Eccleſiam Lateranēſem peruenerit, deſcēdit in porticum Eccleſiæ, & à Canonicis illius Eccleſiæ honorificè paratis excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo: prior Canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandā Pontifici,quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui priùs Tiaram extraxit, ponit: oſculata cruce, Pontifici ponitur mitra, & regnū datur in manibus auditoris: ipſe verò pontifex à priore, & Canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portā principalē à ſiniſtra ſtantē, quæ Stercoraria appellatur,& ibi eum ſedere faciunt: qui ita tamē ſedet,vt magis iacere videatur, ad quē mox accedentes Cardinales eleuāt eū honorificè, dicētes:Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperē: vt ſedeat cum prīcipib.& ſoliū glorię teneat.Surgēs Pontifex,accipit de gremio Camerarij ſibi aſsiſtentis,quantum pugno pōtcōplecti pecuniarū. Vbi tamen nihil prorſus ſit argēti aut auri, & ſpargit inter populū, dicēs:Argentū & aurū nō eſt mihi: quod autē habeo, hoc tibi do. Pons lingneus recta linea, à porta Eccleſiæ prīcipali,ad altare maius excitatur cū pluteis

hinc

hinc inde pectoribus tenus, altitudo circiter quinque pedum, latitudo ſex aut ſeptẽ, qui alteri ponti coniungitur ſimili modo conſtructo à porta, qua aſcenditur per eccleſiã ad Sancta Sanctorum venienti, quod fit, vt Pontifex à populi multitudine nõ opprimatur. Circa altare à gradibus, & ſuprà omnia circum circa tabulis clauſa eſſe debẽt, vt per pontem tantùm capellam intrent. Præcedẽtibus igitur Canonicis & cantãtibus: Te Deum laudamus, Pontifex cũ Cardinalibus intrat Eccleſiã, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbens, ſine mitra aliquantum orat. Deinde ſurgẽs benedicit populo, dicens: Sit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminẽtem, ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes. Deinde Pontifex per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranũ per portam, quę eſt in eccleſia. Et cùm peruentum fuerit in prima aula, q̃ aula concilij appellatur, ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideã in capite aulæ, quæ dicitur menſura Chriſti. Et hinc inde apud cũ ſtãt Domini Cardinales. Prior verò preſbyterorum Cardinalium ſtans ante Papam conueniẽti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & ſcriniarijs facit laudes Domino noſtro, vt fecerat prior Diaconorum

norũ. S. Petro, incipiens, Exaudi Christe &c. Prior presbyterorum prædictus, & alij qui faciunt laudes, stant detecto capite. Pontifex verò sedet cum mitra. alij Cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat in introitu ipsius portæ in primo plano, antequam ad aulam prædictam veniatur, commodè tamen in hunc locum translatus est hic actus propter illius loci angustiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Siluestri, ibi ante portam capellæ sũt duæ sedes porphyreticæ perforatæ: & ibi sedet Põtifex super primam, ad quem prior Ecclesię Lateran. accedit, & genuflexus dat Pontifiçi ferulam in manu in signum correctionis & regiminis, & claues, ipsius basilicæ ac palatij Lateranensis, in signum potestatis claudendi & aperiendi, ligandi atq; soluendi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus, & sedet in altera sede porphyretica ad aliam partem, & ibi restituit eidem priori ferulam & claues, & ab eodẽ pręcingitur super planetam sedens cum cingulo quodam sericeo rubro, cum bursa etiam sericea & rubra: in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco. Tum Pontifex pręcinctus & sedens, è gremio Camerarij capit denarios argenteos omnifariam, quotquot potest manu continere, & super populum

ſpargens,dicit:Diſperſit,dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi.Et hoc tertiò facit.In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet,vt in Stercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum,vbi ſuper faldiſtorium ſine mitra genuflexus orat.Inde ſurgẽs, cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Silueſtri: in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam,tum deponit mitram,chirotecas,pallium,planetam,& aſſumit pluuiale,& mitram ſimplicẽ, & ſedens dat presbyterium hoc modo,Cardinalibus duos aureos,& duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales,& profundè caput inclinãt ante Pontificem,porriguntque & mitram apertam,in qua Pontifex immittit pecuniam:illi accepta pecunia manũ Pontificis oſculantur,pecunias capit Pontifex è gremio Camerarij. Alij prælati genu flectunt ante Pontificem,& accipiunt in mitra ſua vnum aureum & vnum groſſum,& oſculantur dextrum genu Papæ: Alij verò prælati & Officiales accipiunt in manu tantundem,& oſculantur pedem.Dato presbyterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe:& ſi non facit ſolenne conuiuium, deponit paramenta ſua: intrat cameram, quieſcit & prandet ſeu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordina-

ordinatas: quieſcunt, recreantur, & expectant Pontificem, ſi vult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sin autem non, reuertuntur domum.

DE CONVIVIO SOLENNI Pontificis cum Cardinalibus & Prelatis.

Sectio III.

SEd quoniam Maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cœna Domini ſolenne conuiuium celebrare ijſdem fermè cerimonijs: aliquid etiam de ſolenni Papali conuiuio hoc loco dicemus. Maximè cùm etiam noſtra ætate factum ſit à Pio ſecundo, & Paulo item ſecundo, ſummis Pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuij, aulæis & pannis ſericeis aureisq́ue pro temporis & loci conditione. In capite aulæ erit ſuggeſtus, adquem triplici gradu aſcendetur, longus pro latitudine aulæ, in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine: ſuper quo menſa paratur Pontificis, apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo & deinde magno ſcabello aſcendetur: ornabiturq́; ſedes cũ panno aureo pendẽte ſupra caput, mẽſa erit alta ad iuſtã ꝓportio-

nem ſedentis à ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum vaſis aureis & argenteis, vino & aqua, & alijs conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam vaſa argẽtea ſiue aurea, ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria continentur. Dicitur, & Credentia, actus ipſe prægustationis cibariorũ, & aliarum rerum. Hæc exponere voluimus, quoniam crebrò in hoc opere de credẽtia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices Dreſſatorium dixerunt. A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabũtur menſæ pro Epiſcopis, & presbyteris Cardinalibus, & paulò inferius pro alijs prȩlatis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores: ſedilia habebunt gradum vnum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. A ſiniſtra è regione menſæ Cardinalium, parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cũ gradu. Et inferius aliæ menſæ pro Oratoribus, nobilibus & Officialibus. In fine aulæ, vel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna Credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum vaſis, quibus in conuiuio vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, para-

paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis, & menſa ſuper plano ſuggeſtus,ſuper quá ſol⁹ comedet Imperator.Sedes habebit ſcabellum paruum viride, & erit ornata panno aureo,non habebit pendentem ſupra caput,ſimiliter parabitur pro eo credẽtia iuxta credentiam Papę à ſiniſtris,& ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio.Si verò adeſſet Rex aliquis,paratur credentia pro eo paulò remotior ab ea.Sedes verò nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopũ Cardinalem.Imperator ſiue Rex habebũt tot ſeruitores,quot eis opportunũ videbitur.Cardinalib⁹ verò ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri,quorum vnus vinum propinet,alter carnes concidat,alter de cultello fercula inferat,quartus prægustet vinum & aquam & alia ſubminiſtret.Pontifici ſeruire ſolent nobiliores,qui ſunt in curia laici,etiam ſi ſint fratres,aut filij Regum,prę ſertim in illorum præſentia.Pontifex igitur cũ paramentis Põtificalibus ſi celebrauit illa die,vſque ad Dalmaticam incluſiuè,& cũ ſandalijs indutis,ſupra Dalmaticam manto rubro,aperto à parte anteriori,& mitrã habens in capite ſupra fauonem,medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prelati omnes habent ſuppellicium ſuper rochetũ, ſiue ſupra veſtes ſui ordinis,ſi ſint

religiosi, & mitram albam in capite. supra suppelliciũ Cardinales & prælati seculares habent mantellũ sine cauda, apertum à parte ante, & coloris violacei siue obscuri. Religiosi verò coloris sui ordinis, sed eodẽ modo apertos. Cęteri oẽs in suo habitu quotidiano. Aderunt familiares Põti. & alij seruitores in copia. Aderunt etiã seruientes armorũ bene ornati cũ suis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem à via.

Magister sacri hospitij, & magister domus ꝓuideant in tẽpore de modo & ordine ferculorũ, de seruitoribus, qui prius & qui posterius, & quod quælibet mensa habeat ꝑfectos suos. Quæ vina primò, quæ deinceps, & ꝑ quos ferenda, & sic de alijs rebus opportunis. Põtifex remota prius mẽsa, ad partẽ sedeat in sede cũ mitra, & mantũ post collum apertũ, vt nihil ante pectus depẽdeat. Cardinales, principes, & ꝑlati, & alij conuiuæ stẽt ante mẽsas paratas. Nobilior laicus, etiã Imperator aut Rex, aquã ad lauandas Pontificis manus, primò ferat hoc ordine. Magister sacri hospitij cũ clerico cerimoniarũ, quem adesse oportet in ordinãdis hisce rebus omnibus, cũ seruientibus armorũ. Et si Imperator aut Rex aquam ferre debet cum aliquibus etiam Principibus sociatus, Imperatorẽ,
aut

aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, et in credẽtia aquam prius à miniſtris probatam & prægustatam accipit in peluibus, fertq́; conſuetis cerimonijs ad Pontificem præeunte vno ex auditoribus cum mantili ad tergendũ manus. Prior Epiſcoporum Cardinalium & duo Diaconi aſsiſtentes, depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis & mitris, ſic in rocheto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cũ portante infundendo, & Diaconi mãtile, quod ab autore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus, non prælati ſed laici omnes genuflectunt, Cardinales & prȩlati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit, reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales, qui illi ſeruierant, capiunt ſuos mantellos & mitras, & vadunt ad loca ſua: & Imperator apud ſedẽ ſuã primò ſtans lauetur ſuis cerimonijs, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi qui ſunt) detectis capitibus. Stabunt ante mẽſas lauãtes eo ordine, quo ſedere debent in mẽſa, prior Epiſcoporũ in capite ad dextram: ſi aderit Rex aliqs, erit in ſecũdo loco: ſi plures Reges, mixti erũt cũ primis Cardinalibus, primò Cardinalis, deinde Rex ſucceſsiuè, ſi erũt mixtim prin

cipes, aut filij, vel fratres Regum (si non seruiunt Papæ) debent sedere inter Diaconos Cardinales, vel post eos, pro eorum dignitate & conditione. primogenitus autem regis quia Rex futurus putatur, post primũ presbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Episcopos. Et hoc tam in cõuiuijs, quã alijs publicis actibus, quamuis nostro tempore aliquorum siue ambitione, siue ignorantia aliquando sit seruatum contrarium.

Consueuerũt antiqui ponere Patriarchas quatuor Ecclesiarum principalium inter Episcopos Cardinales mixtim, nostro tempore (credo propter declinationẽ, siue potius extinctionem illarum, cum sint quodãmodo titulares) ponuntur immediate post Cardinales, deinde assistentes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi. Ad sinistram verò erũt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (si aderũt) post eos autem, si præsentes erunt, alij Principes, inferiores illi tamen, qui solent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis Senator, & tres conseruatores vrbis. De alijs autem laicis, qui sunt extraordinarij, nihil ponim⁹, nam admitti solent ad voluntatem Pontificis, & non ordinariè.

Aduertat tamen magister domus, vt prius cum clerico cerimoniarum ponat in scriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad cõuiuium, & maximè laicorum: & si quæ sunt contentiones de presidentia, componantur prius, quod si ibi orientur, si nolunt componi, ambo contendentes honestè iubeantur exire, si tamen esset colorata contentionis causa, et non temeraria: quia tũc solus temerarius eijciendus esset.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, nõ autem Græcorum, nã ille vt Rex tractatur. Poterunt lauari post primos plures eodem tempore. Postquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra, & tunc Diaconi assistunt, finita benedictione sedet, imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca sua et sedẽtibus omnib. ordine quo steterãt, fercula portãtur. Primum ferculum portabit nobilior princeps, siue Imperator, siue rex sit. Secũdum alius dignior post eũ, & sic successiue: & si erũt ex illis, qui debeãt sedere in mensa, portato ferculo sedeant in loco suo: Et notãdum, quod Imperator, rex, seu maximus princeps, capit ferculũ, quod portare debet ad Pontificem, extra portam aulæ conuiuij ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. Alij inferiores pro ferculo ad

lo ad coquinam vadunt, magiſter ſacri hoſpitij, & magiſter dom⁹ baculos in manibus tenẽtes, & in habitu ſibi cõdecenti deducũt portantes fercula: quæ quidẽ fercula ad Põtificem & Imperatorem tantũ cooperta portari debent, alijs autem, etiam regibus detecta: & ſimiliter vinum. Poſſunt tamen portari, & maximè principibus vſque ad aulam conuiuij, & deinde antequam appareant in conſpectu Papæ, detegi. Item in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio niſi ipſi Pontifici, et Imperatori tantum, pro Rege autem, aut maximo principe poterit fieri à ſuis ſi voluerint in credẽtia, vel vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi vnde capiũtur à dantibus, & in menſa à portãte, & de omnibus rebus. Cum primum couiuium incipietur, in loco cõuenienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus, ſiue capellanus Papæ, aliquid de ſacra ſcriptura legat vſque in finem conuiuij. Interim cũ ſilentio, & ſine ſtrepitu omnia adminiſtrẽtur quàm diligentiſsimè. Cum Pontifex biberit, conſueuerunt omnes aſtantes, præter Epiſcopos, & ſuperioris dignitatis viros genu flectere, quod ſeruari noſtris temporib⁹ vidimus, quamuis in nullo cerimoniarum libro id legerimus. Epulis abundè ſubminiſtratis fit ſecunda lotio manuum, & tunc ſecundus

cundus nobilis laicus portat aquã consuetis cerimonijs. prior Episcoporum Cardinaliũ & duo Diaconi dimissis mãtellis & mitris, vt supra, seruiũt: deinde reuertũtur ad loca sua, lauantur & alij ordine suo, quo supra, sedẽtes tamẽ, & dum Cardinales lauãt, vnus seruit alteri de mãtili illud explicando, & tenẽdo dum alius lauat, & sic successiuè. Ponuntur deinde vinum & confectiones siue species, vt habẽt antiqui codices: & demũ finito conuiuio lector dicit. Tu autẽ Domine miserere nobis, nisi sit in cœna Domini: quia tunc non profertur, Tu autem. Surgit Pontifex sine mitra, assistũt ei Diaconi, & reddũtur gratiæ, vt in ordinario. Omnibus cõpletis reducitur Pontifex ad cameram suam, & alij ad propria diuertuntur. Si autẽ solenne conuiuiũ huiusmodi fiet in die, quo Põtifex sacra publicè nõ celebrauerit, omnia, vt prędicta sunt, seruabuntur, nisi de sacris vestib9. Papa indutus amictu, alba lõga, cĩgulo, stola preciosa & mãto rubro cum paruo caputio subt9, siue si calores erũt, sine mãto cũ caputio tantũ ducetur ad mẽsam. Cardinales & prelati erũt in mantellis cõsuetis sine superpellicijs, & sine mitris: alia omnia, vt supra: Aduertendũ tamen, quod nunq̃ in conuiuio Ponficis admittuntur mulieres, etiãsi Imperatrix, Regina, vel Punti. cõsanguinea esset.

QVAE

QVÆ MVTANTVR, SI coronatio Pontificis fiat extra vrbem.
Sectio IIII.

Væ ſupra diximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis, omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra vrbem Romanam fient, preter infra ſcripta. Cū Papa ad eccleſiam venerit, vbi ea fieri debẽt, Canonici & capellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſsionaliter. Sed non recipientur ad oſculum pedis, vt canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in eccleſiam, & in medio genuflexus orabit verſus altare maius. Deinde ibit ad capellam, vbi paramenta capere debet, conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtāte, vt cōmodè proceſsio poſsit inde explicari, alia omnia vſque ad actum coronationis fient, vt dictū eſt, ſed ipſa coronatio fiet vel ſupra gradus vel locò commodiori, et magis in cōſpectu populi, nam ibi parandus erit ſuggeſtus, vbi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex ornatus poterit equitare cum ſolenni proceſsione, vt ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam, & in via fiẽt iactus pecuni-

pecuniarum, & Iudæi obuiabunt cum lege, et respōdebitur, & fiet, vt in via ad Lateranū. Et cū peruenerit ad dictum locum, descendet, & super sedē in loco honesto sibi in introitu Ecclesiæ præparatam, sedebit: & tunc extrahetur sibi regnum, & imponetur sibi mitra, & astantibus sibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine alijs Cardinalibus, à priore presbyterorum Cardinalium cum subdiaconis & alijs officialibus consuetis fient laudes: Exaudi Christe, vt dictū est superius. Tum Pontifex ascendit ad altare maius præcedente clero illius Ecclesiæ, & cantante: Te deum laudamus, procūbet super faldistorio ante altare maius, ad orationem sine mitra, & finito, Te Deum, factaque oratione, ascendet ad altare, & benedicet populo: deinde assumpta mitra ascendet ad sedem eminentem, & dat presbyterium Cardinalibus & prælatis: & finitis omnibus, vadit ad locum, vbi ordinatum est conuiuium, vel ad cameram suam, si priuatim prandet. Et omnia seruantur, vt in vrbe, quæ seruari possunt.

DE ADVENTV ET CORONATIONE electi in Imperatorem Romanorum Sectio. V.

ELEC-

ELECTVS Rex futurus Romanorum Imperator primum cõsueuit electionem suam per suos solennes oratores summo Põtifici intimare, & decretum electionis ostendere, deuotionem ac fidelem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcũque fidelitatis iuramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda: & demum vnctionẽ, consecrationem, & Imperij diadema humiliter postulare. Pontifices verò consueuerunt viso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitoq́ue sufficienti informatione tam super forma electionis, quàm super idoneitate & habilitate personæ electi, per commissarios à se constitutos ad instantiam dicti electi, ipsum electum in spiritualem filium suum & Ecclesiæ Romanæ suscipere, illiq́ue fauorem & gratiam cõcedere, & ipsius regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denunciare, assumere, & declarare Regem Romanorũ ac etiam habilem, & sufficientem declarare ad suscipiendum Imperialis celsitudinis dignitatem: decernere consecrationẽ, & coronationem per manus suas esse impendendas & supplere omnes defectus &c. Hoc seruatum legimus in Karolo quarto à Clemente sexto,

ſexto,& antea in Henrico ſeptimo à Clemẽte quinto,& in Alberto eius prædeceſſore, & Rodolpho patre à Bonifacio octauo, & à pluribus alijs:& in Venceſlao Karoli quarti filio, quem pater adhuc viuens in Romanorum Regẽ ab electoribus deſignari procurauerat, cuius rei approbationem, cùm Gregorius vndecimus,ad quem delata erat, morte præuentus decernere non poſſet: Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitime confecit.

QVOD VENIENTE IMperatore mittantur legati Apoſtolici.

ELECTVS igitur Romanorum Imperator quum ſtatuerit vrbem petere, ad Imperiale diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum, primùm conuenit per nuncios & Legatos ſuos cũ Romano antiſtite de modo & tempore intrãdi,vt Põtifex reb⁹ opportunis cõſulere poſsit, deinde cũ Pontifex nouerit Cæſarẽ iam Italiam intraſſe, mittit illi obuiã duos legatos de latere, qui illũ conueniant, anteq̃ terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur. Et poſt gratulationes,ſalutationẽ et benedictionem, nomine Pontificis honeſto modo exigunt ab illo iuramẽtum ſolitum præſtari ab ele-

ab electis Imperatoribus, antequam intrant agrum Romanæ Ecclesiæ, in forma, qua in decretis cauetur, videlicet: Sanctissimo Domino nostro, Domino. N. diuina prouidētia Papæ. Ego. B. Rex Roman. ꝓmitto, & iuro ꝑ patrem, & filium, & spiritum sanctum, & per lignum viuificæ crucis, & per has reliquias sanctorum, quòd si permittente Domino, Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorē ipsius exaltabo secundum meum posse & vitam: mē-brum nunquam, neq; ipsum honorē, quem habet, mea volūtate, meo consilio, meo con sensu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad sanctitatem suā, aut ad Romanos pertinent, sine vestro consilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatē peruenerit, suæ sanctitati reddam: & cuicunque Italicum regimen cōmisero, iurare faciam illum, vt adiutor suæ sanctitatis sit ad defendendam terram sancti Petri, secundum suum posse: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi, quando veniunt ad intimandam electionem, & ad petendum approbationem, nomine electi Regis solent præstare suprà dictum iuramentum, si habent ad hoc speciale mandatum. Hoc iuramentum Fede ricus

ricus tertius, Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorũ, Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille & quadringentos præſtitit, & ante eum plures alij præſtiterunt. Dehinc vt primum Eccleſiæ territorium ingreſſus eſt Cæſar, conſueuit cum ſua familia expenſis Pōtificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit. Nicolaus quintus, quanuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expēſas promiſerit: longè tamen plures ære ſuo aluit. Vt Sutrium venit Cæſar, vel locum vrbis vicinum, ita vt pridie poſt applicare ad vrbem poſsit, legati Apoſtolici illum cum aliquibus prælatis à Pontifice miſsis, qui neceſſaria curent, dimittunt, & Romam perueniunt. Sequenti die electus Imperator Romam verſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur à Pontifice prælati, Barones, & Curiales, hoc ordine, vt in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columnenſes proceres cũ ſuis amicis & clientelis, & mox Vrſini atque alij Barones vrbis, tũ Pontificis copiæ, quæ adſunt cum illarũ præfecto, inde Vicecamerarius cũ præfecto vrbis, Senatore, Conſeruatoribus, Officialibus, & alijs nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regēte Cancellariæ ſine aliquo alio prælato.

Demum alij prælati domestici Pontificis cũ omni eius familia, & tãdem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domũ leprosorum Cæsarem expectabunt. Hi omnes distinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores verò principũ, si qui in vrbe erunt, pro suo libito obuiam ꝓcedent. Cardinales, vt Cæsarem côuenient congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegij, illum habentes mediũ inter duos primos Episcopos Cardinales, deducent vsque ad tentorium, siue alium locum sibi deputatũ extra vrbem: nã Cæsar non consueuit ea die qua appulit, vrbem intrare, sed pernoctare saltem vna nocte, extra męnia in campis. Cardinales & alij omnes, postquam Cæsar ad locum deputatum peruenerit, in vrbem reuertuntur. Cõsueuerunt etiam electi Imperatores hac die, antequam ponticulum, qui primus ante ingressum vrbis post descensum montem occurrit, pertranseant, præstare iuramentum Romanis, in hanc formã: Ego Karolus Rex Romanorũ futurus Imperator, iuro me seruaturum Romanis bonas consuetudines suas, Sic Deus me adiuuet.

DE VRBIS INGRESSV Imperatoris.

Postera

Ostera die Cęsar per portam, quæ est sub arce Sancti Angeli, hoc ordine quasi triũphans ingreditur, primi duo equites vexilla duo Cæsaris portant, alterum Sãcti Georgij, quod ad Sueuorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum, hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex, aut maximus princeps, vt fuit cum Federico Rex Vngariæ & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequuntur præfectus vrbis, & Senator. Et ad præfectũ quidem pertinebat nudũ ensem ante Cæsarem ferre. Federico tamen marescallus suus, non præfectus, gladiũ prætulit. Inter istos autem & Cæsarem nemo equitare debet, nisi marescallus, si præfectus non præfert ensem. Incedit deinde Cæsar solus equitans, & post eum prælati consiliarij proceres inermes, & alij togati sui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, si vxor virũ sequitur, succedere debet, ante illam nobiles & p̃lati, & pòst Matronæ, Virgines, & pedisseq̃, circa illam vero solam equitantem pedites multi. Vltimò incedũt Ecclesiasticæ copiæ pópam claudentes. Portã ipsam qua sub arce ingrediunt̃, nostri codices falso Collinã appellãt.

Collina autem porta non eſt in nouis Leonis Papæ ſuburbijs, ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (vt ſcripſit Varro) à pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodiè Salaria nūcupatur, quia inde via Salaria itur. In porta igitur quæ ſub arce eſt (non Collina) clerus vrbis ſacris veſtibus ornatus, cum crucibus & ſanctorum reliquijs, præſidēte Vicario vrbis, & alijs Eccleſiarum prælatis infulatis Cæſarem expectant: aduenienti cruces deoſculādas offerunt, & eum incenſant, ac cantantes: Ecce mitto Angelum meū &c. procedunt vſque ad gradus baſilicæ principis Apoſtolorū. Ciues autem digniores baldachinum ſupra Cæſaris caput portant, Cōſeruatores freno equum ducunt. Cum verò eſt in magna Area ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et deſcendēte ex equo Cęſare, pręfectus ſtapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere conſueuit, vt diximus in coronatione Papæ de Soldano. In plano ſupra gradus baſilicæ, ante primum porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cū throno Pontificali, & ſedibus Cardinalium p̄latorum & officialiū, vt ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis. Supra quem

Angelica

quem ſuggeſtum Pontifex pluuiali & mitra precioſis indutus aſcendit cũ ordinibus curiæ paulò ante, quàm Cæſar appareat. Electus Imperator cum ſuis omnibus ſeruato ordine, vt equum deſcendit, per gradus a-ſcẽdit ſuggeſtum. Et vt primùm Pontificem videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis, genuflectit, demũ ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerentiam Saluatoris deuotè oſculatur. Pontifex hilari vultu Cæſarem aſpiciens, ad oſculum manus & oris recipit. Tum Cæſar iterum genuflexus, auri maſſam ad pedes Põtificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore ſuſcepto, prout illi videbitur. Pontifex benignè illi reſpondens illũ ſubleuat, & ſummæ charitatis declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextram Pontificis Cæſare, pontifex recipit Imperatricem ad oſculũ pedis & manus: Regẽ verò, ſi quis adeſt, ad oſculũ pedis, man⁹, et oris: alios aũt prælatos, ꝓceres, & nobiles Cæſaris ad oſculum pedis tantũ. His finitis ſurgit Põtifex, & manu ſiniſtra Cęſarẽ capiens è ſuggeſtu deſcẽdit, & pariter ad ſecundum vſq; Eccleſiæ porticũ cum eo ꝓgreditur. Deinde Põtifex palatiũ aſcendit ad camerã ſuã reuerſurus, et Cęſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſo-

ciatus templum ingreditur, Apoſtolorum ſacras reliquias veneraturus cum ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq; destinata diuertũtur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſueuit: Auguſta verò in aliquo loco vicino. Cæſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum ſua ſanctitate de incumbentibus ad ſolennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis: & ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt: vt Federici tempore factum eſt, qui ante diem Imperialis coronationis, inter miſſarum ſolennia benedictionem Imperialem cũ ſponſa ſua Heleonora, Regis Portugalliæ filia ſuſcepit. Et corona regni Longobardici ſiue Italici, quam ſuperiores Imperatores Modetiæ ſuſcipere conſueuerunt, cum Federicus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quę corona ferrea (licet area ſit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus ſeruandas, in libro Pontificali, quem nuper emendauimus, plene conſcripſimus. Proinde eò diligentem Lectorem relegamus.

Et notandum, quòd Cæſar antequam coronetur Imperiali diademate, ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſi quis Rex adeſt, ſedet tunc poſt primum presby-

terum

terum Cardinalem. Cum verò Cæsar erit coronatus, tunc sedebit in sede sibi parata inter Papam et primum Episcopum Cardinalem, & tunc Rex erit post primum Episcopum Cardinalem. Adueniente die statuta Imperialis coronationis, quæ conuenientissima est in die Dominica Lætare, in medio Quadragesimæ (vt durantes in Rationali diuinorum scripsit), & ita à Nicolao Quinto in coronatione Federici seruatum est, Ecclesia Sancti Petri, & capella maior erunt decenter ornatæ, vt in maximis solennitatibus, cũ Pontifex est celebraturus diuina, solent ornari, & præter consueta erigantur duo suggestus hinc & inde extra cancellos capellæ: alter pro Imperatore electo ad sinistram venientibus: alter à dextra pro Imperatrice: & ornetur tapetis, aulæis, sedibus, scabellis, & alijs opportunis. Ecclesia tota, & maximè capella D. Gregorij, D. Mauritij, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Ecclesiam in primo porticu sub turri campanaria est, bene mundentur, ornenturque. Imperatrix verò, antequã Pontifex descendat ad Ecclesiam, cum suis ornata, præueniens suggestum sibi paratum conscendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, prælatis, & alijs Officialibus paratis colore tempori & Missæ congruis, veluti ad supplicatio-

plicationem,& ſub baldachino deſcendant ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem,qui eum congruo tẽpore ad Eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerentia ante altare, accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & recipiet ad reuerentiam omnes prælatos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia,vt aliàs conſueuit: & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales oẽs qui ſunt cum Cæſare, vt primum cognouerunt Pontificem intraſſe Eccleſiam,& ipſi cum Cæſare & omni ſua comitatiua ad Eccleſiam deſcendunt: egreſsi primã palatij portam,per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellã,quæ vocatur beatæ Mariæ inter turres,ibi à Canonicis & collegio Eccleſiæ occurrenti recipitur. Quo deductus Cæſar ad altare dictæ capellæ,in manibus primi Cardinalis præſentis, & nomine Pontificis, recipientis, beato Petro, ſummo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentum preſtabit in forma ſubſcripta, videlicet: Ego.N. Rex Romanorum, adiuuante Domino, futurus Imperator,promitto, ſpondeo, & polliceor,atque iuro Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem atque defenſorem fore

ore summi Pótificis,& sanctæ Romanæ Ec
clesiæ, in omnibus necessitatibus & vtilita-
ibus eius custodiẽdo & cõseruando posses-
iones, honores,& iura, ac ius, quantum di-
iino fultus adiutorio fuero, secundum sci-
e & posse meum recta & pura fide. Sic me
Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.
Tum indutus superpellicio & almucia reci-
pitur à Canonicis Sancti Petri in Canonicũ,
& in fratrem, quos omnes stans ante altare
dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde
præcedente clero, & cantante responsum,
Petre amas me? tu scis Domine quia amo te.
Pasce oues meas. Versus. Simõ Ioannis amas
me plus his? tu scis Domine, quia amo te. Pa-
sce, &c. Alij Cæsaris proceres suo odine ad
portam deueniunt principalem ipsius basi-
licæ, quæ argentea nominatur, & ex quinq;
media est. Interim duo Episcopi Cardinales
post priorem antiquiores, facta reuerentia
Pontifici cũ suis mitris & pluuialibus veniũt
ad prædictam portam, dũ Cæsar adhuc est
in dicta capella inter turres. Et ante eum iu-
nior Episcopus Cardinalis stãs sine mitra, su-
pra Cæsarem genuflexum orantẽ dicit hanc
orationẽ: Oremus, Deus in cuius manu cor-
da sunt regum, inclina ad preces humilita-
tis nostræ aures misericordiæ tuę, & huic fa-
mulo tuo Regi veram appone sapientiam,

 vt hau-

vt hauſtis de tuo fonte conſilijs, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat: per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen. Finita prima oratione intrant Eccleſiam Cæſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos: & immediatè præcedẽtibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad capellam Sancti Gregorij, vbi Imperator ſedens depoſita Almucia primò induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demũ Imperiale paludamentũ: & mox inde ꝓcedẽs ad medium Eccleſiæ, vbi rota porphyretica eſt, venit & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſsiſtente dicitur ſuper eũ alia oratio, videlicet: Deus inenarrabilis, auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui patriarchæ noſtri Abrahæ, præelegiſti regem ſeculis præfuturum, tu preſentẽ regem hunc cum exercitu ſuo per interceſsionẽ Sanctorum vberi bene✠dictione æternitatis circũda, vt ſemper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Chriſtũ Doninum noſtrum, Amen. Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, vbi procumbit ſuper faldiſtorium Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam, & vadunt ad ſedes ſuas: prior autem Diaco-

norum

norum, ac prior presbyterorũ parati descẽdunt ad eum, atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit litaniam procumbẽs ad sinistram, omnibus alta voce replicantib9 & flexis genibus permanentibus. Finita litania surgit prior presbyterorũ, & super Cæsarem adhuc procumbentem dicit, Pater noster, & ne nos. Saluũ fac seruum tuum. Resp. Deus meus sperantem in te. Ver. Esto ei Domine turris fortitudinis. Res. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. Res. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus, Prætende quæsumus Domine famulo tuo dextrã cœlestis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, assequatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio, & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur: per Christum Dominum nostrum, Amen. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Dum vltimæ orationes dicuntur per presbyterum Cardinalem, prior Episcoporum Cardinalium, cum pluuiali, stola & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus

duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sãcti Mauritij, vbi stans cum mitra inungit brachium dextrum Cæsaris, & scapulas cum oleo exorcizato in modũ crucis, & deposita mitra dicit: Oremus, Deus omnipotens, cuius est omnis potestas, & dignitas, te supplici oratione, atque humilima prece deposcimus, vt huic famulo tuo. N. ꝓsperum Imperatorię maiestatis cõcedas effectum, vt in tua protectione constituto, ad regendum Ecclesiam tuam sanctã nihil ei pręsentia officiant, futura nihil obsistant, sed inspirante Sancti Spiritus dono, populum sibi subditum æquo iusticiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibiq; iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre Deo participationis vnctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacri vnguenti infusionem Spiritus Paracleti super caput tuum infundat benedictionem, eandéque vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono inuisibilia percipere, & temporali regno iustus moderationibus executo æternaliter cõregnare ei mereraris, qui sine peccato rex regum viuit cũ Deo Patre in vnitate spirtus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Interea adducitur Impe-

nperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur
ı eiſdem locis,deinde dicitur per eundem
'ardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam
ım mitra,quia ad eam,non ad Deum ora-
o dirigitur:Spiritus ſancti gratia noſtrę hu-
iilitatis officio copioſa in te deſcendat,vt
cut manibus noſtris licet ındignis,oleo ma
riali oblinita pingueſcis exterius, ita eius
uiſibili vnctione delibuta impinguari me-
ıaris interius,eiuſq; ſpirituali vnctione per-
:ctiſsimè ſemper imbuta,& illicita declina-
: tota mente,atque ſpernere diſcas,& vale-
;,& vtilia animæ tuæ iugiter optare,atque
perari queas,& opereris auxiliante Domi-
o noſtro Ieſu Chriſto,qui cũ Patre & Spi-
tu Sancto viuit & regnat Deus,& c.Et hæc
uidem fiunt ad altare beati Mauritij, nam
l altare beati Petri nemo inungitur, nemo
rdinatur , niſi Romanus Pontifex ſolus.
ſis completis Imperatrix ad ſuum ſugge-
um reuertitur, & Cæſar cum Epiſcopo
'ardinali & Diaconis ad Pontificem.Dia-
oni acceptis ſuis dalmaticis & mitris in ma-
ibus vadunt ad reuerentiam Papæ:qui de-
:endens de ſede ſua ꝓcedit ad altare ſuppli
abũdus more ſolito:& recipit ad oſculum
ris & pectoris tres presbyteros Cardina-
:s aſsiſtẽtes. Deinde facit cõfeſsionem Ce-
ır ad dextrã Epiſcopi Cardinalis aſsiſtentis
genu-

genuflexo super suũ faldistorium permanẽte. Facta confessione Pontifex accedit ad altare, osculatur,& incensat, vt aliàs, deinde recipit ad osculũ oris & pectoris primò Cæsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem sedem ascendit, & Cæsar ad suum suggestum cum suis principalibus & ministris deducitur. Cùm Pontifex decessit à latere,ministri Cæsaris afferunt gladium cũ sua vagina & cingulo, coronam, sceptrum & pomum, dãda suo tẽpore Imperatori & Imperatrici, quæ per sacristam, & clericum cerimoniarum locantur super altare. Interim verò,dum Põtifex facit confessionem, incipit chorus Introitũ & Kyriel.Põtifex verò in sede eminẽti stans sine mitra legit Introitum , & procedit in missa, vt aliàs,vsque ad dictam Epistolam,& graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem: Oremus, Deus regnorum omniũ, & Christiani maximè protector Imperij, da seruo tuo. N. Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter recolere, vt qui tua constitutione sit princeps, tuo semper munere sit potẽs. Pro secreta: Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui. N. supplicantis,& protectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare miracula, vt superatis inimi-

inimicis ſecura tibi ſeruiat chriſtiana liber tate, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ filium tuum &c. Poſt conmunionem: Deus qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, prætende famulo tuo Imperatori noſtro .N. arma cœleſtia, vt pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum &c. Dum cantatur graduale, Cæſar deſcendens è ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſsimi Domini noſtri deducentibus eũ duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & vnus ex clericis cameræ ex altari accipit gladium cum ſua vagina, & illum ad priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſi⁹ Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens: Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptũ per manus noſtras licet indignas, vice tamen & auctoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apoſtolorũ cõſecrat⁹, Imperialiter tibi cõceſſum, noſtręq; benedictionis officio in defenſionẽ Sanctæ Matris Eccleſiæ diuinit⁹ ordinatũ ad vindictã malefactorũ, laudẽ verò bonorũ. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit, dicẽs: Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ poten-

potentiſsime, vt in hoc vim æquitatis exerceas per eundem molem iniquitatis potentiſsime deſtruas, & Sanctam Dei Eccleſiam, eiuſque fideles propugnes, atque protegas: neque minus ſub fide ſalſos, quàm chriſtiani nominis hoſtes exeras, atque diſpergas: viduas, atque pupillos clementer adiuues, atque defendas: Deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues: vlciſcaris iniuſta, conſerues benè diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triũphator glorioſu[illegible] iuſtitiæ cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius typũ geris in nomine eius, ſine fine regnare merearis: Qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pontifice accingit illo Cæſarem, dicente Pontifice: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime. Et attende, quia Sancti nõ in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, ſurgens euaginat gladium, ter illum vibrat, deinde reponit in vagina, & iterum genuflectit: cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrum, vt de gladio diximus, ad eum portata, in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit, dicẽs: Accipe virgam virtutis,

atque

atq; veritatis qua intelligas te obnoxiũ mulcere pios ,terrere reprobos: errantes viam docere, lapſis manũ porrigere: diſpergere ſuperbos,& releuare omnes humiles. Et aperiat tibi oſtiũ Ieſus Chriſt⁹ dominus noſter, qui de ſemetipſo ait,Ego ſum oſtiũ, per me ſi qui introierit,ſaluabitur.qui eſt clauis Dauid & ſceptrũ domus Iſrael:qui aperit & nemo claudit,claudit & nemo aperit.Sitq; tibi auctor qui eduxit vinctũ de domo carceris, ſedẽtem in tenebris,& vmbra mortis,& in omnib⁹ ſequi merearis eũ,de quo Dauid propheta cecinit,Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi,virga directionis virga regni tui.Et imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te De⁹, Deus tuus ad exẽplum illius, quem ante ſecula vnxerat oleo exultationis præ participibus ſuis,Ieſum Chriſtum Dominũ noſtrum: qui cum eo viuit & regnat Deus &c. Demũ Imperialem coronam cum ſua Tiara allatã ſibi ex altari (vt de alijs dixim⁹) imponit ſuper eius caput,dicens:Accipe ſignum glorię & diadema regni, coronam Imperij,in nomine ✠ Patris,& ✠ filij,& ✠ Spiritus Sancti, vt ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſq; contagijs vitiorum omnium,ſic iuſticiam, miſericordiam,& iudicium diligas, & ita iuſtè, piè, & miſericorditer viuas,vt ab ipſo domino no-

ſtro Ieſu Chriſto in conſortio ſanctorũ æterni regni coronã percipias, qui cũ Patre,&c. Et mox Imperator oſculatᷓ pedes Põtificis & ſurgens diſcingitᷓ gladio,eũq; armigero ſuo tradit. Et ipſe cũ corona,ſceptro & pomo ꝓcedẽs,ab illis duobus Diaconibꝰ ducitur ad ſedẽ Imperialẽ, paratam ſibi à dextra Põtificis inter Pontificẽ,& priorẽ Epiſcoporũ Cardinaliũ:quę ſedes altior erit ſedibꝰ Cardinaliũ,& humilior Papali ſede,habebitq; aureũ pannũ poſt tergũ,& paruum ſcabellũ ad pedes,& ibi ſedebit quouſq; Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eiſdẽ ad Pontificẽ,qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexã dicit hanc orationẽ:Deus,qui ſolꝰ habes immortalitatẽ, lucemq; habitas inacceſsibilẽ,cuius ſapiẽtia in ſua diſpoſitione nõ fallitur:qui facis cũcta quę futura ſunt,& vocas ea quę nõ ſunt, ſicut ea quę ſunt:qui ſuperbos æquo moderamine de prĩcipatu deijcis,atq; humiles dignãter in ſublime proue his,ineffabilem miſericordiam tuã ſupplices exoramus,vt ſicut Heſter reginã Iſraheliticę cauſa ſalutis de captiuitatis ſuę cõpede ſolutã,ad regis Aſſueri thalamũ, regniq; ſui cõſortiũ trãſire feciſti:ita hãc famulã tuã.N.humilitatis noſtrę bene ✠ dictione Chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam,ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui parti-

participatum trans ſire concedas,& vt in Imperialis fœdere coniugij ſemper permanens pudica,proximam virginitati palmam continere queat,tibiq́ue Deo vero & viuo,in omnibus & ſuper omnia iugiter placere deſideret,& te inſpirãte,quæ tibi placita ſunt,toto corde perficiat,per Chriſtum Dominum noſtrum,Amen.Deinde ſedens cum mitra accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam,& imponit ſuper illius caput,dicẽs:Officio noſtræ indignitatis.N.Imperatrix ſolẽniter benedicta,accipe coronam Imperialis excellentiæ:quæ licet ab indignis,Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, vt ſicut auro & gemmis redimita enites,ita & interius auro ſapientiæ virtutumq́ue gemmis te omnipotens decorari concedat,quatenus poſt occaſum huius ſeculi cum prudentib.virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Ieſu Chriſto, dignè & laudabiliter occurrens,regni cœleſtis aulæ ingredi merearis ianuam,eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante,qui cum patre, &c.Et corona ſtatim oſculatur pedes Pontificis,& ſurgens educitur tam ipſa,quàm Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus,vbi in ſedibus ſibi paratis locantur,& ſedentibus Imperatore & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamẽ-

 tis,prior

tis, prior Subdiaconorum Apostolicorum cum alijs subdiaconis & cum Capellanis aulæ imperialis descendit ad confessioné beati Petri, alta voce simul cum ipsis facit laudes Imperatori, dicens: Exaudi Christe: Scriniarij verò vrbis cum cappis sericeis stantes superius apud chorum respondent, Domino Federico inuictissimo Roman. Imperatori & semper Augusto salus & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum suis tribus vicibus dicat, Saluator mundi: & Scriniarij vicissim respondeant, Tu illum adiuua. Et deinde iste cũ suis duabus vicibus dicat, Sancta Maria, & illi vicissim respondeant, Tu illum adiuua, et sic deinceps.

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael,
Sancte Ioannes Baptista,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane, resp. Tu illum adiuua.
Sancte Laurenti,
Sancte Vincenti,
Sancte Siluester,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,

Sancte Benedicte,
Sancte Basili, Sancta Saba,
Sancta Maria Magdalena,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia, Sancta Lucia,

Post hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Alleluia, vel Tractus, & deinde Euangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator & corona & manto depositis, sine sceptro aut pomo descendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum sibi placet. Et similiter post eũ facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad suggestum, sed procumbit super faldistorium à dextra parte altaris sibi paratũ in loco vbi non impediat credentiam, & ibi expectat vsque ad communionem. Imperator verò Põtificem ad altare descendentem sequitur, & illi in locum subdiaconi calicem & patenã cum ostijs offert, deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens se ad partem dextram stat vsq; quo Pontifex ad sedem eminentem cõmunicaturus reuertatur, quem Imperator sequitur. Et ab ei⁹ manibus ipse primò, deinde Augusta sacram corporis Christi communionem sumant, postquam Pontifex cum Diacono & subdiacono communicauerint. Nam subdiaconus postquam cum Diacono communicauit de corpore & sanguine Christi, accipit de manu Diaconi

apud altare cum circulis & cerimonijs consuetis duas hostias consecratas pro Imperatore & Augusta: & eas ad Pōtificem portat. Et percepto sacramento Imperator quidē Pontificis faciē osculatur, Augusta verò manum: & descēdentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis sumitur, & descē dant ambo ad suos suggestus, ibique resumant Imperialia signa. Poterit tamen Pōtifex, si ei videbitur, super imperatorem antē se genuflexum, immediatè postquam illum cum Augusta cōmunicauerit, infra scriptas orationes dicere: videlicet, Respice quæsumus omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum .N. vt sicut benedixisti Abraham, Isaac & Iacob, sic illi largiaris benedictionē spiritualis gratiæ, eumque plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de piguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulētiam. Et ex ea largitate diuini muneris longęua tēpora, vt illo regnāte sit sanitas corporis, imperij pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatij maximo splēdore regię potestatis, oculis omniū fulgeat, luceq; clarissima coruscare, atq; splēdescere quasi splēdidissimi fulgoris maximo pfusa lumine videať. Tribue

ei omni-

ei omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector, & consolator ecclesiarum, atq; cœnobiorum sanctorum, maximè pietatis, regalis munificentiæ: atque vt sit fortissimus triumphator hostium ad opprimendas rebelles, & paganas nationes, sitque suis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potētiæ, optimatibus quoq;, ac præcelsis proceribus, et fidelibus sui regni sit munificus, amabilis, & pius & ab omnibus timeatur, & diligatur. Et post gloriosa tempora, atq; fœlicia vitæ præsentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur, Pêr Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Benedic quæsumus Domine hunc Principem nostrum .N. quem ad salutem populi nobis à te credimus esse concessum. Fac annis esse multiplicem, salubri corporis robore vigentem ad senectutem optatā peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiā populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulis impetrauit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Iosue suscepit in castris, & Dauid sumpsit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus est vsus in dogmate. Et ita pastoris officium perficiat in Christi ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur

qui cum patre,&c. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus,& protector,& omnipotens benedi ✠ cat tibi,preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat: thronum regni iugiter firmet,& gentem populumq; tuum in æternũ conſeruet: & inimicos tuos confuſione induat,& ſuper te ſanctficatio Chriſti floreat: vt qui tibi tribuit in terris imperium, ipſe in cœlis conferat præmium,qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Poſt communionem Pontifex deſcendit ad altare, & proſeqitur Miſſam more conſueto.Et in fine dat benedictionem ſolennẽ, dicens:Sit nomen Domini &c.Et publicantur immediatè indulgentiæ per vnũ ex Diaconis aſsiſtentibus,ſiue plenariæ,ſiue vt Põtifici placuerit. Tum Cardinales & Prælati deponũt paramenta,& accipiunt laneas cappas,Pontifex verò dimiſsis Miſſalibus indumentis accipit pluuiale & mitrã precioſam, & cum Imperatore deſcendit ad gradus baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dominica Lætare Hieruſalem, Pontifex ſiniſtra portat roſam auream, dextra benedicit aſsiſtentibus,atq; hinc inde eleuantibus fimbrias Diaconibus.Hanc autem auream roſam Pontifex antequam ad eccleſiam deſcendat in camera Papagalli benedicit cum balſamo & muſ-

& musco, quod singulis annis fit in tali die, prout inferiùs in suo loco plene scribemus. Si vero esset ali⁹ dies, dextra sicut sinistra tenebit dextram Imperatoris. Diaconus à sinistris retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate eleuabit fimbriam à dextris, caudam verò portabit maior prĩceps, etsi erit Rex. Principes, vel rex, & prælati qui venerunt cum Cæsare, dum missarum & coronationis solennia fiunt, semper Cæsarem sequuntur, & cum ipso in suo suggestu consistunt semper. Et similiter, qui cum Augusta, eam semper comitantur, asistuntq́ue. Quę, finita Missa, dimissis Pontifice & Imperatore in Ecclesia, ad domum suam cum suis reuertitur.

PROCESSIO PONTIFICIS ET Cæsaris per vrbem.

CAEsar verò cum corona in capite, sceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedẽs, nisi illius manu ducatur: quia tunc pomum vel sceptrum tantum in sinistra retineret, cum ad finem graduum peruenerit, traditis sceptro & pomo vni ex suis, præuenit ad equum Pontificis, & in honorem saluatoris nostri Iesu Christi, cuius vices Põtifex in terris gerit, tenet stapham quoad

Pontifex equum aſcenderit. Et deinde accepto equi fræno per aliquos paſſus ducit equum Pontificis. Põtifex, dum Imperator hęc vtilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulum modeſtè recuſare, & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in perſonam ſuam, ſed illius cuius locum tenet, recipiendo permittit: illum aliquantulũ progredi: tum firmat ſe, & nullo pacto permittit Cęſarem vlterius ire: qui mox cõſcenſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrum latus Pontificis, & ſub eodem baldachino equitat. Et hoc ordine procedunt. Primùm præcedant familiæ Cardinalium cum ſuis valiſijs, & ſimul mixtæ familiæ prælatorum, principum, & omnium curialiũ tam Cæſaris quàm Pontificis. Deinde duo cum valiſijs Pontificis, inde familiares domeſtici. Imperatoris, & poſt eos familiares Papæ, tũ nobiles, barones, comites minores vtriuſq;: equ⁹ cũ ſcala Papæ, tũ vexilla rubea, quæ duodecim curſores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexillum Imperij, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, vt in coronatione Papæ. Hos ſequũtur duodecim equi albi phalerati ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex crameſino quatuor Papæ cum baculis, quibus ſuccedunt aduocati & Secretarij mixtim ſecundum priorita-

tem officij præcedẽtes cũ suis capputijs circa collum, quos tamen præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum sequuntur cubicularij etiam cũ suis capputijs: inde Acoluthi Clerici cameræ Apostolicæ, & post eos statim auditores cum rochetis & cappis. Deinde subdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs subdiaconis cum cappis vt alij: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & supra sacramẽtum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ pͭantur per duodecim familiares Papæ, siue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cũ superpellicijs. Et melius, vt vidi seruari per Dominum Papam secundum. Post sacramẽtum equitat Sacrista cum ferula alba. Inde, si qui sunt maximi Domini, principes aut duces: pincipes electores immediatè ante Cardinales procedunt. Et si quis adesset frater, aut filius Imperatoris, iret medi⁹ inter iuniores Diaconos Cardinales: Rex iret à sinistris senioris Episcopi Cardinalis. Et si plures adessent Reges, locarentur cum alijs Episcopis Cardinalibus, sequuntur duo Diaconi Cardinales asistentes Pontifici. Et si cũ Cæsare essent duo principes electores, qui præfer-

preferrent gladium & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediatè ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diaconos aſsiſtentes. Si verò non ſint principes electores, qui portant illa, videlicet gladium, pomum, ſeu ſceptrum (nam alterum iſtorum duorũ portabit Imperator) illi duo vadãt ſimul cũ ſubdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeãt. Sequitur Pontifex ſub baldachino, & Imperator cum ſua corona, & imperiali habitu à ſiniſtris, poſt Pontificem ſequũtur duo cubicularij ſecreti cum ſeruiente de mitra, & duo medici cum ſecretario, ſi non ſit prælatus. Et poſt Imperatorẽ duo camerarij ſint cum vno ſecretario. Inde equitabit ſeruiens armorum cum vno ſecretario cum vmbella, deinde prælati aſsiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſsiſtẽtes Papæ: poſt quos ibunt prælati, aſsiſtentes, ſiue conſiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prælati, oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, prothonotarij, & abbates cappati, & piliati, & demũ alij curiales togati, tam Papæ, quàm Cæſaris. Hoc ordine recta via per campum florum, & Iudæorum plateam deuenient ad Eccleſiam

ſam Sanctæ Mariæ in Coſmedim. Et ibi Pō-tifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuerſus per tranſtyberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autē via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans ad pontem Adrianum redit, vbi viros complures, & de ſe optimè meritos equeſtri dignitate inſignire ſolet.

Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capítulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes, illū honorificè ſuſcipiūt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit incenſant, & præcedentes, atque cantantes: Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt: vbi procumbens ſuper faldiſtorium, orat detecto capite: deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reſumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis, & Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuium ſuis moribus & cerimonijs. Deinde ſi placet, recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.

DE CORONATIONE IMPEratoris abſente Papa.

SI quando

SI quando autem accideret, quod propter absentiam summi Pontificis ab vrbe, Cæsar non posset ab ipso Pontifice coronari, cósueuit Pōtifex mittere ad vrbem aliquē Episcopum Cardinalē, qui simul cū legato Apostolico, qui vrbi præest, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo:

Electus Imperator ad vrbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciuesque vrbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mœnia illa nocte, vt supra dictum est. Sequēti die intrabit per portam sub arce sancti Angeli, quæ, vt diximus, non est Collina, cū suis principib⁹ ordine prædicto. Et in porta recipietur à Vicario Pontificis cum p̄latis & clero vrbis, in modū supplicantiū paratis. Et deducetur vt supra, ad gradus basilicę sancti Petri, ibiq; non super suggestum sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum per Episcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs Prælatis curiæ parati cum pluuialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si qui

qui sunt alij:& etiam Barones alijq́ue nobiles Sanctę Romanę Ecclesiæ. Et electus statim post osculũ offerat aurum duob. Cardinalib9, quod offerre debet Põtifici, & dicat hæc verba: Si sanctissimus pater Dominus noster. N. summus Põtifex præsens hîc esset, offerrem illi aurum istud præsens: sed per eius absentiam offero ipsum vobis Dominis Episcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Domini nostri Papæ.

Quo facto intrabunt porticum:& si tunc erit procedendum ad solennitatem coronationis, quod commodè & decenter fieri potest, ibi supra altare Sanctæ Mariæ in turribus præstabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et similiter si aliud iuramentum esset innouandum seu confirmandum, tunc immediate innouabit, & deinde recipietur in Canonicum Ecclesiæ Sancti Petri, vt superius dictum est: intrabit deinde Ecclesiam, & ibi ante portam argenteam Episcopus Cardinalis dicet super eum primã orationem. Deinde ducitur ad capellã Sancti Gregorij ad capienda sua ornamenta:& Episcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi super faldistorium capit sandalia & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quòd debet habere expressè facultatem à Pontifice super

ce super altare beati Petri celebrādi, vt moris est. Cæsar indutus imperialibus indumentis, venit ad medium Ecclesiæ, & ibi super eum legatus Apostolicus dicet secūdam orationem. Veniet deinde ad confesšionē beati Petri, & procumbet in faldistorio, & Diaconus qui seruit in Missa, facit super eum litaniam: orationem autem cum versiculis, & Pater noster dicet Legatus Apostolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauritij, & ibi inungetur à Cardinale celebrāte, tam ipse, quàm Augusta, si adest, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confesšione Imperator ad suggestū sine osculo pacis, ad faldistorium suum reuertitur. Et proceditur in missa vsq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra, gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens: Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus, submissa tamen voce, ~~det~~ eidē mox pomum & sceptrum cum sua oratione Ecclesiæ: modo mitras autem & coronas imperiales ambo imponēt Cæsari & Augustę. Sed legatus alta voce profert verba, Accipe signum &c. Et celebrans dicet eadem voce submissa. Coronati Augustus & Augusta, reuertūtur ad suos suggestus sine osculo pa-

cis: &

cis & ad offertorium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem & ampullam: ſed tempore cõgruo veniet ad communionem ſine manto, & coronis. Poſt communionem Imperatori non dabitur oſculum pacis à celebrante, ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cum legato, ſi placebit, ibit ad Lateranũ, & ibi perficiet ſuas ſolennitates. Cerimoniæ omnes, quæ pertinent ad perſonam Pontificis, dimittantur, vt oſcula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in miſſa illi deſeruiet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet præſenti: nec ſtapham illi, dum equũ inſcendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc ferè omnia ſeruata fuerunt, cũ Carolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Epiſcopũ Hoſtienſem: quẽ ex Auinione Innocentius ſextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalem ac Legatum Apoſtolicum in Italia, Anno ſalutis Milleſimo trecẽteſimo quĩquageſimo quinto, Nonis Aprilis vt ex literis ipſius Caroli, quæ adhuc extant & regiſtratæ ſunt in archiuijs Eccleſiæ, publicè patet. Voluit tamen

idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè protestarentur Domino Imperatori, quod propter omißionem reuerentiarũ, obsequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinẽt ad personam Romani Pontificis, non esset aliquomodo derogatum priuilegijs & honorificentijs Romanæ sedis, & suorum successorem. Et de hac protestatione & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus & Imperialibus sigillis munitas, sicut & factum est.

DE CORONATIONE IMPERatricis sine Imperatore.

IMperatrix si venerit Romam, pro corona Imperiali suscipiẽda sine Imperatore, vel quòd non potuit venire cum Imperatore, vel post eius coronationem ei est cõiuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua vrbem intrabit, procedẽt ei obuiam nobiles, & officiales vrbis, & ordines curię, vt de Cęsare dictum est. Sacer Senatus ante portam vrbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autẽ, & sub Baldachino clerus cum procesſione in porta illi occurret, ducetur ad Põtificem, qui eam in publico consistorio in prima aula, ad pedes & manus osculum recipiet, vt alij Reges recipi consueueunt: non tamen sedebit inter Cardinales sed post oscu-

lum

lum pedis & manus diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia ſancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub baldachino, & paramentis tempori congruis aſcendit ad altare, orat, ſedet. Pontifex autem ſtat, vbi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia à prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia & procedet vſque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumẽta. Interim duo iuniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam, & prior Epiſcopus Cardinalis cum pluuiali, ſtola, & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectentem depoſita mitra legit hanc orationem:

Omnipotens ſempiterne Deus. Fons, & origo totius bonitatis: qui fœminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi quæcunque, vt fortia confunderes, eligenda decreuiſti: quique etiã gloriȩ virtutisq; tuæ triũphũ in manu fœminiæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſęuiſsimo aſsignare voluiſti, Reſpice q̃ſumus ad preces humilitatis noſtræ, vt ſupra hanc famulã tuam .N. quam ſupplici deuotione

Imperatricem eligimus,benedictionum tuã rum dona multiplices ,eamque dextera tuę potentiæ semper & vbique circunda: & vt dono tui numinis vndique firmiter adiuta, vt visibilis, seu inuisibilis hostis nequitias, triumphaliter expugnare valeat, & vnà cum sacra Rebecca,Lia,atque Rachele beatis reuerendisq́ue fœminis, fructu vteri sui fæcũdari, seu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij, statumq́ue Sanctæ Ecclesiæ regendum,necnon protegendum,per Christum Dominum nostrum, qui ex intemeratę Beatæ Mariæ Virginis aluo nasci, visitare, & renouare dignatus est mundum. Qui tecum viuit & gloriatur Deus in vnitate Spiritus Sancti per immortalia secula seculorũ, Amen. Ducitur deinde ad confessionem beati Petri,& procumbit supra faldistorium sibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apostolico fit litania: & ea finita prior presbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens stans sine mitra dicit super eam,Pater noster. Et deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Respon. Sed libera nos à malo. Versus.Saluam fac ancillam tuam Domine.Respon.Deus meus sperantem in te. Versus. Esto ei quęsum⁹ Domine turris fortitudinis. Ref. A facie inimici. Versus. Nihil proficiat inimicus in ea.Ref. Et Filius iniqui-

iniquitatis non apponat nocere ei. Versus. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiscum. Respon. & cũ spiritu tuo. Oremus: Prætende quæsumus Domine famulæ tuæ dextram cœlestis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra operatio & oratio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Christum Dominũ nostrum, Amen.

Finitis orationibus reuertitur presbyter ad locum suum, & prior Episcoporum Cardinalium procedet ad altare Sancti Mauritij, quem Augusta media inter Diaconos sequitur. Et ibi apud altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & scapulas stans cum mitra, dicens:

Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, vt sicut manibus nostris licet indignis, oleo materiali oblinita pinguescis exterius: ita eius inuisibili vnguine delibuta impinguari merearis interius, eiusque spirituali vnctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mente, & spernere discas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare atque o-

perari queas,& opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui tecum viuit & regnat in vnitate,&c.Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidẽ depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi cõuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per ſupplicationem: occurrunt tres presbyteri, cantatur Introitus à cantoribus: & proceditur in miſſa vſq; ad Graduale more ſolito. Imperatrix à Diaconis illis quanuis paratis ducitur ante Pontificem, qui ſurgens depoſita mitra ſuper eam ante ſe genuflexã dicit hãc orationem: Oremus,Deus qui ſolus habes immortalitatem,lucemque habitas inacceſſibilem, cuius prudentia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui feciſti ea quæ futura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt:qui ſuperbos æquo moderamine de principatu eijcis, atq; humiles dignanter in ſublime prouehis: ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, vt ſicut Heſter Reginam Iſraheliticę cauſa ſalutis de captiuitatis ſuæ cõpede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamum, regniq; ſui conſortiũ tranſire feciſti: ita hãc famulam tuam . N. humilitatis noſtræ bendictione Chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam ſublimemque Imperatoris noſtri copulam

pulam, & Imperij sui participatum transire concedas, & vt Imperialis fœdere coniugij semper permanens, pudicitiæ proximā virginitati palmam continere queat, tibiq; Deo viuo ac verò in omnibus & super omnia iugiter placere desideret & te inspirante, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, p̄ Christum Dominum nostrum, Amē. Deinde sedens cum mitra imponit illi Tiaram cū corona Imperiali allatam sibi ex altari, vt diximus de Imperatore, & dicit: Officio nostræ indignatis in Imperatricē solenniter benedictam, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ, virtutumq; gemmis decorari concedat: quatenus post occasum huius seculi cū prudentibus Virginibus spōso perenni Domino Iesu Christo dignè & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulæ ingredi merearis ianuam, eodē Domino nostro auxiliante, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit &c.

Coronata Imperatrix mox osculatur pedē Pontificis cum corona, & surgens reducitur à Diaconis ad suggestum, & cùm cantatur deinde offertoriū, reuertatur ad Pōtificē, & illi offerat aurū quantū placet: deinde,

ſi vult co nmunicare de ſacramento altaris, (vt congruum eſt) procumbat ſuper faldiſto ium ad partem conuenientem, ſitum, vt ſuperius diximus, & oret quouſque ſit tempus, ſine corona tamen, & cum Pontifex in ſede ſua eminēti communicauerit, ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & communicet, oſculeturq́ue manum Pontificis: & deſcendens ad altare, purificet cum vino, communicabitur Imperatrix poſt Diaconum & ſubdiaconum, & à Diacono accipiet vinum purificationis. Deinde aſſumpta corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota, quòd Imperatrix deducetur ſem per eundo & redeundo ab illis duobus Diaconis, ſiue paratis ſiue non paratis: & illam ſociabunt ſui prælati & proceres, atque matronæ & aliæ mulieres. Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum hoſpitium, Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales & prælati dimittant in Eccleſia paramenta, & capiant cappas laneas.

DE TRIPLICI IMPERATORUM Corona.

ET quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum, argentea Aquiſgrani in Germania, ferrea Mo-

dætiæ in Lumbardia, & aurea Romæ. Super qua re clarissimus Iureconsultorum sui temporis Baldus opusculũ edidit, mysticas metallorum significationes solertissimè interpretando: non videbitur fore absurdum, aliquid de ea re pro veritate ostendenda disserere. Et vt omittamus priscos illos Romanorum Imperatores, qui toti ferè orbi imperabant, ante Aurelianum, vt Eutropio placet, nulla corona nisi laurea, aut ex alia aliqua felici arbore vsos fuisse, nihilque grauius odisse populum Romanum, quàm Regium nomen. Hoc verò affirmamus, ante Carolũ Magnum, in cuius personam Imperiũ translatum est à Græcis in latinos, neminem Imperij Romani coronã ex manu Romani Põtificis Romæ suscepisse, Et vt sæpe à Pio secundo audiuimus rerum Germanicarum peritissimo, cui à manu seruiuim⁹: & in Australi eius historia legimus, Cæsar nullam omninò coronam accipit, nisi auream: & alias quidem coronas pro varijs regnis, Romæ verò, & à Romano Pontifice Romani imperij coronam suscipit. Otho Frisnigensis Episcopus; & Federici primi patruus, vir doctus & eloquens, historiam scripsit suorum tẽporum: in ea tradit Federicum ipsum coronis quinque aureis decoratũ fuisse: prima de regno Francorum apud Aquisgranum: secunda

Ratiſponæ de regno Germaniæ: tertia Papiæ de regno Longobardico: quartam Romæ ſuſcepit pro Romano imperio ab Hadriano quarto, ſummo Pontifice: quintam verò Modœtiæ pro regno Italico illum ſuſcepiſſe teſtatur. Quæ quidem corona ideò appellatur ferrea, quòd laminam quandá habeat ferream in ſummitate, alioquin aurea & precioſiſsima. Sed differt forma coronæ Imperialis ab alijs: nam ea ſub ſe Tiará quádam habet in modum ferè Epiſcopalis mitræ, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: eſtq́; eius apertura à fronte, non ab aure: & ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureum, in cuius ſummitate crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ coronæ non habeant. Et quoniam hanc Imperialem coronam bis aut ter in Germania vidimus, dum Cæſar regalia quibuſdam principibus concederet, ideò illam exprimere conati ſumus. Legimus & in alijs hiſtorijs, quoſdam Imperatores Arelate etiam coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias pro alijs regnis. Nam & Carolus quartus Auinionem venit ad Vrbanum quintú, Anno ſalutis milleſimo tricenteſimo ſexageſimo primo iam pridem iuſſu Innocentij ſexti, Romæ Imperator coronatus. Qui rebus, quarum gratia ad Pontificem venerat abſolutis,

lutis, Arelate profectus est vbi per Episcopũ eius vrbis regni Arelatensis corona decoratus est. Sciant ergò qui de tribus coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem vnam tantùm pro Romano Imperio coronã suscipere, & eam quidem Romę, & à Romano Pontifice, alias autem alibi pro alijs & diuersis regnis.

DE CANONIZATIONE vnius Sancti.

Sectio VI.

ET PRIMO DE INQVISITIONE & commissione causæ.

Postquam increbrescẽte fama de excellentia vitæ, opinione sanctitatis, & miraculorũ coruscatione summus Pontifex sæpè fuerit per reges, principes, seu populos certior factus, rogatusque vt aliquem vita iam functum asscribendum in Sanctorum catalogo, & venerandum, vt Sanctum decernat. Re cum fratribus maturè tractata, si procedendum ad inquisitionem censuerit, committat aliquibus prælatis in illis partibus vbi vitam duxit & mortuus iacet ille, de quo agitur vt si diligenter informent & solerter

inquirant

inquirant de fama, opinione, & deuotione populorũ circa illum talem: quam inquisitio nem in genere, & sine testium iuridica exami natione facere debent: & quæ inuenerunt, suis literis ad summum Pontificem fideliter referre. Põtifex intellecta commissariorum relatione proponit omnia sacro collegio, & cum eis deliberat, an satis digna videantur quæ relata sunt ad vlterius inquirendum: quod si placuerit, committatur ijsdem vel a-lijs prælatis, vt diligentissimè inquirant de veritate rei, testes examinent, & omnia per-scrutentur, quæ ad veritatẽ eliciendam sunt opportuna. Et debent his Commissarijs ar-ticuli & interrogatoria mitti sub Bulla Apo-stolica: cum quibus examinare debent testes de excellentia & sanctimonia vitę, de purita-te fidei, de patratione miraculorum: & illis mandare, vt depositiones testium, & omnia fideliter per literas suis sigillis signatas ad Cu riam transmittant. Quibus receptis Ponti-fex committat illa examinanda aliquibus Autoribus sacri palatij, qui videant & or-dinent processum: & videant, an inquisi-tio & probatio est legitima, & sufficienter facta.

Deinde si retulerunt rem bene esse paratã, iterum de cõsilio fratrũ cõmittat tribus Car dinalibus Episcopo presbytero, et Diacono, qui

qui diligenter examinẽt inquiſitionem,probationes,& depoſitiones teſtium:& conſiderent ſolertiſsime omnia conſideranda.Et cum placuerit ſanctiſsimo Domino noſtro, referant in ſecreto conſiſtorio. Et primo de excellentia vitæ & fidei puritate: quæ ſi iudicabuntur collegio benè probata,& digna ſanctificatione, tunc procedent ad narrationem,& probationem miraculorum, & de conſenſu Cardinalium finiet ſummus Pontifex vitam, & miracula: quæ ita erunt ſufficienter eſſe probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata ſunt, videantur talia propter quæ merito ſit decernẽda canonizatio. Tunc ex conſilio fratrum definit Pontifex canonizationem eſſe faciẽdam. Fit poſt hęc publicum conſiſtorium, in quo Pontifex cũ pluuiali rubeo,& mitra precioſis reſidet, & aduocatus cauſæ longa oratione proponit vitam,geſta,& miracula canonizandi,& demum ſupplicat nomine Principum, & populorum, qui de ea re ſcripſerunt, bonæ memoriæ talem aſſcribendum eſſe à ſua ſanctitate in catalogum Sánctorum Chriſti: vtq; à cunctis fidelibus pro Sancto veneretur decernendum. Pontifex audito aduocato, laudat eius facundiam: dicit libenter ſe audiuiſſe tam miranda illius viri præconia:velle tamen ſuper hac re maturius cũ fratribus ſuis delibe-

deliberare,hortari,atque monere omnes,vt diuinam clementiam implorent, quatenus dignetur inspirare in mente sua & fratrum suorum,Sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalium,atq; omnium prælatorum,quorũ consilio in tanto negotio sit vsurus,ea quæ suæ placitura sunt diuinitati:neque permittat errare Ecclesiam suam Sanctam.Prælatos verò monet,vt super his cogitare debeant,vt cùm requisiti fuerint,mature posśint respondere. his dictis finitur consistorium.In huiusmodi consistorio,vt apud antiquos codices legimus,solebant sex aut octo prælati succesśiuè orare, narrantes merita canonizandi, & supplicantes pro canonizatione:aduocatus autem in principio tantummodo petebat à Pontifice,vt prælati audirentur,& supplicabat vt canonizatio decerneretur. Post hæc, cùm placuerit sanctisśimo Domino nostro, vocentur omnes pręlati curię in secreto cõsistorio cum Pontifice,& sacro collegio,& ibi proponat breuiter Sanctitas sua,ad quid vocati sint:deinde,si placet,p aduocatum faciat summatim repeti vitam & miracula canonizandi,& q̃ sunt probationes in genere tantum.Post hęc narret,quanta cũ diligẽtia & fide inquisitio & ꝓcessus super hac re factus sit,de multiplici & canonica attestatione,de instanti principũ & populorum postu

latione.

latione. Et demum conſcientiã illorum onerando, exquirat ſigillatim à quolibet ſuam in ea re ſentẽtiam, & cum omnes finierint, agit gratias de bono conſilio, & hortatur eos vt orent Deum, ne ſinat ſe errare in tãto negotio: & ſic omnes recedunt. In hoc cõſiſtorio debent eſſe Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, ad quos tantum pertinet dicere ſententiam ſuam. Poterunt intereſſe aliqui protonotarij ordinarij, vt ſint rogati de his, quæ gerantur. Aderunt etiam auditores rotæ, & maximè cõmiſſarij cauſæ, vt ſi quid eſſet declarandum, poſsint, vt benè informati gentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra & pluuiali: procurator fiſcalis aderit, & faciet rogatos protonotarios de conſilio & conſenſu p̃latorum. Delibe ratur deinde dies canonizationis, & interim in Eccleſia conſtruitur ſuggeſtus ligneus tãtæ amplitudinis, vt ſuper illum inſtituatur, apteturq; capella cum altari, credẽtijs, throno Pontificali, ſedibus Cardinalium aſsiſtentium Papæ, oratorum, prælatorum, choro pro cantoribus & locis omnium ordinum Romanæ curiæ ad inſtar capellæ palatij Apoſtolici à cancellis, & ſupra quoad formam ſedilium, & capacitatem. In eo ſuggeſtu erunt duæ ſedes Papales, vna eminens ad ſiniſtram partem, & alia erit amouibilis,

aſcende-

ascendetur ad suggestum per pontem cum duplici ostiolo à capite, & in imo, ornabitur suggestus in extremitatibus circum circa cũ herbis & floribus, & intus cum pannis & tapetis opportunis ornabit̃ Ecclesia, & suspendentur per totum insignia Pontificis, Ecclesiæ, & imago canonizandi, atque etiam insignia procurantiũ canonizantium: fiet baldachinum nouum cũ insignibus Pontificis, procuratorum canonizationẽ, & imagine Sancti: quod debet suspendi supra altare, vbi Pontifex celebrat. Fiet etiam vexillũ magnum cum imagine Sãcti, quod portabitur ante religiosos, siue illos qui procurant canonizationem, & ponitur supra ostium supra suggestum. Cũ Pontifex venit ad Ecclesiam, ponuntur circum circa super deambulatorium intorticia numero octuaginta, vel circa sex librarum pro qualibet: quæ ardeant dum fit officium. Paretur cera distribuenda, in primis pro Pontifice duæ ceræ albæ duodecim librarum pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor libræ. Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarũ sex pro quolibet: pro altari septem cerei, & duo pro credentia duarum librarum. Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum, quos offert primus Cardi̅lis. Item tres cerei sex librarum, quos offerẽt tres

tres Oratores, seu deputati cum tribus Cardinalibus. Et omnes cerei supradicti erunt albi, præter octuaginta intorticia Ecclesiæ. Itẽ ordinentur cerei de cera communi pro prælatis, oratoribus, & magnis nobilibus duarum librarum: pro officialibus & cantoribus vnius libræ: pro clero & alijs vt placuerit. Intimetur etiam clero vrbis, vt summo mane conueniant supplicantes in porticu Ecclesię Sancti Petri.

DE HIS QVÆ FIVNT IN DIE *canonizationis.*

STatuta igitur die canonizationis, Pontifex paratus pluuiali rubeo & mitra preciosis, cum Cardinalibus, prælatis & officialibus paratis processionaliter descendit ad Ecclesiam sub baldachino. In camera paramenti distribuuntur cerei, & ab omnibus portantur accensi: Cum verò Pontifex peruenerit ad porticum Sancti Petri, excipitur ibi à clero vrbis in modum supplicantium parato: intrat Ecclesiam Pontifex, & ascendit suggestum cum prælatis & alijs officialibus: clerus vero suggestum circunstat. Pontifex oratione facta ante altare, ascendit eminentem sedem, & accipit Cardinales & prælatos paratos ad reuerentiam. Qua facta descendit, & super aliam sedem sibi ante altare para-

tam ſedet verſus renes ad altare, vbi facit ſermonem, referens quæ geſta ſunt, & vitam ac miracula ſancti ſummariè & in genere. Demum hortatur omnes, vt ſecum pariter Domino pias preces fundant, orantes ne permittat errare Eccleſiam ſuam in hoc negotio. Surgit deinde Pontifex, remouetur ſedes, & procumbit ſuper faldiſtorium cum mitra. Cantatur litania à cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando, omnibus in terram genuflexis orãtibus. Finita litania Diacon⁹ à dextris ſurgit, & verſus ad populum alta voce dicit, Orate. iterum genuflectit, & omnes prolixius orant: tum Diaconus à ſiniſtris ſurgens eodem modo dicit, Leuate, & omnes ſurgunt. Tũc Pontifex ſtans ſine mitra incipit in voce, Veni creator Spiritus, & tam ipſe quàm alij omnes genuflectunt ad primum verſum. Cantores proſequũtur hymnum, & Pontifex cũ mitra aſcẽdit ad ſedem eminentem, & mitra depoſita expectat finem hymni, quo completo, duo cantores dicunt verſum: Emitte Spiritum tuum et creabuntur: et alij reſpondent, Et renouabis faciem terræ. Et Pontifex, Oremus: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ Filium tuũ:
qui

qui tecum,&c.Tunc procurator causæ instanter petit à Pontifice nomine procuratorio,& nomine principum,& c.pronunciari & declarari beatum.N. in Sanctorum catalogum ascribendum,& vt sanctum venerandum à Christi fidelibus.Pontifex antequam pronunciet,consueuit protestari in hanc formam,quod inuenimus seruatũ à multis Pontificibus.Sũt tamen aliqui clarissimi viri,qui dicunt hoc introductum ex quadam causa, quæ nunc cessat,quia Papa tunc quodammodo cogebatur ad canonizandum quendam contra suam opinionem,& propterea protestabatur,nunc autem non videri congruam illam protestationem.Sed de hoc statuat summus Pontifex,& sacer senatus.

FORMA PROTESTATIONIS.

Antequam ad pronunciationem veniamus , protestamur publicè apud vos præsentes , quòd per hunc actum canonizationis , non intendimus aliquid facere quod sit contra fidem aut Ecclesiam catholicam , siue honorem Dei . Deinde alta voce sedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum : Ad honorem Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis , & exultationem fidei catholicæ , ac Christianæ religionis augmentum , auctoritate eiusdem Dei omnipotentis , Patris & Filij &

Spiritus Sancti, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus, bonæ memoriæ. N. sanctum esse, & Sanctorum catalogo adscribēdū, ipsumq; catalogo huiusmodi adscribimus: statuentes, vt ab vniuersali Ecclesia anno quolibet in die tali festum ipsius, & officium sicut pro vno Confessore (si sit Confessor) vel Martyre (si sit Martyr) deuotè & solenniter celebretur. Et si Domino Papæ placuerit, poterit addere ista verba, insuper eadem auctoritate omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui annis singulis ad sepulturam eiusdem in die tali deuoti accesserint, vnum annum & 40. dies: accedentibus verò annis singulis in octauas dicti festi ad sepulturam quadraginta de iniunctis sibi pœnitentijs misericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiscalis rogat protonotarios & c. de protestatione facta per Papam, & procurator causæ simpliciter rogat de solenni pronunciatione canonizationis, & petit instrumentum, & à Papa decerni bullas super his opportunas: & mox surget Pontifex sine mitra, & incipit Te Deū laudamus: & chorus prosequitur. Diaconus à dextris in fine dicit Ora pro nobis beate. N. Et Pontifex deinde dicit orationem de com-

de communi, ſancto canonizato conuenientem (ſi non habetur propria) & concludit, per Chriſtum Dominum noſtrum. Finita oratione Diaconus à dextris ſtans ante Pontificem dicit altè, Confiteor Deo omnipotēti &c. & poſt Apoſtolos nominat Sanctum. N. & Papa ſine mitra cruce ſua præſente dicit, Precibus & meritis, &c. & in fine dat indulgentias, vt ſibi placet. Legimus Bonifacium nouum Pontificem, cum canonizauit beatam Brigidam, dediſſe plenariam indulgentiam viſitantibus Eccleſias beati Petri & Sancti Laurentij in Paniſperna, vbi iacebat corpus illius ſanctæ.

His finitis, Pontifex incipit Tertiam, & accipit ſandalia, vel ſi magis placet, dimiſſa Tertia accipit paramenta omnia Pōtificaliā, & canit Miſſam ſolitis cerimonijs, vel de ſancto: vel ſi aliqua ſolennitas eſſet, cantat de die cum commemoratione de ſancto: & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commiſſarij deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus, & ordinant offertorium: & debito tēpore antequam Papa lauat manus in ſede eminenti, veniunt ordinatè. Et primus, id eſt, Ediſcopus Cardinalis offert duos magnos cereos, & cum eo primus orator offert cereum ſuum, & caniſtellum de-

auratum cũ duabus turturibus. Tum presbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & ſecundus orator cereum ſuum & caniſtellũ argentatum cum duabus columbis albis: vltimò Diaconus Cardinalis offert duo vaſa vini: & tertius orator ſuũ cereum & caniſtellum diuerſorum colorũ cum varijs auiculis, Cardinales oſculantur genu, alij pedem ſummi Pontificis: proceditur deinde in Miſſa, vt aliàs.

DE PLVRIBVS BENEDIctionibus. *Sectio VII.*

ORDO SERVANDVS IN CREAtione noui Ducis à Paulo II. inſtitutus.

Reandus in ducem per ſummum Pontificem, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto à dextro humero ad terram vſque, & ſequitur Pontificem ad Eccleſiam deſcendentem, portabitque caudam pluuialis, Facta oratione ante altare Pontifex ſtatim faciet confeſsionem cum celebrante: deinde aſcendet ad ſedem eminentem, & recipit Cardinales ad reuerentiam: non tamen imponit incenſum, nec can-

nec cantores incipient Introitum, & interim creandus Dux ſedet ad pedes Pontificis ſuper primum gradum, & celebrans oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorium & ibi expectabit. Finita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſsimi Domini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

ORDO BENEDICENDI NOuum militem.

POntifex primò ſtans ſine mitra benedicit enſem, quem vnus ex acoluthis nudum tenet in manu, dicens: Verſus. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. Reſp. Qui fecit cœlum & terram. Verſ. Domine exaudi orationẽ meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Exaudi quæſumus Domine, preces noſtras, & hunc enſem, quo hic famulus tuus circumcingi deſiderat, maieſtatis tuæ dextra dignare bene✠dicere, quaten⁹ eſſe poſsit defenſor Eccleſiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumque Deo ſeruientium, contra ſæuitiam paganorum, alijsq; ſibi inſidiantibus ſit terror, & formido: præſtans ei, quæ perſecutionis & in defenſionis ſint effectũ: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Benedic Domine sancte, pater omnipotés, æterne Deus, per inuocationem sancti tui nominis, & per aduentum Christi filij tui, Domini nostri, & per donum spiritus sancti paracleti, hūc ensem, vt hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua concedente pietate pręcingitur, inuisibiles inimicos sub pedib⁹ cóculcet, victoriaq́; per omnia potitus, maneat semper illæsus, Per Christum Dominum nostrum, Amen. Deinde aspergit aquam benedictam. Tum stans sine mitra dicit, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliū, & digitos meos ad bellum: misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, protector meus, & in ipso speraui, qui subdit populum sub me. Gloria patri & filio &c. Sicut erat in principio &c. Vers. Saluum fac seruum tuum Domine. R. Deus meus sperantem in te. Vers. Esto ei Domine turris fortitudinis. R. à facie inimici. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus:

Domine Sancte Pater omnipotens, æterne Deus, q cuncta sol⁹ ordinas, et recte disponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iustitiam, vsum gladij in terris hominibus tua salubri dispositione permi-

permiſiſti, & militarem ordinem ad populi protectionem inſtitui voluiſti: quiq; per beatum Ioannem Baptiſtam militibus ad ſe in deſerto venientibus vt neminem concuterent, ſed proprijs ſtipendijs contenti eſſẽt, dici feciſti, clementiam tuam Domine ſuppliciter exoramus, vt ſicut Dauid puero tuo Goliam ſuperandi largitus es facultatem, & Iudam Machabęum de feritate gentiũ nomen tuum non inuocantium, triumphare feciſti: ita & huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla ſupponit, pietate cœleſti vires & audatiã, ac fidei & iuſtitiæ defenſionem tribuas: & præſtes ei fidei, ſpei & charitatis augmentum, & tui timorem pariter & amorem, humilitatem, perſeuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo rectè diſponas, vt neminem cum gladio iſto vel alio iniuſtè lædat, & omnia cũ eo iuſta & recta defendat: & ſicut ipſe de minori ſtatu ad nouũ militiæ promouetur honorem: ita veterem hominem deponens cũ actibus ſuis, nouum induat hominem, vt rectè retineat, & rectè colat: perfidorum conſortia vitet, & ſuam in proximum charitatẽ extendat: præpoſito ſuo in omnibus obediat, & ſuum in ciuitate iuſtum officium exequatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum Amen.

Deinde sedens cum mitra Pōtifex imponit nudum gladium in eius manu, dicens: Accipe gladium istum in nomine patris, ✠ & filij ✠, & spiritus sancti ✠,& vtaris eo ad defensionem tuam, & Sanctæ Ecclesiæ Dei & ad confusionem inimicorum crucis Christi,& fidei Christianæ, & quantum humana fragilitas tibi permiserit, cum eo neminem iniustè lædas. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen. Et reposito gladio in vagina per eundem militem, accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præsentes, Pontifice dicente: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, in nomine patris Domini nostri Iesu Christi. Et attende, quòd Sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt regna. Nou' igitur miles ense accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum viriliter,& eo super sinistrum brachium, terso, mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex insigniens illū charactere militari, dat ei osculum pacis, dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius ensem nudum ter militem percutit planè super spatulas, dicens: Esto miles pacificus, strenuus, fidelis,& Deo deuotus,& mox dat ei leniter alapam, dicens: Exciteris à somno malitiæ, & vigila in fide Christi, & fama laudabili. Tunc no-

biles

biles aſsiſtētes imponunt ſibi calcaria & cātores ſiue Pontifex(ſi magis placet)dicit Antiphonam: Speciosus forma præ filijs hominum, accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime. Deinde dicit Pōtifex: Ver. Dominus vobiſcū. Reſp. & cum ſpiritu tuo. Oremus: Omnipotēs ſempiterne Deus, ſuper hunc famulum tuum N. qui hoc eminēti mucrone circumcingi deſiderat, gratiam tuæ bene ✠ dictionis infunde, & eum dextræ tuæ virtute fretum, fac contra cuncta aduerſantia cœleſtibus armari præſidijs, quo nullus in in hoc ſeculo tempeſtatibus bellorum turbetur, Per Chriſtum Dominum noſtrū, Amen.

Finita oratione, nouus miles oſculatur pedem Papę: tū ſurgit & deponit enſem & calcaria, & redit ad ſedendu, vbi prius. Cantores incipiunt Introitum, incenſatur altare, & procedit in Miſſa vſque ad cantatum Graduale: quod dum cantatur, futurus dux ducitur ante Pontificem, vbi genuflexus præſtabit iuramentum. Ego N. annuente Domino, futurus Dux promitto, ſpondeo, polliceor, atque iuro coram Deo, & beato Petro Apoſtolorum principe, me de cætero reuerentiam & obedientiam ſeruaturum (etiam ſi aliàs obligatus ſum) ſacroſanctæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ & vobis Domino

Domi-

Domino N. diuina prouidentia summo Pontifici, & successoribus vestris canonicè intrantibus: nec deficiam in omnibus necessitatibus vestris & vtilitatibus, iuxta vires meas, & quantum potero diuino auxilio fultus, pura & bona fide, custodiendo etiam & conseruando omnes possessiones, terras, loca, honores, iurisdictiones, & iura vestra, & Sanctæ Romanæ Ecclesię, in omnibus & per omnia: & propter honorem & præeminentiam ducalem, quam hodie à vobis recepturus sum: etiam promitto in recognitione tantæ susceptæ gratiæ, pro me & successoribus meis, perpetuo dare vobis & successoribus vestris singulis annis in die festiuitatis beatorum Apostolorum Petri & Pauli vnum parafrenũ album benè & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.
Præstituto iuramento, Pontifex descendit ad faldistorium, & procumbit super illud ante altare cum mitra. Dux fututus prosternit se ad sinistram Papæ, aliquantulum retro supra scabellum viride. Subdiaconus verò Apostolicus facit Litaniam cæteris cum choro respondentibus Kyrieeleison, &c. vbi autem dixerit, Vt obsequium seruitutis, & replicatum fuerit, surgit Pontifex, & signans super ducem altè dicit: Vt hunc famulum tuum in ducem eligere digneris, te rogamus audi

nos.

nos.Et iterum,vt hunc famulum tuum bene dicere digneris,te rogamus audi nos.Et tertiò,Vt hunc famulum tuum ad Ducale fastigium perducere digneris,te rogamus audi nos:& semper chorus respondent replicando.Recumbit deinde iterũ Põtifex, & Subdiacon⁹ atque alij faciunt Litaniã. Qua finita,Papa reuertitur ad sedẽ eminentẽ, & futuro duce permanẽte prostrato, Papa deposita mitra stãns dicit sup eũ Pater noster. Deinde,Et ne nos inducas &c. Vers.Saluum fac seruum tuum.Resp. Deus meus sperantem in te.Ver.Esto ei domine turris fortitudinis. R.A facie inimici. Ver.Nihil proficiat inimicus in eo.R.Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.Vér. Domine exaudi orationem meam Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. & cũ spiritu tuo. Oremus:Prætende, quæsumus, famulo tuo N.Duci dextram cœlestis auxilij, vt te toto corde perquirat,& quæ dignè postulat,cõsequi mereatur. Actiones nostras,quæsumus Domine,asperando præueni, & adiuuando prosequere,vt cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat,& per te cœpta finiatur:Per Christum Dominum nostrum Amẽ. Sedebit deinde Pontifex cum mitra,& Dux futurus ducetur ad eius pedes:& tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius

capiti

capiti ante se genuflexi, dicens: Accipe insigne Ducalis præeminentiæ quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine Patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, Amen. Et intelligas te amodo ad defensionem fidei, Sacrosanctæ Ecclesiæ, viduarum, pupillorum, & quarumcunque aliarum miserabilium personarum fore debitorem: velisque deinceps vtilis esse executor, perspicuusque dominator coram Domino, & inter gloriosos athletas virtutum merito ornatus appareas, quam gratiam tibi concedere dignetur Dominus noster Iesus Christus: Qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen. Post hæc immediate dat ei sceptrum in manu dextra, dicẽs: Accipe virgam directionis & iustitiæ, in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiritus sancti ✠ Amen. Per quam valeas vnicuique secundum merita sua tribuere siue boni, siue mali, semper Deum ante oculos habens, non declinans à dextris, vel à sinistris, sed cum omni bonitate, & charitate bonos foueas, malos coerceas, vt omnes intelligant, & sciant te iustitiam dilexisse, & iniquitatem odio habuisse. Quam gratiam tibi concedere dignetur, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

& mox cum bireto, & ſceptro oſculatur pedem Pontificis, qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouum Ducem adhuc genuflectentem cum ſuo habitu, hanc orationem: Deus Pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector tuus, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, ſtatum dominij tui iugiter firmet, & gentem populumque tuum in æternum cõſeruet, & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, vt qui tibi tribuit in terris dominium, ipſe in cœlis cõferat præmiũ. Qui viuit & regnat per omnia ſecula ſeculorũ, Amẽ. Surgit deinde nouus Dux, & ſociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locum ſuum ad ſedendum, id eſt inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad oſculum à Cardinalibus, non videtur conuenire, cùm non ſit ex ordine illorum, neque par. His finitis proceditur in miſſa vſque ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis, & offeret aurum, quantum voluerit: & recipietur ad oſculum pedis, manus, & oris, & mox reuertetur ad locũ ſuum: & finita Miſſa procedet inter ipſos iuniores Diaconos Cardinales.

QVAE

QVAE SERVANTVR IN Luce minoris potentiæ.

ET hæc quidem ſeruantur, vt ſupra dictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis & potentiæ vt fuit tempore Domini Pauli Papæ ſecũdi Borſus Ferrariæ. Si verò eſſet mediocris potentiæ vt fuit tempore Domini Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini, omnia ſeruarentur, niſi quòd non duceretur à Cardinalibus, ſed à duobus aſsiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet vltimus poſt omnes Cardinales, in banco Diaconorum & eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferior, tũc omnia alia ſeruarentur, niſi quod non daretur ei ſceptrum, neque ſederet in banco Cardinalium, ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eũdo incederet ante crucem poſt oratores, & alios principes.

ORDO SERVANDVS IN Benedictione, & inueſtura noui almæ vrbis præfecti, à Sixto quarto inſtitutus.

IN primis præparentur hora competenti veſtes præfecturæ, videlicet tunicella ſerica ornata fimbrijs auratis, & mantum etiã aureo limbo circuntextum, apertum à parte dextra & infula ad ſimilitudinem bireti ducalis, & omnia portentur ad Eccleſiam, vbi eſt

vbi eſt celebrandum. Pontifex autem procedit ad Eccleſiam, vt conſueuit, cum pluuiali & mitra precioſis, orat ante altare, facit confeſsionem cum celebrante: aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetã reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præſentant nouum præfectum in ſuis veſtibus ſummo Pontifici, qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolij Põtificalis: & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes, quæ in nouo milite creando dicuntur: & alia omnia facit, quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles, illis dimiſsis procedit ad benedictionem, in hunc modum. Surgit ſine mitra, & dicit. Verſ. Adiutorium noſtrũ in nomine Domini. Reſp. Qui fecit cœlum & terram. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona valente da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro, quam Abraham in holoc auſto, Moyſes in exercitu, Helias in eremo, Samuel meruit crinitus in templo: concede Domine concordiam, quam inſpiraſti Patriarchis, prædicaſti populis, tradidiſti Apoſtolis, mãdaſti victoribus: bene ✠ dic quæſumus Domine hũc præfectum noſtrum, quem ad ſa-

 lutem

lutem populi nobis à te credimus esse concessum, fac eum esse annis multiplicem, ingenti atque salubri corporis robore vigentem, & ad senectutem optatam, atque demũ ad finem peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia eum obtinere gratiam pro populo, quã Aaron in tabernaculo, Eliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in templo: sit illi regendi virtus atque auctoritas, qualem Iosue suscepit in castris, Gedeon sumpsit in prælijs, Petr9 accepit in claue, Paulus est vsus in dogmate: & ita pastoris cura proficiat in ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Benedicat deinde vestes, quæ per aliquem Acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pontifex verò stans sine mitra dicat. Vers. Adiutorium nostrũ in nomine Domini. Resp.. Qui fecit cœlum & terram. Ver. Dominus vobiscum. Resp. Et cũ spiritu tuo. Oremus: Deus omnium bonorum virtutumq́ue dator, omnium bonorum largus infusor: supplices te rogamus, vt manibus nostris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum præparatum virtute sancti spiritus benedicere ✠ & sanctifi-

ſanctificare ✠ digneris ✠ & omnibus eis v-
tentibus gratiam. His dictis ſedet Pontifex
cum mitra, & ſine alia veſtium benedictio-
ne, quoniam ſecularium principum veſtes
non benedicuntur: exuitur præfectus veſte
cōmuni ab illis proceribꝰ, & adducitur ad pe
des Pontificis cū ſtricta veſte. Qui illi primò
imponit tunicellā: & deinde mantū cū aper-
tura ſuper humerū dextrum, dicēs: Induat
te Dominꝰ veſtimēto ſalutis, & indumento
lætitiæ circūdet te, in nomine patris, & filij,
& ſpiritus ſancti, Amen. Imponit deinde ei
genuflexo infulam ſiue biretum pręfecturę,
dicens: Accipe inſigne præfecturę præemē-
tiæ, quod per nos capiti tuo imponitur, in
nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et in-
telligas te amodo ad defenſionem fidei, &
ſacroſanctæ Eccleſiæ fore debitorē: quod
vt opere perficere valeas, ille tibi concedere
dignetur, qui eſt benedictus in ſecula ſecu-
lorum, Amen.

Surgit demum Pontifex, & ſine mi-
tra dicit ſuper præfectum genuflexū, hanc
orationem: Oremus: Deus pater æternæ
gloriæ ſit adiutor tuus & protector, & o-
mnipotens benedicat tibi, preces tuas in cū-
ctis exaudiat, & vitam tuam longitudine
dierum adimpleat: inimicos tuos confu-
ſionem induat, & ſuper te ſanctificatio

Chriſti floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipſe tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, imponitur incenſum à Pontifice, & incenſatur altare, & reliqua, vt aliàs. Nouus præfectus cum ſuo habitu ſedet ad pedes Pontificis in ſupremo gradu.

DE BENEDICTIONE ROSAE, quæ fit Dominica Lætare Hieruſalem, & eius traditione.

CONſueuerũt Romani Pontifices in Dominica quarta quadrageſimæ, in qua cantatur in Eccleſia Lætare Hieruſalem, roſam auream benedicere, & illam poſt Miſſarum ſolennia alicui magno principi, ſi præſens eſt in curia, dono dare. Si minus eſſet in curia princeps tanto munere dignus, mittitur extra ad aliquem regem vel principem, vt placuerit ſanctiſsimo Domino noſtro cũ conſilio ſacri collegij, nam conſueuit ſummus Pontifex ante vel poſt Miſſam conuocare Cardinales ad circulum in camera ſua, vel vbi ſibi placet, & cum eis deliberare, cui danda vel mittenda ſit roſa. Pro eius igitur benedi-

bendictione iuxta lectum paramenti, vbi sanctissimus Domin⁹ noster accipit sua paramēta, paratur paruum altare, & super illud duo candelabra, & Pōtifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali & mitra, accedit ad ipsum altare, & deposita mitra dicit: Adiutorium nostrum in nomine Domini. Res. Qui fecit cœlum & terram. Vers. Dominus vobiscum. Res. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus cuius verbo & potentia facta sunt omnia, & cuius nutu vniuersa diriguntur: qui est lætitia & gaudium omniū fidelium: maiestatem tuam suppliciter exoramus, vt hanc rosam odore visuq; gratissimam, quam hodierna die in signum spiritualis læticiæ in manibus gestamus, bene ✠ dicere & sancti ✠ ficare tua pietate digneris, vt plebs tibi dicata ex iugo Babilonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filij tui gratiā: qui est gloria & exultatio plebis Israel illi⁹ Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, sinceris cordibus gaudiū repræsentet, & quia ad honorē nominis tui Ecclesia tua hoc signo hodiè exultat & gaudet: tu ei Domine verum & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiēs peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, misericordia protegas, aduersa destruas, prospera cūcta concedas: quatenus per fructum boni

operis in odorem vnguentorum illius floris transſeat, qui de radice Ieſſe productus, flos campi & lilium conuallium myſtice prædicatur: cum quo in ſuperna gloria cum ſanctis omnibus ſine fine lætetur. Qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Finita oratione inungit cum balſamo roſam auream, quæ eſt in ipſo ramuſculo, & ſuper imponit muſcum tritum, quæ per ſacriſtam ei miniſtrantur, & imponit incenſum in turibulo more cõſueto, & demum aſpergit roſam aqua benedicta, & adolet incenſo. Interim clericus cameræ Apoſtolicæ ſuſtinet roſam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis à dextris, & ille ad manus Pontificis, qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextra benedicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: cum peruenerit ad faldiſtorium, dat roſam Diacono prædicto, qui eam clerico cameræ tradit, & ille eam ſuper altare ponit. Finita miſſa Pontifex facta oratione ante altare, recipit roſam, vt ſupra, & eam defert ad cameram ſuam. Et ſi ille, cui eam dare velit, eſt præſens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei roſam, dicens: Accipe roſam de manibus noſtris, qui licet immeriti locum Dei

cum Dei in terris tenemus, per quam designatur gaudium vtriusque Hierusalem, triumphantis scilicet & militantis Ecclesiæ, per quam omnibus Christi fidelibus manifestatur flos ipse speciosissimus, qui est gaudium & corona sanctorum omnium, suscipe hanc tu dilectissime fili, qui secundum seculum nobilis, potens, ac multa virtute præditus es, vt amplius omni virtute in Christo Domino nobiliteris tanquam rosa plantata super riuos aquarum multarum, quam gratiam ex sua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui est trinus & vnus in secula seculorum, Amen. In nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita Missa, antequam Papa descenderet de sede sua: sed conuenientius est, vt Papa reuertatur ad cameram cum rosa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui rosa data est, postquam manum & pedem Pontificis osculatus est, eique pro tempore gratias agit, cùm Papa in camera vestes sacras deposuerit, ipse rosam manu gestans associatur vsque ad domum suæ habitationis à collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconos post omnes alios Cardinales, circa illũ sunt pedites

cursores Romanæ curiæ cum suis baculis, qui solent illa die strenas ab eo, qui rosam habuit, accipere.

DE ENSE IN NOCTE NATIuitatis Domini dando, & benedicendo.

IN nocte natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, consueuerunt Romani Pontifices ensem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbę alicui magno principi, si pręsens est, dare: vel si non sit præsens, ad aliquẽ regem vel alium principem per aliquem ex suis transmittere, Sed quamuis ensis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit cùm ensis datur, dicẽda, quæ subijciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, si placebit. Põtifex indutus alba, cingulo, amictu, & stola, antequã sumat cappã purpuream, qua in hac nocte vti solet, benedicit ensem, quem Clerus cameræ in manu tenet, dicens: Versus. Adiutorium nostrum in nomine domini. Respon. Qui fecit cœlum & terram. Versus. Dominus vobiscum. Res. Et cum spiritu tuo. Oremus: Benedicere digneris quæsumus domine Iesu Christe, hũc ensem in defensionem sanctæ Romanæ ecclesiæ,

clesiæ,& christianæ Reipublicę ordinatum, nostræ bene-✝-dictionis officio ad vindictã malefactorum,laudem verò bonorũ,vt per eum qui te inspirante illo accingetur,vim ęquitatis exerceas,molemq́ue iniquitatis potenter euertas,& sanctam ecclesiam,eiusq́ue fideles,quos vt precioso sanguine tuo redimeres hodiè in terris descendere,& carnem nostram sumere dignatus es,ab omni periculo protegas,atque defendas,& famulum tuum,qui hodiè gladio in tuo nomine armatus erit,pietatis tuæ firma custodia munias, illęsumq; custodias. Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus,per omnia secula seculorum, Amē. Aspergit deinde gladium & capellum aqua benedicta, & incenso adolet:deinde cappam & præcedente clerico cameræ cum ense benedicto immediate ante crucem: Pontifex descendit ad capellam,& cætera seruantur,vt in officio noctis natiuitatis Domini dicetur. Cum verò Pontifex dat ensem prædictum alicui præsenti, dicit hæc verba, quæ vt diximus, Sixtus quartus instituit. Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Christianissimo clarissimoq́ue alicui principi ornatum ensem dare,aut destinare:quæ res profectò non caret mysterio. Vnigenitus namq́ue Dei filius,vt humanam naturam

 suo recon-

ſuo reconciliaret auctori, eam aſſumere dignatus eſt, vt inuentor mortis Diabolus per ipſam, qua vicerat, vinceretur: quæ quidē victoria per enſem cōgruè deſignatur. Fuerunt inſuper infideles Arriani, qui non veriti ſunt Dei filium puram creaturam affirmare, cùm tamen hodierni Euãgelij ſcriptura teſtetur, Deũ omnia feciſſe per Verbum. Largitur igitur præſenti die maximus Pontifex enſem, Dei infinitam potentiam ſignantem in Chriſto Deo vero, patrique æquali, & vero homini reſidentem: per quē facta ſunt omnia, Iuxta Dauidicum illud, Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti, aquilonem & mare tu creaſti, ſedes denique Dei apoſtolica, videlicet ſedes à Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum, extititque preparata Dei iuſto iudicio prœmio atque iuſtitia, quibus Saluator noſter Ieſus, verus Deus & homo, profligauit ſedes ipſius aduerſarios, hæreticos videlicet, & tyrannos, iuxta id quoque propheticum, Iuſtitia, & iudicium præparatio, ſedis tuæ. Figurat denique Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem à Chriſto Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Et alibi, Dominabitur à mari, vſq; ad mare

ad mare,& á flumine, vſq; ad terminos orbis terrarum, quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pōtifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergò volentes, vt æquum eſt, approbatas Sanctorum Patrū conſuetudines obſeruare, ſtatuimus,& principem Catholicum Sanctæque ſedis à Deo vtrunque gladium habentis filium deuotiſſimum, hoc noſtro præclaro munere inſignire, necnon & hoc pileo in ſignum muniminis & defenſionis aduerſus inimicos fidei,& Sanctæ Romanæ Eccleſiæ protegere, firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctæ ſedis ac Chriſti nominis,& exaltetur dextra tua,eos veluti ipſius aſsiduus, intrepidusq; propugnator de terra delendo,& armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam figurati protectione aduerſus eos, in quos Dei iuſtitia atque iudicium pro Romana Sancta Eccleſia, & apoſtolica ſede præparatur. Quod tibi præſtare dignetur idē Dei filius, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per infinita ſecula ſeculorū, Amen. Princeps,qui enſe donatus eſt, vt primùm illum de manu Pontificis accipit, pedē & manū eius oſculatur,& ꝓ tēpore gratias agit:deinde diſcedēs deducitur ad domū habitationis ſuę à familiaribus,& domeſticis prę latis Papę et ab amicis,oratoribꝰ & nobilibus,

bus, qui voluerint illum honorare. Seruien-tes armorum præcedunt illum, qui ensem cum pileo ante principem præfert, & in hoc actu ipsi debent habere præcipuam strenam, sicut cursores in rosa.

DE BENEDICTIONE ET TRAditione vexilli bellici.

POntifex consueuit vexilla Ecclesiæ & armorum suorum benedicere, & capitaneo seu vexillifero Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine missæ: sedens in sede sua vexillum vnum, siue plura tenent brachijs plicata sine hastis aliqui clerici cameræ ante sanctißimum Dominũ nostrum: qui deposita mitra surgit, & dicit. Vers. Adiutoriũ nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit cœlũ & terram. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cũ spiritu tuo. Oremus: Omnipotens sempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triũphantium fortitudo: respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillũ, quod bellico vsui præparatum est, cœlesti benedictione sanctifica, vt contra aduersarias & rebelles nationes sit validum, tuoque munimine circunseptũ: sitque inimicis Christiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis, solidamentum, & victoriæ certa fidutia. Tu enim es Deus, qui conteris bella, &

la,& cœlestis præsidij sperantibus in te præstas auxilium: per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione, aspergit vexilla cum aqua benedicta, & adolet incenso, quę mox hastis insiguntur:& erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedẽtem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his verbis, dicens: Accipe vexillum cœlesti benedictione sanctificatũ, sitque inimicis populi Christiani terribile:& det tibi Dominus gratiam, vt ad ipsius nomẽ & honorem cum illo hostium cuneos potenter penetres incolumis & securus. Capitaneus accepto vexillo osculatur pedes Sãctißimi Domini nostri,& surgens recedit um suis.

DE CONSECRATIONE Agnus Dei.

AGnus Dei soliti sunt benedici à summo Pontifice primo anno sui Pontificatus,& deinde septimo quoque anno dum viuit. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magistrum ceræ palatij Apostolici, & per illos, qui volebant pro se agnus Dei, cera ponebatur super altare beati Petri, quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci & idonea in palatio ipsi cum alijs Subdiaconis & Acholuthis Papæ manibus proprijs formabant

mabant Agnus Dei cum magna deuotione, reuerentia, & munditia. Habebant aliquos ſeruitores, qui neceſſaria miniſtrabāt. Et omnia fiebant impenſis cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo ſancto, & oleo chriſmatis quod ſuperfuerat de anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præſentabātur capſæ plenæ Agnus Dei & benedicebantur per Papam. Hodiè autē ſacriſta cū ſuis capellanis & clericis capellæ format ipſos Agnus Dei. Ceram ipſam ſumit vel ex cereo benedicto in Sabbato ſancto anni prę̨teriti, vel aliūde expenſis Papæ. Non miſcentur oleo ſancto, aut ſacro chriſmate: ſed puri & mundi præſentantur in capſis ſanctiſsimo Domino noſtro in camera ſua. Pontifex aliquo die poſt paſcha ante ſabbatum in albis dicta ſiue audita Miſſa in ſua priuata capella, indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, & mitra ſimplici, benedicit aquam benedictione communi, ſicut fit in Dominicis diebus à ſacerdotibus, in aliquo magno vaſe ibi pręparato. Et ſi magis placet poteſt illa aqua prius benedici ab aliquo Epiſcopo domeſtico Papæ. Deinde Pontifex accedens ad vas prædictum, depoſita mitra ſtans dicit. Verſum, Adiutorium noſtrū in nomine Domini. Reſpon. Qui fecit cœlū & terram. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp.

Et cum

Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Domine Deus pater omnipotens, ſtatutor clemẽtorum omnium, & conſeruator humani generis, datorq; gratiæ ſpiritualis, & largitor ſalutis æternæ, qui aquas ex paradiſi fonte manantes totam terram irrigare iuſsiſti, ſuper quas vnigenitus tuus ſiccis pedibus ambulauit, & in eis baptizari dignatus eſt, quæ vnà cum ſuo ſanguine de latere ſacratiſsimo perfluxerũt, & baptizare in ipſis p̃cepit diſcipulis omnes gentes, adeſto benignus & clemens, & nobis tua hæc magnalia recolentibus adueniat, vt ea, quæ in hoc aquarum vaſculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus, & immergere, bene ✠ dicas, & bene dicta ſancti ✠ fices, quatenus ipſorum veneratione & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abſtergantur maculæ peccatorum, impetrentur veniæ, gratiæ conferantur vt tandem vna cum ſanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur ęternam: Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Reſumit deinde mitram Pontifex, & infundit balſamum ex ampulla in aquã in modum Crucis, dicens: Conſecrare, & ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam vnctionem balſami, & noſtram benedictionem, In nomine Patris ✠ & Filij ✠ &

Spiri-

Spiritus Sancti ✠ Amen. Et ter signat. Deinde ex alia ampla in eandem aquam Sanctum chrisma, & in modum Crucis, dicens: Consecrare & sanctificare digneris Domine, aquas istas per istam vnctionem Sancti chrismatis, & nostrã benedictionem. In nomine Patris & ✠ Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠ Amen. Benedicta aqua vertit se ad capsas, vbi sunt Agnus Dei, & sine mitra stans dicit, Dominus vobiscum. Resp. Et cum Spiritu tuo. Oremus, Deus omnium sanctificationem, Dominator Dominus, cuius pietas sine fine sentitur, qui Abraham patrem fidei nostræ præcepto tuo filium Ysaac immolare disponẽtem in figuram redemptionis nostræ per arietem vepribus inhęrentem eius sacrificium consumare voluisti, quique Moysi famulo tuo legifero iuge holocaustum pręcepisti in agnis ĩmaculatis offerri, te suppliciter deprecamur, vt nostræ vocis exoratus officio, has cereas formas innocẽtissimi agni imagine figuratas benedi ✠ cere, & per inuocationem tui sancti nominis sanctificare digneris, vt per eius tactum, & visum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinũ procella turbinum, impetus tempestatum, ventorum rabies, infesta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremescant maligni Spiritus ante Sanctæ Crucis vexillum, quod in illis

in illis exſculptum eſt,cui flectitur omne ge nu,& omnis lingua confitetur,quia deuicta morte p Crucis patibulũ Ieſus Chriſtus re- gnat in gloria Dei Patris, ipſe em̃ tanq̃ ouis ad occiſionem ductus in morte tibi Patri Sã ctum ſui corporis obtulit ſacrificium,vt o- uem perditam diabolica fraude ſeductã re.. duceret,& reductam ſuis humeris ad cœle- ſtis patriæ gregem reportaret: Qui tecum viuit,& regnat in vnitate Spiritus Sancti De- us per omnia ſecula ſeculorum Amen.De- inde dicit aliam orationem.Omnipotens ſẽ piterne Deus,qui legalium hoſtiarum,& ce rimoniarum es inſtitutor,& quæ pro reſtau- ratiõe humani generis fieri inſtituiſti,vt plaſ- matio tua,quæ ſuggeſtione diabolica decce- pta,tuæ maieſtatis imperium contemnendo indignationem tuam incurrit,& his hoſtijs atque ſacrificijs obediendo placari voluiſti, ſicut in ſacrificio agni primitiarum inſtituiſti Abel,& in oblatione Melchiſedech ſacerdo tis tui:atque in immolatione hoſtiarum,ag- norum, arietum, & taurorum pinguium, Abrahæ,Moyſi, & Aaron famulis tuis:quæ omnia illis in figuram contingebant, quia cum tua ſancta bnnedictione ſancta erant, atq; ſalutifera offerẽtibus.Et ſicut ille Agnꝰ, de cuius ſanguine poſtes & ſuperlimina do- mus linebantur,immolatus,populum tuũ à

perſecutione Aegyptiaca media nocte liberauit:& quemadmodũ ille agnus innocens tua voluntate immolatus in ara crucis Ieſus Chriſtus filius, protoplaſtum noſtrũ, de diabolica poteſtate eripuit: ſic iſti agni immaculati virtutem illam accipiant, quos conſecrandos offerimus in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Tu eos bene ✠ dicere, ſanctifi ✠ care & cõſec ✠ rare digneris, vt tua larga benedictione ſanctificati eandem virtutem accipiãt contra omnes diabolicas verſutias, & fraudes maligni ſpiritus, vt illos deuotè ſuper ſe ferentibus nulla tempeſtas eiſdem pręualeat, nulla aduerſitas dominetur, nulla aura peſtilẽs, neque aeris corruptio, nullùsq; morbus caducus, nulla maris procella, & tẽpeſtas, nullum incendium, neq; vlla iniquitas dominetur eis, neq; pręualeat homo: partus cum matre incolumis conſeruetur per intercesſionem vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotens Deus, qui cũcta ex nihilo creaſti, & poſt Adę lapſum Noe & filijs eius benedixiſti, qui iuſti corã maieſtate tua cõparuerũt, atq; tua miſeratione ab aquis diluuij ſalui facti ſunt: ſic ita iſtos Agnos benedi ✠ cere, ſanctifi ✠ care & cõſe ✠ crare digneris, quaten⁹ eos, deuotè defe-

tè deferentes ob reuerẽtiam & honorẽ nominis tui liberẽtur ab omni inũdatione aquarũ,& ab omni fluctuatione diabolicæ tẽpestatis,& à morte subitanea per virtutẽ paßionis Iesu Christi filij tui benedicti,qui tecum viuit & regnat in vnitate spirit⁹ sancti Deus, per omnia secula seculorũ,Amen. His finitis accingitur Pontifex, & sumpta mitra sedet apud vas aquę,& Cubicularij ad eũ portant Agn⁹ Dei in peluibus argẽteis,quos Põtifex immergit in aquã,& prelati astãtes eos extra hũt, & in peluib⁹ portãt super mensas cum mappis mãdis prẹparatas, vt siccẽtur. Et omnib⁹ baptizatis per Põtificẽ,vel p eius prælatos,surgẽs Pontifex stãs sine mitra, dicit super eos has orationes. Oremus,O alme Spiritus qui aquas fœcũdas,& cũcta viuificas,et in aquarũ substãtia maximaq́; sacramẽta cõstituisti,quæ à te sanctificãte amaritudine dimissa in dulcedinẽ sunt cõuersę, & tuo flatu sanctificatę, atque imperante lauacri susceptione sanctæ Trintatis nomine inuocato omnia peccata diluunt: quęsumus Domine hi agni sacra & perenni vnda balsamóque sacri chrismatis perfusi, tu illa bene ✠ dicere sanctifi ✠ care & cõse ✠ crare digneris,quatenus á te benedicti virtutem accipiant contra omnia diabolica tentamenta, & oẽs portantes tuti esse poßint inter ad-

uersa & prospera, vt tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamque formident vmbram, nulla sæuitia diabolica aut versutia humana eis noceat: sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua cõsolatione glorientur, qui verè Paracletus diceris, & in trinitate perfecta viuis & regnas ꝑ omnia secula seculorũ, Amẽ. Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui verè es agnus innocens, sacerdos & hostia: qui ꝓphetica voce vitis es, lapis angularis ꝑdicaris: qui mundi peccata abstulisti: qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo, atque postes pectoris & frontis nostræ tuo cruore liniuisti, ne diabolica nocturna versutia, & meridiani incursus, & populus seuiens, & sup domos nostras transiẽs, vires in nos exercerent. Tu verè es agnus immolatus pro nostra reconciliatione, & iugis voluisti à tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in agnum paschalem sumi sub speciebus panis & vini in sacramẽto in salutem, & in remedium animarum nostrarum, vt mari & præsenti seculo trãsacto, ad resurrectionis & æternitatis gloriam venire possimus. Rogamus ergò clemẽtiam tuam, & hos agnos immaculatos benedi✠cere, sancti✠ficare, & conse✠crare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera crucis, & sacra vnda, balsamoq;, & sacro

cro chrismate liquori confecti in sanctificationem tuæ cóceptionis, q̃ absque cótagione ac ꝓpagine humana sola diuina virtute suscepisti, sic eos deferentes tuearis, ꝓtegas & defendas ab omni periculo incẽdij, fulguris, procellæ & tempestatis: & ab omni aduersitate custodi per mysterium pasſionis tuæ: & sic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laborantes, sicut matrẽ tuam ab omni periculo liberasti: & Susannam de falso crimine, & beatam Teclam virginẽ & Martyrem tuam ab incendijs, & Petrum à vinculis absolutum illæsum abire fecisti: ita nos ab hoc seculo illæsos abire facias, vt tecum sine fine viuere valeamus. Qui viuis & regnas in vnitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum, Amen.

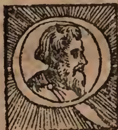
His finitis reponuntur Agn⁹ Dei in suis capsis, & deinde Sabbato in albis post Agnus Dei in Missa dantur, vt in cerimonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum misiſſe ad Imperatorem Græcorũ tres Agnus Dei, cũ versibus infra scriptis.

Balsamus, & mũda cera cũ chrismatis vnda
Cõficiũt Agnũ, quod munus do tibi magnũ,
Fonte velut natum per mystica sanctificatũ.
Fulgura de sursum depellit, omne malignũ
Peccatũ frangit, vt Christi sanguis, & angit.

Prægnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur
Dona defert dignis, virtutem deſtruct ignis:
Portatus mundè de fluctibus eripit vndæ.

DE CREATIONE NOVORUM Cardinalium. Sectio VIII.

Vamuis Romanus Pōtifex de plenitudine poteſtatis quando voluerit, & quos vtiles Rei publicæ Chriſtianæ putauerit poſsit in Sāctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales aſſumere, tamen conſueuit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus, ad imitationem Sanctorum patrum, qui illis diebus ordinationes faciebant clericorum Romanę Eccleſię, ſicut & hodiè faciunt aliarum ciuitatum Epiſcopi: aliquando tamen etiam noſtris temporibus extra tempora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno ſalutis Milleſimo quadringētesimo ſeptuageſimo tertio: & ſui Pontificatus ſecundo, ſeptima die Maij creauit octo Cardinales. Seruatum tamen vſque ad tempora, vt ſummus Pontifex non creet nouos Cardinales, niſi de cōſenſu maioris partis ſacri collegij.

DE

DE PRIMO CONSISTORIO *an ſint creandi,& quot.*

CVm igitur Pótifex voluerit nouos Cardinales creare, quarta feria quatuor temporum in conſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus cauſas,quæ mentem ſuæ ſanctitatis mouent ad nouos Cardinales faciédum deinde exquirit ſigillatim eorum ſententiã, an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt vota ſua oẽs per ordiné liberè,& vt ab omnibus intelligantur ſeruato ordine dignitatis, & prioritatis videlicet, primùm Epiſcopi,deinde preſbyteri,vltimò Diaconi.Et quamuis antiquis temporibus in conſilijs & votis dandis, præterquàm in electione Pontificis, ordine præpoſtero, inter Diaconos Prior Diaconorum eſſet vltimus, & Iunior primus: tamen hodiè res ad debitum ordiné redacta eſt, & Prior eſt primus, & Iunior vltimus.Si maior pars collegij in ſententiam Pontificis venit, tunc agitur de numero promouendorum:in quo ſi eadem die conueniunt, dimittitur ſenatus, & indicitur ad ſextam feriam aliud conſiſtorium & Pontifex monet Cardinales, vt cogitent de perſonis promouendorum.

DE SECVNDO CONSISTORIO & forma pronunciandi Cardinales.

SExta feria iterum conueniunt Patres ad ſecretum conſiſtorium: proponit Pontifex nomina illorum, qui ſibi videntur idonei ad talem dignitatem, & cauſas cur ad id moueatur, exponit, ſiue ſint merita pſonarum, ſiue principum iuſtæ preces: rogantur patres ſententiam, & in quibus maior pars collegij conſentit, illi tantum Sanctæ Romanæ Eccleſię Cardinales à pontifice pronunciantur in hanc formam. Auctoritate Dei patris omnipotentis, Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & noſtra N. Epiſcopum Firmanum abſoluimus à vinculo, quo tenebatur Eccleſiæ ſuæ Firmanen. & ipſum aſſumimus in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyterum Cardinalem, & B. protonotarium Senenſem aſſumimus in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconum Cardinalem, & ſic de ſingulis. Si verò aliquis non erat prius Epiſcopus, non dicit, Abſoluimus à vinculo quo tenebatur Eccleſiæ, &c: ſed ſimpliciter dicit, Aſſumimus.

INFIRMORVM VOTA PER duos Cardinales exquirenda.

ET

ET aduertendum, quòd si qui antiqui Cardinales sunt in curia, qui infirmitate detenti non possint venire ad consistorium, consueuit Põtifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirant votum suum, primo die & secundo an sint noui creandi, & de numero, & postea de personis, qui omnia fideliter referant sanctissimo Domino nostro in secreto consistorio coram alijs Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus, ipsa sexta feria Pontifex siue Cardinales antiqui solent per suos nuncios id significare nouiter creatis.

QVOD NOVITER CREATI non sunt publicè visitandi, antequam capellum acceperint, & visitauerint.

SEd non debent prius visitari publicè noui ab antiquis, quàm galerum acceperint à Pontifice, & alios ipsi visitauerint, possunt tamẽ ab aliquibus amicis visitari clam, & noctu, & non cum ostentatione. Vidimus tamẽ Sixti præfati tempore solitam Cardinalium grauitatem non fuisse seruatam, qui non modo publicè visitarunt aliquos nouos creatos, vt primùm è cõsistorio sunt egressi, sed nõnullos, qui erant in palatio omnes simul collegialiter deduxerunt ad domum suam cum cappa Cardinalari & galero nigro: quod tamen fuit à multis damnatum.

DE CONSISTORIO PVBLICO, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præsentibus.

SAbbato sequenti fit publicum consistorium: noui Cardinales veniunt summo mane ad palatium in habitu, quo antea vtebantur, & expectãt in aliqua camera sibi præparata, & hoc antequam Cardinales antiqui veniant. Deinde cogregatis omnibus Pontifex cum pluuiali & mitra preciosis, præcedente cruce & Cardinalibus, exit ad publicum consistorium, ascendit cathedram suam & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more solito: deinde consedentibus omnibus, Pontifex verbis conuenientibus exponit causas, quæ mouerunt suam Sanctitatem & sacrum collegium, ad nouos Cardinales creandos: deinde descendẽs ad particularia, nominat personas ad Cardinalatum assumptas, vnumquemq; laudans pro meritis, & qualitate sua. Verbi gratia. Assumpsimus dilectos filios, Egregiũ sacræ Theologię professorem. N. tunc Episcopum Vlysponensem, & c. virum vtique probum, modestum, & multa doctrina prudentem: & B. tunc Episcopum Vrbinatem Iuris vtriusq; peritissimum, virum integerrimum, & vitæ laudabilis, in sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteros

Cardina-

Cardinales.Simili modo aſſumpſimus dilectos filios N.de Fuxo,tunc Apoſtolicæ ſedis protonotarium,virum & maiorum ſuorum gloria,& ſua virtute clariſsimum: & demum Ioannem,noſtrum ſecundum carnem nepotem(cuius merita dies oſtendet)in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconos Cardinales.

His dictis prout res & tempus exigere videbitur,iubebit ſummus Pōtifex nouos Cardinales vocari: diaconi Cardinales antiqui tot numero,ſi adſunt, vt duo antiqui vnū nouum ducant, ad eos proficiſcūtur,& illos ad conſpectū Pontificis adducūt duo:antiquiores Diaconi medium habent primo nominatum ex nouis:quòd ſi antiqui Diaconi nō ſufficerent,erit vnus tantum antiquus cum vno nouo,ita tamen quod antiquus ſit à ſiniſtris:& ſi etiā non ſufficiant antiqui,vnus ducat duos,aut tres nouos.Si autem nullus adeſſet diaconus antiquus,aut vnus tantum,Iuniores presbyteri Cardinales, antiqui vnus vel duo debēt ſupplere,ita vt nō minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducāt:primū tamē locum obtinebit Diaconus Cardinalis,vt prior illius ordinis. Cum peruenerint in conſpectū Pōtificis,detecto capite ſe ꝓfunde inclinant,ꝓut ductor eis oſtēdet. Cū venerint ad introitū conſiſtorij,firmēt ſe poſt ſcamnum,vbi ſedent vltimi presbyteri

Cardina-

Cardinales ante Pontificis faciem,& capite detecto persistent per ordinem suæ pronunciationis,ita vt primò nominatus stet primus versus parietem, & alij successiuè sequãtur, Pontifex in hanc fermè sententiam eos alloquitur:

Maxima dilectissimi Filij,& excellentissima dignitate donati estis: ad collegium Apostolicum vocati consiliarij nostri,& coniudices orbis terrarum eritis:inter causam et causam, inter sanguinem et sanguinem,inter lepram & lepram discernere vos oportebit:successores Apostolorum circa thronũ sedebitis. Vos Senatores vrbis & regum similes,eritis veri mundi Cardinales,super quos militantis ostium Ecclesiæ voluẽdum ac regẽdum est. Cogitate animo quos viros,quæ ingenia,quam integritatem hæc dignitas requirat: humilitatem,non superbiam:liberalitatem,non auaritiam: abstinentiam,non ebrietatem:cõtinentiam, non libidinem:scientiam, non ignorantiam: virtutes omnes, nullum vitium hic honor exposcit. Si fuistis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem, qui nunquam dormit,cogitans quem deuoret. Si liberales fuistis,nunc opes in rebus honestis profundite,& maximè in alẽdis pauperibus Christi: si cibi potusque abstinentes,nunc præcipuè

luxuriam fugite:abſit auaritia,faceſſat crudelitas,exulet arrogantia,ſint libri ſacri ſemper in manibus veſtris, dies noctesq́; aut diſcite aliqd,aut alios docete: opera perficite per quę lux veſtra coram hominibus luceat, & deniq́; tales eſtote,quales eſſe debere Cardinales dijudicaſtis anteq̃ hoc culmen aſcenderetis.His verbis vſus eſt Pius ſecundus Pótifex maximus,cum primos ſuos Cardinales crauit,poterit Pontifex pro ſua eloquentia, & doctrina mutare,& addere prout ſibi expediens videbitur. Nos pro introductione, & formula quadam hæc poſuimus,facilè erit deinde inuentis addere,& pro qualitate temporis,& perſonarum varietate variare.

DE RECEPTIONE NOVOrum Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione galeri.

DVm Pontifex nouos Cardinales alloquitur,Diaconi qui illos deduxerunt, in ſcamno ſuo ſedent,& vt Pontifex dicendi finem fecit,ſurgunt,& rurſus nouos ordine quo venerant ad Pontificem ducũt, procedit antiquus,& nouo geſtus reuerẽtiasq́; oſtendit.Cum peruenerint ad Pontificem noui,pedem, deinde manum illius oſculantur, & Pontifex eos alleuans,ad oſculum oris recipit:inde à Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur, & à primo vſq; ad vltimum ſtanti

mum ſtantibus recipiuntur ad oſculum pacis. Diaconi deductores ſuo loco & ipſi ſtātes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculum ſuſcipiunt: qui demum exoſculatis omnibus antiquis, à miniſtro cerimoniarnm deducuntur ad ſubſellia presbyterorum ſeu Diaconorum, & ſedent ſecundū ordinem factæ pronunciationis & gradus. Vbi conſederint, poteſt proponi aliqua breuis cauſa per aduocatos, ſi placuerit ſanctiſsimo Domino noſtro, & ea finita, ſurgent omnes Cardinales, & Cantorib. cantantibus, Te Deum laudamus, procedent ad capellam minorem palatij Apoſtolici, ſi ſiet apud Sanctum Petrū, ſi alibi aliquam capellam cōmodam, ſiue altare in proximo præparatum, præcedent Epiſcopi, deinde presbyteri & Diaconi & noui erunt medij inter vltimos: duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papam, cùm peruenerint ad altare, proſternunt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra, tenentes caput ſuper brachia ſua. Et finito hymno prior Epiſcoporum ſtans in cornu altaris, vbi Epiſtola legitur, & ex eo libro ſuper altare parato, dicit verſiculos & orationes infra ſcriptas. Pater noſter ſecretè proſequitur, & deinde altè. Et ne nos inducas in tentationem. Reſpōd. Sd libera nos à malo. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos. R. Deus meus ſpe-

meus ſperãtes in te. V· Mitte eis Domine auxiliũ de ſancto.R.Et de Syõ tuere eos. V.Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Ver.Domnus vobiſcum.Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundum miſericordiam tuam in viam ſalutis æternæ,vt te donante tibi placita cupiant,& quę tibi placita ſunt,tota mente perficiãt. Actiones noſtras quęſumꝰ Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere,vt cuncta oratio & operatio à te ſemp incipiat,& per te cœpta finiatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum,Amen.

Reuertũtur Cardinales omnes ad ſanctſsimum Dominum noſtrum ordine quo venerant,& ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem prior: nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem : cui Pontifex imponit galerum rubrum ſuper caput eius, dicens: Ad laudem omnipotentis Dei,& ſanctæ ſedis Apoſtolicę ornamẽtũ accipe galerum rubrũ,inſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus,per quod deſignatur, quod vſque ad mortem,& ſanguinis effuſinoem incluſiue pro exaltatione ſanctæ fidei,pace & quiete populi Chriſtiani, augmẽto & ſtatu ſacroſãctę Romanę Eccleſię,te in trepi-

trepidum exhibere debeas: in nomine patris, ✠ & filij, &c. Et sic vnicuique sigillatim galerum imponit secundum ordinationem siue pronunciationem: & quisque ex deputatis à Pontifice qui primo tenebant galerum, cũ Pontifex ipsum imposuit capiti Cardinalis, finita oratione resumit dictum galerum, & ipsum portat quousque Cardinalis nouus equitat.

DE NOVI CARDINALIS DEductione.

CArdinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine, quo ad altare ducti sunt: prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores diaconos, qui equitant vltimi. Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus succedentes: & sic de alijs, ita quod caput Diaconorum incipiatur ab vltimis, & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus vsque ad domos suarum habitationum. Et primò vadunt non per ordinem promotionis, sed vt magis commodum erit, incipiendo à viciniori, & quemlibet dimittunt domi suæ. Quando autem perueniunt ad domũ noui cuiusdam Cardinalis, antiqui firmãt se ante ostium, antiquiores prope ipsum ostium, & alij Episcopi, & presbyteri successiue: Diaconi autem ab alia

parte,& nouus ſolus deducente clerico cerimoniarum,equitat ad primum Cardinalē, & detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore & ſociate breuiſsimis verbis:& deinde ſigillatim cuiq; ex antiquis: reuertitū poſt hæc ante oſtium ſuum,& verſus ad Cardinales, ſemper detecto capite cuiq; diſcedenti inclinat caput:& cum omnes Cardinales,& prælati deceſſerint,intrat domum ſuam.Idē fit cum omnibus alijs,tam presbyteris,quàm Diaconis.

DE MODO VISITANDI.

POſtquā noui Cardinales acceperūt galerum à ſanctiſsimo Domino noſtro, ſequenti die,ſi poſſunt,viſitant ſummum Pontificem.Deinde alios Dominos antiquos,nō per ordinem,ſed vt eis commodū erit: & finita viſitatione omnium, ipſi debent ab antiquis viſitare in domibus ſuis. Quando ipſi viſitant alios,debēt honorari à viſitatis,& poni ad manum dextram eundo: & cum intrant oſtia,primo intrare debent, tamē facere modeſtam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & non intrando prius, ſed tamen tandem debent obedire: & ſimiliter quando alij veniunt ad viſitandum eos in domo ſua, etiam ſi ſint poſt eum pronunciati,aut inferioris ordinis,debēt eos ponere ad dextram,& præmittere intrando,&

cum veniunt,exire eis obuiam vſque ad fines ſcalarum,ſi poteſt: et cũ recedũt ſociare eos quouſq; aſcendant equum ſeu mulã:& hoc non debent dimittere,etiam ſi ſæpius à viſitante rogentur,vt remaneant.Quod ſeruatur & in nouis & antiquis,cùm ſe mutuo viſitant:ſemper viſitatus honorat viſitantem.

DE MODO ET FORMA CLAVdendi & aperiendi os nouis Cardinalibus.

IN primo conſiſtorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os,inhibetq́; ne quid loqui præſumant in conſiſtorijs,aut conſilijs, quouſque de conſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo conſiſtorio,aut tertio conſueuit eiſdem Pontifex aperire os in hunc modum. Poſtquàm omnes tam antiqui quàm noui concederint,Pontifex iubet exire nouos Cardinales,qui exeuntes expectant extra conſiſtorium in loco condecenti:& ſummus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus,an illis videatur,quod nouis ſit aperiendum os:& illis ſigillatim conſentiẽtibus,vocantur intus noui Cardinales,& ſedent in locis ſuis.Tunc Põtifex nouos Cardinales ſtantes verbis paterna charitate plenis inſtruit, quomodo ſe in omnibus cum grauitate,modeſtia,humanitate,& prudẽtia gerere debeant: quod in conſiſtorijs cum reuerentia & modeſtia

modestia loquantur. Mentem suam exponãt non per modum contradicendi, seu impugnãdi aliorum dicta: sed cum omnium reuerentia & modestia sententiam suam explicẽt ea prudentia, quam Dominus eis subministrare dignabitur. In consilijs seu votis explicandis solum Deum præ oculis habeant. Domum atque familiam suam cum omni honestate gubernent, non sint in ea lusores, rixatores, ganeones, & viri infames: familię namque vitia plerunque dominis impingi solẽt. Vnde illud, Qualis rex, talis & populus. Incumbant, cum vacant à publicis negotijs, bonarum artiũ studijs. In mẽsa semper aliquid audiant de sacra scriptura. Hæc & alia pleraque in hunc modum poterit sanctiss. Dominus noster nouis Cardinalibus dicere, prout suæ sanctitati videbitur expedire.

FORMA APERIENDI OS.

DEinde aperit eis os, dicens: Aperimus uobis os tam in collationibus quàm in consilijs atq; in electione summi Põtificis & in omnibus actibus tã in consistorio quã extra, qui ad Cardinales spectãt, et quos soliti sunt exercere. in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiritus sancti ✠ Amen.

*DE DANDIS TITVLIS ET AN-
nulis nouis Cardinalibus.*

DEinde accedentes noui Cardinales vnus post alium Pontificem, primus genuflectit ante Pótificé: qui accipiens annulú preciosum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manꝰ Cardinalis, dás ei annulum & titulum, dicens: Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorú Petri & Pauli, & sancti N. committimus tibi Ecclesiam sancti N. cum clero & populo, & capellis suis secundum formá qua committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in titulum habuerút: in diaconis auté idem seruatur, nisi quod non dicit, tituli, nec adduntur capellæ.

QVOD NOVI CARDINALES non vtuntur titulis antequam habeant titulum.

ET notandum quod noui Cardinales etiam si antea erant prælati, non debent portare annulos antequam habeãt annulum à summo Pontifice. Cùm autem acceperint annulú & titulum, osculentur pedem, & Pontificis manú: & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris, & reuertuntur ad sedes suas. Datis annulis & titulis Cardinalib. præsentibus, consueuit etiá Pontifex ad cótentiones tollendas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus si qui sint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dan-

dandis possunt etiam fieri extra consistoriũ ordinarium, videlicet in circulis,& congregationibus,quando Cardinales vocãtur pro aliqua causa.Et tamen supradicta seruantur sicut in consistorio.

DISPENSATIO QVOD RETIneant beneficia.

ET quoniam in assumptione ad Cardinalatum, censentur omnia beneficia ,ꝓmoti vacare, consueuit Pontifex per literas Apostolicas ad partem dispensare cum promoto, vt omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat:& decernere illa non vacare.

GALERVS REGVLARITER non mittitur absentibus.

ET notandum, quòd sicut apud omnes cerimoniarum libros inuenimus,regulariter Pontifices non consueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam,nisi essent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti sedis Apostolicæ, quia tunc mittetur,vt sint maioris auctoritatis & reuerentiæ:& tunc seruantur infra scriptæ cerimoniæ.

QVÆ SERVANTVR CVM MITtitur galerus extra curiam.

SVmmus Pontifex cum galerum rubrum alicui extra curiã destinat,committit alicui pręlato in illis partibus primario per suas

literas, vt publicè galerum rubrum Apostolicæ ſedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuraméto. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum: præſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formã iuramenti,& literas Apoſtolicas dabit illi,per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet,cùm ingreditur vrbem ſiue oppidum, vbi nouus Cardinalis inhabitat, deducuntur à nobilibus & amicis Cardinalis,& ipſum galerum portabit palam vt videre poſsit, ſiue ſuper vnum baculum, ſicut portãtur ante Papam, ſiue aliàs,quomodo ſibi placuerit. Die Dominico vel Feſto, conuenient ad domum noui Cardinalis: Epiſcopus cui committitur aſsignatio,& Pontificis nuncius qui galerum portauit & ſimul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad Eccleſiã, nuncio Apoſtolico ante Cardinalem galerum portãte: & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In Eccleſia poſtquàm fecerint orationem ante altare,audient Miſſam ſolennem ſiue ſimplicem, prout Domino Cardinali placebit. Finita Miſſa Epiſcopus cõmiſſarius induet ſuper rochetum, ſiue ſupperpelliciũ,ſtolã,pluuiale,et mitram precio-

preciosam, & sedebit supra cathedram sibi paratam ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, & qui galerum portauit, deponet illum super altare: & si ad hoc erit idoneus & paratus, stans in loco conuenienti, vt ab omnibus audiatur, facit breuem sermonem de dignitate Cardinalari, de meritis & virtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo supplicauit. Finito sermone vel dimisso, accedet ad Episcopum commissarium, & illi præsentabit literas Apostolicas, quas Episcopus reuerenter suscipiet, & per vnum ex suis publicè legi faciet. Deinde conuertens se ad circunstantes, narrabit qualiter summus Pontifex volens Sanctæ Romanæ & vniuersali Ecclesiæ de nouis Cardinalibus prouidere, in quatuor temporibus proximè præteritis assumpsit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendissimos patres, omnium virtutum genere excellentes: inter quos voluit annumerari Reuerendissimum in Christo patrem, tunc Episcopum Tornacensem, cùm suis preclaris meritis, tùm maximis precibus & intercessione Serenissimi Regis, seu principis, &c. & hic, præsertim si nuncius Apostolicus id non fecerit, laudet personam Cardinalis, personam intercedentis, & ipsam dignitatem. Demũ exponat

commiſsionem ſibi factam, & concludat ſe eſſe paratiſsimum ad exequenda Apoſtolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret, vt in forma ad Epiſcopũ tranſmiſſa continetur. Quo facto ſurgit Epiſcopus, & retrahẽs ſe ad cornu Epiſtolæ depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato, dicit verſiculos & orationes infra ſcriptas ſuper Catdinalem genuflexum in eodem loco, vbi iurauit, permanentem, Pater noſter: deinde proſequitur ſecretè: tum altè dicit. Et ne nos inducas in tentationem. Reſp. Sed libera nos à malo. Verſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine. Reſpon. Deus meus ſperantem in te. Vèr. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere eum. Ver. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor me⁹ ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oratio. Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo N. & dirige eum ſecundum clementiam tuam in viam ſalutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat, Oratio. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, Per Chriſtum

Christum Dominum nostrum, Amen. Sedet deinde Episcopus commissarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu nũcij Apostolici, ipsum super caput noui Cardinalis ante se genuflexi, biretum & cappam in capite tenentis imponit, dicens: Ad laudẽ & gloriam omnipotẽtis Dei accipe rubrum galerum magnę Cardinalatus dignitatis insigne, quod per manus nostras Apostolicæ sedis nomine capiti tuo imponitur in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiritus sancti ✠, Amen. Et sicut idem Paracletus super capita Discipulorum Christi in figura ignis descendit, eorum corda Dei timore inflammans: ita & tu qui illorum typum cum alijs Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus in terris gesturus es: charitate feruens, zelo domus Dei ardeas: & scias te pro exaltatione & tuitione catholicæ fidei, pro pace & quiete Christiani populi, pro defensione Ecclesiasticæ libertatis, honore, statu, commodoque Sanctæ Romanę Ecclesiæ, vsque ad effusionem sanguinis, & ipsius corporis mortem perpetuò fore obligatum: quod vt præstare valeas, ipse concedere dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorũ, Amen: & mox dat illi osculum pacis, dicens: Pax tibi. & ille respondet, Et cum spiritu tuo. Extrahitur deinde galerus, & traditur nun-

cio Apostolico. Episcopus verò commissarius surgens detracta mitra genuflectit, & incipit, Te deum laudamus: chorus prosequitur. Et Episcopus post primum Versum surgit stans sine mitra vsque in finem: nouus Cardinalis perseuerat semper genuflexus vsque in finem. Finito hymno Episcopus dicit, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus: Omnipotens sempiterne Deus, dirige actus nostros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. Et in fine, Dominus vobiscum: & cantores dicunt, Benedicamus Domino: alij respondent, Deo gratias. His finitis Episcopus reassumpta mitra stans in medio altaris, benedicat solenniter, dicens: Sit nomen Domini, &c. Deinde exuit se sacris vestibus, & assumpta chlamide deducit nouum Cardinalem domum suam: qui, si locus est idoneus, ascendet equum: & cum galero rubro reuertitur ad proprios lares.

DE CREATIONE EPISCOPI Cardinalis: & quòd Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit consistorio.

VAcante titulo Episcopi Cardinalis, cōsueuerunt Romani Pontifices regulariter ad Episcopatum promouere antiquiorem presbyterum Cardinalem (si tamen

ante suam promotionem ad Cardinalatum erat consecratus Episcopus) vnde si prior presbyterorum non erat ante suam promo.. tionem Episcopus, præmittitur secũdus vel tertius, si prius erant consecrati, quod seruatum legimus à Ioanne vigesimo secundo, & Clemente sexto, & alijs. Sed nonnunquã præponuntur iuniores presbyteri propter legationem, vt fecit Ioannes vigesimus secundus prædictus, qui promouit ad Episcopatum Hostiẽsem Dominum Bertrandũ de Pogeto: qui erat in legatione, & nouissimus Cardinalis. Legimꝰ etiã apud antiquos nõnullos ex Diaconatu ad Episcopatum promotos fuisse. Vt Gregorius Vndecimus qui Cardinalem Lemonicensem promouit ad Episcopatum Prænẽstinensem, Diaconũ existentem: & etiam ipsi nostris temporibus idem vidimus. Pius secundus Ioannem Caruaial Cardinalem sancti Angeli, ex Diacono Episcopum Portuensem creauit, propter eius præclara erga sedem Apostolicam merita: fuerat enim bis cũ legatione cõtra Turcos cum maximo labore, & vitæ suæ discrimine. Et Sixtus quartꝰ Rodericũ Boriã Sancti Nicolai in carcere Diaconũ Cardinalẽ, ac sanctæ Ro. Ecclesię Vicecancellariũ ad Episcopatum primũ Albanẽsem, deĩde Portuẽsem ꝓmouit. Licet igitur videre, ꝙ Pontifex pro suo

pro suo arbitrio cũ consilio fratrum de personis presbyterorum siue Diaconorũ, consueuit titulis Episcopalibus Cardinaliũ prouidere: Igitur vacante Ecclesia Episcopali Cardinalari,Pontifex in secreto consistorio proponit personas,vt sibi videtur bene meritas: quamuis ordinariè antiquiores presbyteros proponere debeat.Si præsens est ille, de quo agitur,debet exire consistorio.Et cũ Pontifex habebit vota fratrum, promouet illum talem ad Episcopatũ per verbum, Prouidemus, vt fit in alijs Episcopis:non per assumimus, vt in Cardinalibus: deinde reuocatus ad consistorium prouisus per Pontificem intimatur sibi,qualiter de consensu fratrum prouiderit Ecclesię Episcopali,&c. de sua persona tunc nouus Episcopus agit gratias genuflexus sanctissimo Domino nostro, & osculatur pedem & manum eius,& datur sibi annulus preciosus, & nouis Cardinalibus:& eleuatus recipitur ad faciem Pontificis.Inde per ordinem recipitur ad osculum ab omnibus alijs Cardinalibus, & sedet post vltimum Episcopum Cardinalẽ.Tum finito consistorio deducitur à toto collegio domum propriam mediꝰ inter duos antiquiores Diaconos in vltimo loco equitantes. Cum peruenerit ad domũ suam, agit gratias Dominis Cardinalib. singulariter singlis, vt deno-

de nouis Cardinalibus diximus: viſitat,& viſitatur. Et aduerte quæ ex laudabili & debita obſeruantia quotieſcunque in ſecreto cōſiſtorio agitur de aliqua re ſpiritualiter tangente perſonam alicuius Cardinalis præſentis, ille talis debet exire conſiſtorio,& expectare in camera ad partem quoad finito ſuo negotio reuocetur.

DE ELECTIONE LEGATI Apoſtolici de latere.

PONtifex in ſecreto conſiſtorio primùm proponit cauſas,ꝓpter quas ſibi videatur neceſſaria Legatorum creatio:& exquirit vota an ſint creandi legati,& quot: poſtquam conuenerint,nominat perſonas: quæ nominate exeunt conſiſtorio,& cùm patres concordauerint de perſonis, reuocātur intro. Pontifex omnibus conſedentibus exponit qualiter confiſus de prudentia, virtute, &c.illius, de conſilio fratrum deſignauerit illum legatū Apoſtolicum ad tales partes, iniungitq́; ei onus legationis. Ille, vt primū Pontifex ad eum conuertit orationem, aſſurgit:& vt Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias Sanctiſsimo Domino noſtro & ſacro Senatui de bona eorum opinione erga ſuam inſufficientiā, & verbis modeſtiſsimis ex-

mis excusat se:et rogat vt id onus melioribus & peritiorib. committatur: & tandem instã te Pontifice offert se paratum ad obedientiam:agitque iterũ gratias,& accedens ad eius pedes,& genuflexus osculatur pedem et manum,& recipitur ad osculum oris.Et similiter deinde ab omnibus Cardinalibus,& deducitur domum,vt de Episcopo Cardinali supra diximus.Deinde parat se ad iter,& interim omnes Cardinales visitat antequam discedit. Adueniẽte die profectionis fit secretum consistorium, & in fine exiens à latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto , vsque extra portam ciuitatis: & ibi postquam egit gratias,& osculatus est omnes Cardinales, proficiscitur in pace.Alij autem reuertuntur domum suam.Cardinalis legatus postquam exiuit territorium ciuitatis vbi Pontifex residet,incipit benedicere, capitq; mantum rubrum,& prefertur ante eum crux:& dũ est in legatione,non participat de emolumentis cameræ Apostolicæ,siue Annatarum.Consueuerunt summi Pontifices semper quando pronunciabãt nouos Cardinales siue Episcopos Cardinales, siue Legatos Apostolicos,siue nouos electos ad Ecclesias cathedrales, siue translatos,habere pluuiale,& mitrã consistorialem:& tunc Cardinales omnes faciebant reue-

reuerentiam vt in Ecclesia. Et nota quòd Papæ nunquam fit reuerentia à Cardinalibus, quando non habet pluuiale & mitrã. Hodiè, vt audio, rarò Pontifex ista facit cum pluuiali & mitra. Et reuerentia nunquam fit in consistorio secreto.

DE ORDINATIONE CARDINALIUM *ad sacros ordines.*

ASsumpti ad dignitatem Cardinalatus, minores ordines, & Subdiaconatum accipiunt ab aliquo Episcopo Cardinali de commissione Pontificis: Diaconatum verò & presbyteratum de manu summi Pontificis in loco, vbi suæ sanctitati placuerit. Aderunt præsentes duo Diaconi Pontifici assistentes: & vnus Diaconus ministrans in Missa, si erit solennis, et vnus presbyter Cardinalis parati, qui Pontifici ministrabunt. Et seruabuntur omnia quæ in ordinatione aliorum seruantur. Senior Diaconorum dicet, Postulat sancta Eccesia, & c. & respondet. Ordinati post ordinationem osculantur pedem sanctissimi Domini nostri, & manum genuflexi, & recipiuntur ad osculum oris. Ad offertorium offerent cereos, panes, & vinum, vt faciunt Episcopi. Et in fine cum mitra simplici in capite dicent, Ad multos annos: vt in Episcopis.

Quod

QVOD APVD ALTARE *sancti Petri solus Papa consecratur.*

ET nota quod secundum institutionem Gregorij primi, huiusmodi consecrationes nõ debent fieri apud altare Sancti Petri:quia ibi solus Romanus Pontifex consecratur.Quando Papa aliquos vult ordinare publicè in sancto Petro,consueuit actus ordinationis et consecrationis facere in capella sancti Andreæ,vel alia,& reliquum Missæ finire ad altare sancti Petri.Et aduerte quod Cardinales si Papa celebraret publicè,anteꝗ̃ illi essent ordinati,in suo ordine non essent cum paramentis,sed cum suis cappis laneis, & sederent vltimi post paratos suo ordine.

DE NOVO CARDINALI VEniente ad curiam sine galero.

NOuus Cardinalis die quo perueniet ad vrbem,in qua est Pontifex,quiescit in aliquo loco circa portã vrbis intra vel extra secundum commoditatem locorum ,vt Romæ apud Sanctam Mariã,de populo venientes per Tusciam,siue per viam flaminiã, vel apud Lateranum venientes per Appiam siue Latinam,illo die non vadunt ei obuiam aliqui Cardinales,neque eorum familiæ:& cum est per vnum miliare prope ciuitatem, dimisso pallio itinerario induit cappam cardina-

dinalarem, & galerum nigrum ſecundũ ſuam priſtinam dignitatem: & illa nocte, vbi quieſcit, ſummo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus, & capax, in quo Cardinales congregentur expectantes aduentum aliorum. Et nouus ponat aliquos ex ſuis, qui aduertant quando Cardinales adueniũt, & ſibi renuncient, vt in tempore poſsit eis occurrere: cùm verò Cardinales venerint vnus vel plures, nouus cum ſua cappa occurrat eis in introitu loci, & reuerẽter atque benignè eos excipiat: & ponat omnes ad dextram ſuã: & eos honoret tãquam ſi eſſet in domo ſua: ducátq; illos in locum præparatum, vbi debent alios expectare: & ipſe ſedeat ſemper vltimus. Et ſic vnicuique venienti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cùm verò omnes cõuenerint, deſcendant ad equitandum: & ipſe cum ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimis. Qui antequam perueniant ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimiſſo nouo Cardinali in medio aliorum duorum, poſt eos ſeniores perueniunt ad Pontificem, & illum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis. Cùm verò alij Cardinales perueniunt ad palatium, deſcendũt ex equis, & omnes per ordinem aſcendunt palatium, & nouum Cardinalem dimittunt

 in aliqua

ordinem pronunciationis suæ, cum fuit assumptus in Cardinalem & reliquis sedentibus sedet & ipse: aduocatus autem prosequitur suam causam. Finita causa surgunt omnes Cardinales, & ordinatè vadunt ad paruam capellam, seu ad altare ad hoc paratum, præcedentibus cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus: duo verò antiquiores diaconi vadunt ad assistentiam summi Pontificis. Ducitur nouus Cardinalis ad altare, vbi prostratus orat: dicuntur versiculi, & orationes per primum Cardinalem: reducitur ad pedes sanctissimi Domini nostri, accipit galerũ de manu Pontificis, & deducitur ab alijs Cardinalibus domum suam. Et omnia fiunt, sicut diximus quando datur galerus præsentibus, visitat & visitatur. Demum in primo cõsistorio imponitur ei silentium, & in secundo aut tertio aperitur sibi os, & fit mentio, vt de alijs supra dictum est.

DE REDITV NOVI CARDINAlis cum galero siue Legati.

SI autem nouus Cardinalis habuit galerũ, siue est legatus Apostolicus aliquis, ille qui venit, recipitur apud portam, deducitur ad palatium, & deinde ad consistorium ad pedes Papæ, vt de nouo Cardinali sine galero diximus, recipitur ad osculum pedis, manus, & oris à Pontifice, & ab omnibus Cardinalibus

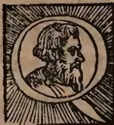
dinalibus ad osculum pacis:& tandem ponitur ad sedendum in ordine suo, secundum pronunciationem de ipso factam, si est nouus: siue in loco antiquo, si est legatus:& nó ducitur ad altare, neque aliquid cãtatur, sed finito consistorio deducitur domum suam ab omnibus: visitat,& visitatur, vt de alijs dictum est superius.

DE NOVO CARDINALI VEL Legato redeunte vacante sede.

SI verò Cardinalis, vel Legatus redierit ad curiam sede vacante, nullus Cardinalis vadit sibi obuiam, quia tunc collegium tenet quodammodo locum Põtificis, sed cum suis priuatis amicis se recipit domum habitationis suæ sine alijs cerimonijs.

SECTIO NONA.

De loco & ordine consistorij.

Via publicum consistorium frequenter nominauimus, & in posterũ nominaturi sumus: operæ precium videtur ordinem & modum ipsius cõsistorij explicare. In palatio Apostolico apud Sanctum Petrum tres aulę sunt Pontificales, quas in conclaui contineri superius

perius diximus. Prima omnium maxima pro consistorio publico ornari solet quando Reges, aut regij Legati sunt excipiendi, canonizationum etiam causę in ea parãtur: in tertia aula recipiuntur, legationes aliorum principum, & rerum publicarum, cum ad venerandum summum Pontificem veniunt, publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apostolici quando reuertuntur ex suis legationibus: excipiuntur Cardinales noui venientes ad Romanam curiam, & agitantur causæ quæ publicum consistoriũ requirunt. In capite aulæ erigitur solium pontificale, ad quod tribus amplis gradibus ascẽditur, forma solij erit fermè quadrata, latitudinis in summo plano palmorum duodecim vel circa, in medio sedes erit parieti hærens cum magno et paruo scabello, planum totum cum magno scabello coopertum erit panno coccineo: sedes verò aureo erit ornata pãno & pariete: & supra caput pendebit aureus pannus, à dextra infra solium per viginti palmos vel circa sedilia Episcoporum Cardinalium & presbyterorum erũt remota à pariete per duos palmos: habebunt reclinatorium siue postergale altum vsque ad spatulas, & gradum altitudinis sex aut octo digitorum, super quem pedes teneant: primum sedile erit longitudinis trium cannarum vel circa,

 secun-

ſuper tres gradus ſolij Pontificalis: & cum eis in vltimo Subdiaconi, Auditores, clerici cameræ, & Acoluthi omnes cum ſuis cappis laneis. Curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia Cardinalium: cubicularij & ſecretarij cum capputijs ad collum in terra inter prælatos & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adſunt, vnus vel duo, non tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde: Oratores Regum & principum, & magni nobiles ſtant ad dextram Pontificis inter gradus ſolij & parietes: familiares Papæ & nobiles ſtant à ſiniſtra inter gradus & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtant retro vel poſt ſedilia preſbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, principum, Religionum ſimul cum procuratore fiſcali ſtãt poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile: Fiſçalis tamen tenet primũ locum. Spatiũ autem inter ſedilia presbyterorum Diaconorum Cardinalium ſeruiẽtes armorum obſeruant, tanquam oſtium & aditum conſiſtorij, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitij, quę dignitas hoc tempore eſt in nobili Comitum domo, illic ſtat ante ſeruientes armorum in fine

ſedilis preſbyterorũ, & in capite ſedilis diaconorum debent ſtare clerici cerimoniarum vt præſto ſint ad exequẽdum, quæ Põtifex mandauerit, & ordinandum, quæ ſunt agẽda. Cum autem conſiſtorium tenebitur pro cauſis iudicialibus tãtum, quod fieri cõſueuit à Pontificibus, interdum cum ad alias cauſas non tenetur, aduocatus proponens ſtat poſt ſedile presbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, & cauſam ſuam exponit, & in fine ſcedulam ſuæ ſupplicationis inter ſedẽtes in terram curiales proijcit, qui illam ad manus Vicecancellarij trãſmittũt. Si quis eſt ex alijs aduocatis qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpondere: finita altercatione Pontifex reſpõdet per verbum Placet, ſimpliciter: vel cum limitatione, vt ſibi videtur. Et Vicecãcellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundum Pontificis reſponſum, & idem in libro quẽ penes ſe habet, ſcribit: Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum & pugillares ſeruat. Expeditis autẽ cauſis ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſsiſtentiam Pontificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine, quo venerat.

DE CONSISTORIO SECRETO.

SEcre-

SEcretum consistorium celebratur in aula aliqua palatij Apostolici remotiori,hodie cameram Papagalli appellāt, sedes Pontificalis parieti adhæret in medio:surgit à solo sine thalamo aut gradibus, scabellum habet magnum,super quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruũ per quod ad maius ascēditur. Scabella pro pedibus Cardinaliũ ante Pontificem locantur in forma quadrata à dextra,& à fronte sedent Episcopi & presbyteri suo ordine vnus post alium. Prior Episcoporum primus post Pontificem, deinde alij:à sinistra verò prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum,alij deinde sequuntur: vltimus presbyterorũ proximus est vltimo Diaconorum,inter quos nemo Cardinalium sedet.Pontificis sedes aureo panno est ornata,scabella Cardinalium nuda sunt, sed picta rubeo colore cũ armis Papæ. Locus inter sedem Papæ & scabella Cardinalium tapetis sterni consueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum seu campanellam retinet, vt signum faciat custodibus consistorij, si Pontifex aut patres ab eis aliquid velint.In angulis ante faciem Pōtificis scabella duo hinc inde remouent̄ quoad omnes conuenerint, vt inde tāquam per ostię intrent Cardinales ad sedendum: cùm omnes congregati sunt,illa duo scabella re-

ſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales ſiue prælatos, conſueuit exire paludatus & mitratus: in alijs negotijs cum ſuo, rocheto & paruo capputio, quamuis hodiè rarò niſi in principio pontificatus exeat cum pluuiali & mitra: alij omnes prælati Cardinales excluduntur, cum tractare incipiunt cõſiſtorialia: duo ſecreti cubicularij pro foribus cõſiſtorij excubant cum ſuis capputijs ſuper collum inuerſis, vt præſto ſint ſi ſignum fiat. Pontifex negotia incumbentia in Senatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat (votum enim ſuum ſententias appellant) quiſque ſurgens ſententiam ſuam dicit: deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiam decernit.

SECTIO DECIMA. DE prouiſione Eccleſiarum.

CVm autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium ſiue monaſteriorum occurrunt, Põtifex committit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalib⁹, vt de opportunis legitimè ſe informent, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primo diligenter in-

ter inquirit de essentia, qualitate, & regione Ecclesiæ eo tempore vacantis: tum de veritate & modo vacationis: demum de qualitate & sufficientia prouidendi seu cõfirmandi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegium à sede Apostolica eligendi sibi prælatos, cum illorum Ecclesiæ, siue monasteria vacant: & tunc vltra prædicta diligenter inquiretur, an electio fuerit canonica, & canonicè facta: prouidendus autem ab ipso Pontifice nominatur siue motu proprio, siue ad petitionem principum, aut aliorum: & aliquando plures nominantur, & de pluribus exquiritur. Examinantur super præmissis testes medio iuramento: recognoscuntur publica documẽta, & aliæ scripturæ: & conficitur processus ordinarius cũ placuerit summo Pontifici. Cardinalis commissarius in secreto consistorio refert publicè omnia, quæ in processu continentur summariè, & simpliciter ac dilucidè processum ipsum in scriptis per Scribam suum redactum secum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primò votum commissarij proponentis, deinde patrum sententias: & si suæ sanctitati videtur expedire, pronũciat in hãc formã remoto è capite bireto, dicẽs videlicet. Auctoritate õnipotẽtis Dei, & beatorũ Apostolorũ Petri & Pauli, ac nostra

pro-

prouidemus Ecclesiæ Pientinensi de persona dilecti filij Augustini Patritij, clerici Senensis, præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum & pastorem, curam & administrationem plenariè committendo. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Et sic dicens facit manu signum sanctæ crucis. Si verò electio erit confirmanda, non dicit, prouidemus: sed, Electionem de persona dilecti filij Alberti electi Argentinensis ad Ecclesiam Argentinam canonicè factam confirmamus & approbamus, præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum, etc.

PRONVNCIANDI ABBATIS forma.

AVctoritate &c. prouidemus Monasterio Sancti Galgani ordinis Cisterciēsis Senensis diœcesis, de persona electi filij. A. eiusdem monasterij monachi professi in sacerdotio & legitima ætate constituti, præficientes eum illi Monasterio in Abbatem, curam, regimen, & administrationē ipsius monasterij in spiritualibus & tēporalib. eidem plenariè committendo. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen.

Interdum autem cùm Ecclesia vacat in curia Romana, & persona prouidenda est familiaris, siue valde nota Pontifici, Pontifex sine aliquo processu siue commissione proponit

ponit personã, & de consensu fratrum pronunciat & prouidet, vt superius est dictum.

DE HABITV ET PRIMA VIsitatione Prælatorum, & iuramento.

PRonũciatus in Episcopum mox accipit rochetum, & tondet caput faciens sibi magnam coronam, & vt primum poterit indutus magna cappa, & sociat⁹ ab amicis equitat cum Galero nigro Episcopali, primũ ad palatium Apostolicum, & agit gratias summo Pontifici de sua promotione: deinde ad omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias, quod promotionem suã benignè iuuerint, & in ea gratiose consenserint. Et quando promotus intrat ad Pontificem, seu Cardinales, solent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt, vt posſint audire proponentem, & respondentem: solent promoti agere gratias ꝓ dignitate sibi commissa, merita sua extenuãdo, & dignitatis auctoritatem amplificando, Ecclesiam sibi cõmissam commendando, & se offerendo. Põtifex pro qualitate personæ respondet allegando merita promoti vel intercessorum eius: & monet, vt Ecclesiæ, ad quam promotus est, honori: & vtilitati totis viribus incumbat. Cardinales plerumque solent respondere, quod ipsis non sunt agendæ gra-

PRomoti ad Ecclesias, siue monasteria ante suam consecratioñe, siue benedictionem, quã infra tres menses sumere debent, non appellantur Episcopi, siue Abbates, sed electi: & quamuis vtantur Episcopali, siue abbatiali habitu, non tamen possunt vti paramentis, & mitris sine speciali indulto Pontificis. Consueuerunt tamen Pontifices in curia committere ministris cerimoniarum, vt prælatis huiusmodi concedãt, quod possint in capella Sanctissimi Domini nostri cum alijs pluuiali, & mitra vti in publicis actibus.

DE PALLIO, ET QVOMOdo traditur.

PRomoti ad metropoliticas, seu parochiales Ecclesias, etiam si sint consecrati Episcopi, appellantur Archiepiscopi. Neque Patriarchæ nisi primum acceperint pallium de corpore beati Petri sumptum, sed electi ad illas Ecclesias, & translati de vna Ecclesia metropolitana ad aliam non possunt vti pallio, quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio prædecessoris defuncti, seu translati: sed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur: & interim non possunt consecrare, synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere

cere.Debét autem petere pallium per se,vel procuratoré intra tempus sex mensiũ.Sunt & quidam Episcopi,qui ex indulto Apostolico pallio vtuntur.Vt Lucensis in Thuscia, Papiensis in Lombardia, Bambergensis in Germania.Et si qui alij, quo vti debét infra suas Ecclesias diebus,et modo in priuilegijs à sede Apostolica illis concessis. Cura conficiédorum, & conseruandorum palliorum ad subdiaconos Apostolicos pertinet, qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt.Sanctimoniales monasterij Sãctæ Agnetis, vel religiosi, qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festiuitatis Sãctæ Agnetis, dum in Missa solenni cantatur Agnus dei: qui Agni recipiuntur à duobus canonicis Ecclesiæ Lateranensis, & ab eis postea consignantur subdiaconis Apostolicis, qui Agnos ipsos in pascua mittunt,quoad veniat tempus tondendi ipsos agnos opportunum.Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba, & pariter munda reducitur in filum,ex quo pallia huiusmodi contexuntur latitudine digitorũ trium redacta in orbem,ita vt humeros præsulũ ambiant: à pectore & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi et in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad pa-

ad parem latitudinem, in fine orbiculatas, nigro ferico tectas, insutas supra pendentes particulas ante & post, & super humeros vtrosque. Sic cōfecta pallia per subdiaconos portant ad basilicam principis Apostolorū, & per Canonicos basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari maiori: vbi factis ex more vigilijs illa per noctem dimittūt, deinde restituunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conseruant. Vsus autem pallij huiusmodi in quātum potuimus explorare, antiquissimus est, & à Lino Pontifice Petri Apostoli immediatè successore habuit originem. Ita enim scriptum legimus á Maximo Episcopo in Homilia de veste sacerdotali. In lege gratiæ antiquum est illud nostrum Ephoth (id est palliū) quod nostri Patriarchæ arbitrātur à Lino post Petrum secundo Romano Pontifice institutū, & in singulare potestatis priuilegium nostris Deo plenis præsulibus datum. Et Eusebius Cæsariensis in sermone de Epiphania scribit, nihil antiquius veste illa sacerdotali præsulis nostri, quæ illi vesti de veteri testamentō successit bysso, auroque contextæ, qua in signum plenissimæ potestatis primus Linus amictus est: cui & typum dedit & nomē, vt à veteribus accepimus scriptoribus, quam appellauit & pallium. Cum autē aliquis præ-

latus indiget pallio, illud primò per quẽpiam ex aduocatis consistorialibus procuratorem ab eo ad hoc specialiter cõstitutũ à summo Pontifice in consistorio instanter, instantius, & instantissimè petitur. Pontifex excluso aduocato exquirit patrum sententias, an dandum sit pallium: deinde committit priori Diaconorum, vt pallium prælato vel eius procuratori assignet: expendũtur super ea re literæ Apostolicę in forma consueta, & prior Diaconorũ Cardinalium imponit locũ & diem, vbi & in quo pallium cõsignare debeat. Id plerunq; fieri solet in domo ipsius Cardinalis in sua capella: interdum autem in Ecclesia Sancti Petri, & super maius altare, & valde cõdecenter, maxime pro maximis Ecclesijs, & vltramontanis: & ita vidi seruari à Reuerendissimo Domino Cardinali Senensi, priore Diaconorum. Statuta die prælatus, si est præsens, vel eius procurator in absentia cum spirituali mandato venit ad locum ordinatum. Adsunt, Dominus prior Diaconorum Cardinalium, & Subdiaconus Apostolicus cum ipso pallio, qui pallium explicat super medium altaris. Prælatus, si præsens est, indutus super rochetum siue superpellicium, planeta genuflexus in gradu altaris ante priorem Diaconorum stãtem in cornu dextro altaris, vbi legitur Euangelium, petit sibi dari &

ri & consignari pallium his verbis. Ego N. electus Ecclesiæ N. instanter, instantius, instantissimè peto mihi tradi & assignari palliũ de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officij. Tunc Dominus prior Diaconorum accipiens pallium de altari, imponit illud super humero prælati genuflexi, dicens: Ad honorem omnipotentis Dei, & beatę Marię semper virginis, atque beatorum Apostolorum Petri & Pauli, nec non Ecclesiæ N. tibi commissæ, tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officij cum Patriarchalis, vel Archiepiscopalis nominis appellatione, vt vtaris eo infra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apostolica sede concessis. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Et illud cum Subdiacono aptat: non tamen infigit spinulas, & recipit illum ad osculum pacis. Demum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis testib. rogat se de illo actu, plicat palliũ, illud portat ad dictum prelatũ, vel illud reseruat in loco sacro quoad prelatus recedat, & tũc dat illi pallium cum publico instrumento. Vidi etiam cum essem Magister cerimoniarum, Sixtum quartũ manibus pro

prijs dediſſe pallium Patriarchæ Conſtantinopolitano Domino Hieronymo Lãdo Veneto, tunc Archiepiſcopo Cretenſi: quod tamen, vt arbitror, non puto multũ condecens eſſe, cùm traditio pallij propriè ad Diaconũ ſpectet, & ipſi Romano Pontifici in ſua coronatione & conſecratione nemo imponat pallium, niſi prior Diaconorum. Si autẽ pallium tradendum ſit procuratori in abſentia prælati, procurator indutus ſuperpellicio genuflectat, vt de prælato diximus, & petit pallium, & iurat in hanc formã. Ego N. procurator, & procuratorio nomine, & pro parte reuerendi in Chriſto patris, & Domini. N. electi Eccleſiæ N. inſtanter, inſtantius, & inſtantiſsimè, peto mihi dari, & aſsignari palliũ de corpore beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Pontificalis officij: & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri Domino N. nec pernoctabo in aliquo loco, niſi vna nocte tantum, niſi præpeditus fuero legitime: & tunc in cathedrali ipſius: & ſi non fuerit cathedralis, in collegiata: & ſi non fuerit collegiata, in Parochiali Eccleſia remittam, & honorifice reponã, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. Diaconus autem Cardinalis accipiens pallium de altari, imponit illud ſuper humeros procuratoris, dicens: Ad honorem omnipotentis

Dei, &

Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Domini nostri Papę, ac Sanctę Ecclesię, assigno tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo officij Põtificalis cum Archiepiscopalis nominis appellatione nomen & pro parte Reuerendi in Christo patris domini N. & Ecclesiæ N. ad quam electus est, vt eo vtatur infra Ecclesiã certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apostolica sede concessis. Et in fine procurator osculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarum, & petit instrumẽtum: clericus extrahit illi pallium, plicat, & reportat, & conseruat in loco sacro, quousq; procurator sit discessurus, & tunc dat illi palliũ & instrumentum in publica forma.

Qui pallium sunt accepturi, post quàm fuit petitum in cõsistorio & concessum, cõponunt primum cum subdiaconis: nam illi, vt diximus, tenẽt pallia. Qui accipiunt secundum valorem & taxam Ecclesiæ, aliquando plus, aliquando minus ꝓ centenario. Et quia vidi varios vsus, et nihil firmi statutum legi, de quota nihil dicam: clerici cerimoniarum & ipsi ratione officij sui & instrumenti mercedem suam exigunt etiam ad proportionem taxæ & valoris Ecclesiarum, non tamen tantum, quantum subdiaconi. Solent etiam, qui pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo

 bireta,

bireta, & totidem ſuis camerarijs dono dare: antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & ſpecies: portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur, & ſericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.
De publicationibus ſolennibus.
De publicationibus pacis.

IN publicatione pacis lectis capitulis Pontifex ſurgit ſine mitra, incipit, Te Deum laudamus, & cantores proſequũtur, & in fine chorus cãtat Anthiphonam: Da pacem Domine in diebus noſtris, quia non eſt alius qui pugnat pro nobis, niſi tu Deus noſter. Et Pontifex dicit hoc verſiculos choro reſpondente. Fiat pax in virtute tua. Reſpon. Et abundantia in turribus tuis. Verſ. Non nobis Domine nõ nobis. Reſpon. Sed nomini tuo da gloriam. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſpond. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus à quo ſancta deſideria, recta conſilia,

ſilia, iuſta ſunt opera: da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, vt & corda noſtra mandatis ſuis dedita,& hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEDERIS initi contra hoſtes Eccleſiæ aut infideles

LEctis capitulis Pontifex ſurgat, & incipiat, Te Deum laudamus ſine mitra: chorus proſequitur hymnum vſque ad finem. Pontifex pronunciat Pater noſter, & deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Reſpon. Sed libera nos à malo, Amen. Verſ. Chriſtus vincit, Chriſt⁹ regnat, Chriſtus imperat: Reſpon. In æternum, & in ſeculum ſeculi. Verſ. Reſpice Domine in faciẽ Chriſti tui. Reſpon. Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ. Verſ. Miſerere noſtri miſerere noſtri. Reſpon. Reſpice nos,& oſtende nobis lucem miſerationum tuarum. Verſ. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Reſpon. Et propter gloriam nominis tui libera nos. Verſ. Propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. Reſp. Ne forte dicant in gentib⁹, vbi eſtꝗ De⁹ eorũ? V. Saluos fac nos Domine Deus noſter. Reſp. Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini ſancto tuo. Verſ.

Concede Domine populo tuo,vt ſit ei cor vnum,& anima vna. Reſpon. In obſeruatione mandatorum tuorum. Verſ. Alleua manus tuas ſuper gentes alienas. R. Vt videant potentiam tuam & agnoſcant te. Verſ. Innoua ſigna & immuta miracula. Reſp. Glorifica manum & brachium ſanctum tuum. Verſ. Hoſtium noſtrorum elide ſuperbiam. R. Et eorum contumaciam dextræ tuæ virtute proſterne. Verſ. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum,qui effuſus eſt. R. Intrent in cõſpectu & gemitus compeditorum. Verſ. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. R. Et in regna, quæ nomen tuũ non inuocauerunt. Verſ. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt. R. Et qui oderunt te extulerunt caput. Verſ. Auerte à nobis Domine indignationem tuam . R. Et procul ſit à nobis furor tuus. Verſ. Da mercedem Domine ſuſtinentibus te. R. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. Verſ. Sanctus Deꝰ, Sanctus fortis, Sanctus immortalitatis. R. Miſerere noſtri. Verſ. Mitte nobis auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere nos. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus,qui precioſiſsimo ſanguine dilectiſſimi filij tui humanũ genus redimere,ac bea-

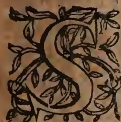
tos Apoſtolos eius iacẽtem in tenebris mũdum ad Euangelij lucem dirigere dignatus es: quæſumus vt aduerſus impias Turcorũ gentes cunctiſque barbaris nationes viuificæ crucis inimicas fideles Chriſtianorũ principes ac populi ita potenter arma accipiant, vt pro tui nominis gloria militantes, virtutis tuæ brachio ſubleuati, ad Eccleſiam tuam virtutis ſigna reportent. Omnipotens ſempiterne Deus, in cuius manu ſunt omnes poteſtates, & omnium iura regnorum: reſpice in auxilium Chriſtianorum catholicorum, vt gentes Paganorum & hæreticorum, quæ in ſua feritate confidunt, dextræ tuæ potentia conterantur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Si verò hoſtes ſunt Chriſtiani, dicantur iſtæ orationes. Oremus. Protector noſter aſpice Deus, & ab inimicorum nos defende periculis, vt omni perturbatione ſemota, liberis tibi mentibus ſeruiamus. Deus refugium noſtrum & virtus, adeſto præſens Eccleſiæ tuæ precibus Auctor ipſe pietatis, & præſta, vt ab omni exuamur bellorũ nequitia, & in tuæ protectionis ſecuritate lætemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEderis initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis.

LEctis de more capitulis ſurgit Pontifex ſine mitra, & dicit, Te Deum laudamus. Chorus proſequitur: quo finito pronunciat Pontifex, Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. Reſp. Sed libera nos à malo. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos Domine. Reſ. Deus meus ſperantes in te. Verſ. Diſſipa gentes, quæ bella volũt. Reſ. Vt liberentur dilecti tui, & confiteantur nomini tuo. Verſ. Concede quæſumus populo, vt ſit ei cor vnum, & anima vna. Reſ. In obſeruatione mandatorum tuorum. Verſ. Mitte nobis auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere nos. Verſ. Domine exaudi orationem meã. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Eccleſiæ tuæ quæſumus Domine preces placatus admitte, & deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis, ſecura tibi ſeruiat libertate. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Deus auctor pacis & amator charitatis, quem nouiſſe, viuere, cui ſeruire, regnare eſt: protege ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos, vt qui in defenſione tua confidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

SECTIO DVODECIMA. Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus.

SI Ro-

I Romanus Pontifex Romæ vel alibi moram trahens, velit de loco ad locum in solenni pompa, id est Pontificalibus, equitare, hic ordo seruetur. Primi equitabunt Valisarij dominorum Cardinalium cum familijs ipsorum Dominorum Cardinalium, & aliorum prælatorum, mixtim incedentibus, vt eis placuerit. Qui tamen longis vestibus vtuntur: clerici Pontificem non præcedunt cum istis, sed sequũtur. Tum per ordinem isti sequũtur, Tonsor, & Sartor Papæ cum valisijs rubris, in quibus sunt vestes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cum attinẽtibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta, quam equus albus phaleratus portat. Equũ aliquis ex parafrenarijs Papæ freno ducit: scala ipsa lignea; quæ gradus tres continet, equo Pontificis apponitur, per quam equum suum ascendit si equitat: deinde reponitur super equum & ad locum suum reducitur: post scalam equitãt duodecim cursores Papę, cum duodecim Vexillis rubris: inde vexilliferi viri nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Ecclesiæ, & sanctæ Crucis, ornati vt in coronatione Pontificis diximus et ordi-

ordincibi declarato. Si plura erunt vexilla, pro dignitate illorum disponentur, digniora erũt vltima. Deinde equi duodecim albi phalerati, freno ducentur sine sessoribus, tum quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex cramesino supra baculos quosdã ad mẽsuram trium vel quatuor palmorum. Hi scutiferi honoris vocantur. Incedunt post hos procuratores Regum, & Principum. Procurator fiscalis, aduocati, & secretarij mixtim, vt aliàs dictum est: & pòst cubicularij cum capputijs supra collum & circa pectus inuersis, secretarij & aduocati, cubicularij autem circa pectus tantum: hos sequuntur acoluthi, clerici cameræ, & auditores Rotæ cum rochetis, & cappis, inde proceres & barones maiores, & oratores regum, & principum simul cum conseruatoribus vrbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetque tantum Oratori Cæsaris: deinde si quis aderit magnus princeps aut pręfectus vrbis, siue aliquis insignis, q tamen nõ sedeat in scamno Cardinalium: subdiaconi Apostolici postea equitabunt cum rochettis & cappis, & ille qui fert crucem papalem, pileum in capite gestabit ab extra nigro panno, ab intus serico cum cordulis & mappulis cærulei coloris: ante crucem duo magistri ostiarij cum suis virgis sericeis. Immediate ince-

tè incedent post crucem duodecim pedites clerici vel laici accensa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas præferētes, in quibus candelæ perpetuò lucent: ducitur post hos equus albus phaleratus, mansuet⁹ & pulcher cum tintinabulo ad collũ bene sonante, qui capsulam vehit cũ sacratissimo Christi corpore, supra quod ciues nobiles portabunt baldachinum, funalia concedēter deferentur per clericos cum superpellicijs. Sic tempore Pauli secundi aliquando fieri vidimus, nam tunc beneficati Sãcti Petri ea portarũt. Post Sacramentum Sacrista Apostolici palatij cũ suo habitu & baculo in manu equitabit, & post eum si quis aderit princeps, qui in scamno Cardinaliũ sedeat. Nam inter Sacramentum & Papam, & quando Sacramētum non adest, inter crucem & Papam nemo omnino incedere debet nisi Cardinales & q cũ eis sedent. Præcedunt deinde Domini Cardinales, Diaconi, Presbyteri, Episcopi: duo tantum antiquiores Diaconi Pontifici semper assistunt, & ante eum immediatè incedunt: senior ferulam manu gestat ex officio, vt prior Diaconorum, & ad quem spectat ordinare processiones, & ita omnes libri antiqui cerimoniarũ continent, & seruatum vidi tempore Pij secundi, cum Prosper

Colu-

Columenſ. erat prior Diaconorum: & Pauli, cum Rodericus Boria, qui eſt Epiſcopus Portuenſis, erat prior: camerarius autem ſi eſt Cardinalis, non debet portare ferulam, ſed eius viceecamerarius: quia non vt Cardinalis, ſed vt camerarius portat ille: qui poteſt eſſe non Cardinalis ſecundum obſeruationes ſuperiorum temporum. Noſtro tamen tempore & Latinus Vrſinus, & qui nūc cameriatum tenet Raphael, Sancti Gregorij Cardinales ferulam portare, & proceſsionē ordinare conſueuerunt, Cardinale Senenſi priore Diaconorū id nō modo ęquo animo ferente, ſed libentiſsimè permittente. Procedet deinde Pontifex cum pluuiali & mitra precioſa, ſiue cum regno, id eſt, Tiara triplici corona ornata, vectus equo albo, ſiue ſella ſub baldachino: equum freno ducent primū maiores principes, deinde alij inferiores: ſellam humeris etiam à principio principes & alij, vt in proceſsione coronationis diximus, portabunt: poſt Pontificem cubicularij duo ſecreti, & inter eos Diaconus rotæ, qui ſeruit de mitra cum habitibus ſuis ſequuntur: inde duo medici cum ſecretario Papæ, ſi non eſt prælatus. Conſueuit inter hos equitare Eleemoſinarius Papæ: & aliquādo cum videt preſſuram circa Pontificem, ſpargere pecunias: deīde ſeruiens armorum firmatus omni-

omnibus armis præter galeã, equitat portãs vmbellam crocei rubeiq́ue coloris, aliorum autem ſeruientium armorum cum ſuis argẽteis baculis pars equitat ante crucem, alij vero diſcurrunt per pompã ſurſum & deorsũ, ſtantes & curantes, vt põpa ſuo ordine procedat: parafrenarij cũ ſuis martellis, curſores cum virgis & baculis argenteis coreaceis vẽto ſiue ſtuppa plenis, turbam ſemouentes, & cuſtodes corporis cum baculis ligneis Pontificem pedites circunſtant: poſt vmbellam ſequuntur prælati cum ſuis cappis amplis, & pileis: primùm Patriarchæ ſi qui adſunt, tunc aſsiſtentes Papæ Oratores, prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates: poſtremo curiales togati mixtim, vt placet, põpam claudunt.

ORDO CVM PAPA EQVItat ad aliquam Eccleſiam Religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in pontificalibus.

VAliſarij & familiares Cardinalium & prælatorum in breuibus præcedunt, valiſarij Papæ, ſcutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, & attinentibus Cardinalium: aliqui equi albi phalerati ſine ſeſſoribus cum magiſtro ſtabuli: poſt

cos

post eos procuratores Regum & principũ, & fiscales duo, Forerij cum puluinarib. aureis & tapeto, vt super his genuflectat Pontifex in oratione: & hoc si vadit ad aliquam Ecclesiam ad orandum, aliter Forerij non vadunt in ordine. Secretarij & aduocati mixtim, cubicularij & omnes cũ suis capputijs super humerum sinistrum: Acoluthi, clerici camerę cum oratoribus non prælatis: & Senatore. Subdiaconi cum cruce & magistris ostiarijs: post crucem secundum antiquum & debitum morem ipse Pōtifex debet procedere equo vel sella vectus, si nō habet stolam & mitram, & tunc habebit stolam super rochetum longam succinctam, & desuper capputium paruũ rubri coloris secundum debitum ordinem: quia supra rochetum sẽper Papa vtitur colore rubro, pręterq̃ à sabbato sancto ad Octauã paschę. Hodiè tamẽ, quia factitauit Sixtus quartus, vtitur plerũq; albo capputio contra maiorum normam: & deinde si est frigus vel tempus pluuiosum, mantum rubrum apertum à parte anteriori, & pileum in capite purpureũ cũ aureo limbo in extremitatibus. Deinde sequi debent Cardinales, Episcopi presbyteri, Diaconi. Sed tempore Sixti & post crucem, quanuis incongruè Cardinales præcedebāt, Diaconi, presbyteri, Episcopi, et duo antiquiores diaco-

diaconi aſsiſtunt: cuſtodes corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt, poſt Pontificem mox ſequuntur duo ſecreti cubicularij cum ſecretario, ſi non eſt prælatus, & duo medici. Decanus rotæ nõ adeſt, quia Pontifex non habet mitram. Cardinales cũ ſequuntur, primo erunt Epiſcopi, tum presbyteri, demum diaconi omnes, quia non aſſiſtunt Pontifici cum non habet mitram: ſequuntur deinde aſsiſtentes prælati, oratores prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates, & alij curiales togati mixti.

QVANDO CARDINALES debent præcedere Põtificem, & quando ſequi.

SEd cõſiderandum eſt, vtrum in hac profectione condecentius Domini Cardinales præcedant an ſequantur Pontificem. Bonæ memoriæ Dominus Franciſcus Cardinalis Mantuanus, meo iudicio, huius nouæ conſuetudinis auctor, dicere ſolebat Cardinales ſemper debere præcedere Pontificem, quando Pontifex habet ſtolam. Sed cum venia dictum ſit, hæc non eſt bona ratio, quia & ita ſemper vidi ſeruari à Pio ſecũdo, cui per quatuor annos ad minus in ſuo Pontificatu deſeruiui, quem etiam per agros & nemora peragrantem cum ſtola ſemper conſpeximus. Et Paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clauſus, nunquam e-

erat ſine ſtola: & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellam cũ ſtola & manto, & quia ſine mitra Cardinales ſequuntur, non autem præcedunt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt ſecundus Diaconus aſsiſtebat Pontifici, fauiſſe huic opinioni, ne vnquã abeſſet à latere Pontificis. Cæterum vt in proceſsionibus, quando prælatus eſt indutus ſericis veſtibus, canonici ſui præcedunt, quando autem prophanis & quotidianis, ſubſequũtur, ita & Cardinales Pontificem mitratum prӕcedunt, ſine mitra ſequuntur. Neque vnquam Pontifici ſine mitra exiſtent fit à Cardinalibus reuerentia publica, & aſsiſtentia à Diaconis. De his tamen ſtatuet ſummus Põtifex, prout ſibi placebit. Nos, ne antiquæ & congruӕ cerimoniæ omnino pereant, hæc pauca diximus.

DE ITINERATIONE PAPÆ quando ad alias vrbes ſiue alia loca vult ſe transferre.

Pontifex cùm ad alia loca vult tranſmigrare, primùm re cum ſacro collegio communicata, deleget aliquos ex Dominis Cardinalibus, qui itineris ſui ſint comites & ad minus tres: ex quibus duo ſint Diaconi, alius Epiſcopus ſiue presbyter: & ſi non

non adessent tot Diaconi, poterit vnus esse presbyter pro illo Diacono. Alij Cardinales præire vel sequi poterunt, vel remanere, si breui Papa est rediturus, prout eis videbitur. Sed honestum est quod aliqui præcedant, si Papa est ingressurus aliquam ciuitatem, in signum, ne videatur ita solus: & vt honorent ingressum, præmittentur commissarij qui curent hospitia pro Pontifice & sua familia, pro Cardinalibus & alijs Pontificem deducentibus: & isti habebunt nomina omnium in volumine siue in rotulo, vt sciant pro quibus debeant prouidere. Pontifex cũ suo capputio & stola ad collum mãtello rubro, & galero ex cramesina equitabit, siue portabitur in sella. Et antequam discedat è camera sua, dicet has orationes: In viam pacis, salutis & ꝓsperitatis dirigat Dominus gressus nostros, & angelus suus bonus comitetur nos ad dirigẽdos pedes nostros in viã pacis, vt cũ salute & gaudio eamꝰ, & reuertamur ad propria. Postea dicitur totus Psalmus: Bendictus Dominus Deus Israel, cum gloria Patri. Et, Sicut erat. Postea reincipitur tota antiphona: In viã pacis &c. Deinde sequitur Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster, Et ne nos inducas in tentationẽ, Sed libera nos à malo. V. Esto nobis Domine turris fortitudinis. R.

A facie inimici. Verſ. Nihil proficiat inimicus in nobis. Reſp. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere nobis. Verſ. Vtinam dirigantur viæ noſtræ. R. Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in viam pacis. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſ. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.
Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Omnipotens ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. Deus qui filios Iſrael per maris medium ſicco veſtigij ire feciſti, quique tribus Magis iter ad te ſtella duce monſtraſti: tribue nobis quæſumus iter proſperum, tẽpusque tranquillum, vt Angelo ſancto tuo comite, ad eum quo pergimus locum, ac demũ ad æternæ felicitatis portum feliciter peruenire mereamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Deinde ingredietur iter ſuum. Ante Pontificẽ ſemper præferetur crux per Subdiaconum Apoſtolicum, & poſt crucem portabitur corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella: ante equum præibit clericus ca-

cus capellæ cum laterna cum lumine,& pòst Sacrista cum ferula.Et isti semper erunt inter Papam & crucem.

ORDO INTRANDI ALIquam vrbem in pontificalibus.

CVm autem Pontifex voluerit intrare aliquam insignem vrbem, firmabit se in aliqua Ecclesia, vel domo extra portam ciuitatis,& ibi capiet pluuiale & mitrã, & interim omnia parabuntur quę portantur in põpa,quando Pontifex equitat in Pontificalib. scilicet vexilla parua & magna, & cum illis vexilla ciuitatis,in quam intrat, equi phalerati,pilei quatuor, equus cum scala,vmbella, & reliqua,baldachinum pro sacramento & pro Papa ciues inuenient. Erit etiam paratus clerus vrbis illius cum crucibus & reliquijs Sanctorum extra portam ciuitatis, & pueri etiam obuiabunt pedites cum ramis oliuarum, vel aliarũ arborum,& cum armis Papæ, clamantes: Viuat Papa.Pontifex cum sua curia equitabit eo ordine quo superius diximus,cum equitat in Pontificalibus: hoc addito, quod sarcinæ Pontificis præcedent omnes equos.Et clerus paratus cum sua processione ibit immediatè ante crucem Papæ. Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici,postquam habuerit mi-

erit mitrā & pluuiale, aduertat ille qui ducit equum cum ſcala Papæ, & ſtatim præcedat, & deponit ſcalam ad dextram partem Papæ. Cardinales autem deſcendant ex equis ſuis remotè, & accedant reuerenter ad Papam, & primò oſculentur ei pedem & manum: deinde per ſcalam aſcendant & oſculentur faciem: poſtea aſcendant ſuos equos, & vadant in ſuo ordine. Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros. Et quia videtur in ſe habere grauitatem & maieſtatem, quāquam in vſu non viderimus, placuit his addere. Cùm Pontifex erit propè portam ciuitatis, prælatus illius accedet ad Pontificem debitis reuerentijs, & offert illi crucem oſculandam, quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen oſculabitur: non enim commodè poterit ei abſtrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonam: Ecce ſacerdo[illegible] magnus, &c. Et aliam, Dum eſſet ſumm[illegible] Pontifex. Et ibit cum clero ad locum ſu[illegible]m ante crucem in porta. Princeps ciuitatis etiamſi eſſet rex, ducit equū Pontificis freno, vel ſi Pontifex vehitur ſella, ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus: deinde iubente Pōtifice alij ſuccedunt ei, & ille aſcendit equū, & equi-

& equitat ſuo ordine. Si verò ciuitas non ſit ſub principe, ſed libera, tunc ſummi magiſtratꝰ ducunt equũ freno, vel ſubeunt ſellam à principio, & mox mutantur, & alij nobiles ciues ſuccedũt: ſed poſt Magiſtratus vadunt circa Pontificem pedites, alij autem portant baldachinum ſupra Pontificem, alij ſupra Sacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portã Eccleſiæ principalis, prælatus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta, & Pontifex aſpergit ſeipſum & circunſtantes: deinde imponit incenſum in thuribulo, & per prælatum incenſatur. Si autem Pontifex deſcenderit ex equo antequam intret Eccleſiam, & ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum, antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium & porriget Pontifici, & miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum, & clerus cantabit: Te Deum laudamus. Cum peruentum fuerit ad altare, genuflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium, quouſque fuerit finitum: Te Deum laudamus. Et prælatus Eccleſiæ dicet ſuper eum verſiculos & orationes, prout diximus in noſtro Pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis Pontifex ſurgit, aſcendit ad altare, & ſolenniter benedicit populo, dicẽs

Sit nomen Domini benedictum, &c. & mox vnus de Diaconis pronunicat indulgentias prout pontifici placebit. Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad suum hospitium, & alij diuertunt ad sua. In exitu autem ciuitatis, si Papa voluerit proficisci in habitu Pōtificali cum pluuiali et mitra, seruabitur idem ordo, vt in introitu, præterquam de processione cleri, de vexillis,, de vmbella, de baldachinis: quæ non aderunt. Et Pontifex extra portam intrabit aliquam Ecclesiā, & depónit mitram & pluuiale, & induet mantum rubrum & galerum ex cramesino, & procedet, vt superius dictum est itinerando cum suis tribus Cardinalibus. Quod si Pontifex noluerit vti Pontificalibus, tunc poterit equitare per ciuitatem ordine, quo diximus superius, cum equitat non in Pontificalibus ad aliquam ecclesiam religiōis gratia, nisi quod sacramentum corporis Christi, semper aderit & forerij cum puluinaribus non aderunt: extra ciuitatem cum sibi videbitur, dimittet Cardinales, & alios, qui honoris causa suam Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos, qui secum sunt profecturi.

QVID AGENDVM, SI CVM Papa adesset vnus Diaconus tantum cum vno Episcopo, vel presbytero Cardinali.

Et

ET quia in huiuſmodi itinerationibus ſæpè accidit quod apud Pontificem ſunt pauci Cardinales, ſi hoc vel aliquo tempore accideret, quod in aliqua ſolennitate dum Pontifex exit ad Eccleſiam in Pontificalibus, non eſſet præſens niſi vnus Diaconus & vnus Epiſcopus tantum, Cardinalis Epiſcopus iret à dextris,& Diaconus à ſiniſtris Papæ,& ſic ſederent in aſsiſtentia Papæ:Diaconus tamen ſemper imponeret & extraheret mitrã adiuuante Epiſcopo.Si vero adeſſet aliquis presbyter Cardinalis cum vno Diacono,tũc Diaconus iret,& ſederet à dextris ſemper,& ſimiliter imponeret & extraheret mitram Põtifici.Incenſatione autem & pace,presbyter Cardinalis(ſi adeſt)id faciet,quamuis ſit aſſiſtens, ſi non ſit alius presbyter:ſi non aderit,faciet vnus Epiſcopus Cardinalis: & ſi nõ aderit Epiſcopus, faciet Diaconus. tam in miſsis quam in veſperis,tam parato Pontifice in Pontificalibus,quam non parato.Et ſi nullus aderit Cardinalis,dignior prælatus incenſabit,& dabit pacem Pontifici.

SECTIO TERTIADECIMA.

De receptione Principum,& primò de receptione Imperatoris venientis ad vrbem peregrinationis gratia.

RIDERICVS Tertius anno ſalutis ſexageſimo octauo ſupra milleſimum quadringẽteſimum, Romam venit religioſæ peregrinationis gratia: eumq; Paulus ſecundus Pontifex maximus, ſummis honoribus excepit. Quæ igitur in ſuo aduentu maturè & prudenter ordinata ſunt atque ſeruata, quoniam omnibus interſui, ex officio hîc annotabo, & vt poſteri his vti (ſi voluerint) facilè poſsint, adnectam.

Vt primum igitur Põtifici nunciatum eſt Cæſarem in Italiam aduentaſſe, Romam via flaminia petiturum, iuſsit Prouinciarũ Eccleſiæ Romanæ præfectos, per quas iter facturus erat, Cæſar vt venienti honoris cauſa obuiam irent Pontificis nomine ad fines Prouinciæ, illumque cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnificè exciperẽt, & honores ei omnes impenderent: iuberẽtque per ciuitates omnes, qua eſſet tranſiturus clerum in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Eccleſiam cum Antiphonis, Verſiculis, & orationibus, vt in Pontificali habetur. Deinde vt Eccleſiæ agrum Cæſarem intraſſe cognouit, nobiles quoſdam ex ordine equeſtri præmiſit, qui Cæſari obuiam eant, gratulantes

Pontifi-

Pontificis nomine proſperum eius aduētum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. Poſt hos ſunt miſsi duo ſacri palatij cauſarum auditores, qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus Epiſcopis ex aſsiſtentibus Papæ, qui Marini Cæſari ſe exhibuerunt. Deſignauit præterea Pontifex duos Apoſtolicæ ſedis Legatos, Guillelmum Epiſcopum Hoſtienſem Rotomagenſem, & Franciſcum Sancti Euſtachij Diaconum Senenſem, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cradinales, datis mãdatis, vt duorum dierum itinere Cæſari obuiam irent. Sed Legati cum obuiam fiunt Imperatori, deſcendunt ex equis cum ex propinquo eum maneſeſtè videant, & ſuæ maieſtati reuerentiam faciunt, ſiue deſcenderit, ſiue in equo manſerit: cõſueuit tamen & ipſe deſcendentibus Legatis deſcendere. Die autem quo vrbem intrauit, hoc ordine exceptus eſt, primi obuiam iêre ad tertium lapidem, Vice camerarius, Præfectus, Senator, Conſeruatores, Cancellarij vrbis, omnes cum habitu ſuæ dignitatis, & cum his capita Regionum, & alij Magiſtratus vrbani cũ ciuibus nobilioribus: quos nõ multo interuallo ordines curię, & Cãcellarię Officiales duce Epiſcopo Vrbinate correctore & ab breuiatore literarũ Apoſtolicarũ ſecuti ſunt.

Tertio loco prælati domeſtici Pontificis cũ aulicis proceribus,& nobilibus multis ad ſecundum lapidem proceſsêre: ſacer deinde Cardinalium ſenatus extra portam ad quingentos paſſus Cæſarem expectabit: cui aduenienti ſuo & Pontificis nomine fœlicem aduẽtum gratulatus eſt,verba faciente priore Epiſcoporum Cardinalium. Clerus vrbis in ipſa porta cum crucibus & reliquijs,vt Cæſarem exciperet, iuſſus erat. Hoc igitur ordine, quamuis propter ſerum introitum omnino ſeruari non potuit, vrbem ingreſſus eſt. Primò procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cæſaris,tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris:inde nobiles & barones,tum conſeruatores cum Officialibus vrbis: deinde oratores Principum & Regum non prelati: poſtremò Senator & præfectus vrbis cum ſuis ornamentis: armiger Cæſaris cum enſe nudo inter illos & Cæſarem ſolus equitabat. Sequebatur Cæſar ſub baldachino medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: cui in porta Vicarius Papæ,qui clero vrbis præeſt,paratus in Pótificalibus,crucem exoſculandam porrigere debet. Et clerus cantat, Ecce mitto Angelum meum. Et clerus ſupplicabundus precedit immediatè ante præfectum & Senatorem. Imperatorem

ratorem ſequuntur Cardinales per ordinem, Epiſcopi, presbyteri & Diaconi, officiales: & nobiliores ciues ducũt equum Cęſaris freno, & baldachinum portãt: poſt Cardinales ſequebantur prælati Cæſaris cũ prelatis oratoribus, & demum alij Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, & alij curiales togati. Ex itinere duo presbyteri & duo Diaconi Cardinales diuertentes ad Pontificem præuenerunt, qui cum illis & nonnullis alijs prælatis atque aulicis ſuis cum pluuiali & mitra deſcendit ad Eccleſiam. S. Petri, vbi in capella maiori in ſede eminenti ſedens Cæſarem expectabat. Cæſar ordine quo diximus, ad gradus baſilicę peruenit: vbi equo deſcendens, à Cardinalibus & alijs ad confeſsionem. B. Petri deductus eſt: vbi paratum faldiſtoriũ erat, ſuper quod procumbẽs aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem aſcẽdentes in locis ſuis ſederunt, & duo presbyteri & Diaconi qui præuenerant, Cæſarem apud faldiſtorium orantem expectantes, illum finita oratione deduxerunt ad Pontificem: qui vt Pontificem vidit, genu terram tangẽs illum veneratus eſt, & accedens propius idem fecit: aſcendens deinde ad ſolii in terram pronus Pontificis pedes oſculatus eſt, deinde manum. Pontifex benigne illum

ſuſce-

ſuſcipiens,atq; à terra eleuans ad oſculũ oris recipit,& aſſurgens eum modeſtè amplexatus eſt,moxque iuſsit eum ſedere in ſede pro eo honorifice præparata inter ſolium Pontificis,& ſedilia Epiſcoporum Cardinalium:tum excepit prælatos & proceres Cæſaris ad pedis oſculũ:deinde à duobus Diaconis Cardinalibus deductus Cæſar ad altare maius,ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cãtauit Antiphonam:Elegit eum Dominus, & excelſum fecit illum præ regibus terræ.V. Glorificauit illum in conſpectu Regum.Re. Et non confundetur.Surgens deinde Pontifex ſine mitra dixit Pater noſter,Et ne nos inducas in tentationem.Reſ.Sed libera nos à malo.Verſ.Deus iudicium tuum Regi da.R. Et iuſtitiam tuam filio regis.Verſ.Saluum fac Domine ſeruum tuum Fridericum Imperatorem noſtrum.Reſpon.Deus meus ſperantem in te. Verſ. Mitte ei Domine auxilium de ſancto.Reſ.Et de Syon tuere eum.Verſ. Nihil proficiet inimicus in eo.Reſ. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.Verſ.Fiat pax in virtute tua.Reſ.Et abundantia in turribus tuis.Verſ. Domine exaudi orationem meam.Reſ.Et clamor meus ad te veniat.V. Dominus vobiſcum.Reſ.Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauib. regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificiũ tradidiſti: interceſsionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noſter à nexibus peccatorũ ſuorum liberetur.

Prætendæ quæſumus famulo tuo. N. Imperatori noſtro dextram ſalutis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Omnipotẽs ſempiterne Deus, Chriſtiani Imperij protector & conſeruator, da ſeruo tuo. N. Imperatori noſtro virtutis inuictæ triumphum, vt ad noſtram, & Eccleſiæ tuæ Sanctæ, atque fidelium omnium vnitatem & pacem, ſubditas illi facias vniuerſas barbaras nationes. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſthæc Pontifex de ſolio deſcendit, & Cæſarem iterum amplexatus manu ſiniſtra illum tenens, pariter palatium Apoſtolicum aſcenderunt: qui in ſacellum Sancti Nicolai ingreſsi aliquantulum conſederunt, & familiariter confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculum illi paratum dimiſit: iuſsitque Cardinales complures illum deducere, ipſe verò cum ſuis per aliam ſacelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dum

Dũ Cæsar Romæ fuit, ſæpe noctu vno vel altero famulo ſociatus clam & indicto tempore ad Pontificis cubiculum acceſsit: cui Pontifex obuiam exiuit cùm primùm id potuit reſcire, & diſcedentem ipſe deduxit vſq; ad ſecundam & tertiam aulam: & aliquando ipſe Pontifex inexpectatus ad Cæſaris cubiculum cum paucis venit, illumque quantum potuit honorauit, cum ſumma tamen grauitate & maieſtate & in Eccleſia, & in via. In Eccleſia orante Pontifice ſuper faldiſtorio ſibi parato ante altare, vt fit, Imperator ſuper aliud faldiſtoriũ orabat à ſiniſtris poſitum, coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo ſcabello viridi etiam purpureo: ſedes Cæſaris cum ſuo reclinatorio ſiue poſtergali ſita erat inter ſedẽ Pontificis & ſedilia Cardinalium, in formam ſedis Pontificalis, ſed non tantæ altitudinis neque latitudinis: cooperta erat panno ſericeo viridis coloris: & ſcabellum paruum habebat viride, ſuper quod pedes tenebat Imperator: altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in capella Apoſtolica, vt non altior eſſet locus vbi ſederet Imperator, quàm vbi Pontifex teneret pedes: & item ſcabellum Cæſaris ęquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incẽſabatur Pontifex per Cardinalem aſsiſtentẽ, mox incenſabatur Imperator per primum

ex præla-

ex prælatis aſsiſtentibus Pontifici: cum Pō-
tifex pacem accipiebat ab aſsiſtente Cardi-
nali, primo dabat pacem Imperatori, poſtea
Diaconis aſsiſtentibus. Inter eundum ſem-
per manu ſiniſtra illius dextram tenebat: vo-
lebàtque vt æquali ſemper gradu incederet,
quāuis modeſtè ſemper Cæſar reluctaretur.
In diſceſſu mandauit Pontifex, quod itidem
vt in introitu honoraretur: ſed ille ſummo
mane cum paucis è ſuis conſcenſo equo an-
tè receſsit, quàm Cardinales conſueuiſſent,
pauci eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Do-
nauit Pontifex Cæſarem pluribus muneri-
bus, primùm veſte aurea, & equo albo pha-
lerato, cum aliquibus iocalibus, cum reli-
quijs Sanctorum admodum precioſis, quo-
rum preciū ſupra duûm millium aureorum
ferebatur.

DE RECEPTIONE REGIS venientis ad vrbem.

CVm Pontifici nnnciatum erit Regem quempiam Romam venturum, man-
det Rectori Prouinciæ, qua ille primum trā-
ſiturus, vt venienti Regi ad fines agri Eccle-
ſiæ obuiam vadat, illum Pontificis nomine
benignè ſuſcipiat, honoret, & per totam ſu-
am Prouinciam deducat, alàtque cum o-
mni ſua familia publicis ſumptibus. Cùm ci-
uitates & inſignia oppida intrabit, occurrat

ei clerus cum supplicatione & baldachino, cantantes hymnos, Antiphonas, Versiculos & orationes, vt in libro Pontificali habetur, & mittat quàm primum numerum equitum, qui sunt cum Rege, & qualitatem comitum eius ad Pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qui occurrant Regi Pontificis nomine, & deinde quatuor alij ad duas: demum per quindecim aut sexdecim milliaria mittantur duo ex presbyteris siue Diaconis Cardinalibus Legati obuiam, qui Regem ad vrbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere, dum erit in terris Ecclesiæ, faciant expensas Regi. In die introitus Vicecamerarius siue gubernator vrbis cum præfecto, Senatore, Conseruatoribus, Cancellarijs, capitibus regionum, & alijs Officialibus & nobilibus ciuibus primi exibunt obuiam ad secundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidem occurret Regi familia Pontificis cum omnibus ordinibus & officialibus curiæ: sacer senatus Cardinalium in porta obuiabit Regi, & per priorem Episcoporum Cardinalium fient verba congratulatoria nomine Pontificis & collegij, & omnes Cardinales tangent manum Regi, & osculabuntur genã: deinde hoc ordine intrabunt vrbem. Primò præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium,

dinalium, & curialium mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ secularis: videlicet scriptoribus Apostolicis abbreuiatoribus & huiusmodi. Et cum familia Regis, barones, nobiles, conseruatores, oratores principum, & regum non prælati, præfectus vrbis, & senator. Si quis princeps aut magnus nobilis erit cum Rege, locetur inter oratores laicos, vel cum Senatore aut præfecto pro dignitate sua. Nota tamen, quod orator Imperatoris semper præcedit senatorem. Sequentur deinde seruientes armorum cum suis baculis argenteis, quorũ aliqui sẽper discurrent, curãtes vt alij pręcedant secũdum datum ordinẽ. Deinde sacrum collegiũ Cardinaliũ, Episcopi, presbyteri, Diaconi. Rex verò erit medius inter duos seniores Diaconos in vltimo loco: post Regem erunt immediate duo aut tres cubicularij siue Secretarij sui: deinde Oratores, prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, abbates: & si quis, pręlatus erit cũ Rege erit inter prælatos oratores. Prælati ex familia Papę in huiusmodi actibus, quando collegium est pręsens, nõ præponũtur alijs, quia collegiũ est ibi tũc nomine suo & Pontificis sed stabunt in loco suæ promotionis. Clerus vrbis cum vicario occurret Regi ad gradus basilicæ Sancti Petri: & ibi Regi

 ex equo

ex equo descendenti vicarius offeret Cruцem osculandam. Et tunc præcedent cantantes Antiphonam, Ecce ego mitto angelum meum, &c. Et alios hymnos: & sic deducetur ad altare maius ordine quo venerat: vbi super faldistorium sibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit responsorium, Posui adiutoriũ super potẽtem, & exaltauit electum de plebe mea. Vers. Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo vnxi eum. R. Et exaltaui &c. Item aliud, Tua potentia, tuum regnum Domine: tu es super omnes gẽtes: da pacem Domine in diebus nostris. Vers. Creator omnium Deus terribilis & fortis, iustus, & misericors. Res. Da pacem &c. Finito responsorio, Rege adhuc prostrato permanente, prior Cardinalium dicit Versus & orationes infrascriptas supra Regem, stans in cornu dextro altaris, vbi dicitur Euangelium, Pater noster. Vers. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. Vers. Deus iudicium tuum Regi da. R. Et istitiam tuam filio Regis. V. Saluum fac Domine. N. Regẽ. R. Deus meus sperantem in te. Vers. Mitte ei auxilium de sancto. R. Et de Syon tuere eum. Vers. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniqui tatis non apponat nocere ei. Vers. Domine exaudi orationem meam. Resp. Et clamor
meus

meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus, cui omnis poteſtas famulatur, da huic famulo tuo. N.. Regi proſperum ſuæ dignitatis effectum in quo te ſemper timeat, tibique iugiter placere contendat. Deus qui beto Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, concede vt interceſsionis eius auxilio famulus hic tuus .N. rex à nexibus peccatorum liberetur. Prætende Domine. N. regi famulo tuo dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Per Chriſtum Dominum noſtrũ Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur à Cardinalibus ad aliquem locum ſibi pręparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus vltimis presbyteris, & totidem vltimis Diaconis Cardinalibus, alij omnes aſcendant ad Pontificem: qui paratus cũ pluuiali & mitra precioſis, exit ad publicum cõſiſtorium in prima aula Regali ornatum. Cum omnes ſederint, facta à Cardinalibus conſueta reuerentia. duo antiquiores Diaconi ibunt ad Regem cum ſex aut octo pręlatis acceptis à ſolio Pontificis: & illi duo iuniores ibunt ad conſiſtorium, & facta reue-

rentia Sanctissimo Domino nostro, sedebũt in loco suo: & mox deducetur rex ad Pontificem à quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primò præcedent familiares Regis, tũ quatuor seruientes armorum, & post eos minister cerimoniarum, inde duo Presbyteri Cardinales, deinde Rex medius inter duos ãtipuiores Diaconos, & post eũ sex aut octo prælati pdicti. Rex tertio genuflectet in cõspectu Pontificis: duo presbyteri Cardinales præcedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi stantes ante Pontificem: deinde ascendet primus Diaconus, & post eum Rex: qui genuflexus osculatur pedem Sanctissimi Domini nostri. Pontifex porrigit ei manũ, quam postquã fuerit osculat⁹, leuet eum, & recipiat ad osculũ oris. Interim ascendet & alius Diaconus his peractis, & aliquib. verbis gratulatorijs & gratias agentibus per Pontificem & Regem dictis, deducitur Rex à Diaconis ad sedendum post primum Episcopum Cardinalem, & ipsi reuertuntur ad sedendum ad locum suum. Et tunc si Pontifici placet, proponuntur ab aduocatis aliquæ causæ: quibus finitis surgunt omnes, & Rex accedit ad Pontificem cum Cardinalibus, & eius familia osculatur pedes Pontificis. Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad cameram, & mittit aliquos Cardinales, qui

les, qui deducant Regem ad cameram ſuam.

Et nota, quòd, ſecundum quod legi in pluribus libris cerimoniarum, Rex in prima die aduentus ſui non debet ſeruire Pontifici in aliquo actu, neque in ferenda cauda, neque in menſa ſecum pranderet, neque in aliqua re. In alijs autem diebus portabit caudam pluuialis, dabit aquam manibus, ſiue in Miſſa, ſiue in menſa, & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potum, & huiuſmodi: ſedebit autem vbicunque erit in publico, aut in ſecreto cum Cardinalibus poſt primum Cardinalem ſuper cuſsinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & capiet pacem per eundem, vt alij Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & precioſis, veſte aurea, & equo phalerato, ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ, & Ferdinando Regi Siciliæ: qui Romàm venerunt tempore Iubilei, anno milleſimo quadringenteſimo decimo tertio.

In diſceſſu ſociabitur Rex à Cardinalibus vſque ad portam ciuitatis. Si Rex veniet ad vrbem ob aliam cauſam, quã peregrinationis

possent omitti omnia, quæ fiunt in Ecclesia Sancti Petri. Et sine supplicatione cleri deduceretur à Cardinalibus ad locum destinatum, & inde ad consistorium publicũ, vt dictum est. Si verò Pontifex non esset Romæ, neque in terris suis, quando Rex aliquis ad eum veniet, tũc neq; per tot dictas mitteret ante eum, neque faceret ei expensas: in ingressu autem honoraretur, & reciperetur in consistorio publico, vt superius dictum est.

DE RECEPTIONE REGINAE.

SI aliqua regina venerit Romam, honoraretur, & in eius aduentu omnia seruarentur, quæ dicta sunt de Rege in omnibus & per omnia, & in Ecclesia dicuntur, quæ inferius ponemus: sed non recipietur à Pontifice ad osculum oris, sed ad pedes & manus: neq̃ue poneretur ad sedendum inter Cardinales, verùm salutato Pontifice post osculum pedis & manus Papa surgeret, & rediret ad cameram suam, & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum sibi paratum. Quod tamen seruatum non fuit in Regina Daciȩ tẽpore Sixti quarti, & Innocẽtij octaui. non enim recepta fuit in cõsistorio sed à collegio deducta ad domum suæ habitationis. In Ecclesia fieret ei suggestus ornatus extra & propè capellam, vbi cũ

suis

ſuis ancillis poſſet ſtare,& audire Miſſam, & cum Diaconus thuris ſuffitu excipit Cardinales: Reginam acoluthus vnus eodem modo excipiat: ſimiliter,cum datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui ſeruit in Miſſa, portet pacem argenteam, ſiue auream oſculandam Reginæ. Neque illa ſeruit in aliquo Pontifici, nec debet eſſe aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Eccleſiæ Sancti Petri, ſuper gradus occurrit ei clerus cum ſupplicatione indicta, & prælatus offert ei crucem oſculandam: & chorus cantat ℞eſponſorium :Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalem: Sicut vidiſtis eam plenam charitate, & dilectione in cubilibus,& in hortis aromatum. Verſ. Iſta eſt ſpecioſa, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens.Sicut vidiſtis.&c. Gloria patri. &c. Sicut vidiſtis &c. Deinde cantando:Te Deum laudamus perueniunt ad altare maius: vbi Regina ſuper faldiſtorium orat.Interim prælatus ſtans apud altare dicit ſuper eam verſiculos,& orationem videlicet. Ver.Saluam fac ancillam tuam Domine.Reſp.Deus meus ſperantem in te. Verſ.Mitte ei auxilium de ſancto.Reſpon.Et de Syon tuere eam.Verſ. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Fiat pax in virtute tua.Reſpon.Et abundantia

undantia in turribus tuis. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcũ. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Oremus

Deus, cuius prouidentia in ſua diſpoſitione non fallitur, ineffabilem clementiam tuam ſupplices exoramus, vt ſic Heſter reginam Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulam tuam Chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam tranſire facias: vt tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante: quę tibi placita ſunt toto corde perficiat, & dextra tuæ potentiæ illam ſemper hic et vbique circundet: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

DE RECEPTIONE PRIMOgeniti Regis.

PRimogenitus Regis, quia eſt hæres regni, & futurus Rex, ſi ſuperſtes erit, honoratur eiſdem fere cerimonijs in ſuo aduẽtu: ſicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies prę lati: neque mittentur Legati Cardinales, ſed per vnum, aut duos dies mittentur etiam aliqui Prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis

ta vrbis, descendet ad palatium Apostolicũ: & ducetur suo tempore à duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum consistorium, & post receptionem ad osculum, sedebit post primum presbyterum Cardinalem: & non post primum Episcopum: vt sit aliqua differentia inter patrem & filium. Si venerit Romam causa deuotionis posset recipi in Ecclesia Sãcti Petri sicut de Rege diximus, sed in orationibus non dicererur. s. Rex. sed simpliciter famulus tuus. N. omnia alia seruentur, vt superius dictum est de Rege. In capella sedebit vt diximus Thure excipietur, & accipiet Pacem vt Rex. In recessu deducetur à collegio Cardinalium vsque ad portam ciuitatis, & semper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: vt in vltimo loco tam in veniendo: quàm in redeundo.

DE RECEPTIONE ALICVIVS Principis electoris Imperij, siue alterius maximi Principis.

PRincipes electores Romani Imperij digniores habentur alijs principibus præter Reges, sicut Cardinales alijs prælatis ratione electionis. Hi septẽ numero sunt, tres Archiepiscopi, Coloniensis, Maguntinus, & Treue-

Treuerensis: tres Principes, Comes Palatinus Rheni. Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgensis: septimus additus fuit Rex Bohemiæ. Coloniensis cancellariæ Imperiali præest per Italiam, Maguntinus qui vt Decanus est electorum per Germaniam, Treuerensis per Gallias: & singulis illorum sua prouincia & diœcesi procedit secundum Caroli quarti sanctionem, Palatinus, qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer est Imperij, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cæsarem. Dux Saxonię Archimarescallus & ensem nudū ante Cæsarem pręfert. Brandenburgensis camerarius Imperij censetur, & ante Cæsarem sceptrum Imperiale portat. Et quamuis ille Comes, hic Marchio dicatur: sunt tamen & Ducatus titulo omnes insigniti. Nam Palatinus ex Ducibus Bauariæ primus habetur: & Brandenburgensis Pomeramiæ, & Stetinensem Ducatus obtinet. Sed Comitatui & Marchionatui fuit attributa eligendi potestas. Hæc voluimus delibasse, quæ non facile alibi legas: vt omnes sciant quantam auctoritatem nomen electoris Imperij ibi vendicet: quos tam prælatos quam Principes pari modo honorandos esse in eorum aduentu ad curiam censeo, nisi in sedendo, vt postea dicemus.

Princeps

Princeps igitur maximus excipietur,vt agrũ Ecclesiæ Romanæ intrauerit,omni humanitate & honore,vt diximus de Rege:sed non tanto apparatu,neque clerus ibit obuiã cum processione:mittentur aliqui à Pontifice ob uiam per vnum aut duos dies.In introitu eorum familię Cardinalium sigillatim vnaquęque per se extra portam per quingentos passus,vel circa exibunt obuiam Principi,gratulabuntur fœlicem eius aduentum nomine heri sui,& offerent domum & eius bona.Oratores Principum & Senatus vlterius progredientur,familia Papæ post alias familias ibit obuiam Principi,& demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegij paulo extra portam Principi occurrent,& post congratulationem capient eum medium,& ducent ad Pontificem in publicum consistoriũ hoc modo.Precedent familiæ Cardinalium, & primùm qui in breuibus sunt:deinde familia Principis cum suis sacrinis:demum familiares Papæ laici cum nobilibus:postremò Oratores non prælati,Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales,& ante eos seruientes armorum : pòst vero prælati oratores cum prælatis Papæ: deinde si quis prælatus erit cum principe honorabitur pro sua dignitate,postea sequentur alij prælati ordine suo consueto: deducetur princeps

ad pala-

ad palatium, & expectabit in parua capella cum sua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicum consistorium paratum in aula vltima non in prima regia, & facta reuerentia à Cardinalibus proponetur aliqua causa ab aduocatis, & cum prima erit finita vel ante, si placebit Sanctissimo Domino nostro, quatuor aut sex prælati ex primis assistentibus discedent à pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principem ad consistorium, qui veniet medius inter duos primos iuniores: & facta reuerentia recipietur à Pontifice ad osculum pedis, manus, & oris: deinde post aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, surget, perque clericum cerimoniarum deducetur ad sedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua causa, vel finietur proposita: finito consistorio surgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, & illo stante, & cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares osculari pedes Papæ. postea Papa reuertetur ad camerã suam, & princeps ibit immediate post crucem inter duos iuniores Cardinales, & sic sedebit in Ecclesia: & ibi quandocunque erit cum Reuerendissimis Cardinalibus

nalibus. Et cum abſcedet à Papa & ibit ad locum ſibi aſsignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui eum deduxerunt ad palatium.

DE RECEPTIONE PRINCIpis non ita clari.

PRinceps autem non elector Imperij, ſiue Dux non ita clarus magnus tamen ijſdem fere cerimonijs honorabitur, ſed non ibunt obuiam ei Cardinales aliqui, neque ſedebit inter Cardinales: verùm poſt omnes Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos prelatos Pontificis, cætera vt ſuprà. Et ſi eſſet Dux, aut princeps maioris fortunæ: qui non deberet ſedere in ſedibus Cardinalium non recipitur in conſiſtorio publico, ſed modo ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

DE PRINCIPE ELECTORE prælato.

PRinceps elector Archiepiſcopus videlicet Maguntinus, Coloniēſis, ſiue Treuerenſis quamuis precedat laicos electores, cum vltra ſacram dignitatem etiam ducatus titulo decorentur, tamē familiarius conſueuerūt à Pōtifi. tractari in ſedendo: vt audiui. Nā ex eis nemo meis tēporib. ad curiā venit

Credo

Credo tamen quod debeant recipi: vt alij principes electores. Et in sedendo erit ille Archiepiscopus elector post omnes Cardinales in sede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præsens alius similis princeps, quia tunc ipse non cederet illi, poterunt, si erunt plures, sedere in eodem sedili, secundum ordinem ipsorum.

DE RECEPTIONE ORATORUM, siue Legatorum Regum & principum, seu rerum publicarum.

PRidie quàm Oratores sunt ingressuri vrbem, debent id significare honesto modo. Et si ipsi Oratores veniunt ad præstandam obedientiam summo Pontifici, siue ob aliquam rem magni momẽti, & spectantem ad bonum publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per cursores Cardinalibus & prælatis curiæ dies & hora introitus illorum oratorum, & per quam portam, & vt mittant familiam ad honorandum. Et nota, quod intimatio huiusmodi non consueuit fieri nisi in casibus prædictis: cùm autem Oratores ob res priuatas suorum Dominorum veniunt, non mittuntur familiæ, sed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniæ huiusmodi fuerunt multò laxiores, idque ambitioni & gratię datum, non improbandum, si res ad pristinam grauitatem reducere-

ducerentur. Die igitur & hora prædicta, familiæ Dominorum Cardinalium separatim exibunt obuiam Oratoribus per medium miliare, vel circa extra vrbem. Si veniunt per portam Sancti Petri, familiæ non transeunt domum leprosorum, neque vllo modo ascendunt montem: & similiter si per portam Sanctæ Mariæ de populo, non transeunt pōtem Aemilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui commissum est à Cardinali accedit, & nomine Domini sui gratulatur fœlicem aduentum oratorum, & dicit Dominum suum misisse familiam suam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionem, siue beneuolētiam, ex domini illius conditione cuius titulos diligēter seruare debet, erga quē habet dominum illorū, & pollicetur, atque offert omnē operam Domini sui, domū, familiā & omnia quæ potest, quandocunque operam requirent illorum, & habito ab illis responso, recedunt ad partem, dant locum alijs, & vadunt ad loca sua, & semper honorabiliores remanent cum oratoribus: familia Papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta salutatione aptantur per clericum cerimoniarū in hunc modum. Primò procedunt familiæ curialium tam Cardinalium quàm aliorum, qui in breuibus sunt, deinde sarcinæ, & fami-

 lia ora-

lia oratorum nouorum bini & bini, post familiares Papæ laici, & nobiles, ac barones, si qui sunt, tum seruientes armorum cum suis baculis argenteis: Inde oratores, quorũ primus erit medius inter duos primos prælatos Pontificis. Deinde si erunt plures oratores ponentur vnus post alium medius inter vnũ prælatum Pontificis, & vnum ex oratoribus principum, qui sunt in curia, siuè sint prælati, siue laici, & prælatus Pontificis erit à dextris noui oratoris, & orator antiquus à sinistris. Quando nõ erunt plures oratores noui sequentur vnus prælatus palatij & vnus orator, & qui superabundabunt siue prælati palatij: siue oratores: ibũt bini & bini. Quod si oratores essent tot numero: vt & prelati Pape, & oratores antiqui non sufficerent ad retinẽdos eos medios: ibũt post primum, qui erit inter duos, vt dixmus ex palatio, alij bini & bini, vnus orator nouus & vnus prælatus palatij, siue vnus orator antiquus, & hoc alternatim. videlicet post primum erit vnus orator antiquus: deinde vnus prælatus palatij, & sic deinceps vsque ad vltimum. Sequentur deinde alij prælati suo ordine, & post eos Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij, alij familiares Papæ togati, demum alij curiales, Cùm peruenerint ad portam hospitij nouorum

rum oratorum, ipsi noui oratores firmabunt se ante portam in equis:& agent gratias prælatis & oratoribus, qui eos deduxerunt, & sic remanebunt in porta respondentes facientibus reuerentiam cum capite detecto, quousque prælati omnes transeant, & discedant, tunc intrabunt domum:& descendant ad quiescendum. Neque prius ibunt in publicum quàm visitauerint summum Pontificem. Die deinde statuta parabitur consistorium publicum in aula conuenienti oratoribus, vt alias diximus,& pridie intimetur Cardinalib⁹, prelatis, & officialibus curiæ, hora consueta, Domini Cardinales veniunt ad palatium,& summus Pontifex paratus pluuiali, & mitra preciosis exit ad publicum cõsistoriũ. Interim oratores ipsi veniũt ad palatiũ comitati ab amicis, & aliqui Cardinales amici solent mittere familias suas ad deducẽdum eos ad palatium:nam tales Cardinales preueniunt aliquantulum alios,& statim mittunt familias. Et est aduertendum, quod Papa non prius exeat ad cõsistoriũ q̃ oratores intrauerint palatium, ne indecẽter oporteat eũ expectare. Illi autem vt descenderint, expectabunt in capella minori, vel si consistorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato, cũ Põtifex & alij se-

derint: fit reuerentia à Cardinalibus more ſolito. Deinde proponitur aliqua cauſa ab aduocatis. Tũc clericus cerimoniarum perquiret à reuerendario: qui habet curam ſignaturæ: quot cauſę ſint proponédę, & cũ tẽpus videbitur, aſſumat prælatos è numero aſsiſtentium Papæ tot, quot ſufficiant pro numero oratorum, videlicet, ſi erit vnus vel duo oratores, nõ aſſumantur minus quàm quatuor, & deducãtur medij. Et ſi fuerit inter oratores aliquis prælatus, debet deferre cappã. Oratores ſi eſſent ſex, octo, vel plures oratores, tot aſſumantur prælati: & vnus vltra vt primus orator ſit medius, alij vnus orator & vnus prælatus, qui prælati ibunt ſimul ad locum, vbi oratores expectant, & eos deducent ad conſiſtorium. cùm apparuerit in conſpectum Pontificis: Tertiò cum diſtantia genuflectunt, prout clerus cerimoniarum, qui eos præcedet, oſtendet, & tunc aduocatus tacebit: etiam ſi ſua propoſitio non eſt finita. Oratores præeunte primo prælato ad Pontificem aſcẽdent, & recipientur ad oſculum pedis, manus, & oris, & genuflexi dicent ſecrete aliqua verba, & præſentabunt Papæ literas credẽtiales: vel publica documẽta commiſsionis eorum, quas prius oſculabũtur, quàm in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & inſtrumenta dat

ta dat ſecretario,& oratores per clericũ ceri moniarum ducũtur retro ſcamnũ presbyterorum Cardinaliũ,quod eſt in cõſpectu Põtificis,& ibi ſtãt quouſq; ſit tẽpus exponendi. Aduocatus autẽ ſi non finierat,proſequitur cauſam ſuã. Et ea finita, Secretarius Pontificis ſurgit,& legit literas,& inſtrumẽta ſtãs antẽ Pontificem clare & diſtincte pronũciando, ita vt benè ab omnibus intelligatur. Quibus finitis:orator cui incumbit ſtans detecto capite: accepto ſigno incipit orationẽ ſuam & alij eius collegæ ſimul ſtantes capite detecto permanẽt:& illo ſe inclinãt,vel genua flectente pariter ſe inclinant,& genuflectunt.Finita oratione Pontifex reſpondet vt ſibi videbitur. Procurator autem fiſcalis rogat omnes protonotarios, clericos cameræ, & alios notarios publicos de obediẽtia præſtita,vel actu facto,& reſponſo Pontificis:& petit inſtrumentum & inſtrumenta. Poſt reſponſum ſurgũt omnes,& oratores interim veniũt ad Dominum noſtrũ ad circulum cũ aliquibꝰ Cardinalibus,& eorũ familiares oſculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram ſuam:vt venerat.Oratores deducũtur ad hoſpitium ſuum à ſuis amicis particularibus, & nõ à familijs Cardinalium: quia illi debent comitari Dominos ſuos.

SECTIO QVARTADECIMA.

De Concilio generali.

SCripturi Cerimonias in sacro generali Concilio seruandas primùm de loco concilij, & sedium dispositione differendum putamus: deinde de personis, & earum habitu: tertiò de ordine rerum gerendarum, & vltimò de sacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum à Romano canonico Pontifice inducitur, vel quid schismatis sæuiẽtis pro cella catholica Ecclesia, sibiipsi indicit. Neque cõcilium aliquod susceptum legimus: quod Apostolica beati Petri sedes non probauerit, illique vel per suum antistitem Romanum Pontificem, vel per eius legatos non præfuerit.

DE LOCO ET SEDIBVS

concilij.

IN dicto igitur concilio generali ornetur locus concilij, id est vbi publicæ sessiones habendæ sunt in Ecclesia cathedrali, siue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum

Primum caueatur, vt nullus omnino aditus relinquatur ad ipsum locum præter vnum tantum, qui valuis & firmis clausuris obserari posſit. Si erit Ecclesia cathedralis, relinquenda erit dummodo sit capax pars superior apud altare maius promiſsis solennibus celebrandis, & asseribus, aut alia materia separanda à parte inferiori: in qua sedes aptabuntur pro cōcilio. Igitur in capite loci vbi sesſiones celebrandæ erunt: cōstituetur thalamus pro sede Papæ cū tribus gradibus debitæ proportionis, latitudo vltimi plani erit decē palmorum, longitudo verò duodecim: in medio erit sedes cū suo postergali, & cū scabellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: vt fit in publico consistorio: erunt etiam duo scabella hinc inde pro Diaconis aſsistentib⁹ Papæ. In ista linea nulle aliæ erūt sedes: nisi fortè Imperatoris, aut Regum: si quis istorum esset interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta sedē Papę: quæ habebit duos gradus coniūctos gradibus Papę, sed nō tantæ latitudinis aut lōgitudinis. erit ornata cū panno aureo post tergum sed nō supra caput, habebit scabellum paruum ad pedes viridi colore pictū. Et aduertendū ꝙ locus, vbi sedet Imperator nō sit altior loco, vbi tenet pedes Pōtifex. Si vero reges adessent vnus vel duo:

parētur ſedes pro eis cum poſtergali vſq; ad ſpatulas, & ordinentur vt ſcamna Cardinalium, habebunt tamē puluinaria ex cremeſino, & ſcabellum viride ſine gradibus, & ponentur hinc inde nō ad lineam omnino ſedis Papę ſed aliquātulum tranſuerſæ, vt poſſint reſpicere ad faciem Pontificis à dextris, deinde & à ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erunt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatis cum poſtergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum: vel circa, ſed media pars à dextris pro Epiſcopis, & presbyteris, & alia pars à ſiniſtris ꝓ Diaconis Cardinalibus erit aliquātulo eminentior videlicet quatuor: aut quinque digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna p̄dicta intrāſuerſum ante faciē Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prædictorum, & collocentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant, & inter duas medias erit quaſi ianua, & aditus ad ſedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fient ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cum tranſuerſa vſque ad aditum: qui debet relinqui latitudine vnius

ne vnius cannæ vel circa.post primam quadraturam fient & alia scamna post priora eiusdem fere altitudinis sine postergali tamē, quæ complectantur post etiam patriarcharum sedes,relicto spatio pro auditu,& item si locus erit capax., fiat alius ordo sedilium post secundum,& tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit:Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce,& sacra Eucharistia,siue reliquijs sanctorum in loco congruo:vbi posit Pontifex orare cum venit ad concilium,& cum dicit preces pro synodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in concilio:poterunt scamma prædicta fieri apud altare maius sine sede Papali.Et præsidens cōcilij finita missa paratus sacris vestibus ac si esset celebraturus sedebit in faldistorio posito ante altare vertens renes ipsi altari.

QVI HABENT VOCEM DEliberatiuam in concilijs.

IN concilijs autē illis venerandis,ac sacrosanctis:quibus fides nostra,& recta viuendi norma purgata,atque firmata est,non legimus interuenisse statuendi causa nisi Episcopos & abbates,& hij tantum decretis se

ſubſcribebant.Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum principes: quoniam hæc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas, inferioris autem gradus Eccleſiaſticos viros,& principes ſeculares conſulendi,ac inſtruendi gratia, non autem decernendi intererant: qui (vt periti aiunt)conſultiuam vocem habent in concilijs,non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in concilijs ad ſtatuendum Romanus Pontifex tanquam rector & moderator totius Eccleſię,paſtor gregis dominici,et omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinalium ſenatus, patriarchæ, primates, Archiepiſcopi,Epiſcopi, Abbates, qui bus non immeritò & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt,denique omnes prælati, qui ſecundum formã iuramenti,quod præſtant cum ad dignitates promouentur,ad ſynodum venire tenentur. Alij autem vt diximus differendi,inſtruendi,conſulendiue gratia poterunt intereſſe,non tamen in ſeſsionibus publicis induti ſacris veſtibus ſedebunt,neque ſententiam dicent.

DE DIVERSIS OFFICIALIbus concilij.

ADerunt etiam diuerſi magiſtratus, & miniſtri concilij,quos tamen Pontifex ſummus (ſi præſens erit) conſtituet alios,qui nego-

negotia proponenda suggerant. Alios qui venientes ad concilium in volumine describant, missorum, ac legatorum facultates examinent, & publica documenta rimentur. Alios qui locum concilij custodiant. Gesta autem concilij excipere, & in publicam formam redigere spectat propriè ad protonotarios Apostolicos, clericos cameræ, & secretarios Papæ, qui tamen antequam scriptura sua publicent, corrigenda illa exhibeant his, qui à Pontifice, siue à concilio erunt deputati. Sedes autem omnibus consignabunt clerici cerimoniarum: Si Papa erit in concilijs, & cum difficultas aliqua orietur, consulent super ea rē summum Pontificem. Sin vero summus Pontifex abesset, constituerentur à concilio, qui sedibus cõsignandis præsint.

ORDO SEDENDI IN CONCILIJS.

ORdo autem sedendi in publicis sessionibus hic erit. Summus Pontifex in solio Pontificali sedebit, cui à lateribus super scabellis sedebunt Diaconi duo assistentes, & prior presbyterorum in scabello etiam in loco eminenti, siue à dextris, siue à sinistris, prout in capella cum Papa celebrat, sed tũc, & quoties in diuinis ministrat, vt capellanus assistens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, si aderit, sedebit in sede sua ad

dextram Pontificis,& tunc Diaconi nõ ſe-
debunt apud ſedem Papæ,ſed ante ipſam ſe-
dem hinc inde ſuper paruis ſcabellis, vt e-
rat mos antiquis, & hoc ne Diaconus à de-
xtris videatur ſedere medius inter Papam,
& Imperatorem. Reges ſedebunt in nomi-
natis ſedibus ſuis:Epiſcopi,& preſbyteri Car
dinales in prima parte eminentiori ſcamno-
rum à dextris, Diaconi Cardinales præter
illos duos in prima parte ſiniſtris. Patriarchę
quatuor Eccleſiarum Conſtantinopolitan⁹.
Antiochenus. Alexandrinus, & Hieroſoly-
mitanus ſedebunt in quatuor illis ſedibus
ſingularibus contra faciem Pontificis. Et
nota quòd prædicti Patriarchæ in miſsis,&
alijs actibus ſiue ſint parati, ſiue non, ſedét
ante aſsiſtentes Papæ. Alij Patriarchæ, pri-
mates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates
parati ſedebunt in ſcamnis poſt Cardina-
les hinc inde, primùm tamen locum habe-
bit vicecamerarius, ſi erit prælatus. Et ita ſer
uatum legimus in concilio Piſano præſi-
dente Alexandro quinto, & in Conſtanti-
enſi præſidente Ioãne vigeſimo tertio. De-
inde oratores regum,& principum,ſi erunt
parati,inde reliqui prælati parati. Et impleta
prima quadratura ſcamnorum, implebun-
tur reliquæ poſt illam: poſtremi erunt Ge-
nerales ordinum. Et aduerte, quòd prælati
omnes

omnes cuiuscunque sint gradus secundum Gregorij Papæ decretum, sedebunt inter collegas suos secundum ordinem, siue promotionem suam. Asſistentes Papæ parati sedebunt super gradus thalami Pontificalis ad sinistram partem, Protonotarij apostolici, & clerici cameræ ad dextram, subdiaconi verò auditores rotæ, & acoluthi in parte anteriore ad pedes Papæ. Super planum sedebunt duo cubicularij secreti Papæ, decanus auditorum, qui seruit de mitra, & secretarius Papæ si non est prælatus. Oratores autem laici, siue non prælati sedent intra primam quadraturam in sedibus illis humilioribꝰ pro dominorum suorum dignitate, ita vt digniores sint propinquiores primis scamnis Papæ, & si aderit aliquis magnus princeps sedebit in scamno Diaconorũ post omnes Diaconos, si alias cõsueuit sedere in suo scamno; alij iferiores Domini laici inter vel post oratores nõ prælati, secũdũ eorum qualitatẽ. Cæteri verò sacerdotes, & clerici, qui aderunt, stabunt post scamna prẹlatorũ, vt poterunt.

ORDO RERVM GERENDArum in concilijs.

ORdinem autem rerum agendarum ex antiquis cõcilijs propter eorum vetustatem

ris in proprijs prętorijs, vbi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde sacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoque conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari, ad hos negotia omnia primum deferebantur, qui rebus mature digestis vel ea respuebāt, vel si admittēda videbantur ad collegium, cui competerent, remittebant, eratque his potestas, cum aliquid graue instaret, conuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Cæterùm, quæ à duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor cōuentibus remittebantur, proponebantur per præsidentem illius conuentus, neque licebat illa die de propositis decerpere, nisi res manifeste celeritatem necessariam exigeret. Quod maior deinde pars statuisset ad alios tres conuentus deferebatur: eorum opinio cum rationibus, & argumētationibus vtriusque partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad præsidentem concilij publicis documentis deferebatur, qui statuto die in generali congregatione de ea re referebat, neque licebat præsidentē de aliqua re agere cum patribus in generali conuentu, nisi prius de ea deliberatum (siue vt aiebant) conclusum fuisset per quatuor, aut saltem per tres deputationes. Demum vbi

quip-

quippiam à patribus approbatum erat in generali congregatione, quæ octauo quoque die frequentabatur, in formam decreti redactum in publica ſeſsione ritu ſolenni ſtatuebatur.

DE GENERALI CONGREGAtione in concilijs.

GEneralis congregatio differt à publica ſeſsione, quòd in illa res ſtatuendæ per quatuor deputationes diſcuſſæ approbabãtur hoc modo. Vbi in ſacris deputationibus aliquid cenſebatur, præſidens illarũ quiſq; in ſuo conuentu id firmabat his verbis. In nomine Sanctę Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ego cõcludo in talem ſententiam. Idem fiebat deinde in generali congregatione, vbi verò pręſidens concilij præſidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius concilij. Oportebat tamen illum concludere ſecundum præſidentium vota, his peractis cùm res ita exigebat publica ſeſsio indicebatur. In omnibus tamen ſupradictis, ſi Papa erit præſens, ipſe erit rector, moderator, ac diſpenſator, & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio conſtituet. Quæ ideo recenſuimus: vt poſteri hinc capere poſsint, quæ res publicæ magis expedire videbuntur.

DE PVBLICA SESSIONE ET *sacris precibus.*

PVblicæ sesſiones his cerimonijs celebrari cõsueuerũt. Antequã prima sesſio celebretur, indicitur omnibus cõsiliarijs triduanũ ieiunium, deinde statuta die Pontifex cũ omnibus pręlatis, & alijs qui interesse debent, ac clero cũ sacra põpa, si placet, venit ad locũ consilij, vbi p ipsum Põtificẽ, vel aliũ pręlatũ cantatur missa de Sancto Spiritu, & fit Põtifici reuerentia per Cardinales, & omnes pręlatos paratos. In alijs sesſionibus non solet semper cantari missa solennis ante, sed Papa audita missa priuata venit ad consilium cũ pluuiali rubro, & mitra preciosa, & facta oratione ante altare ascẽdit ad sedem suam, & similiter omnes alij sedẽt in sedib⁹ suis pręnominatis, & fit ei reuerẽtia à Cardinalibus cum suis cappis laneis, si prius non est facta, deinde duo seniores Diaconi accipiũt dalmaticas, & vnus eorũ stolam & manipulum, quia est cantatur⁹ Euãgelium, subdiaconus etiã paratur, deinde accedũt ad Pontificem, & imponunt ei sandalia, & dicitur psalmus: Quam dilecta. Interim Cardinales, & alij prælati accipiunt paramenta sibi conueniẽtia omnes rubri coloris, omnibus indutis aliquantulum quiescunt. Tunc silentio facto Diaconus à dextris surgens alta voce præfatur.

tur. Orate. Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratum, quam alij ſine mitra in terra genuflexi dicendo orant verſi ad altare: ſurgens deinde Pontifex ſolus, alijs proſtratis permanentibus, abſolutè dicit hanc orationem in tono competenti, videlicet. Adſumus Domine Sancte Spiritus, adſumus quidem peccati immanitate detenti, ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati, veni ad nos,& eſto nobiſcum,& dignare illabi cordib9 noſtris. Doce nos quid agamus, quo gradiamur, & oſtende, quid efficere debeamus, vt te auxiliante tibi cōplacere in omnibus valeamus, eſto ſalus,& effector iudiciorum noſtrorum, qui ſolus cum Deo patre, & eius Filio nomen poſsides glorioſum, non patiaris perturbatiores eſſe iuſticiæ, qui ſummam diligis æquitatē, non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat,non fauor inflectat,non acceptio munerum, vel perſonę corrūpat , ſed iūge nos efficaciter tibi ſoli9 tuę gratię dono:vt ſimus in vnū,ſed in nullo aberrem9 à vero, quatenus in nomine tuo collecti ſic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis iuſticiā,vt hic à te ī nullo diſſentiat ſentētia noſtra, & in futuro pro benè geſtis conſequamur præmia ſempiterna. Qua finita omnes reſpondeant, Amen.

Finita oratione Diaconus à ſiniſtris,

ſurgens verſus ad patres dicit.Erigite vos,et oẽs ſurgunt.Et cantores cãtant Antiphonas.
Exaudi nos Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua ſecundum multitudinẽ miſerationum tuarum,reſpice nos Domine. Iterum Diaconus à dextris conuerſus ad patres dicit.Orate:& ſimiliter omnes procumbunt,& aliquantulum orant ſecretè. Surgẽs deinde Diaconus à ſiniſtris dicit:Erigite vos, & omnes ſurgunt.Et Põtifex omnibus ſtantibus detecto capite dicit orationem abſolutè.Mentes noſtras quæſumus Domine Paracletus, qui à te procedit, illuminet, & in omnẽ,ſicut tuus promiſit filius, inducat veritatem, Qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdẽ.Qua finita iterũ oẽs genuflectunt, & fit litania,quæ per duos ex cantoribus ꝑnunciatur,& omnes reſpondent,& poſt verſũ illum,vt donum Apoſtolicũ &c.ſurgens Pontifex cum mitra benedicit,ſynodo dicens: Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos bene dicere digneris. Et omnes reſpondent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit:Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere & regere digneris.Reſ.Te rogamus audi nos. Et tertiò:Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere,regere, & conſeruare digneris.Reſpondent. Te

roga-

rogamus audi nos. Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur. Deinde surgunt omnes, & Pontifex versus ad altare sine mitra dicit. Oremus: Diaconus à dextris, Flectamus genua, & Diaconus à sinistris. leuate. Et Pontifex. Da quæsumus Ecclesiæ tuæ misericors Deus, vt Spiritu Sancto congregata hostili nullatenus incursione perturbetur. per, &c. in vnitate eiusdem, &c. Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio, & imponitur à Pontifice incensum more solito, & cantatur Euangelium competẽs rei, de qua agitur cum luminaribus, & cerimonijs consuetis, & in fine Pontifex osculatur librũ, & incensatur more consueto, presbyter Cardinalis paratus cum pluuiali seruit Pontifici & de libro, & de nauicula incensi, ac si Pontifex celebraret, finito Euangelio omnes sedent, & Pontifex patres hortatur verbis con uenenntibus ad facienda decreta asignans rationes cur ita sit faciendum, deinde surgens sine mitra incipit hymnum. Veni creator Spiritus, omnes genuflectunt, & ipse etiam postquam inceperit genuflectit procumbens super faldistorium quousque primus versus perficiatur. Deinde omnes surgunt, & stant capitibus detectis cantores, & patres, si volunt, prosequuntur hymnum, in fine Pontifex dicit Versus. Emitte Spiritum

 tuum,

tuum,& creabuntur .Reſpon. & renouabis faciem terræ.Et Pontifex,Oremus.Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti,da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere. & c.per, Dominum.& c.Demum duo cantores dicunt: Benedicamus Domino.R. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta facienda,& rogat patres an iſta placeant,qui incipiendo à ſummo Pontifice reſpondent placet,vel non placet,& protono tarij Apoſtolici clerici cameræ,& alij tabularij rogati decreta notant,& in publicam formam redigunt,quam deinde bulla,ac ſigillo Apoſtolico muniuntur:Euangelia mutantur in ſeſsionibus ſecundum materias,quæ tractantur.Si Romanus Pontifex non adeſſet, præſidens concilij paratus cũ ſandalijs Diacono,& Subdiacono omnia faceret,vt prædictum eſt,niſi ea quæ ad ſummum Pontificem tãtum ſpectant.Decreta legeret aliquis prælatus, & literæ ſignentur bulla concilij. Decretis firmatis omnes deponunt ſacras veſtes, & tum reuertuntur domum quemadmodum venêre.Si Papa eſt præſens decreta intitulantur hoc modo.Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Sacro approbante con cilio & cæt.vt in Conſtantienſis. Si autem abeſt Pontifex, ſic ſcribitur : vt Baſilienſis. Sacroſancta generalis ſynodus Baſilienſis in

Spiri-

Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans.& c.

SECTIO QVINTADEcima.

De morte,& exequijs Reuerendissimorum Cardinalium.

VOniam sacra Philosophia est assidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quamuis hora incerta sit, decet summos viros semper paratos esse quo ad interiorem, & exteriorem hominem, ne improuisi ab vltimo die opprimantur. Dum igitur mente,& corpore valebunt domini Cardinales,& alij prælati,& magni viri Ecclesiastici (si sapiant) rebus suis consulant, & vltimam voluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt testamento. Quod si dum sanus erat quispiam neglexit, saltem dum corpore languet,& mortem aduentare timet, id agere non prætermittat, sed cum recte animæ suæ, familiæ, & suis hæredibus prospexerit, id præcipue curet, vt ex numero

Cardinalium executores eos deligat sui testamenti, qui integritate, & auctoritate clari habeantur, qui familiam tueri, & legata, atq; relicta testatoris implere velint, & possint. Cæterum qui ægrotanti assistent, si ille morbo pressus eius rei non meminisset, curet diligenter, vt in tempore Ecclesiastica sacramenta non clam, sed publicè administrētur, & dum in extremis laborare incipit, aduocent Executores, qui decedentem solitis officijs consolētur, & bonorum omnium descriptionem faciant, eaq́ue fidis ministris: & in locis tutis custodienda committant. Executores in domo decētis conuenientes, quæ ad salutem, seu consolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntq́ue, vt viri religiosi psallentes, & orantes morientem circunstent, administrationi, & curæ domus præficiant aliquem ex suis, qui cum officialibus domus familiam gubernet pacificè, & quietè, & necessaria prouideat. Indeq́ue ad deducendum funus, quæ opportuna sunt, statuant, & committant: sit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem langués Spiritum creatori reddiderit, ministri deposito ex lecto post morulam cadauere istud calida aqua lauēt, barbam radant, mundetur, & ita curent oppor tunis remedijs, vt corpus sine fœtore vsque

ad

ad præſtitutum tempus reſeruari poſsit. Significent executoribus horam tranſitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant: quã deinde per curſores alijs Cardinalibus prælatis, & curialibus, atque etiam collegijs, & conuentibus Clericorum, ac religioſorum, quos funeri intereſſe voluerint intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non conſueuerunt ire ad domũ Cardinalis defuncti niſi executores tantum, mittebãt autem familias ſuas, poſt ea tempora fere omnes interſunt quando vigiliæ dicuntur, non tamen ſequũtur funus, quid magis deceat, alij viderint. Miniſtri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud veſtiant omnibus quotidianis indumentis vſque ad rochetum incluſiue, deinde ornet eum ſacris veſtibus, ac ſi miſſam eſſet celebraturus. Si eſt presbyter, aut Epiſcopus Cardinalis imponant ſandalia, amictum, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticã, chyrothecas, planetam, mitram ſimplicem. & annulos. Si verò eſſet Diaconus ſupra ſtolam trãſuerſam dalmaticam tãtum imponerent, & mitram ſimplicem in capite, ea ſcilicet ornamẽta quibus vteretur, ſi euangelium eſſet dicturus. Et ita indutum deponãt in terra ſuper aliquem pãnnum, ſiue tapete cum cereis ardentibus à capite &

lij qui venerunt ſedebunt circum circa. Religioſi per ſingula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipient vigilias,& primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & poſt reſponſoriũ tertiæ lectionis dignior ex eis indut⁹ ſuperpellicio,ſtola,pluuiali, ſtãs apud menſam ad pedes lecti dicit. Pater noſter,aſperget & incenſabit per circulũ,& deinde ſequitur.Et ne nos inducas,cum verſ.& oratione conſuetis.Cùm incipient cantare, diſtribuentur cantantibus aliquæ candelæ, cùm primum finierint aliqui ſequentur ſecundum, & deinde tertium nocturum, & deinde laudes,& digniores,qui aderunt, incipient. Et ſi eſſent plura collegia, ſiue plures conuentus poterunt duo ſimul cantare vnum nocturnum.Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut ſexaginta intorticia, quæ ante corpus per ſtabularios deferantur. Finitis vigilijs ponitur corpus ſuper feretrum, & religioſi ſuo ordine procedunt, deinde luminaria, poſtea corpus, quod per religioſos defertur, poſtremò ſequuntur prælati, & curiales, & cum peruenerint ad Eccleſiam, vbi ſepelitur , finito officio omnes deſcendunt quiſque ad ſuam. Hæc funeris deductio ſæpe intermittitur propter varias cauſas: & tunc factis vigilijs in domo defuncti,

diſcedunt

discedunt omnes,& in nocte portatur corpus ad Ecclesiam per familiam cum aliquibus religiosis. Posthæc executores statuunt diem, in quo exequiæ inchoētur, & interim distribuunt pannum nigrū familiæ, prælatis quinque cannas, capellanis quatuor, scutiferis tres, stabularijs duas cum dimidia, ordināt vt fiat pallium aureum pro lecto sub campana, siue castro doloris, quod fiet ipsum castrum doloris cum lectica, scamnis pro intorticijs,& bāchis in quibus sedeat familia. Item pingantur arma, suspendanturq; circa Ecclesiam, Altare, & castrum, fiet cera ad sufficientiam, cōsueuerunt esse ad sex, vel octo milia librarum ceræ, suspendantur intorticia circumcirca in Ecclesia vnius lanceæ spacio inter se distantia, à lateribus lecti hincinde, super scamnis ponātur duodecim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere, præficiantur aliqui qui teneant computum ceræ,& qui illam subministrent distributoribus, alij qui curent, vt missæ verè & suo ordine legantur, & dent eleemosynam celebrantibus. Ordinent qui Cardinalis primam,& qui vltimam missam sit celebraturus, qui prælati intra nouenam celebrent, & aliæ missæ legantur, quod cātores cum capella, cū paramentis, & libris opportunis ex palatio
Aposto-

Apostolico adsint, quod ibidem sint qninq; pluuialia nigra cùm suis stolis, quod committatur quatuor Cardinalibus vt cum celebrãte in fine missæ apud castrum doloris absoluant, vt inferiùs dicemus, quod parentur quatuor scabella apud primas, & postremas columnas castri, & alia necessaria. Omnibus opportune dispositis, vesperi ante statutam diem per cursores faciunt intimari Cardinalibus, prælatis, oratoribus, & officialibus curiæ, quod in tali loco cras incipientur exequiæ bonæ memorię Reuerendissimi Domini Cardinalis. N. & Reuerendissimus Domin⁹. A. celebrabit, & Dominus, vel Magister B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendissimi Domini Cardinales conueniunt ad Ecclesiam, sedebunt prope altare maius in sedilibus pro eis præparatis, nudis tamen & sine aliquo panno, prælati, & alij curiales sedebunt in locis suis, familiares defuncti Cardinalis summo mane omnes nigris vestimentis induti, simul bini & bini ex domo defuncti venient ad Ecclesiam, duo cursores eos præcedent, & sedebũt in banchis circa castrum doloris pro eis locatis supra lectum, qui erit sub castro doloris, erit pannus aureus cum insignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipsi⁹ defuncti. Hinc inde

inde aſtabũt duo parafrenarij mortui Cardi nalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro videantur abigere muſcas etiam ſi ſit tempus hyemale, qui ſedulo flabella placidè mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cerimoniarum incipiunt diſtribuere ceram Dominis Cardinalibus, primũ tum oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus tam mulieribus quàm viris. Quæ profectò diſpenſatio ceræ, ſiue potius diſsipatio eſt valdè importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis incõueniens. Nam ob ſtrepitum, & clamorẽ petentium & rapientium candelas diuinũ officium, & funebris oratio admodum conturbatur: antequã incipiatur Euangelium accẽdũtur dictę candelæ, & per miniſtros tenentur accenſæ vſque ad finem miſſæ. Finita miſſa poſt Requieſcant in pace, fit ſermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, & ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelæ, & quatuor alij Cardinales, ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, & ſi deficiat numerus, presbyteri ſup-

ri ſupplent, ſi verò mortuus erat presbyter Diaconus, quatuor ſiue presbyteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictum, ſtolam, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & ſimul cum celebrante vadunt ad caſtrum doloris hoc ordine, primò procedunt duo ex capellanis celebrãtis cũ ſuperpellicijs, vnus defert thuribulum, & nauicellam, alius vas aquæ bendictæ cum aſperſorio, deinde duo alij cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cũ Cruce, deinde duo Cardinales iuniores parati, tum duo ſeniores parati, vltimò Cardinalis, qui celebrauit, & poſt eum Diaconus paratus, & alij ſui capellani cum ſuperpellicijs, vnuſquiſque Cardinalis habet ſecum vnum capellanũ cum ſuperpellicio, qui ſeruit ei de mitra, & aliquos ſcutiferos, qui ei aſsiſtunt, quorum vnus defert cereum accenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceroferarijs ponit ſe ad pedes lecti, in medio extra caſtrũ tamen, poſt eũ ſunt cantores, ad caput lecti ponitur in medio cõtra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus euangelij, qui defert incenſum, & aquam benedictã, & alij capellani, ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrũ, Secundus

cundus in dignitate iuxta columnam ad pedem ſiniſtrũ. Tertius Cardinalis ad humerũ ſiniſtrum, vltimꝰ ad pedẽ dextrum, & ibi aliquantulũ quieſcunt, caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portę Eccleſiæ, poſt morulam ſurgunt omnes depoſita mitra, & tenente librum vno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit abſolutionem. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia nullus apud te iuſtificabitur homo, niſi per te omniũ peccatorum ei tribuatur remiſſio, non eum ergò quæſumus Domine tua iudicia alijs ſententijs premãt, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianæ commendet, ſed gratia tua illi ſuccurrente mereatur iudicium euadere vltionis æternæ, qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ Trinitatis per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra, & cantores cantant primum reſponſoriũ. Subuenite &c. Antequã finiatur reſponſorium: Diaconus cum deferentibus incenſum, & aquam benedictam accedit ad ſeniorem Cardinalem ad humerum dextrũ ſedentem, & cum cantatur Requiem æternam. clericus cerimoniarum accipit thuribulum & nauicellã, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalem, & offert thuribulum,

Diacono

Diacono verò nauicellam, Cardinalis imponit incensum thuribulo dicens. Ab illo benedicaris &c. Deinde cum cantores cantant Kyrieeleyson, surgunt omnes sine mitra, & ipse primus Cardinalis dicit voce cōpetenti Pater noster. Et mox capit aspersorium de manu Diaconi, & circuit lectum aspergēs illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat à manu dextra fimbriam pluuialis, cum verò Cardinalis transit ante alios Cardinales ibi astantes, facit vnicuique reuerentiam inclinando caput, & idem etiam facit Cruci, Diaconus verò qui simul pergit genuflectit, facto circuitu reddit aspersorium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & simili modo incensat circumcirca inclinando se Cardinalibus, & Cruci. Vt autem compleuit gyrum reddit thuribulum Diacono & reuertitur ad locum suum Diaconus quando dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, osculatur eius manum, Cardinalis stans in loco suo voce competenti, tenēte librum ante ipsum, Diacono dicit. Et ne nos inducas &c. Resp. Sed libera &c. Vers. A porta inferi. Resp. Erue Domine animam eius. Vers. Requiescat in pace. Resp. Amē. Vers. Domine exaudi orationem meam. Re. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Ore-

mus. Deus cui omnia viuunt, & cui non pereriunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in melius, te supplices deprecamur, vt suscipi iubeas animam famuli tui. N. per manus sanctorum Angelorum deducendam in sinum amici tui Abrahæ patriarchæ resuscitandam in nouissimo iudicij magni die, & quicquid vitiorũ fallente Diabolo contraxit, tu pius & misericors abluas indulgendo per Christum Dominum nostrũ. R. Amen.

Finita oratione Cardinales sedent, & chorus cantat responsorium. Qui Lazarum resuscitasti à monumento fœtidum, tu eis Domine dona requiem, & locum indulgentiæ. Vers. Qui venturus es iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Tu eis &c. Requiem ęternam &c. Tu eis &c. Kyrieeleison. Diaconus interim cum portantibus incensum & aquam benedictam accedit ad secũdum Cardinalem apud sinistrum pedem. Et cum dicitur Requiem, imponitur incẽsum, ad Kyrieeleison surgunt omnes, & deinde ipse secundus Cardinalis dicit Pater noster, aspergit, & incensat vt primus, & reuersus ad locum suũ dicit. Et ne nos inducas &c. R. Sed libera nos &c. A porta inferi. Respon. Erue Domine animam eius. Versus Requiescat in pace. Respon. Amen. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor &c.

mor &c. Verſ. Dominus vobiſcum.Reſ. Et cum ſpiritu tuo.Oremus.

Fac quæſumus Domine hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem, vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis, ita eum illic aſſociet Angelicis choris per Chriſtum Dominum noſtrum.Reſ. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra,& chorus cantat reſponſorium: Domine quando veneris iudicare terram, vbi me abſcondam à vultu iræ tuæ?quia peccaui nimis in vita mea. Verſ. Commiſſa mea paueſco,& ante te erubeſco, dũ veneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieeleiſon ter.Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad tertiũ Cardinalem apud ſiniſtrũ humerum ſedentem,& in tempore ponitur incenſum.Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgũt vt ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter, aſpergit & incenſat vt alij,& reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos inducas. Reſpon, Sed libera &c. Ver. A porta inferi Reſpond. Erue Domine animam eius. Verſus Requieſcat in pace. Reſpon. Amen. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſpõ. Et clamor meus ad te &c. V.

Dominus vobiſcum. Reſp. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. quam de hoc ſeculo migrare iuſsiſti in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorũ tuorum iubeas eſſe conſortem, per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Oratione completa ſedent Cardinales, chorus cantat. Reſ. Ne recorderis Domine peccata mea, dum veneris iudicare ſeculum per ignem. Verſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam dum veneris. &c. Requiem &c. Dum veneris &c. Kyrieeleiſon, Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad vltimum Cardinalem apud dextrum pedem, & in tempore imponitur incenſum, ſurgunt ad Kyrieeleyſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos &c. Reſp. Sed libera &c. Verſ. A porta inferi, Reſp. Erue Domine animam eius. Verſ. Requieſcat in pace. Reſp. Amen. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp: Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitatus reſpiret per Chriſtum

Dominum noſtrum. Reſ. Amen.

His finitis ſedent,& chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa treméda, quando cœli mouendi ſunt,& terra, dum veneris iudicare ſeculum per ignem. Verſ. Tremés factus ſum ego,& timeo dum diſcuſsio venerit,atque ventura ira.Quando cœli &c. Ver. Dies illa, dies iræ cala mitatis, & miſeriæ dies magna,& amara valdè.Dum veneris &c.Requiem æternã &c.Libera &c. Kyrieeleyſo n,Chriſte.Kyrieel.Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad Cardinalem, qui celebrauit ſedẽtem ad caput,& in tempore imponitur incenſum ad Kyrieel.ſurgũt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter, aſpergit,& incenſat,vt fecerũt alij quatuor,& reuerſus ad locum ſuũ ſtans dicit.Et ne nos.&c. Re. Sed libera &c. Ver.A porta inferi.Reſp.Erue Domine animam eius.V. Requieſcat in pace.R.Amen. V.Dominus vobiſcum. R.Et cũ ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui.N. vt defunctus ſeculo tibi viuat,& quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit,tu venia miſericordiſſimæ pietatis tuæ abſterge.Per Chriſtũ Dominum noſtrum. Reſp. Amen.Deinde dicit idem Cardinalis Requiem æternam do-

na ei Domine. Reſp. Et lux perpetua luceat ei. Et in fine duo cantores dicunt. Requieſcat in pace. Reſp. Amen.

His completis omnes ordine, quo venerãt reuertantur ad loca, vbi acceperant paramẽta, & exuũt ſacras veſtes: alij autem Cardinales & prælati dum hæc fiunt circa caſtrũ doloris, remanent ſedentes in locis ſuis expectantes finem. Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die, quæ eſt vltima, in qua fiunt eædem cærimoniæ, niſi quod in vltima non fit ſermo. Conſueuerunt legi in Eccleſia vbi fiunt exequiæ centum quinquaginta miſſæ, & datur pro eleemoſyna cuique celebranti vnus groſſus Papalis, & duæ paruæ candelæ. Alijs ſeptem diebus intra nouenam dicuntur centum miſſæ quolibet die, & hora competenti cantatur miſſa pro defunctis, per aliquem Epiſcopum, & familia defuncti adeſt ſedẽs in loco ſuo. Intorticia non accẽduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis à lateribus lecti, & nouem ſupra caſtrum doloris ſine alijs candelis. Cardinales non veniũt, diſtribuitur cera celebranti, & miniſtris, clericis ſiue religioſis illius Eccleſię, familiæ defuncti & alijs qui adſunt. Apud ſepulchrum verò vbi iacet corpus quotidiè ponũtur duo intorticia quæ ardent dum diuina celebrantur. Fi-

tur. Finita miſſa intra nouenam prælatus qui celebrabit,deponit planetam & accipit pluuiale & mitram, & præcedente Subdiacono cum Cruce,ceroferarijs,incenſo & aqua benedicta vadit ad caſtrum doloris. Eum ſequuntur Diaconus & alij miniſtri altaris. Religioſi autem ſiue clerici Eccleſiæ diſponunt ſe circa caſtrum,Subdiaconus cum Cruce & ceroferarijs ad pedes,prælatus verò ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolutè incipit. Non intres in iudicium, vt ſupra. Et in fine chorus cantat primum Reſponſorium. Et poſt Kyrieeleiſon,prælatus ſine mitra dicit. Pater noſter.Aſpergit & incenſat per circuitum,vt ſupra diximus de Cardinalibus.Et deinde ſtans in loco ſuo dicit, & ne nos inducas &c.cum alijs verſiculis & prima oratione in fine cuius dicit. Requiem æternam dona ei domine.Reſpon. Et lux perpetua luceat ei.Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuẽdum.In ſecunda die dicitur ſecundum Reſponſorium. Et ſecunda oratio,& ſic deinceps.Et cum finierint reincipitur à primo.

In nona die fit omnino,vt in prima,niſi quod non fit ſermo. Cãtatur miſſa p Cardinalẽ et per Cardinales fit abſolutio apud caſtrũ do-

ris. A die verò quo est sepultum corp9 vsquequo incipiantur exequię, consueuerunt in ea Ecclesia celebrari aliquot missæ pro defunctis non tamen per prælatos, & fiunt ad partem ibi aliquot eleemosynæ propter hoc. Familia vero defuncti solet p quadraginta dies sustentari in eius domo, & tandem vnicuiq; redditur aliquod præmium, vel secundum taxationem à Domino factam, vel vt executores censuerint habita ratione seruitij, temporis, & qualitatis.

DE ÆGROTATIONE, MORte & exequijs Romani Pontificis.

ROmanus Pontifex, & si mortales omnes dignitate, & auctoritate præcellit, omniaque in terris ligare, & soluere queat, fati tamen extremam necessitatem soluere nequaquam potest. Non est discipulus supra magistrum, nec seruus maior Domino suo. Filio suo nō pepercit Deus, quē mori voluit, vt hominem à perpetua morte liberaret, vtque omnes agnoscerent neminem à corporali morte omnino esse immunem. Cogitet summus Pōtifex (& si omnium sit maximus) se tamē esse mortalē, & elogium illud quod inter solennia coronationis suæ decantari solet sedulo memoria repetat. Pater Sancte. Sic transit gloria mundi, omnis caro fenum, & omnis

omnis gloria eius tanquam flos agri. Sit igitur semper Pontifex paratus, vt bonus pastor, solertissimus Vicarius, & diligentissimus villicus rationem reddere Domino suæ administrationis, & cupiens dissolui, & esse cum Christo, cum Martino Turonensi clamet, & dicat. Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua, curetque eo maiori studio quo cæteris omnibus præest, vt vltimum actum, quo solo coronari electi solent, cum laude perficiat. Quod si forte non agnosceret, dũ ægrotat, morbi periculum, medici qui illius curam gerunt, cum de eius salute dubitare cœperint prudentibus verbis eum admoneant semotis arbitris, hortenturque ad ea peragenda, quæ ad animæ suæ salutem pertinent, polliceantur se omnes studio acturos, quæ spectant ad corporis sanitatem, aperiãt eidem confessori Pontificis, qui verbis apertioribus secretè tamen, & cum summa reuerentia, & charitate moneat Põtificem in quo sit discrimine, hortetur, vt voluntati diuinæ non inuitus adhæreat, cogitet quem locum teneat, oportereque, vt alios principes verbo, & exemplo ad viam salutis deducat. Pontifex sua sponte, quod melius erit, vel saltem his monitionibus excitatus cum vltimum diem appropinquare cognouerit, primũ pec-

cata sua confessori diligentissimè confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiam, deinde tempore congruo iubeat ad se vocari prælatos domesticos, & principales familiæ suæ, & præsente sacratissimo Christi corpore primùm confiteatur, & catholicam fidem quam affirmet se semper inconcusse, & firmiter tenuesse, & ĩ ea velle viuere, & mori, cũ Deo placuerit. Tũ petat veniã ab omnib. si quẽ fortè iniustè offẽderit, largiatur eis ali quas gratias spirituales, roget, vt orẽt Deũ ꝑ anima sua, & petat à sacrista, vel ab alijs præla tis, vt tunc sacratissimum viaticum recipiat, vt cum tempus eis videbitur, alia Ecclesiæ sacramenta sibi administrent. Conuocet pósthæc, dum sensus integri sunt, sacrũ Cardinaliũ senatum, profiteatur iterum catholicam fidem, petat veniam si in sua administratione quempiam iniustè offenderit. Roget, vt orent pro anima sua, commendet eis Ecclesiã Dei, & hortetur vt in electiõe successo ris diligẽtes sint, & vnanimes, & talẽ eligant, qui Christianos vberius, quam ipse pauerit, qui pasci nouerit, & si ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos suo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, si qua sunt, & similiter scripturas, pecunias, & gemmas, ac preciosa quæque manifestet, condat testamẽtum suum, si vult, & eli-

& eligat ſepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes ſuos, & gratias ſpirituales, quas voluerint, eis largiatur, eoſque cum ſua benedictione dimittat. Huiuſmodi vltimum cum fratribus ſuis ſermonem (vt audiuimus) Nicolaus quintus noſtro tempore habuit, & quod ipſi vidimus, Pius ſecundus. Hic etiam in Vigilia Aſſumptionis beatæ Virginis cum pridie de Sacramento altaris communicatus fuiſſet, & cum domeſticis, inter quos minimus eram, quę ſuperius cõuenire diximus, peregiſſet. Sacrum collegium ad ſe poſt Veſperas conuocari iuſsit, patreſque longo, & dulci ſermone quanquam morti proximus (nam ſecunda noctis hora expirauit) allocutus eſt.
Vidimus Cardinales omnes abundè lachrymantes cubiculo languentis exire. Et vltra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum, vt expeditionem contra Turcas ob quã rem ipſe Anconam ſe contulerat, proſequerentur. Poſt hæc Cardinales, vt cognouerint Pontificem in extremis laborare, tres deligebunt ex collegio vnum videlicet de quolibet ordine, qui ſimul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ ſunt in Palatio Apoſtolico, & illa reponant in loco tuto ſub bona cuſtodia.

Quæ

Quæ verò ad Sacriſtam pertinent, reuideãt, dimittant apud Sacriſtam, quoniam eſt officium perpetuum. Deinde prouideãt Cardinales, ſi in vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent, & intromittant prudenter, & in tempore Eccleſiaſticam militiam, & eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis, prouideant etiam prouincijs Eccleſiæ mittendo commiſſarios viros graues, & prudentes. Pontifice verò animam agente, aliquis ex prælatis domeſticis ei adſtet, & crucem inſpiciendam, oſculandamque illi crebrò offerat, redigatque ei ad memoriam paſsionem Chriſti. Cubicularij adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria. Sacriſta in tempore extremam vnctionem, & commendationẽ animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarij vero circumſtent, legant pſalmos pœnitentiales, paſsionem Chriſti, & alias deuotas orationes, dum adhuc expiret. Poſtquã verò ſpiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum. Cardinales verò debent mox narrare, & ſinguli abſoluere defunctum Pontificem dicentes vnum reſpõſorium cũ ſuis verſiculis, & orationem pro defunctis videlicet: Deus qui inter Apoſtolicos, &c. Et vt quiſque abſoluit, diſcedit, cubicularij autem parent aquam calidam

cum her-

cum herbis odoriferis,& fratres plumbatores lauent eius corpus, tonsor radat barbã. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato,& calido,& loca spumãtia impleantur aromatibus mirrha, & aloes, nares & aures impleantur musco, & demũ benè fricentur manus,& totum corpus balsamo,quod cubicularij,& sacrista subministrabunt. Post hæc pœnitentiarij induant eum communes vestes vsque ad rochetum, deinde sacras, ac si esset celebraturus incipiendo à sandalijs vsque ad mitram simplicem, tum & annulo cum fauone, pallio,spinulis,& omnibus ornamentis, paramenta erunt rubri coloris, ponent inde corpus ita ornatum super feretrum, siue lecticam coopertam aureo panno cum Pontificis & Ecclesiæ armis & subtus caput ceruical ex pãno aureo,& ad pedes duo alij similes, super quibus erunt duo pilei Pontificales. Corp⁹ lauabitur,& ornabitur in camera secreta,& ornamentum ponitur in lectica, siue feretro in camera Papagali. Et ibi vsque ad Diem, si Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarij vigilantes,& psallentes custodient corpus, & habebunt expensas, & omnia necessaria à palatio. Deinde hora competenti præcedente subdiacono Apostolico cum cruce, & cum cappa sua obscuri coloris videlicet viola-

violacea. Cantores capellæ cantabunt. Subuenite: & pœnitentiarij portabunt corpus ad capellam maiorem. Portabuntur ante corpus, viginti ſex aut viginti octo intorticia accenſa per ſcutiferos defuncti. Reliquum familiæ ſequetur, cantores, & pœnitentiarij cantabunt Veſperas, & vigilias pro defunctis quouſque veniant alij religioſi. Et nota quòd camerarius, ſi non eſt Cardinalis, debet omnibus dum fiunt perſonaliter intereſſe. Si verò eſt Cardinalis, non ipſe, ſed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religioſorũ, vt venerint cantant vigilias, aſpergunt, & incenſant corpus, & abſoluunt, vt in exequijs Cardinalium diximus. Poſtquam omnes abſoluerint, deducunt funus ad Eccleſiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Eccleſiæ, præferuntur multa intorticia, & familia ſequitur, finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus poſsit illum viſitare, & oſculari manum. In nocte reponitur in capella maiori, & tandem noctu ſepelitur, interdum vigiliæ per collegia, & conuentus non cantantur, ſed per canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam cum capitulo, & familia. Interim parantur exequiæ, erigitur caſtrum doloris cum lecto, & alia fiunt, quę in exequi-

in exequijs Cardinalium ſupra notauimus. Sed largius, & abundãtius, familiares Papæ, officiales curię, & vrbis officiales, ſi Romę ſit, veſtiuntur panno nigro, vt in libris cameræ Apoſtolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus, fiunt largę Eleemoſinę per anima Põtificis, religioſis viris, & mulierib. per camerarium & theſaurariũ, & maximè ſi camera eſt diues. In prima die exequiarum leguntur ducente miſſæ cum eelemoſyna. Miſſam ſolennem cantabit prior Epiſcoporum Car dinalium, fit ſermo de laudibus Pontificis, & in fine fiunt abſolutiones à ſenioribus, vt in exequijs Cardinalium ſcriptum eſt. Accenduntur eodem die intorticia multa circumcirca in Eccleſia, & candelæ ſupra caſtrum doloris, & idem fit in die nono, miſſam tunc cantat ſubprior Epiſcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidiè aliquis Cardinalium celebrat incipiendo à ſenioribus poſt ſubpriorem Epiſcoporum, & legũtur centum miſſę. Intorticia circa Eccleſiã & ſupra caſtrum doloris nõ accẽduntur. Reliqua fiunt, vt in primo, & nono die. Diſtributio cerę fit quotidiè Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & alijs, qui aderunt, & quotidiè fiunt abſolutiones à Cardinalibus in fine Miſſæ circa caſtrum doloris. Quotidiè poſt Miſſam conueniũt Cardi-

Cardinales in loco congruo consulentes de rebus Ecclesię, & ordinantes conclaue. Nona die post missam de defunctis cantatur Missa de Spiritu Sancto, & fit sermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

DE SIGNIFICATIONE MORtis eius per collegiũ, & de stilo scribendi.

MOrtuo Pontifice Collegium id literis suis principibus, & maximis prælatis significat, vtitur in scribendo stilo Apostolico, filios, & fratres illos appellans, quos Pontifex ita vocat, & singulares singulariter salutat, & alloquitur.

DE BVLLIS PLVMBATOrũ per Vicecancellarium frangendis.

VIcecancellarius, vt primum Põtifex expirauit, bullas, quibus literæ Apostolicæ signari consueuerunt, à plumbatoribus accipit, & partem illam in qua literę cũ nomine Pontificis inscriptæ sunt publicè & coram pluribus per ipsos plumbatores frãgit, & ad signandum omnino ineptas reddit. Aliam verò partem iu qua Apostolorũ capita sunt sculpta lineo panniculo inuolutam alligatam, & sigillo suo signatam camerario tradit, & diligétissimè curat ne aliquę literę signari possit post Põtificis obitũ.

OFFICIVM MISSAE APOSTOlica sede vacante, Introitus.

Suscita-

SVſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam fuerit, & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus Verſ. Vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Domini enim ſunt Cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. Gloria patri. Sicut erat & c.

ORATIO.

SVpplici Domine humilitate depoſcimus, vt Sacroſanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat Pōtificem illum tua immenſa pietas, qui & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus, & tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſsidue ad gloriam tui nominis venerandus, Per Dominum noſtrum & c.

LECTIO EPISTOLÆ BEATI Pauli apoſtoli ad Hebræos.

FRatres, Adeamus ad thronum gratię eius, vt miſericordiam conſequamur, & cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis nanque Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad DEVM, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui condolere poſsit his, qui ignorant, et errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propterea debet, & quemadmodum pro populo, ita & pro ſemetipſo offerre pro pec

catis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Sicutque Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos ſecundũm ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq; ad eum, qui poſsit eum ſaluum facere à morte cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſui reuerentia. G.R. Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleũ, & cuius manus in ſacerdotio conſecratę ſunt, veſtituſque eſt ſanctis veſtibus debuit per omnia fratribus ſimilari, Verſ. vt miſericors fieret, & fidelis Pótifex ad Deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia. Verſ. Sacerdos ſit ſanctus, ſicut ego ſum Domin⁹, qui Sanctifico vos. Allelu.

TRACTVS IN SEPTVAGESIMA.

ERVNT filij Iacob ſicut à principio, & cetus eius coram me permanebit. Verſ. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius ꝓducetur. V. Et applicabo eũ, & accedit ad me. V. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, & approquinquet mihi ait Dominus? Verſ. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum.

EVAN-

EVANGELIVM SECVNDVM Ioannem.

IN isto tempore dixit Iesus discipulis suis. Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum: & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuitis.

OFFERTORIVM.

NOn participentur sancta, dónec exurgat Pontifex in ostensione, & veritate.

SECRETA.

TVæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt sacra munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maiestati tuæ Pontificem Sanctæ Matris Ecclesiæ regimini præesse gaudeamus. Per Dominum nostrũ Iesum Christum.

COMMVNIO.

VEste Sancta vtetur Pontifex, qui fuerit constitutus, & qui ingrediebatur tabernaculum testimonij, vt ministret in Sanctuario.

ORATIO POST COMMVnionem.

PReciosi corporis, & sanguinis tui nos Domine sacramento refectos mirifica gratia tuæ maiestatis de illius summi Pontificis assumptione letificet, qui & plebem tuam virtutibus instruat, & fidelium mentes spiritualium aromatum odore perfundat. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Finis libri primi.

PRAEFATIO IN SECVNDVM CERIMONIARVM ROMANAE Ecclesiæ Librum.

Maxima mihi operis absoluta videri poterat, cum Romani Pontificis angustissimam nominationem, cum ritus, ac cerimonias tãta religione obseruari solitas priore libro peregi. Quin etiam Imperatoris, ac principum excipiendi ratio addita. Diuorum nostrorum Apotheoses, celebres illæ Eulogiæ. Sacrosanctorum Cardinalium allectio. Conciliorũ vsus, deducendi Pontificis solennis, ac frequens pompa. Iusta demum Cardinalibus, ac Pontifici persoluenda coronidẽ non solum vni libro, sed toti plane operi imponebant. Quid. N. amplius quisquam, aut maius optare poterat? Sed consulendum etiam curiosis fuit & quando multa adhuc nobis longo vsu probata supererãt scitu haud indigna, nõ neggleximus hanc etiam partem, quæ religionem ipsam præcipuè tangeret neque solum attingèret sed mysticas illas species in sacris obseruatas omnino referret. Agetur à nobis igitur hoc altero qui sequitur libro, quo ritu, qua pietate in sacris Pontifex Maximus vtatur. Qui dies illi peculiares, quibus etiam diuis operetur, vt his etiam, qui ea cotidie spectãt, ac tractant, non ingrata futura sint, dum

legent erit & illud ex ipſa lectione emolumẽti, vt ſi quis forte ſpectauerit, & quædam interim obliuioni mandauerit, habeat hac in parte vndè ſubſidium petere poſsit, & omnia velut illuſtri monimento poſita ſtatim recognoſcat: nam his, qui nunquam interfuere tantò gratiora, ac iucundiora fore arbitramur, quantò res ipſa maior, ac tota religionis, pietatisq́; noſtræ ſit. Legant igitur libenter iſta omnes, & cum à ſuperioris libri lectione fatigatus animus fuerit, ſecedat veluti in pratum hoc ſecundi libri, quem nos, vt reliqua ad vſum, voluptatemque omnium primi concinnauimus. neque. N. inuidimus, quod plerique omnes faciũt vtilitatem hanc publicam mortalibus, aut ſoli ſapere hac in re voluimus, vtinam occaſio nobis eſſet data iſta maturius ædendi, ſed quando hoc potiſsimum tempore emiſimus, habeant ſaltem illam mihi gratiam, qui primi iſtæc legẽt, vt ornatum maiorem à nobis non requirant res ipſas nuda, ac ſimplici oratione prodentibus, alioqui cum multa noua noſtrorumque tẽporum planè eſſent, verbis obſoletioribus, atque vſitatis, vt ab omnibus intelligi plenius poſſent, vtendum fuit, bene vale.

SA-

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE

Liber Secundus.

DE PRIMA DOMINICA ADuentus Domini.

Rima Dominica de aduentu consueuit celebrare camerarius Sanctissimi domini nostri Papæ, si non est Cardinalis, si vero est Cardinalis, celebrat Viceecamerarius, si est Episcopus. Quod si nõ est Episcopus, aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat, qui hora competenti præueniens ad capellam accipit Pontificalia paramenta coloris violacei, & mitram simplicem Diacono, & Subdiacono planetas plicatas ante pectus habentibus sermonẽ facit Procurator ordinis prædicatorum.

ORDO SERVANDVS QVANdo cantatur missa ordinaria coram Papa.

HAc die summus Pontifex in camera paramẽti, quæ Papagalli dicitur, induit

 ami-

amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro simplici, & mitra non auriphrygiata per seniores Diaconos Cardinales duos sibi assistentes, & duos Subdiaconos, qui debēt stare quasi retro Pontificem acoluthis ministrantibus paramenta, & oram siue extremitatem albæ ad terram aptantibus, Diaconi Cardinales, postquàm mitram imposuerunt Pontifici, faciunt ei reuerentiam, osculantes eius manum dexteram sub auriphrygio pluuialis illis protensam, & mox fimbriæ pluuialis anteriores dantur per clericum cerimoniarum deferendæ alicui Protonotario, qui procedit ad sinistram Pontificis aliquantulum ante, cauda verò pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, vel oratori laico. Tum Pōtifex hoc ordine ad capellam, siue ad Ecclesiam procedit. Primò familiares Cardinalium, & deinde scutiferi Papæ præcedunt, tū procuratores principū & ordinum religiosorum, inde aduocati, & secretarij mixtim, deinde cubicularij, acoluthi, clerici cameræ, auditores cū magistro sacri palatij, post hos sequuntur nobiles maiores, barones, conseruatores vrbis, oratores non prælati. Senator vrbis, & si qui alij principes sunt, qui non sedeant inter Cardinales. Tum Subdiaconi apostolici quorum vnus portat Crucem Papalem, & duo magistri hostiarij iunctim cum eis proce-

cis procedunt. Inde si quis adest princeps: qui stet in sede Cardinalium: Deinde Diaconi, presbyteri, Episcopi, Cardinales: demum duo antiquiores Cardinales Diaconi assistentes, siue medium habentes Pontificem, post quem sequuntur duo cubicularij secreti cum auditore, qui seruit de mitra inter eos: Deinde secretarius, si non est prælatus cum medico, demum Episcopi assistentes Papæ, oratores, prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, abbates, generales ordinum, & reliqui togati. Et hic ordo semper seruatur, quando Papa exit ad capellam non processionaliter, siue ad vesperas, siue ad missam cum pluuiali & mitra. Papa igitur cum Cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, & ante altare procumbit super faldistorium, vbi detracta mitra per Diaconum sibi à sinistris assistentem, orat, prælatus autem celebraturus, vt primùm videt Pontificem venientem deposita mitra surgit & Pontifici procumbenti apud faldistorium facit profundam reuerentiam caput inclinando, deinde dum Pontifex orat, vadit detecto capite retro ad sinistram Pontificis sequētibus Diacono & Subdiacono. Quo surgente ab oratione remouetur faldistorium, & scabellum per clericos capellæ, vel si absunt, per cerimoniarios. Prælatus autem accedens facit

cum eo confeſsionem Pontifice inchoante. Dicto per Pontificem indulgentiam &c. prælatus retrahit ſe,& à Subdiacono manipulus illi imponitur, cum quo & Diacono dicit, Deus tu conuerſus &c. vſque ad finem, & ibi remanet quouſque Pontifex diſcedat, tunc aſcendit ad altare dicens. Aufer &c. & apud altare dicit. Oramus te Domine &c. Et cum dicit. Quorum reliquæ hic ſunt oſculatur altare in medio, deinde librum miſſalem in cornu Euangelij per Subdiaconum ſibi porrectum & ibidem in medio altaris expectat quouſque thuribulum per Diaconum ſibi miniſtretur. Pontifex verò cum duobus Cardinalibus ſibi aſsiſtentibus confeſsionem perficit,deinde accepta mitra aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei reuerentia per omnes Cardinales, primò per Epiſcopos, deinde presbyteros & Diaconos. Cum autē prior presbyterorum Cardinalium venit ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus cerimoniarum cum thuribulo & nauicella,quę facta per presbyterum Cardinalem reuerentia porrigit illi nauiculam, & ille Pontifici dicens: Benedicite Pater ſancte, manum Pontificis deoſculatus,& Papa imponit incenſum more ſolito dicens. Ab illo benedicaris, in cuius honore cremaberis.

In nomi-

In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Cerimoniarius recepta nauicula, reportat thuribulũ ad altare, quod Diaconus ministrat celebranti, qui incensat altari more consueto, deinde incensatur ipse à Diacono in cornu Epistolæ. Tum Papa cum mitra sedens, postquàm Domini Cardinales fecerunt reuerentiam, à priore presbyterorũ Cardinaliũ in infimo gradu solij ante ipsum genuflexo incẽsatur. Interim veniũt ad circulũ oẽs Cardinales, & incensato Põtifice duo priores p̄lati asśistẽtes videlicet primus cũ lib. missali, alius cũ cãdela accẽsa, accedũt ad Põtificẽ, q̨ deposita mitra surgit, & dicit Introitum, & Kyriel. cum Cardinalibus, qui mox descendunt, & vadunt ad loca sua, & Pontifex sedet si tempus dabitur quo usque dicuntur orationes: celebrans verò cùm primùm incensatus fuerit accedit ad faldistorium cum mitra, qua deposita stans altare versus dicit Introitum & Kyrieel. vno ex capellanis suis librum tenente, finito à cãtoribus Kyrieeleyson, celebrans versus populum omnibus consurgentibus dicit: Oremus, & orationes cõsuetas quatuor, primá dicit sub sua cõclusione. Secũdã: De⁹ qui de beatę Marię virginis vtro. Tertiam Omnipotens sempiterne Deus in cuius manu sunt omnes potestates. Quartã. Deus omnũ fidelium pa-

um paſtor,& rector ſub ſua concluſione; ad quas Pótifex depoſita mitra,cum Dominus vobiſcum dicitur ſurgit,celebrante dicente vltimam orationem, Subdiaconus depoſita planeta,accipit librum epiſtolarum & facta reuerentia primò ſacerdoti,deinde altarí & Papæ commitante cerimoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epiſtolam omnibus ſedẽtibus,ea dicta præcedente cerimoniario accedit cum libro ad oſculandum pedem Põtificis,& reuerſus ad celebrantem reaſſumit planetam, & accipiẽs miſſale tenet illud ante celebrantem,qui ſedens in eo legit epiſtolam,graduale &c.& Euãgelium,deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo, ſimiliter aſsiſtentes Papæ offerunt ei librum, & legit celebrans,cum incipitur Alleluia, ſurgit Diaconus,& illi planeta extrahitur,& plicatur,ſi nõ eſt alia plicata & ſic plicata imponitur, & in humero ſiniſtro ſuper ſtolã,& fortiter cũ cingulo ad hoc dato ligatur.Et tenens librũ euangeliorum ambabus manibus ante pectus,facit reuerentiam primò celebranti,deinde altari, demũ Papę,& ſolus accedens ad altare ipſum librum ponit ſupra illud in medio,& genuflectit.Tum ſurgens præcedente cerimoniario vadit ad Papã, & oſculatur pedem eius,cerimoniario pedẽ Papę diſcoperiente,deĩde reuertitur ad altare, & genu flexu:

flexus dicit: Munda cor meũ &c. quo finito accipit librũ ex altari ambabus manibus ante pectus tenens, vadit ad celebrãtem, si superest ei tempus. Interim verò alius cerimonia rum clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & assistens presbyter Cardinalis simul, & imponitur incẽsum per Pontificem vt supra in principio missæ dictũ est. Deinde cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem, datque vni ex ministris thuribulum ad dextram, nauicu lam ad sinistram, tum accipit duo cãdelabra cum candelis ardentibus de altari vel credẽ tia, & consignat duob⁹ ministris iunioribus celebrãtis. Deinde cum temp⁹ fuerit, itur ad Euangelium hoc ordine, primò præcedit ce rimoniarius alios dirigens, & instruens, tum thuriferarius cũ thuribulo & nauicella, inde duo cum candelabris, deinde Subdiaconus, demum Diaconus cũ libro ante pectus, vt supra. Et factis reuerentijs celebranti, altari, & Papæ vadunt ante Papam, vbi Diaconus genuflexus petit à Pontifice benedictionem, deinde Subdiaconus stans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorum, & Diaconus incipit Dominus vobiscum.

Et nota quod non est necessarium neque ex antiquis cerimonijs, quod cùm Diaco-

nus petit benedictioné, asſiſtant ei ceroferarij. Diaconus verò cùm dicit Euágeliũ, non debet vertere faciem ad altare, ſed ad altaris cornu dextrũ, quod in capella Papæ Romæ non ſeruatur, quia verteret faciem ad ipſum Põtificem, in ſancto Petro auté & alibi ſemper ſeruatur. Cum auten dicit: Sequétia Sancti Euangelij &c. ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus, cum reſpõdetur: Gloria tibi Domine, incéſat ter librũ videlicet in medio à dextris & ſiniſtris. Euangelio finito fit reuerétia altari & Papę. Diaconus & ceroferarij reuertũtur ad celebranté, Subdiaconus portat librũ apertum oſculandũ Papæ, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cerimoniarius facit ſignũ presbytero Cardinali aſsiſtenti & accipiens thuribulum de manu thuriferarij offert illud ipſi aſsiſtenti, qui ſtans ante gradus incéſat Põtificem ſine mitra ſtátem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, Papa verò ſedet, & capit mitram, deinde ducitur per Cerimoniarium ad pedes Pontificis, qui ſermonem eſt habiturus, qui genuflexus, & illos deoſculatos petit benedictioné dicédo. Iube Domine benedicere, tũc Papa benedicet dicens. Dominus ſit in corde tuo, & in labijs tuis dignè, & fructuoſe aunũcies verba ſua ſancta, in nomine patris &c. Et benedictio

dictione accepta, ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinque annos, & totidem quadragenas. Et ille recedens factis reuerentijs vadit ad pulpitum, vbi facit suum sermonem, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cerimoniariũ ante gradus sedis Papæ ducitur, & stans alta voce dicit. Cõfiteor &c. Ante cuius inchoationem surgunt omnes, sed Papa, & celebrans sunt cum mitra. Cùm verò Diaconus dicit: Et tibi pater similiter. Et te pater debet genuflectere. Et cum dicit: Mea culpa, singulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor, Orator pronunciat indulgentias per Pontificem concessas, & descendit quo vult. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem antè Papam, & Papa surgens sine mitra ex libro cantat, precibus & mœritis &c. Misereatur. Indulgẽtiam &c. & dat benedictioné, vt in libro. Et cũ deponitur mitra Pontifici, deponitur mitra celebranti. Et vnus Protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et bendictio Dei &c. Qui discedentibus assistentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quòd quotienscunque Papa cantat, vel legit aliquid ex libro, si tũc nõ celebrat prim9 Episcopus assistés tenet ante eum librũ supra caput, & secundus Episcopus te-

pus tenet candelam accensam, Diaconi vero si assistunt hincinde tenent manus. Si vero Papa celebrat missam, siue vesperas solennes assistens Cardinalis, siue Episcopus sit, siue presbyter, tenet librum supra caput, & primus Episcopus nō Cardinalis adiuuat eum, alij vt supra. Facta benedictione, vel si sermo non fit, osculato libro, & incēsato Pontifice, vt supra diximus, celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circumstant Pontificem, & cum eo Credo perficiunt, cum dicitur. Et incarnatus est. Cerimoniarius capit ex credentia bursam cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens vsque ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentijs solitis, vbi extractis hinc inde corporalibus explicat super altare, bursam verò ad locum minus impeditum ponit: Deinde reuertitur ad locum suum. Finito Credo surgit celebrans sine mitra, & versus ad populum dicit. Dominus vobiscum, Deinde versus altare, Oremus, & legit Offertoriū, tum sedet, imponitur ei mitra, extrahunturque chyrothecæ à ministris, & vnus ex scutiferis portat aquā, qui primo facit reuerentiam Papæ, deinde altari, tum celebrant cui dat aquam manibus, ministri tenent mappam. Interim assistens celebrantis ducitur per cerimonia-

rium

rium cum miſſali, & cuſsino ante pectus ad altare cum reuerētijs ſolitis, vbi ponit librū loco Euangelij ſuper cuſsinum, & inuenit, quæ ſunt dicēda, deindè ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, & inde accipit calicē cū patena, hoſtia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu ſiniſtrū altaris videlicet Epiſtolæ. Et poſt eum vnus ex capellanis celebrantis ampullas vini, & aquæ manibus portans, celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcendit ad altare deducēte Diacono, & cum vertit ſe, vel tranſit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerētiā Pontifici. Deindè vadit ad medium altaris, & Diaconus ſtans à dextris eis accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, deindè accipit patenam cū Hoſtia, & illam dat celebranti, qui eam offert cum orationibus conſuetis aſsiſtente capellano ſuo in libro omnia demonſtrāte. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi & ponit vinum in calice. Nam Subdiaconus poſtquàm depoſuit calicem, vertit ſe ad illum, qui portauit poſt eum ampullas & ex eius manib⁹ primò accipit ampullā vini, & eā, vt dixi, dat Diacono, deindè accipit ampullā a-

quæ,& versus ad Pontificem porrigit aquã benedicendam ,quæ postquam fuerit per Pontificem benedicta,ipse Subdiaconus infundit in calicem,deinde reddit illi,à quo eam acceperat.Et Diaconus dat calicem celebranti,offerunt simul cum orationibus & c. Subdiacono verò imponitur in dextra manu patena,quam cooperit,& vadit ante medium altaris in loco conuenienti.Interim vero cerimoniarius cum thuribulo & nauicula vadit ad Pontificem,& assistente presbytero Cardinali ministrante imponitur incensum, vt suprà.Deinde reuertitur ad altare,& dat thuribulum Diacono,& ille celebranti, qui suo tempore incensat oblata primum, deinde altare,postea accepta mitra in cornu epistolæ incensatur ipse à Diacono,tum lauat manus,& deposita mitra reuersus ad mediũ altaris prosequitur Missam prout in ordinario.Diaconus vero celebrãte incensato cum thuribulo accedit ante Põtificem,quem incenset Cardinalis assistens,tum per Diaconum incensatur ipse Cardinalis,deinde alij duo Cardinales assistentes,postea alij more consueto.Interim celebrãs procedit in Missa suo ordine.Cum peruentum est ad præfationem,& incipit: Per omnia secula seculorum & cæte. ponit manus super altare, & Papa surgit cum mitra,& alij omnes surgunt,

gunt,& presbyter Cardinalis aſsiſtens Papæ recedit à ſcabello, & vadit ad locum ſuum, & amouetur ſcabellum, quia amplius illuc ad ſedendum non reuertitur. Celebrans cum dicit: Surſum corda, eleuat manus aliquantulum de altari, tum dicit. Gratias agamus, ſuper verbo Domino eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extenſas eas tenet vſque in finem, cum eſt circa medium præfationis: Cardinales incipiunt venire ad circulum ante Pontificem, & finita præfatione dicunt: Sanctus cum Papa ſtante ſine mitra, deinde diſcedunt ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitram. Dum dicitur Sanctus, clerici capellæ incendunt quatuor intorticia, & per cerimoniarum dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare, ita vt medium inter ſe habeant Subdiaconum patenam tenentem, ſitque inter eos & altare competens diſtantia, vt ibi poſsit ſtare Papa cum ſuis aſsiſtentibus, & miniſtris. Papa autem cum celebrans dicit: Hanc igitur oblationem, cum mitra deſcendit ad faldiſtorium ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cerimoniarius verò incenſat ſacramentum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextram: & facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad

ſedem ſuam reuertitur, vbi iterum ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat vſque poſt factam communionẽ corporis & ſanguinis Domini, tunc ei reponitur. Cùm autem dicitur: Pater noſter, circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono, qui eam dat celebranti, eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum ad dicendũ: Agnus Dei cum Papa, quo dicto deſcendunt, & presbyter Cardinalis aſsiſtens de circulo accedit ad altare, & pacem à celebrante accipit. Aſsiſtens verò celebrantis dicto Agnus cum celebrante dimittit librũ in manu Diaconi miniſtrantis, & factis reuerentijs altari, & Papæ venit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus verò miniſtrans vadit ad dextrum latus celebrantis, presbyter verò Cardinalis aſsiſtẽs vadit ad Pontificem, & ei dat oſculum pacis dicens: Pax tecum, deinde reuertitur ad locum ſuum. & Diaconi Cardinales aſsiſtentes primò à dextris, deinde alter à ſiniſtris Papæ cum debitis reuerentijs accipiunt pacem à Papa, qui dicit. Pax tecum, & illi reſpondent. Et cum ſpiritu tuo. Interim aſsiſtens celebrantis ductus ad priorem presbyterorum aſsiſtẽtium ab eo accipit pacem, quam primo dat alijs Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more cõſueto.

ſueto. Celebrans autem vt ſumpſit ſacramẽtum, purificatur Subdiacono ampullas vini & aquæ miniſtrante. Diaconus librum exportat ad cornu Epiſtolæ, ſubdiaconus verò accipit calicem, mundat, & aptat cum patena & purificatorio, plicat corporalia, ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam, poſtmodũ reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit, deponitur mitra, & ea amplius, ſi Papa pręſens eſt, non vtitur. Legit communionem, tum in medio altaris vertit ſe ad populum, & dicit Dominus vobiſcum. Deindè ad altare in cornu Epiſtolæ. Oremus, & orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit ſe ad populum, & replicat Dominus vobiſcũ. Et ad altare rurſum reuertitur. Quo dicto Diaconus verſus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores reſpondent. Deo gratias, celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante Papam, qui ſtans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c. more conſueto vno ex protonotarijs auriphrygium ad ſiniſtram tenente, data benedictione per Pontificem ce-

lebrans vertit se ad altare dicens. Dominus vobiscum. Initium Sancti Euangelij secundum Ioannem. In principio erat verbum &c. Reuertitur ad faldistorium, deponit omnia paramenta, dicit Orationes trium puerorum, &c. & redit in pace.

DE PRIMA DOMINICA ADuentus Papa absente.

CVM autē in absentia Pontificis Cardinales huius diei officio intererunt celebraturus prælatus, de quo suprà diximus, accipit omnia paramenta, & sic paratus Cardinales expectat, post quorum aduentum cerimoniarius accedit ad ipsos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrantis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta priùs Cardinalibus reuerētia caput profundè inclinādo, & tūc Cardinales ei assurgere debent, ille verò deposita mitra facit altari similiter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono genuflexus dicit confessionem more consueto. Cantores interim dicunt Introitum ad Kyrieeleyson. Finita confessione celebrans ascendit ad medium altaris, osculatur illud, deindè librum euangeliorum. Tum ministrāte Diacono

cono nauiculam, & cerimoniario thuribulum. Imponit incensum, incensat altare, deindè incensatur ipse cum mitra, tum reuertitur ad faldistorium, vbi deposita mitra dicit Introitum & Kyrieeleyson, quo finito deposita mitra surgit, & conuersus ad populum dicit, Dominus vobiscum. Deindè ad altare Oremus, & orationes, & alia, vt suprà per totum vsque ad finem Epistolę. Qua finita Snbdiaconus librum clausum ante pectus tenens vadit ad celebrantem, corá quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius osculatur, quem librum cerimoniarius ab eo recipiens ponit ad locú suum, deinde surgit Subdiaconus, & tenet missale celebranti, vt supra. Cum dicitur Alleluia, & Diaconus librú euangeliorú super altare posuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldistorio sedentem, vbi ministrante Diacono celebrans imponit incésum ac signatur vt supra. Cerimoniarius tunc dat vni ex ministris thuribulú quod dextra & nauiculá quá sinistra manu præferat, & duo cádelabra cum luminaribus alijs duob⁹: Diaconus verò interim ad altare accedés genuflex⁹ dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in fal-

distorio sedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Domine benedicere, & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelij ordine supradicto. Finito Euágelio factis reuerentijs reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad osculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconū incensatur, quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et si Episcopus vel Abbas sit capite tantum inclinatus, si verò inferior genuflexus coram celebrante dicit: Iube Domine benedicere. Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum à Papa concessarum, vadit deinde oraturus ad locum cōsuetum, & faciet sermonem vt supra. Finito sermone statim pronunciat indulgentias nomine consueto. Tunc celebrans depo sita mitra versa facie ad altare dicit Credo, & alia, vt supra dictum est. Finito Offertorio sedet celebrans, deponuntur ei annuli & chirothecæ, lauat manus, surgit deinde, & cum mitra ascendit gradus altaris, vnde facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit vt supra. Cerimoniarius thuribulum & nauicellam suo tempore affert,

& mini-

& miniſtrante Diacono celebranti imponit incenſum benedicens & incenſans, vt ſupra, deinde incenſatur ipſe celebrans, & ſucceſsiuè Cardinales & alij ordine ſuo, continuatur miſſa vt ſupra. Dicto agnus Dei aſsiſtens celebranti cum ſuo libro in manibus Diaconi venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, ſurgit, oſculatur altare, & pacem à celebrãte accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo presbytero, & primo Diacono Cardinalibus, & ſucceſsiuè alijs, & cum viderit celebrantem purificationem ſumpſiſſe dat pacem Cerimoniario qui perficit curſum ſuum, & alia fiunt, vt ſupra, dicto benedicamus &c. celebrans complet placeat &c. Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris, & verſa facie ad ipſum altare, & manus ante pectus iunctas habens dicit. Sit nomen Domini benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Domini, cum pollice, & indice ſimul iunctis dextræ manus facit ſibi ſignum Crucis in pectore, ſiniſtram verò tenet ſupra ſtomachum ſuum cum dicit, Benedictum iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit: Adiutorium noſtrum in nomine Domini, cum manu aperta ſignat ſe ſigno Crucis incipiens à capite, deindè ſub umbiculo, tum à ſiniſtro, deindè

à dextro humero ſe tangens manum ſiniſtram, vt ſupra tenens. Poſtea dicit, Benedicat vos omnipotens Deus, & cũ dicit Deus iungit manus & cum dicit, Pater, vertit ſe ad manum dextram ſignũ Sãctę Crucis faciens. Deinde verſus ad medium dicit. Et filius. Et iterum ſignat. Tandem in fine ſic nihilominus ſignans tertiò dicit. Et Spiritus Sanctus. Et circulum perficiens ad altare ſe vertens dicit. Dominus vobiſcum. Initium ſancti Euangelij, & cæt. Et facta reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis, & alia, quæ ſunt dicenda. Ibiq; exuitur & c. vt ſupra

DE MISSA PAPALI IN DOminicis aduentus.

SI autẽ ſummus Pontifex hac vel alijs Dominicis in aduentu voluerit ſolẽniter celebrare, parabitur in camera paramenti, vt ſupra diximus, & deſcendet ad Eccleſiam ſiue capellam. Cardinales autem, & alij prelati erunt cum ſuis cappis laneis, & facta oratione more ſolito ante altare accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, ſedet & fit reuerentia à Cardinalibus tantũ cum ſuis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus paramenta ſibi conuenientia præter manipulum, & Planetam,

quæ

quæ capit posteà cum Papa intrat ad altare, & acoluthi, atque alij officiales, qui vtuntur superpellicijs supra rochetum dimittũt cappas, & capiunt superpellicia, deindè Põtifex incipit: Deus in adiutorium meum intende pro tertia stans sine mitra, & sedet cũ incipitur psalmus, & accipit sandalia, & legit psalmos, & orationes consuetas, & in fine cantat orationem pro tertia presbytero Cardinali qui ei assistere debet librum supra caput cum sua cappa lanea tenente, paulo ante duo Diaconi assistentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadit ad capiendum ornamenta videlicet planetas ante pectus plicatus violacei coloris, & alia cõsueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albã, cingulum, & stolam, & ita vadit ad parandum Pontificẽ, quo sacris vestibus induto ipse & Subdiaconus Epistolę capiunt planetas, & manipulos, & interĩ duo alij Diaconi vel in defectu eorũ duo vltimi presbyteri assistũt Pontifici cũ suis cappis, finita tertia tres Diaconi reuertũtur ad Põtificẽ, qui lauat man⁹ ministrãti presbytero Cardinali adhuc cũ cappa lanea, deponit mitram, pluuiale, & stolam, & accipit paramenta more consueto, & tunc omnes Cardinales, prælati, & Officiales capiũt paramenta sibi competẽtia & in omni-

in omnibus, ac per omnia seruantur cõsuetæ cerimoniæ, vt plenius dicemus infra in Natiuitate Domini nostri, excepto quod illi assistit pro capellano prior presbyterorum Cardinalium: & non prior Episcoporum, qui prior presbyterorum & nunc, & quotiens seruit pro assistente tam in vesperis, quàm in missa induitur pluuiali, & non planeta, & sedet in loco assistentis, & in vesperis cantat tertiam antiphonam, vt assistẽs, subprior verò presbyterorum ministrat vinum ad purificationem manus post communionem, & cantat quartam antiphonam in vesperis, alia omnia, vt in Natiuitate.

DE SECVNDA DOMINICA Aduentus.

Secunda dominica aduẽtus consueuit celebrare unus ex Episcopis assistentibus Papæ eo ordine prout supra Dominica dictum est, & similiter dicuntur quatuor orationes, ut supra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA Aduentus.

TErtia Dominica aduẽtus Domini, quia cantatur Introitus: Gaudete in Domino sẽper celebrare consueuit presbyter Cardinalis cum paramentis violaceis, & mitra auri

auriphrygiata. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur dalmatica, & tunicella, dicuntur quatuor orationes, prout in Dominica, & Dominus vobiſcum, non Pax vobis, ante primam orationem, omnia alia dicuntur, & fiunt prout in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare, erant Veſperæ Papales præcedentes, & potus in aula.

DE QVARTA DOMINICA Aduentus.

QVarta Dominica aduentus celebrare conſueuit vnus ex Epiſcopis aſsiſtentibus Papæ cum paramentis violaceis, dicuntur quatuor orationes, miniſtri vtuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Martæ de monte Carmello.

DE VIGILIA NATIVITATIS Chriſti.

SI verò Vigilia Natiuitatis Chriſti in Dominica venerit, celebrat vnus ex aſsiſtentibus Papæ

bus Papæ,vt ſupra in paramentis violaceis, miniſtri vtuntur tunicella & dalmatica. Cardinales non debent facere reuerentiam Pōtifici, quia in Veſperis illam ſunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua concluſione. Secunda de Dominica. Tertia contra pàganos. Quarta pro Pontifice, præfatio dicitur de Aduentu, & non fit ſermo.

DE VESPERIS VIGILIAE natiuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo,

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi Sanctiſsimus Dominus noſter in craſtinum eſt celebraturus, veſperæ fiūt ſolennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo,& mitra precioſa procedit ad Eccleſiam ordine conſueto, Subdiaconis, auditoribus, clericis cameræ, & acoluthis in ſuperpellicijs amictibus quod tamen fit pro eorum commodo,& euitando ſeruitorum nimio ſtrepitu, ne habeant in capella ſe exuere cappis,& ſuperpellicijs induere, non quod ordo ſic iubeat, quia cum alijs prælatis ſe veſtire deberent. Cardinales autem, & prælati alij in cappis præcedunt, cum peruenerint ad altare: Pontifex detracta mitra in fal-

diſtorio

distorio ante altare sibi præparato accumbit, & orat, surgit deĩdè, & accepta mitra vadit ad soliũ. Interim prælati omnes exceptis Cardinalib⁹ se induũt pluuialibus, & alba mitra, videlicet Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, Protonotarij autẽ cũ cappis suis permanẽt: cũ sedet Põtifex, Cardinales accedũt ad reuerẽtiã, vltimi duo Cardinales siue sint presbyteri, siue Cardinales Diaconi, cũ exhibuerint reuerentiã, assistũt Pontifici à dextris, & à sinistris, & Diaconi, qui assistebant discedunt, & induunt se paramẽtis, & tũc etiam omnes alij Cardinales exceptis illis duobus, qui Papæ assistunt, paramentis se induunt videlicet Episcopi pluuialib⁹, presbyteri planetis, Diaconi dalmaticis, & priùs amictu omnes induũtur, & etiam superpellicijs, quib⁹ placet. Diaconi verò duo præfati, cum primũ induti sunt, reuertuntnr ad Pontificẽ, & illi qui remanserant vadunt ad loca sua, & conuenientibus indumentis induũtur. Postquàm Cardinales omnes induti fuerint, surgit Pontifex, & detracta mitra versus ad altare dicit secretè: Pater noster. Deindè seipsum signans altè dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri à cantoribus. Subdiaconus cantaturus postremo die Epistolã stans ante Pontificem ante gradus inferores sedis

Pon-

Pontificalis facta prius ei reuerentia præintonat submissa voce Papæ antiphonam, & ea præintonata expectat stās quousque Papa antiphonam ipsam intonauerit. Tunc accedunt duo Episcopi aſsistentes cum libro, & lumine, & prior Episcoporũ Cardinaliũ etiam aſsistens accipit librum, & capite suo ipsum tenens Pontifici apponit iuuãte eum seniore ex duobus Episcopis aſsistentibus, et iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonã, quam cantores prosequuntur vsque ad finem. Quæ per Pontificem intonata Subdiaconus cum cerimoniario facit reuerentiam Papæ, & ad sua loca reuertuntur. Idem seruatur in intonatione aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni, Incepto psalmo Pontifex sedet, & accipit mitram, similiter alij omnes. Episcopus Cardinalis aſsistens sedet in cathedra nuda inter Diaconum à dextris Papę & sedem Cardinalium sibi parata versa facie ad altare, si loci dispositio patiatur, sin verò locus non esset capax, ad sinistram locatur, vt fit in capella palatij, & si locꝰ esset nimis angustus, vt aliquando euenit in quibusdam Ecclesijs, sedet in suo ordine cum alijs Cardinalibus, siue Episcopus, siue presbyter Cardinalis. Cantato psalmo, & iterata antiphona Subdiaconus surgit, & Diacono as-

no aſsiſtenti à dextris Papæ præintonat ſecũdam antiphonam planè, quam Diacon⁹ ipſe ſurgens depoſita mitra intonat altè, & cãtores proſequuntur, vt prius, & dum vnus ex Cardinalibus aſsiſtẽtibus Papæ ſurgit, ſemper etiam alij Cardinales aſsiſtentes, & Epiſcopi aſsiſtentes, ſimiliter faciunt alij Cardinales, dum vnus eorum ſurgit, ſurgunt & alij omnes, & etiam omnes prælati, qui ſunt in capella ſurgunt ſemper ſurgentibus Cardinalibus alijs non autem ſurgẽtibus Cardinalib⁹ aſsiſtẽtib⁹ tantũ. Tertiam antiphonã ſimiliter Subdiaconus præintonat priori Epiſcoporum Cardinalium ibidem aſsiſtenti. Quartam priori presbyterorum Cardinalium, & quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti à ſiniſtris Pontificis reiterata à cantoribus poſt finem coniuncti pſalmi. Quinta antiphona, Subdiaconus exhibita prius reuerentia altari, & Papæ ſtans in loco vbi legitur epiſtola verſa facie ad altare, ita tamẽ, quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex, & ſtat cum mitra, alij verò omnes ſtant ſine mitra. Cantato capitulo vnus auditorum rotæ modo prædicto Papæ præintonat hymnum, tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſuprà altè incipit hymnum, quem cantores proſequuntur, & Põtifex

tifex sic ad finem hymni stat sine mitra, cantatur deinde à cantoribus versiculus, & inde Subdiaconus stans coram Pontifice præintonat ei antiphonam ad Magnificat, quam Pontifex stans sine mitra ex libro altè intonat, & cantores prosequuntur. Interim sedet Pontifex, & accipit mitram, & accedit acoluthus cum thuribulo, & nauicella, quam dat Episcopo Cardinali assistenti, qui eam offert Pontifici, dicens: Benedicite pater sancte, & supposito per acoluthum thuribulo, Pontifex imponit incensum, reassumit deinde nauiculam acoluthus, & accedit ad cornu sinistrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hinc inde eleuant interiorem partem superioris tobaleæ altaris, & plicant vsq; medium, vel circa. Cum verò incipitur, Magnificat, surgit Pontifex, & cum mitra descendit ad altare, quem sequuntur Cardinales ipsi assistentes, auditor mitra seruiens, & cubicularij secreti, alij auditores eleuant fimbriam Pontifici ante pedes, cum ascendit gradus altaris, & idem faciunt quando ad solium reuertitur. Si autem duo tantum auditores interessent eleuata tobalea altaris veniunt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei

tur ei mitra, osculatur altare in medio, & acoluthus thuribulum Episcopo Cardinali aſsiſtenti offert. Epiſcopus verò Cardinalis Pontifici, tum Pontifex incenſat altare more ſolito, poſt incenſationem altaris Pontifex accepta mitra facit reuerentiam altari, & reuertitur ad ſolium duobus auditoribus fimbrias (vt prius) tenentibus, alij duo auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant, vel ſi tantùm duo ſint auditores explicent tobaleam, antequam fimbrias Pontificis teneant, Pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens ſtans ante infimum gradum ſolij recepto ex manibus acoluthi thuribulo incenſat ter thuribulum dicendo, qui incenſatus deponit mitram, & detecto capite ſtat vſque ad finem Magnificat. Inde Subdiaconus accepto thuribulo incenſat Epiſcopum, demum Epiſcopum Cardinalem aſsiſtentem ſtantem ante cathedram ſuam, & ſucceſsiue alios duos aſsiſtentes, deinde reliquos Cardinales, poſtea prælatos omnes paratos, poſtmodum omnes ordine ſuo, vt in Miſſa: cantato Magnificat ſedet Papa, imponitur ei mitra, & cantatur Antiphona. Accedũt deinde duo acoluthi cum duobus candelabris, & luminaribus ad gradus ſolij, inter quos ſtat medius cerimoniarius, & Pontifex ſtans detracta

tracta mitra dicit: Dominus vobiſcum. Et cantoribus reſpondentibus, Et cum ſpiritu tuo, offertur ei liber, vt ſuprà. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicante. Dominus vobiſcum, duo acoluthi candelabris, & cerimoniario factis reuerentijs redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus, à cantoribus ipſe Pontifex dat benedictionem vno Protonotario auriphrygium tenente more ſolito, qua data deſcendit de ſolio, genuflectit in faldiſtorio, ante alt[are] cũ mitra orat, deindè ſurgens redit ad [c]ameram.

DE PVBLICA COMPOTATIONE, ſiue collatione potus, in aula à priſcis vocitatus.

SI Solennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet in prima aula palatij, parabuntur omnia ad inſtar publici conſiſtorij paretur credẽtia magna eminens duodecim vel circiter gradus habens pro vaſis aureis, chryſtallinis, & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum, credentia huiuſmodi erit altitudinis à terra vſque ad eius planum ſiue menſam palmorum ſeptem, vel circa, menſa eius erit longitudinis palmorum xxij. & latitudinis ſeptẽ vel circa, & deſuper gradus vt diximus, qui ſatis ſint pro vaſis ſupradi-

pradictis, quæ ſuo ordine locentur. In ſecunda verò aula parentur duæ credentiæ, vna parua pro Sanctiſsimo Domino noſtro, & alia longior pro Reuerendiſsimis Dominis Cardinalibus, vbi conſtituantur vina, cōfectiones, aqua, confecteriæ, mantilia, mappæ, ſcyphi phialæ, & alia pocula vaſaque aurea, ſiue argentea opportuna in competēti numero, & quantitate. Magiſter domus Apoſtolici palatij prouidebit in tempore de vino diuerſi generis, confectionibus diuerſarum ſpecierum, vexillulis longitudinis vnius palmi cū inſignibus Papæ, & Cardinaliū in confecterijs ponendis, et centum intorticijs pro collatione, & matutinis: In Vigilia igitur Natiuitatis Chriſti Si veſperæ in capella Palatij celebratæ ſunt Pontifex finitis veſperis in ſede ſolij ſui deponit mitram, & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmeſino. Interim etiam omnes Cardinales intus, Prælati verò & alij omnes extra cancellos capellæ paramenta, & ſuperpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Pōtifex venit ad aulam, vbi collationem eſt facturus Cruce præcedente. Si verò veſperæ huiuſmodi in Baſilica Sancti Petri ſunt celebratæ, illis finitis Pontifex reuertetur ordine conſueto ad cameram Papagalli, vbi depoſitis pluuiali & mitra accipit cappā,

vt ſuprà. Cardinales verò, Prælati, & alij omnes, qui ſua paramenta & ornamenta in baſilica prædicta poſt veſperas depoſuiſſe debēt, et cappas accepiſſe, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant, qui cum Papa venit ad aulam prædictam Cardinalibus ſubſequētibus ſine Cruce tamen, manebāt uſquequo collationem perfecerit. Pontifice igitur ſedēte nobiliſſimus totius curiæ etiamſi Rex, aut Imperator ſit, ducetur ad credentiam Papæ ad dandam aquam hoc ordine: Duo ſeruientes armorum præcedent, magiſter cerimoniarum in ſuo habitu, magiſter domus baculum ferens mantello indutus, auditor ſine mantili. Auditor mantile portans cum ſua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magiſtrum ſacri hoſpitij, & ſeneſchallum ſecretum. Papa manus lauante Diaconi aſsiſtentes adiuuant, & omnes Cardinales ſurgunt, alij omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius acceptis alijs duobus ſeruientibus armorum vocat alium poſt prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum, quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine: Duo ſeruientes armorum, cerimoniarius, magiſter domus, qui expectat ad gradus ſolij, auditor ſine mantili, auditor cum mantili, ſcalcus ſecretus,

cretus, deinde ferens ferculum solus, similiter ibit solus postea qui potum portat. Omnes hi excepto magistro domus ascendunt ad Pontificem, & Cardinales asſistentes extendunt ante Pontificem tobaleam, quam auditores hinc, & inde genuflexi tenent, deinde asſistens à dextris dat ad prægustandum ex ferculo latori, & ambo asſistentes detectis capitibus stantes apponunt manum ad confecteriam, ex qua Pontifex cibum sumit, & exinde descendunt omnes, qui venerant, & ascendunt alij cum primo potu, quem deducunt magister hospitij, & Cardinales asſistentes, similiter aliam Tobaleam de manibus auditoris secundo venientis accipientes illam extendunt ante Pontificem, quam auditores tenent, vt suprà, deinde facta per portantem vinum credentia in vase, quod ad partem portat, & per alium scutiferum Papæ aquam portantem simpliciter de aqua, Cardinales asſistentes iuuant miscentem aquam vino Papæ, recepto potu per Pontificem descendunt isti, & ascendunt alij, & hic ordo vsque ad finem collationis seruatur, scalcus secretus, & magister hospitij vicisſim comitantur cibos & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, siue oratores præsentes clerico cerimoniarũ ordinãte, & secretè deducẽte, & incipiẽte à nobilio

 ri etiam

ri etiam si esset Rex, aut Imperator. Solent quatuor species confectionum haberi, & quater vinum ad potum ministrari. Descendente à Pontifice illo, qui vltimũ potum dedit, descendunt etiam Cardinales assistentes, & ad sua loca vadunt. Tunc vnus ex cubicularijs Papæ præcedente alio cubiculario, & cerimoniario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem, cuius vnum caput ipse ibidem tenet, aliud capit secundus cubicularius, & illud extendit vsque ad vltimum Cardinalẽ vbi illud tenet. Quod si forte vna mappa tam longa non sit, portentur aliæ, quæ sufficiant, ita tamen quod pro qualibet sint duo cubicularij, qui eam per capita, vt supra teneant, tum præcedente scalco Papæ cubicularij in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequũtur portantes vnusquisque vnam confecteriam discoopertam confectionibus plenam, & in qualibet confecteria sit vnum vexillulum ab vna parte habens insignia Pontificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defertur, primus cubicularius portet confecteriã priori Cardinalium. Secundus alteri seniori Cardinalium, & sic de alijs. Primum cubicularium sequuntur duo scutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, & poculum vini in dextra manu, secundus

vas cum

vas cum aqua ſine mappula. Secundum cubicularium ſequantur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis,ſimiliter vinum,& aquam portantes,vt primi,& ſic de ſingulis,quatuor etiam vicibus quatuor ſpecies confectionum,& vinum prout Pontifici,& Cardinalibus portãt. Finita collatione Cardinalium ſcutiferi cum mappulis ad collum alijs ſeruiunt videlicet oratoribus,prælatis,& alijs omnibus ad ſcabellum Papæ ſedentibus.Erunt de quolibet ferculo octo bacilia,& multo plura cum vino,& vaſa aqua plena,reſiduum quod in bacilibus remanet inter ſcamna Cardinalium ſedentibus,& alijs circumſtantibus ſpargi ſolet.Finita collatione reducitur Papa ad cameram ſuam,&omnes diſcedunt.

DE *MATVTINIS NOCTIS NAtiuitatis Chriſti Papa præſente.*

IN matutinis noctis natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti Pontifex indutus amictu, alba,cingulo,& ſtola ſi placet,benedicet enſem vt in prima parte ſupra poſuimus.Deinde aſſumpta cappa de carmaſino præcedente Cruce, & ſubſequentibus Papam Cardinalibus,quia non habet mitram, vadit ad capellam vnus ex clericis cameræ enſem cum galero de beuaro, cum perlis prefert ante Crucem. Et facta oratione in faldiſtorio ante al-

tare Pontifex vadit ad sedem suam à duobus Cardinalibus Diaconis assistentibus deductus,& cum sederit,ipsi Cardinales recedunt, sedentque in locis suis inter alios Cardinales. Cùm verò Papa fuerit in Ecclesia, clericus cameræ ensem cum Galero prædicto super altare ad cornu Epistolæ reponit,& non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autem accepto à cerimoniario ante ipsum genuflexo signo surgit, & detecto vel semidetecto capite stans versus ad altare secretè dicit:Pater noster,deindè cantando, & sibi os cum pollice signando dicit: Domine labia mea aperies.R. & os meum. Deindè signans se à fronte ante pectus dicit:Deus in adiutorium meum intende,&c. Et stat quousque compleatur inuitatorium , hymnus, & antiphona primi psalmi , primo psalmo incœpto sedet, similiter primus Episcoporum assistentium aptat cappam , & ante ipsum extendit fimbrias . Et nota quod semper in omnibus officijs, quandò Papa surgit,omnes surgunt, quandò autem sedet, omnes sedent, nisi in quibusdam reuerentijs, vt suo loco dicemus. Cùm dicitur tertius psalmus primi nocturni, cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus capellæ pulpitum nudum : & præcedente cerimoniario

niario ad medium capellę inter cornua amborum ſcamnorum Cardinaliũ verſus ad altare ponit dictum pulpitum,& cerimoniarius librum deſuper,& redeunt ad locũ ſuũ. Cum dicitur verſiculus primi nocturni, cerimoniarius accepta parua cãdela cerea accẽſa factis reuerẽtijs altari & Papæ,vadit ante pulpitũ,& finito verſiculo Papæ, facit ſignũ vt ſurgat,qui ſurgit,& capite ſemidecto dicit: Pater noſter, quod ſecretè proſequitur,deindè dicit altè:Et ne nos:Et aſsiſtẽtes Epiſcopi apportãt librũ,& cãdelã ex quo Papa dicit abſolutionẽ: Exaudi &c.Interim cerimoniariꝰ illũ,qui dicturꝰ eſt lectionẽ,ad pulpitũ ducens ibidẽ expectat finem abſolutionis,qua finita lectionẽ dicturꝰ genuflexus verſa facie ad Pontificẽ cantat: Iube Domine benedicere.Et Papa ſtãs,vt ſuprà ei benedicit dicens.Benedictione perpetua benedicat nos Pater ęternus.R. Amen,non tamẽ ſignũ Crucis ſuper eũ faciens, ſed tantũ verba benedictionis proferẽs,finita lectione cũ dicit:Tu autẽ Domine miſerere noſtri, genuflectit verſa facie ad altare, deinde ſurgit & factis reuerentijs altari, & Papæ vadit ad oſculum pedis Pontificis cerimoniario pręcedente,& pedem Pontificis diſcooperiente,& demũ cooperiẽte,& quod ſemper obſeruatur niſi Cardinalibꝰ, deindè ad locũ ſuum

um quisque reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis sit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more consueto, & dicendo. Iube Domine, caput inclinat versus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domine caput inclinat versus altare, quo dicto factis reuerentijs ad locum suum reuertitur & cerimoniarius redit ad altare ad locum suum ibi expectans quousque incipiatur versus aut citius, vel tardius, secundùm quod longum erit responsorium, & versus, deindè factis reuerentijs, vt supra, redit ad pulpitum, & aliam lectionem secundam dicturum ducit, & facit, vt suprà. Pontifex ad secundam lectionem sedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & similiter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deindè cantãtur tres psalmi secundi nocturni, & post versiculum surgit Pontifex conuersus ad altare detecto capite altè dicit. Pater noster, secretè prosequitur, & altè pronunciat. Et ne nos. Deindè ex libro dicit absolutionem. Ipsius pietas &c. benedictionem ad quartam lectionem. Deus pater omnipotens &c. & sedet, quintam legit nobilis cui datur ensis, si est præsens, & stat ac velit illam legere hoc ordine, incœpta quarta lectione Cerimoniarius nobilē missum

ſum ad angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium ducit illum vbi Galerus ſit, vel ad alium locum conuenientem, & illic clericus cameræ enſem cum Galero de altari capiens portat, idem nobilis induitur ſuperpellicio, & deſuper enſe præcingitur ad latus ſiniſtrum, & pluuiali albo induitur, cuius apertura ſuper brachio eius dextro ſit, & Galerus prædictus ei in capite ponitur quo ſic induto clericus cameræ ad locum ſuum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione dum cantatur reſponſorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur, & ibi ante gradus ſolij, depoſito ad manus cerimoniarij galero facit reuerētiam altari, deindè Papæ, ad quem conuerſus ſtans euaginat gladium, & tertiò cum eius mucrone terram tangit, vibratque deinde ter, & tandem tergit eum ſuper brachium ſiniſtrū, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum, vbi finito reſponſorio verſus ad Pōtificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex ſedens benedicit ei dicens: Chriſtus perpetuæ &c. Tum ille ſtans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum prędictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui ſedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis ſedere ſolebat, finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pedis Papæ, indutus, vt

cantauit, & deindè reducitur ad locum, vbi indutus fuit, vbi exuitur pluuiali, & superpellicio, & ense decingitur, quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenẽti quem super ensem reponit, vt priùs erat, qui ensem erectum cum galero desuper teneat sedens, vt suprà vsque ad finem officij, & nobilis ille per cerimoniarium ad locũ suum reducitur. Quandò verò non est pręsens, cui ensis datur, clericus cameræ indutus superpellicio cantat quintã lectionem. Et quandò Papa vadit ad capellam, & indè reuertitur, tam in matutinis, quàm in missa maiori semper clericus ipse portat ensem cum galero. Si verò nobilis cui ensis datur præsens sit, & nesciat legere, ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio, & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt suprà, deindè ducitur ad Pontificem, & omnia facit præcise, quæ supradicta sunt nisi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco suo clericus cameræ indutus superpellicio facit, & in fine osculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primùm, deindè clericus cameræ. Et nota, quod satis competenter Põtifex daret ensem nobili, si esset præsens, in loco isto antequàm ille accingeretur ense, & tunc dum cantatur responsorium quartę

lectionis,

lectionis, nobilis induitur ſuperpellicio, & pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem finito reſponſorio genuflexus accipit à Pontifice enſem, qui dicit illam orationem: Solent Romani Pontifices, &c. Et tunc deſcendens cũ habitu extrahit enſem, quo priùs à miniſtris accinctus fuerat, & facit vt ſupradictum eſt. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignẽ ſui amoris. Deindè cantantur tres pſalmi tertij nocturni, & verſiculi. Tum Põtifex ſurgens capite detecto conuerſus ad altare dicit: Pater noſter, vt ſuprà, & ex libro abſolutionẽ, A vinculis &c. Diaconus Cardinalis aſsiſtens à ſiniſtris cantat ſeptimam lectionem cum Euangelio, & homilia qui apud pulpitum inclinatus antè Põtificẽ dicit: Iube & Põtifex ſtãs benedicit dicẽs: Euãgelica lectio, perſeuerans ſtãs quouſq; incipiatur homilia, tũ omnes ſedẽt. Octauã lectionẽ cum Euãgelio cãtat Diaconus aſsiſtens à dextris ijſdem cerimonijs, cui inclinato capite benedictionem petenti Pontifex ſedens, benedicit dicens, per euangelica dicta: tum ſurgit Põtifex ad Euangeliũ, vltimã lectionen cantat ipſe Põtifex, qui ſtãs verſus altare capite detecto dicit: Iube Domine benedicere, ſed nullus benedicit, cantores reſpondent: Amẽ. Aſsiſtens presbyter Cardinalis, & duo Epiſco-

Epiſcopi accedũt cum libro,& lumine, duo acoluthi cum ſuis cappis, cum candelabris, & luminaribus, ſtant ad gradus more ſolito vſque ad finem. Et Pontifex perficit lectionem, & in fine verſus ad altare dicit: Tu autem Domine. &c. Interim cum Papa lectionem cantat, ponuntur pluuiale album precioſum ſuper altare pro Pontifice, & paramenta ſuper credentia pro Cardinali Miſſam celebraturo, ſi ante illic poſita non fuerunt. Et Diaconus, ac Subdiaconus capellæ in ſacriſta, aut alio conuenienti loco ſe induuut more ſolito, capellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam ſuis coctis induuntur. Finita lectione Subdiaconus Apoſtolicus in ſua cappa ſubmiſſa voce præintonat Pontifici. Te Deum laudamus, qui ex libro ſi placet illud intonat, & cantores proſequũtur, quo incœpto Cardinalis Miſſam dicturus accedit ad altare,& in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia, & dicit Pſalmos. Quam dilicta &c. Deindè induitur omnibus paramentis conſuetis per Subdiaconum,& Diaconum capellæ, vt moris eſt,cũ dicitur verſus. Te ergo quæſumus,ad verba, quos precioſo ſanguine redemiſti,Papa in ſede ſua & omnes alij genuflectunt, & in fine Pontifex ſine mitra dicit. Dominus vobiſcũ, & orationem. Concede quæſumus,ex libro

cum

cum aſsiſtentibus, & ceroferarijs more ſolito, & in fine Pontifex replicat: Dominus vobiſcum, & cantores dicũt: Benedicamus. &c. Et Pontifex ante ſedem ſolij ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare vbi cũ celebraturo &c. illuc veniente dicit cõfeſsionem more ſolito, & incipitur Introitus, & Miſſa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in Miſſa maiori, ſed finita confeſsione aſcendit ad ſolium. Et presbytero Cardinali aſsiſtẽte miniſtrante Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur ipſe, deindè Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit Introitum. Interim Cardinales veniunt ad circulum, cum quibus dicit Kyrieeleyſon, deindè & in terra. &c. quo dicto presbyter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſsiſtentiam Pontifici: Pax vobis dicitur, & vna tantum oratio, poſt offertorium omnes incenſantur, & pax datur more conſueto, finita Miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, deindè recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, Prælatis, & officialibus: enſis etiam cum galero, ſi ille cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarẽ ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin, ſi abſens ſit, per clericũ cameræ ante Crucem ad camerã Pontificis reportatur, vbi

ſentia, à iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones, ut prius cantabantur. Sixtus autē quartus voluit, ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales, & ſex primæ incipiendo à iuniori Diacono, ſiue preſbytero in abſentia Diaconi, per ordinē cantarētur, et per epiſcopos Cardinales, ſi deficerent, aliæ tres vltimæ, vt priùs per Diaconos aſsiſtentes, & Papā. Si verò his matutinis intereſſet Imperator ipſe cantaret ſeptimam lectionē ſub Euangelio: Exijt edictū à Cæſare Auguſto his cerimonijs, cum cantatur vltimus pſalmus in tertio nocturno, clerico cerimoniarum ordinante, Diaconi aſsiſtentes Papæ accedūt ad Imperatorem, quem à ſua ſede ad planum deſcendere monet, & illic eū induunt ſuperpellicio, deinde accingūt enſe benedicto, demum induitur pluuiali albo non cum apertura ſuper humerum dextrum, ſed ante pectus, vt Epiſcopi, vt in ſigillis imperialibus ſculptus apparet, galerus eius armigero traditur. Nam Cæſar illud in capite non portat, quia eſt inſigne ducalis dignitatis, quę longe eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatus ducitur medius à Cardinalibus Diaconis ante Pontificē, qui facta reuerentia nudat enſem, inclinat, vibrat, tergit, & recōdit, vt de nobili diximus.

 Tum

Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profundè inclinatus ad Pontificem versus dicit Iube Domine benedicere. Et Pontifex: Euangelica lectio, &c. Tum Imperator legit Euangelij partẽ vsque ad homiliã tantùm si placet, & homiliam prosequitur Diaconus, qui assistit à sinistris. Quod si Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & Diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascendit ad osculum pedis Pontificis, deducentibus & ministrantibus ipsis Diaconis Cardinalibus, postremò reducitur ante suam sedem, vbi exuitur sacris vestibus, & ensis cum galero detur armigero Cæsaris, qui illum deindè tenet, & portat ante Cæsarẽ, qui reuertitur ad sedem suam, & Diaconi ad assistentiam Papæ. Hunc modũ seruari vidimus, cum Fridericus tertius Imperator sub Paulo secundo Romæ his celebritatibus interfuit: Anno Salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

DE LAVDIBVS ET MISSA *in aurora.*

CAntores post recessum Papæ dicũt laudes cantando, vel legendo, prout eis magis placebit. Interim Sacrista induitur ꝓ

secunda

ſecunda Miſſa dicenda omnibus paramentis Pontificalibus, vt in alijs Miſsis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens: Introibo, & Cõfiteor &, vt alias, cãtores incipiunt Introitũ, & proſequũtur, vt alias, Papa abſente, in capella fieri ſolet: Finita Miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris dat benedictionem, vt moris eſt, & non pronunciantur indulgẽtię.

DE MISSA MAIORI, PAPA *perſonaliter celebrante.*

IN Miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri ſummus Pontifex celebraturus capit in camera papagalli, aut alia conuenienti paramenta conſueta, videlicet amictum, albã, cingulũ, ſtolam pluuiale albũ, & mitram preciosam, & oẽs Diaconi Card. in camera paramenti, non tamen vbi Papa parare debet antequàm Papa exeat, capiant paramenta ſua videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus eſt Euangelium vltra præmiſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam, manipulum verò capiet in Eccleſia cum Papa fecerit confeſsionem apud altare. Et ſic induti intrantes ad Pontificem ipſum paramenta ſupra nominata induunt, omnes alij presbyteri, & Epiſcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti ſunt paramenta accipiunt, videlicet amictum, &

planetas. Episcopi Cardinales pluuialia, amictũ, & superpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificem. Patriarchæ verò, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates pluuiale capiũt, ex Cardinalibus autẽ qui sunt religiosi loco rocheti capiunt superpellicium, & omnes cũ albis mitris, pœnitentiarij planetas tãtum. Subdiaconus, qui Epistolã latinam est dicturus, amictũ, albam, cingulum, tunicellam, & manipulum: alij verò Subdiaconi, apostolici auditores, clerici cameræ, & acoluthi supra rochetũ coctas, omnes præter Cardinales in aula ante cameram paramẽti accipiant sacras vestes, tali tẽpore, quo omnes suis paramentis sint induti, antequàm Papa cameram suam exeat. Induto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificem, & ministrante priore presbyterorũ Cardinalium: Pontifex incensum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, &c. Deindè septem Acoluthi capiunt septem candelabra cum luminaribus, & vadunt ante Crucem, Thuriferario præcedẽte, quem antecedat vnus clericus cameræ ensem cum galero desuper posito portans. Et hoc si Papa illos adhuc non dedit. Si verò papa alicui præsenti dedit, vnus de eiusdum familia dictum ensem cum suo galero in prædicto loco portabit. Et cum in Eccle

sia fu-

sia fuerit ad pedes illius, cui datus est, sedebit, & sic per totum officium tenebit, supplicantis igitur more procedet ad Ecclesiam hoc ordine: Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, Procuratores ordinum, & principum Secretarij, & aduocati mixtim, Cubicularij extra cameram, oratores laici, & non prælati, Imperatores Regum, Principum, & cum eis Senator vrbis, & conseruatores, & Barones ac maiores nobiles: Acoluthi Papę, clerici camerę, Auditores Rotæ cum auditore causarum cameræ Apostolicæ, & Subdiaconi Apostolici omnes in superpellicijs supra rochetum. Magister sacri Palatij in habitu, & loco suo acoluthus Thriferarius, & ad minus duo ceroferarij, cum luminibus accensis. Deberet tamen in huiusmodi, & omnibus alijs supplicationibus septem candelabra cum totidem luminaribus deferre p acoluthos, sed quia aliquãdo acoluthi nõ adsunt tot numero, hoc omittitur: Ceroferarios autẽ immediatè sequitũ Subdiaconus epistolã lectur⁹, indutus, vt suprà dictũ est, Crucẽ baiulans ad latera, habẽs duos magistros hostearios cũ virgis, quẽ sequũtur pręlati oẽs parati hoc ordine, pœnitẽtiarij sine mitris: Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Prælati, Oratores assistentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris,

vt ſuprà dictum eſt, ſucceſsiuè, Diaconi, preſbyteri, & Epiſcopi Cardinales, aſsiſtentes hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuialis auriphrygium duo Diaconi Cardinales aſsiſtẽtes hinc & inde iuxta eum incendentes deferent, fimbrias poſteriores, id eſt, caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe exiſtens, etiam ſi ſit Imperator, vel Rex, & hoc ſi Papa pedibus incedat. Si verò portatur in ſede, duo Cardinales prædicti aſsiſtentes ipſum immediatè procedant, & qui lecturus eſt Euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam ſolus, ſuper Papam portatur baldachinum per octo principes, & oratores laicos inſigniores, & magnos barones, conſeruatores vrbis, & tales, aut omnibus deficientibus per ſcutiferos Papæ, nobilioribus portantibus detur ſemper primus locus, hoc eſt, anterior, itaquod illi continuo præcedant Papam. Si verò huiuſmodi ſupplicationibus intererunt Imperator, Reges, duces, aut maximi principes, incedẽt in loco in quo ſolent ſedere. Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cũ primo Epiſcopo Cardinali, primogenitus Regis cum presbytero, maximus Dux ſiue Princeps, ſeu Dux, inter ipſos Diaconos iuniores, & Epiſcopos aſsiſtentes Pontifici, ſequuntur cubicularij de camera, qui ſecreti appellantur, auditor ſeruiẽs de mitra, Medici ſe-

ci ſecreti,& primus ſecretarius,ſi non eſt Prę latus.Demum Protonotarij, & prælati non parati in ſuis cappis, hoc ordine perueniunt ad Eccleſiam.Pontifex poſtquàm ad Eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi præparato genuflectit, Diaconus à ſiniſtris mitram Papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram ſeruiēti,& alius aſſiſtens Cardinalis birretum amoueat: facta oratione,& ſurgente Papa,Diaconus à dextris birretum primò,deinde mitram, alio Cardinali à ſiniſtris vitas tenente imponit,qui deinde vadit ad ſedem paratam, vbi ſacris veſtibus indui debet: Quo ſedente Cardinales primò, deindè omnes alij prælati ordine ſuo accedant ad reuerentiam, Cardinales omnes factis conſuetis reuerentijs oſculantur auriphrygium per manum dexteram Papæ protenſum,prælati verò euntes,ter genuflectūt, & eius genu dextrum oſculantur,Diaconus, & Subdiaconus Epiſtolam, & Euangelium in gręco lecturi parati eſſe debēt apud altare, Subdiaconus & Diaconus,q ad cornua altaris in inferiori gradu ſtare vel ſedere poſſunt, prout tempus poſtulat,ſicque manere vſque poſt Miſſam,finita reuerentia extrahitur mitra Papę,& birretum,vt ſupra,qui deindè ſurgit,& ſtans verſus altare ſecretè dicit: Pater noſter.Deindè alta voce cantando, & ſe ſig-

nando.Deus in adiutorium meum, & cæt. manens ita quousque incipiatur per cantores psalmus.Legem pone,quo incœpto sedet,& imponitur ei birretum,& mitra vt suprà.Tum Subdiaconus latinus accedit ad altare cui mappulam quandã Sacrista supra brachia ponit, & super eam caligas, & sandalia,quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc sequantur omnes acoluthi, quibus accipientibus & extendẽtibus fimbrias pluuialis Papę, Subdiaconus cum vno ex secretis cubicularijs Papę subtꝰ intrãt, & communia calciamẽta Papę extrahẽtes & caligas,& sandalia ei imponũt.Interim Episcopi assistentes Papæ librum ante ipsum & candelã ex more tenẽt, Diaconi assistentes cum Pontifice dicunt Antiphonã:Ne reminiscaris,& c. & psalmũ, Quàm dilecta ,& c.ut in libro.Interim cantatur Tertia per cantores, qui cùm ad capitulũ peruenerint,quod unus ipsorum cantabit,Papa surgit cùm mitra, & cum finito breui responsorio versiculus dicatur, accedunt ante Pontificem Episcopus Cardinalis assistens, vt librum teneat pro oratione, & cerimoiarius cum duobus ceroferarijs, finito versiculo deponitur mitra Pontifici, qui dicit stans versus ad altare,Dominus vobiscum, & orationem Episcopo Cardinali librum

librum ſuper caput tenente, & vno Epiſcoporum aſsiſtentium cum manu adiuuante, alia candelam tenente, qua finita Pontifex repetit Dominus vobiſcum, & Cerimoniarius cum cerofcrarijs reuertitur ad altare, cantores verò dicunt, Benedicamus Domino. His finitis ſedet Papa cui reponitur mitra, & lauat manus in Miſſa. Aduertat ceri-moniarius, vt incipiat à min⁹ digno de quatuor nobilibus laicis, qui debét aquã deferre, ita quòd nobilior ſit vltimus. Et ſemper debét eligi ad hoc opus nobiliores, etiam ſi Reges, aut Imperator adeſſent. Pontifex manus lauat, oẽs laici in capella exiſtentes genuflectunt, Prælati verò ſurgunt, & ſtant ſine mitra capite detecto. Cardinales depoſitis tantum mitris ſurgunt, lotis manibus extrahitur mitra Pontifici, qui ſurgit, & ante eum ponitur ſcabellũ, ſuper quod ſtat Diaconus Cardinalis Euãgeliũ lecturus, qui iuuantibus duobus alijs Diaconibus à dextris & à ſiniſtris Papæ deeſt, mitram primò, deinde pluuiale, & ſtolam extrahit, & ſacris paramentis, q̃ ex altari per acoluthos deferũtur ipſum induit hoc ordine: Primũ cingulo cũ ſuccinctorio ĩ parte ſiniſtra pẽdente, qui cingulo p̃dicto cingitur ſubtus alio cingulo, ꝙ Epiſcopus tenebat, & iſto ſecũdo ligato ſoluitur, & deponitur cingulũ primũ, tum cru

cepe-

pectorali, postea fauone, quem Diaconus super caput Papæ imponit replicatum, vt ante oculos pendeat, & partem, quam dextra manu tenet, collocet super humerum dextrum, & aliam super sinistrum, & oras ambas fauonis dependere facit circa pectus iuxta mensuram vnius palmi. Deindè stola, quæ ab humeris pendeat, tum tunicella, & dalmatica, albam ministri circa fimbrias aptent, vt terram tangat. His omnibus per Diaconum adiuuantibus Diaconis assistentibus, & Subdiacono, qui est à sinistris, Papa induitur, de quibus per Diaconum osculanda porriguntur Crux pectoralis, fauon, stola, & in fine pallium antequàm sibi imponatur, & similiter cùm exuitur Papa, cum accipit dalmaticam residet, extrahitur, ac aptatur ei per Diaconum fauon circa caput, quo aptato amouetur scabellum super quo stabat Diaconus induens, & imponuntur Papæ per Diaconum, & Subdiaconum chyrothecæ: qui ante & postquàm illas sibi imposuerint osculantur eius manus, & chyrothecas. Deindè reponitur scabellum, & Papa induitur casula & extrahitur fauon circa collum & aptatur, vt æqualiter pendeat circum circa. Interim vnus subdiaconorum Apostolicorum pallium de altari velo co-

opertū

opertum apportat: quod Diaconus ab ipso accipiens, Crucem posteriorem pallij Papæ osculandam porrigit, deindè illud adiuuante subdiacono latino Papæ imponit eo modo, vt pars duplex super sinistro humero maneat, inde portantur tres spinulæ, quarum vnam pulchriorem Diaconus Cruci anteriori palli infigit, aliam cruci super humerum sinistrum, & tertiam infigit Subdiaconus Cruci posteriori. Sunt autẽ huiusmodi spinulæ taliter infigendæ, vt tertio crucem pertranscant, pallium autem non perforent, neque planetam tangant, quodque gemmæ spinulæ maneant ad extra infigentis. Tum rursus aptatur fauon circa pectus vt pẽdeat sub anteriori pallij Cruce, & planeta supra brachia Pontificis. Deindè ipse Diaconus Papæ mitram imponit. Accedit interim primus Episcoporum Cardinalium assistens, & imponit Papæ iam mitram tenenti annulum pontificalem, & alios, quos Papa voluerit, cuius manum osculatur. Hæc omnia Pontificis ornamẽta priùs per sacristam super altare præparantur, & ordine prædicto instruẽte cerimoniario per acoluthos ad Pontificem deferuntur, assignanturque ad manus Diaconi Cardinalis prædicti, post hæc Episcopo Cardinali assistente, & ministrante, Pontifex ponit in-
censum

censum in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris,&c. Tum Papa supplicabundus vadit ad cōfessionem ante gradus altaris duobus auditoribus fimbrias eleuantibus à pedibus. Ordo procedēdi, thuriferarius, duo ceroferarij in quorum medio Crucem ferens, Subdiaconus latinus librum Euangeliorum, & in eo manipulū Papæ inclusum ante pectus gestans. Indè Diaconus Euangelij cum Episcopo Cardinali assistēte, quē sequitur auditor ad mitram seruiens medius inter duos cubicularios secretos, deindè Episcopi assistentes. Inter altare & sedē, in qua Papa paramenta accipit, occurrunt Papę, tres vltimi presbyteri Cardinales, quorum senior primo, deindè alij duo per ordinem Pontificem in ore primò, deindè in pectore osculantur, Subdiaconus interim librum Euangeliorum cerimoniario tenendum tradens Papam ambabus manibus retro ad eius spatulas appositis sustentat. Inde Cardinales illi tres, cum Papa ante altare se firmauerit, rediunt ad loca sua. Idem facit Subdiaconus cū Cruce, & ceroferarij, thuriferarius verò ad cornu epistolæ altaris genuflexus expectat finem confessionis, cum Papa fuerit ante gradus altaris Diaconus Euangelij deponit ei mitrā, & eam auditori tradit ad hoc seruiēti. Papa medius inter E-

piscopū

piſcopum Cardinalem à dextris,& Diaconum Euangelij à ſiniſtris ſtans facit confeſſioné more ſolito,duo Diaconi Cardinales aſsiſtétes ſtant poſt Papã,& aliquãtulũ ſe retrahũt Epiſcopo & Diacono cedentes,pòſt Diacon⁹,& Subdiaconus genuflex⁹ perſiſtit cũ libro Euãgeliorũ & manipulo intus, qué imponit Papæ,dicto Indulgẽtiam, priùs tamẽ eius manũ oſculatur, facta confeſsione Papa aſcẽdit ad altare, & illud in medo oſculatur, Subdiacon⁹ librũ Euangeliorũ aperiẽs illũ oſculandũ Papæ offert in cornu Euãgelij Epiſcopo Cardinali aſsiſtente ipſum adiuuãte.Quo facto Diaconus euãgelij ad dextrã Pontificis in medio altaris ſtãtes accedẽs, & vna cũ eo thuriferarius incẽſum & thuribulũ Papæ offerũt,qui impoſito incẽſo vt ſuprà,altare incenſat more conſueto.Et aduerte quod dũ Papa eſt apud altare Diacon⁹ Euãgelij ſemp miniſtrat incẽſum,& incẽſat Põtificẽ,cũ ante Papa eſt in ſede tũc Cardinalis epiſcop⁹ ſiue presbyter aſſiſtẽs hoc facit.Incẽſato altari Põtifex tradit thuribulũ Diacono Euãgelij & in cornu Epiſtolę ſtãs p Diaconũ à dextris aſsiſtẽtẽ aſſũpta mitra à Diacono euãgelij ibidẽ ĩcẽſat, & ad medium altaris ſe retrahẽs adhuc verſ⁹ vt incẽſat⁹ eſt ſtãs cũ mitra Diaconos Cardinales primò Euãgelij deindè aſsiſtẽtes duos tantum

tantum ad osculum oris primò, deinde pe-ctoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad sedem suam eminentem, in qua stans detracta mitra dicit Introitum, & Kyrieeleison cum Cardinalibus, assistentibus Episcopo Cardinali assistente librũ super caput tenente iuuantibus ipsum duobus Episcopis assistentibus, vt aliàs dictum est. Diaconus & Subdiaconus latini manent in cornu Epistolæ altaris, & simul dicunt Introitum, & reliquum Missæ tẽpore suo, cum quibus Diaconus & Subdiaconus græci dicunt, & in terra & patrem. Deinde Papa residet cum mitra, & per auditorem, qui seruit de gremiale imponitur ei gremiale super genua, quod gremiale dictus auditor semper seruat captum ex credentia, & cum Papa sedet, illud imponit super genua, & cum surgit, illud accipit, & seruat quousque Papa lauat manus post offertorium, tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi assistentes sedent in scabellis hinc inde iuxta Papam more solito. Episcopus verò Cardinalis assistens sedet super cathedram nudam seu in faldistorium inter Diaconem à dextris Papæ, & sedem Cardinalium iuxta murũ sibi paratam. Diaconus vero Euangelij cùm Papa sederit, & alij Cardinales assistentes sedet, & ipse in sinistro cornu altaris, videlicet epistolę super scabel-

ſcabellum ibidem poſitum vertens faciem ad cornu Euangelij. Diaconus autem gręcus ſuper gradum altaris ſedet in cornu Euangelij, & Subdiaconus latinus, & græcus in cornu Epiſtolæ ſuper inferiorem gradũ vultu ad Pontificem verſo, finito Kyrieeleyſon detracta Papæ mitra, & tenente Epiſcopo librum vt ſuprà, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed non diſiunctis ſtans verſus altare, dicit Gloria in excelſis. Et cum dicit Deo, iungit manus ante pectus, deindè ea cum Cardinalibus aſsiſtentibus tantum planè perlecta reſidet, & finito Gloria depoſita mitra ſurgit, & dicit, manibus eleuatis verſus ad populum, Pax vobis. Deindè orationem Epiſcopo Cardinali aſsiſtente vt ſuprà librum tenente. Interim Subdiaconus portans librum epiſtolarum ante pectus vadit ad legendum epiſtolam, altero ex clericis cerimoniarum ipſum aſſociante: finitis orationibus Subdiaconus ſtans in loco conſueto, videlicet inter cornu Ep iſtolæ & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum, ita quòd à dextris altare, & à ſiniſtris Papam habeat, ſibi ipſi librum tenens cantat Epiſtolam, & Papa cum mitra ſedet, Subdiaconus verò finita epiſtola retrahit ſe aliquantulũ, et immediatè Sub-

tantum ad osculum oris primò, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad sedem suam eminentem, in qua stans detracta mitra dicit Introitum, & Kyrieeleisòn cum Cardinalibus, assistentibus Episcopo Cardinali assistente librũ super caput tenente iuuantibus ipsum duobus Episcopis assistentibus, vt aliàs dictum est. Diaconus & Subdiaconus latini manent in cornu Epistolæ altaris, & simul dicunt Introitum, & reliquum Missæ tẽpore suo, cum quibus Diaconus & Subdiaconus græci dicũt, & in terra & pàtrem. Deinde Papa residet cum mitra, & per auditorem, qui seruit de gremiale imponitur ei gremiale super genua, quod gremiale dictus auditor semper seruat captum ex credentia, & cum Papa sedet, illud imponit super genua, & cum surgit, illud accipit, & seruat quousque Papa lauat manus post offertorium, tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi assistentes sedent in scabellis hinc inde iuxta Papam more solito. Episcopus verò Cardinalis assistens sedet super cathedram nudam seu in faldistorium inter Diaconem à dextris Papæ, & sedem Cardinalium iuxta murũ sibi paratam. Diaconus vero Euangelij cùm Papa sederit, & alij Cardinales assistentes sedet, & ipse in sinistro cornu altaris, videlicet epistolę super

ſcabellum ibidem poſitum vertens faciem ad cornu Euangelij. Diaconus autem græcus ſuper gradum altaris ſedet in cornu Euangelij,& Subdiaconus latinus,& græcus in cornu Epiſtolæ ſuper inferiorem gradũ vultu ad Pontificem verſo, finito Kyrieeleyſon detracta Papæ mitra,& tenente Epiſcopo librum vt ſuprà, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed non diſiunctis ſtans verſus altare, dicit Gloria in excelſis. Et cum dicit Deo, iungit manus ante pectus, deindè ea cum Cardinalibus aſsiſtentibus tantum planè perlecta reſidet, & finito Gloria depoſita mitra ſurgit, & dicit, manibus eleuatis verſus ad populum,Pax vobis. Deindè orationem Epiſcopo Cardinali aſsiſtente vt ſuprà librum tenente.Interim Subdiaconus portans librum epiſtolarum ante pectus vadit ad legendum epiſtolam , altero ex clericis cerimoniarum ipſum aſſociante : finitis orationibus Subdiaconus ſtans in loco conſueto , videlicet inter cornu Epiſtolæ & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum,ita quòd à dextris altare, & à ſiniſtris Papam habeat,ſibi ipſi librum tenens cantat Epiſtolam,& Papa cum mitra ſedet,Subdiaconus verò finita epiſtola retrahit ſe aliquantulũ,et immediatè Sub-

diaconus, græcus per cerimoniarium cum debitis reuerentijs ad eundem locũ, in quo latinus cantauit, ducitur, vbi & ipſe ſtãs ver ſus,& librum tenens vt alter cantat epiſtolã græcam, qua finita ambo Subdiaconi ſimul cerimoniario pręcedente accedunt ad oſculum pedis Papæ latinus primùm, deindè græcus,inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale Diacono legit epiſtolam & alia,aſsiſtentes verò Epiſcopi portãt librũ Papę, & vno ipſorum illũ ſupra caput tenente Papa legit epiſtolã,graduale,& euãgelium, cũ cantatur graduale vel ſequẽtia ſic cãtatur Diaconus Cardinalis Euãgelij accipit librũ Euangeliorum, & portans illũ ante pectus ſuũ, vadit ad altare & ſupra illud librum ponit, quo ibidem dimiſſo cũ debitis reuerẽtijs vadit ad Papã coram quo ſtans capite inclinato manũ eius reuerenter oſculatur cerimoniario eum aſſociante,deindè reuertitur ad altare coram quo genuflexus dicit.Munda cor meum,&c.tunc accipit librum Euãgeliorũ de altari, & illum tenet ante pectus,interim paratur pulpitum cũ velo aureo per clericos capellæ in loco conſueto,id eſt apud gradum altaris in cornu dextro, ita vt vertat ſuam faciem ad ſiniſtram non ad corpus altaris,& ſeptem acoluthi cum ſeptem intorticijs,& alius acoluthus

thus cum thuribulo & nauicella vadit ad Papam cum Episcopo Cardinali asſiſtẽte, quo miniſtante vt ſuprà Papa imponit incenſum & acoluthus reuertitur ad ſeptẽ acoluthos ceroferarios, qui parati ſunt cum ſeptem cãdelabris ſiue ſeptem intorticijs accenſis. Cardinalis verò Epiſcopus ad cathedrã ſuã nudam, hora competenti proceditur ad locum Euãgelij, hoc ordine. Cerimoniarius, thuriferarius, ceroferaij, Subdiaconus, Diaconus qui cum ante Papam fuerit, ſtans capite inclinato verſus ad Pontificem dicit. Iube Domine benedicere, & accepta benedictione vadit ad pulpitum, ponit librum ſuper illud, & ſeptem ceroferarij faciunt circulum ante eum. Subdiaconus verò ſtans poſt pulpitum inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus manibus ex vtraque parte tangit librum Euangeliorum: Diaconus iunctis manibus dicit, Dominus vobiſcum, & cum dicit, Sequentia Sancti Euangelij, ſignat pollice dextro librum deindè frontem, os, & pectus, cum reſpondetur, Gloria tibi Domine, incenſat ter librum primo medio, deindè à dextris & ſiniſtrs. Finito Euangelio factis reuerẽtijs conſuetis Diaconus cum quinque ceroferarijs reuertitur ad altare ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuũ.

Subdiaconus verò capit librum Euãgeliorum ante pectus,& ibidem iuxta pulpitum à latere expectans finem Euangelij græci, duo ceroferarij cũ thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc & inde. Diaconus verò græcus accipit librum suum ponens illum ante pectus vadit ad altare,& dimisso super altare libro Cerimonario pręcedente & pedem Papæ discooperiente, & cooperiente vadit ad osculum pedis Papæ,nisi fortè esset Episcopus, tunc non pedem sed genu dextrum Papæ osculari debet, tum ad altare reuertitur,coram quo genuflexus dicat,Munda cor meum &c.Deindè surgit, accipit librum Euangeliorum ante pectus,& præcedente eum Subdiacono suo post Cerimoniarium vadit ad gradus sedis Papa,vbi genuflexus petit benedictionem: qua habita vadit ad pulpitum,ponit desuper librum. Subdiaconus verò gręcus stans retro ad pulpitum tenet vt latinus fecerat, Diaconus deindè dicit, signat, & incensat,vt de latino diximus Subdiacono sibi respondente.Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferarijs redit ad altare ad sua loca: lectis Euangelijs Subdiaconi portant libros apertos àd osculandum, primò latinus, deindè græcus. Tum Papa stans sine

mitra

mitra per Episcopum Cardinalem ad gradus solij stantem incensatur more consueto, deindè Papa dicit. Credo in vnum Deú, & plane cum assistentibus tãtum Cardinalibus perficit symbolum, & cùm cantatur, Et incarnatus est, cum mitra caput versus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alij omnes genuflectunt quousque dictum sit & Homo factus est, quo dicto omnes surgunt & sedent. Diaconus verò cũ Subdiacono latino vadunt ad credentiam Papæ, vbi paratus erit vnus scutifer Diaconi cum vasis & duobus mantilibus pro lauandis & extergendis manibus, quibus lotis ad altare redeunt, vbi per sacristam Papæ porrigitur eis quædam tobalea serica, quam super altare explicant, deindè Subdiaconus vadit ad credentiam Sacristæ, vbi imponitur ei per cerimoniarium quidam panniculus, ꝑpter hoc cõfectus, qui retrò ad collum ligatur & stringitur, vt ante à collo dependeat, & ipsum ad longitudinem brachiorum cooperiat, & accipiens bursam cum corporalibus & super eam hostiaria cum hostijs, & desuper purificatorium omnia discooperta cum debitis reuerentijs ad medium altaris portat, & Diacono latino apud altare expectanti consignat, qui ea accipiẽs ponit super altare versus cornu

epiſtolæ, ſimul & purificatorium & hoſtiariam de corporalibus & ibidē prope ponit, extrahit corporalia de burſa & explicat in loco ſuo, burſam verò ponit inter crucem & coporalia, vel alio cōuenienti loco, vbi non impediat. Interim ſacriſta de ſua credētia dat vni Acoluthorum ampullas vini, & aquæ vacuas duobus velis aureis coopertas, & ſub axilla ſiniſtra patenam vnam argenteam, ipſe verò Sacriſta aureum velum circa collū habens accipit dicta ſua credentia calicem cū patena, cū quibus Pontifex eſt celebraturus, & paruum quoddam coclear aureū ſuper patenā ponit quæ omnia parte dicti veli cooperta præcedentibus duobus ſeruientibus armorum & ſequenti dicto Acolutho ad credentiam Papæ defert, vbi cū aqua, de qua credentiarius primùm probā faciat, mundat ac tergit, calicem, patenam, coclear, ampullas & paterā, deindè implet ampullas vino & aqua, & ex ampullis dat credētiarijs in vnam eorum paterā, vt faciant credentiā ſiue probam, & reſtituit ampullas & pateram Acolutho, qui eas portauit, quas vt priùs cooperit, & paterā, ſub axilla ponit, Sacriſta verò cū calice, patena & cocleari coopertis, vt venit præcedentibus dictis duob. ſeruientibus armorū & Acolutho vadit ad cornu epiſtolæ altaris, & ponit omnia

omnia in dicto cornu super altare. Et Diaconus latinus accipiens tres hostias ex hostiaria ponit eas ordinatim super patenã, sicq; Papam expectant. Finito Credo Papa deposita mitra surgit & dicit Dominus vobiscũ, & Oremus, & lecto Offertorio sedet, reponitur sibi mitra, & per Diaconos assistentes extrahuntur ei annuli & chyrotecæ, & Papa abluit manus ordine consueto, quibus lotis reponũtur ei annuli per Diaconos assistentes, vbi priùs erant, & Papa descendit ad altare duobus auditoribus semper fimbrias eleuantibus, vbi Diaconus Euangelij latinus extrahit ei mitram, Interim duo Episcopi assistentes præuenientes Põtificẽ ponunt Missale super altare in cornu Euangelij super puluinum. Et Episcopus Cardinalis assistẽs dicit quę sunt dicẽda, & ea digito suo Papæ semper ostẽdit. Diaconus verò Euangelij latinus accipit hostiam vnam de tribus, quæ sunt super patenam, & cum ea alias duas hostias tangit & eã dat Sacristę comedẽdam, deindè accipit aliam hostiam de duabus quæ remãserant & cũ ea tangit patenam, & calicẽ per totũ intus & extra, & similiter dat eã Sacristę comedendá, posthęc de ampullis vnum & aquam in patera dat Sacristæ pregustandum, & deindè accipiens patenam cum hostia eam dat in manibus

Papæ,qui illam Deo offerens dicit.Suſcipe ſancte pater &c. Tunc idem Diaconus ponit vinum in calice ad ſufficientiam pro tribus:Subdiaconus verò latinus accipit cocle ar prædictum,ſuper quod Sacriſta imponit aquam ex ampulla,& Subdiaconus inclinatus verſus ad Pontificem dicit. Benedicite, & benedictione accepta ſimul cum Diacono latino infundit in calicem,quem Diaconus dat in manus Papæ & ſimul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes, Offerimus tibi Domine &c. Et Papa ponit eum ſuper corporalia cum eo ſignum Crucis faciens,quem mox Diaconus palla cooperit,Subdiacono verò latinorum per cerimoniarium imponitur quoddã velum circa collum,retento etiam panniculo, quem priùs habebat,& patena in manu dextra, & dicto velo cooperitur ,cum qua poſt Papam vadit,& ibi ſtans permanet vſque circa finem pater noſter.Interim vnus Acoluthorum cum thuribulo & nauicella accedit ad cornu epiſtolæ altaris, & cum Papa dixerit Veni ſanctificator &c.offert nauiculam Diacono latino,& thuribulum Papæ, qui impo nit incenſum dicẽs.Per interceſsionem &c. Deinde Pontifex accepto thuribulo de manu Diaconi incenſat primo oblata Diacono pedem calicis tenente,deinde altare mo

re con-

re consueto, & demum in cornu epistolæ reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra stans ibidē à Diacono incensatur, & mox accedentibus ministris & nobili cum aqua tertiò lauat manus ordine consueto. Interim verò Diaconus Euangelij, vt Pōtificem incensauit primùm incensat Episcopum, & Diaconos Cardinales assistentes iuxta altare, & Pontificem in suis locis stantes, posteà omnes Cardinales, omnes Reges, & magnos principes, si qui adessent, deinde Episcopos assistentes, incipiens ab illis qui de libro & candela seruiūt, alij nanq; post Pōtificem inter altare & soliū circulum faciunt, deindè dat thuribulum vni ex Subdiaconis cum superpellicio astanti, qui incenset primò Diaconum Euangelij stantem medium inter alios duos Diaconos assistētes, posteà Prælatos omnes paratos, deindè alios more consueto. Finitis orationibus secretis, Pontifex positis ambabus manib. hinc inde super altare incipit cantando. Per omnia secula seculorum, &c. Et cum dicit. Sursum corda, eleuet aliquantulum manus, & disiunctas teneat, cum dicit, Gratias agamus, altius eleuat, & cum dicit deinde: Deo Nostro, iungit ambas manus ante faciem, & caput deuotè inclinat, deinde iterum disiūgit manus, & disiunctas tenet vsque ad finem præ-

fationis, qua finita iungens iterũ manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici verò capellæ in tempore accẽdunt octo intorticia, quæ per Cerimoniarium dantur Acoluthis Apostolicis, & ipsis deficientibus Auditoribus, quæ ipsi post Episcopos assistentes per ordinem stantes accensa tenent vsque post communionem Pontificis, & omnium aliorum à Pontifice se communicantium. Cum eleuatur Sacramentum posito per aliquem incenso acoluthus incẽsat more consueto, post eleuationem autem Sacramenti mox sacrista cum velo circa collum, vt suprà, accipit calamum quendam aureum cum suo stilo, pãno sericeo inuolutum manu dextra, & sinistra quendam calicem, quem parte dicti veli à collo pendente cooperit, & præcedẽte Acolutho, cui ampullas vini & aquæ cooportas, vt priùs dederat, & sub vna axilla pateram consuetam, sub alia verò axilla pateram auream paruam cum ansa præcuntibus duobus seruientibus armorum ad credentiam Pontificis vadunt, vbi Sacrista accepto in vna magna patera vino à credentiarijs sibi porrecto, quod antè prægustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas verò vino & aqua euacuat, & recenti vino & aqua implet, quæ omnia credẽtiarij prælibant.

libant. Et ordine quo venerant reuertuntur. Sacrista autem omnia super altare ponit in cornu epistolæ. Cum Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis. Diaconus Euangelij latini detegit calicem, & Pontifice dicente Per ipsum &c. signante calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hostiam super corporalia reposita tegit calicem, & ad suum locum post Pontificem reuertitur. Tum Pontifex positis super altare manibus disiunctis incipit cantando. Per omnia &c. Et cum dicit. Pater noster, eleuat manus ante pectus, & eas sic vsque ad finem tenet, cũ dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens, facta altari reuerentia vadit ad cornu Epistolæ & patenam dat Diacono Euangelij, velum verò cerimoniarius super credentiam Sacristæ reponit. Cùm Papa dicit orationem. Libera nos &c. Diaconus Euangelij patenam ipsam tradit Põtifici, qui se cum ea oratione finita signet more consueto, & eam supponat Hostiæ. Diaconus verò calicem detegat, supra quem Pontifex Hostiam frangat, & particulam illam, quæ in dextra manu restat super Calicem paululum eleuatum tenens dicit cantando, Per omnia &c. Pax Domini &c. Et signat ter cum particula super calicem, deinde eam in calice deponit tum dicit submissa voce

Agnus Dei.Et cum Pontifex altare deoſculatur dicit,Pax tecum.Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens oſculato priùs altari à Pontifice pacem accipit oſculando ipſum in ore, deinde in pectore, ſimili modo duo Diaconi Cardinales aſsiſtentes à Pontifice pacem accipiunt ipſum primò in ore, deindè in in pectore oſculando, altare aut non oſculantur: Diaconus autem Euangelij à Pontifice nunc pacem non accipit, ſed poſtquã ipſum Papa communicauerit accepta pace à Pontifice. Epiſcopus Cardinalis aſsiſtẽs præcedente cerimoniario defert pacẽ alijs Cardinalibus, Regi & nobiliſsimo cuique, ſi adſunt ordine ſuo,deindè primo Epiſcopo aſsiſtenti videlicet ei,qui de libro ſeruit, qui alijs pacem ſubminiſtrat, poſt hæc vni ex Subdiaconis in ſuperpellicio, qui pacem proſequitur Prælatis paratis cum vicecamerario, ſi ſit Protonotarius, & alijs more conſueto, poſtquàm Pontifex pacem dederit Epiſcopo & Diaconis Cardinalibus aſsiſtentibus capite diſcooperto aſcendit ad ſedem eminentem, quem ſequuntur Epiſcopus & Diaconi Cardinales præfati:& alij Epiſcopi aſsiſtentes cum libro & candela accenſa,& ibi ſtans capite detecto & inclinato Pontifex verſus ad altare alijs Cardinalibus & Epiſcopis aſsiſtẽtibus in locis, & officijs ſuis mi-

ſuis miniſtrãtibus Diaconus Euãgelij apud altare detecto capite patenam cum Sacramento reuerenter accipiẽs & ambabus manibus tenens eam in altum vſque ad oculos eleuat. Et primò vertit ſe à latere ſuo dextro videlicet epiſtolæ vſque ad medium circulum, id eſt vt eius renes ſint ad altare, & per eandem viam reuertitur vt priùs erat, ſecundo à ſiniſtra parte vſque ad medium deindè procedens verſus cornu dextrum videlicet Euãgelij, vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum Sacramento ſumma reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus ſurgit, & Diaconus genuflectit quouſque Subdiaconus diſcedat, & portet Sacramentum ad ſiniſtram manum Papæ altero Cerimoniarium eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti Sacramento profundè ſe inclinat & illud reuerenter adorat, cũ Subdiaconus peruenit ad Pontificem, ſtet ad eius ſiniſtram erectus, et non genuflexus. Diaconus verò accipiens Calicem diſcoopertum ex altari eo modo ſe vertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat, tunc Papa dictis orationibus opportunis ſumit vnam partẽ corporis Domini Subdiacono continuò patenam tenente, aliam verò partem in duas

in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim sacrista velum circa collũ tenens, vt supra accipit calamum aureum in sinistra, & Calicem de quibus supra diximus velo coopertos in dextra, & antecedēte Acolutho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & sub eius axillis duas pateras supradictas tenente, accedunt ad Pontificem, cui Episcopus Cardinalis assistens capiens calamum prædictum illum discooperit, & vino ex ampulla cũ stilo intus mũdat super calicem, quem ad huc tenet Sacrista, deindè vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, & dat Sacristæ pro credentia. Et cum Pontifex corpus Christi sumpserit Episcopus Cardinalis porrigit ei calamum, quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi existente, & sanguinis partem sugit, residuũ cum particula hostiæ dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, & calamum sinistra, quem tamen de Calice non extrahit stans inclinato capite Pontificis manum dextrã exosculatus reuerenter ex eius manibus de corpore Christi communicat. Item osculata Pontificis facie cum calice, calamo, Sacramento ad altare reuertitur, & calamo in sinistro cornu stans sanguinis partem sugit. Interim Subdiaconum

num

num coram ſe genuflexum,& eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo corporis Chriſti communicat, & ſimpliciter ei oſculum pacis donat,qui ad Diaconũ cum patena eleuata ad cornu altaris accedens,& ipſe de ſanguine cum calamo ſugit,cum primò diligenter patenam ſuper calicẽ excuſſerit,curaueritq́ue ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti,ac vnus eorum particulam in Calice exiſtentem ad labia Calicis retrahit,& eam ſumit. Impoſito deindè in Calicem vino albo ſe purificant & Calicem ad credentiam Sacriſtæ reſtituunt. Cùm primum verò Pontifex Subdiaconum cõmunicauerit,Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem,quem Sacriſta portauit dat Papæ ad purificãdum. Quo purificato Sacriſta cũ Calice illo,& patera argenta ad credentiã ſuam redit & prior presbyterorum Cardinaliũ ampullam vini manu dextra , & paterã auream manu ſiniſtra ab Acolutho accipiens Põtificis digitos ſuper dictã paterã vinum effundẽdo abluit & reddita Acolutho ampulla paterã cũ vino ad altare reportat,cõſignatq; miniſtris & ad locũ ſuum redit. Epiſcopus verò Cardinalis album panniculũ , qđ purificatoriũ appellant,ſibi ad hoc à Sacriſta aſsignatum Pont.tradit cum quo digitos tergit,deinde Acolu-

Acolutho illud restituit cũ ampullis ad credentiam sacristæ reportandum. Pontifex autem facta purificatione mitram accipit, & sedẽs quartò lauat manus ordine supradicto nobiliori aquam ministrante. Interim duo primi Episcopi asŝistentes præcedunt ad sinistrum cornu altaris cum libro, puluino, & candela, & Põtifex lotis, tersisque manibus surgens descendit à sede eminenti ad altare vbi ante gradum inferiorem deposita mitra per Diaconum Euangelij accedit ad altare, osculatur illud in medio, vadit ad cornu Epistolæ, vbi liber paratus est, & dicit post cõmunionem, tum redit ad medium altaris, & illo osculato versus ad populum stans dicit. Dominus vobiscum, & interea dum respõdetur, Et cum spiritu tuo vadit ad librum, vbi dicit. Oremus, & orationem, qua in totum finita cum respondetur Amen, reuertitur ad medium altaris, illud osculatur, & iterum ad populum dicit. Dominus vobiscum, & responso dato. Et cum spiritu tuo, Diaconus Euangelij stans post Papam medius inter duos Cardinales asŝistentes cantat. Ita missa est, versus ad populum, vt Pontifex. Interim Subdiaconus nõ Epistolæ sed alius accipit Crucem, & eam portat ante Põtificem inter ipsum & populum. Responso Deo gratias: Pontifex stans inclinato capite in me-

te in medio altaris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicit populo solenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Data benedictione per Pontificem Episcopus Cardinalis assistens ad sinistram Pontificis versus ad populum pronunciat indulgẽtias sub his verbis. Sanctissimus in Christo pater, & Dominus noster Dominus. N. diuina prouidentia Papæ octauus dat, & cõcedit omnibus hic pręsentibus plenariam indulgentiam, vel tot annos, & totidẽ quadragenas de vera indulgentia in forma Ecclesiæ consueta: Orate Deũ pro fœlici statu suæ sanctitatis, & sanctæ matris ecclesiæ. Interim dum indulgentia huiusmodi pronunciatur, Diaconus Euangelij extrahit Papæ palliũ, & illud supra altare reponit. Cardinales etiã, & Prælati omnes paramẽta sua deponunt & consuetum habitum accipiũt. Pontifex verò sic paratus ad palatium reuertitur cum baldachino associatus à Cardinalibus in cappis, Diaconi tamen parati ex decenti more deberent comitari Põtificem Missalibus indumẽtis adhuc paratum vsque ad cameram suam. Et nota quòd hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes alij officiales Papæ non sacerdotes debent communicare de Sacramento altaris.

DE TRADITIONE ENSIS, & pilei: Cuius benedictionem require suprà in prima parte.

SI pontifex hoc die traditurus est ensem cum pileo alicui Principi vel nobili in Romana curia præsenti si illum in matutinis non dedit, finita Missa Pontifex ascendit sedem suam eminentem, coram quo genuflectit Princeps vel nobilis circunstantibus Dominis Cardinalibus, & tenente ante Põtificem vno ex clericis cameræ ensem cum pileo prædicto. Põtifex eum alloquitur hoc modo (Consueuit hoc aliquando fieri in camera Papæ, postquam ipse fuit paratus in corona Cardinalium) Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate &c. vt suprà in benedictione ensis.

His dictis Pontifex tradit ensem cum pileo Principi, vel nobili prędicto, qui illis acceptis Pontificis pedem osculatur deuotè, & gratias agit, tum ensem cum Galero huiusmodi tradit vni ex familiaribus suis, ipse autem in ordine, & loco suo vadit ante Pontificem, & ipsum vsque ad cameram Papagalli comitatur præcedente semper immediatè ante eum illo, qui ensem cum pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipse ab omnibus Prælatis palatij & familia Papæ, & ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac alij nobi-

nobilibus amicis suis vsque ad domum habitationis suæ hoc ordine. Primò equitabunt familiares, & curiales omnes in breuibus, deindè scutiferi Papæ, quos sequuntur barones Romani, & oratores, deinde Comites, & Duces, si qui sint, post hos seruientes armorum, & post eos ensem cum pileo gestans, quem immediatè sequitur ille, cui datus est ensis medius inter duos seniores Prælatos palatij, deindè sequentur alij Prælati palatij, & Prælati oratores, & alij successiue, cubicularij, & alij Capellani, et togati. Cum deductus ipse domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti se firmet deducentes versus & capite detecto agat gratias singulis prælatis illis cum ante ipsum equitant recedentes caput inclinādo, & post recessum omnium Prælatorum caput tegat, & domū suam intret, & recedāt omnes. Ordo prædictus obseruatus fuit in die Natiuitatis Christi anni millesimi quadringētesimi octuagesimi quinti Pontificatus Domini Innocentij Papæ octaui Anno primo, qua per præfatum Pontificem ensis cum pileo datus fuit Illustrissimo Domino Francisco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ regis ad præstandum obedientiam nomine Regis genitoris sui Summo Pontifici cum quibusdam alijs Prælatis,

& Dominis Romam misso, qui in matutinis cum cerimonijs prædictis cantauit quintã lectionem, & finita Missa deductus fuit de palatio per Prælatos palatij, & alios curiæ cubicularios, & scutiferos Papæ, ac Ducẽ Amauitanũ, Comites Morcouij, & montis Agani, oratoresque quàm plures vsque ad palatium Vrsinorum in campo floræ, quod Reuerendissimus Dominus Ioannes de Aragonia Sanctæ Sabinæ presbyter Cardinalis eius germanus secundo natus, ad cuius dextram ipse Dominus Franciscus continuò equitauit, inhabitabat. Si verò ensis prædictus daretur alicui Regi in curia præsenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si verò cui ensis dandus est, in curia non est, clericus cameræ qui eum ad Missam ante Crucem portauit, eodem modo & ordine eum finita Missa reportat ad palatium Papæ vsque ad cameram Papagalli.

DE VESPERIS IN VIGILIA Natiuitatis Christi Papa in crastinum non celebraturo.

SI sanctissimus Dominus noster in die Natiuitatis Christi non celebraret: Vesperis tamẽ & Missæ interesse vellet, Vesperæ hoc

ræ hoc modo dicũtur. Hora cõpetenti Papa indut⁹ in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa venit ad capellam more conſueto, orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione, ſurgit & reaſſumpta mitra aſcendit ad ſolium, vbi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiam, deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtãs verſus ad altare ſecretè dicit. Pater noſter. Quo finito altè incipit: Deus in adiutorium: & cum incipitur Pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alij ſedẽt. Prior presbyterorum Cardinalium incœpto pſalmo vadit ad ſcabellum, & aſsiſtit Pontifici, & ſic omnes ſedẽt vſque ad capitulum. Cùm incipitur capitulum, Papa ſurgit cum mitra & omnes alij ſurgunt. Cum incipitur hymnus, extrahitur mitra Pontifici, qui ſtat vſq; ad inchoationẽ antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur vnus Acoluthorum extra cancellum capellæ dimittit cappam, & capit ſuperpellicium & redit ad capellam ſtans cũ clericis cerimoniarum. Incœpta antiphona ad Magnificat Papa ſedet, accipit mitrã: Acoluthus ſuperpellicio indutus accedit ad Pontificẽ cum thuribulo & nauicella, & presbytero Cardinali aſsiſtẽte miniſtrãte Põtifex ponit incenſum more conſueto. Interim duo ex auditorib⁹ pre-

ueniunt ad altare, & hinc inde ſtantes ele-
uant anteriorem partem ſuperioris mappæ
altaris,& illam plicant vſq; ad medium vel
circa. Cùm incipitur Magnificat,Papa cum
mitra aſcendit ad altare duobus auditori-
bus fimbrias eleuãtbus,& Cardinalibus,atq;
Epiſcopis aſsiſtentibus auditore ad mitra
ſeruiente,& ſecretis cubicularijs ipſũ comi-
tãtibus. Cũ Papa peruenerit ad altare in me-
dio deponitur ei mitra,& aſsiſtẽs presbyter
Cardinalis miniſtrat Papę thuribulum. Papa
incenſat more ſolito altare:Incenſato altari
Papa reddit thuribulũ presbytero Cardinali
qui dat Acolutho:accipit mitram & redit ad
ſolium, in quo ſtans cum mitra incenſatur
per presbyterum Cardinalem ſtantem ante
gradus ſolij,deindè Acoluthus incẽſat pres
byterum Cardinalem, & alios duos aſsiſtẽ-
tes & ſucceſsiuè omnes Cardinales alios &
alios in capella exiſtẽtes more ſolito. Cũ pri
mùm verò Papa recedit de altari,illi duo au
ditores mappam altaris vt prius erat, expli-
cant,alij duo fimbrias Papæ eleuãt vſque ad
ſolium. Interim cũ dicitur Magnificat duo
alij acoluthi extra cancellum capellæ dimiſ
ſis cappis,ſuperpellicijs induuntur, redeũt
ad capellam & cum cerimoniario ſe locant.
Fnita antiphona ad Magnificat præcedente
cerimoniario duo Acoluthi præfati cum cã
delabris,

delabris, & candelis accedunt ante gradus solij Papæ medium inter se habentes clericũ cerimoniarum. Papa surgit, & deposita mitra dicit. Dominus vobiscũ quasi versus ad altare: Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Episcopi asistentes, primus cum libro, alius cum candela, & Papa dicit orationem: & cum dicit in fine orationis, Per omnia secula seculorum, illi duo Episcopi asistentes cum libro, & candela ad suum locum reuertuntur, cùm Papa dicit. Dominus vobiscum secundò Acoluthi factis solitis reuerentijs reuertũtur ad altare, vbi cãdelabra ad suum locum reponũtur. Interim vnus Subdiaconorũ accipit Crucem, quam portat ante Pontificem, finito Benedicamus Domino Deo gratias Papa stans dat benedictionem dicens. Sit nomen Domini, &c. & non indulgentias, Papa benedicente vnus Protonotariorum genuflexus suprà scabellum ante Pontificẽ tenet auriphrygium sinistri lateris pluuialis Papæ in transuersum ante vmbiculum Põtificis. Põtifex data benedictione sedet, accipit mitram, & vadit ad faldistorium, vbi genuflexus orat cum mitra, surgit, & redit ad camerã auriphrygiũ pluuialis hinc inde Diaconi asistentes portant nunc & in omnib. solénitatibus, alijs verò dieb⁹ aliquis

ex Protonotarijs Apoſtolicis auriphrygij fimbrias ſimul iunctas à latere Pontificis defert, fimbrias verò poſteriores aliquis princeps, vel nobilis ex laicis.

DE MISSA IN DIE NATIuitatis Christi Papa præſente non celebrante.

IN die natiuitatis Chriſti Pontifice non celebrante vnus Epiſcoporum Cardinaliũ rem diuinam peragit hoc ordine, hora competenti perueniet ad Eccleſiam, ſeu capellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiat eo ordine, vt ſuprà in prima Dominica aduentus eſt expreſſum, ſic paratus Põtificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & precioſa mitra venit ad Eccleſiam ſeu capellam. More conſueto orat, facit cõfeſsionem, fit ei reuerentia & alia obſeruantur, prout ſuprà in prima Dominica aduentus eſt expreſſum, finito à cantoribus vltimo Kyrieeleyſon, celebrans depoſita mitra ſtans verſus altare dicit, Gloria in excelſis Deo, & Cardinales cum Pontifice perficiunt, Et in terra pax &c. Et nota quòd quandò dicitur Gloria in Miſſa, Cardinales cum dixerint introitũ & Kyrieeleyſon

ſon cum Papa, non recedunt de circulo ſed expectant quouſque per celebrantem incipiatur Gloria, & cum Pontifice hymnum angelicum perficiunt, deindè factis reuerentijs reuertuntur ad ſedes ſuas, & Pontifex ſedet cum mitra. Idem facit celebrans poſtquam & ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris hymnum, & cum Pontifex ſederit finitó à cantoribus Gloria: Surgunt omnes, & celebrans depoſita mitra ſtans verſus ad populum dicit Pax vobis: Deindè ad dextram verſus ad altare Oremus, & orationem, quæ vnica eſt, cum in euangelio dicitur: & verbum caro factum eſt, Papa celebrans, & omnes alij genuflectunt. Finito Euangelio celebrans ſtans ſine mitra verſus ad altare dicit Credo. Interim Papa oſculatur librũ Euangeliorum, incenſatur, & Cardinales veniũt ad circulum, non fit ſermo. Alia omnia fiunt vt in prima Dominica aduentus eſt expreſſum excepto Benedicam⁹ Domino, Diaconus verſus ad populum dicit: Ite Miſſa eſt, quo dicto celebrans cum eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris capite inclinato Placeat &c. Interim Cerimoniarius petit à Pontifice indulgentiam, quam celebranti notificat. Papa dat benedictionem more conſueto. Interim celebrans ſtans in cornu epiſtolæ detecto ca-

pite versus ad Ponitificem data benedictione versus ad populum pronunciat indulgētias dicens: Sanctissimus in Christo pater & Dominus noster, Dominus N. diuina prouidentia Papa x. dat & cōcedit omnibus hic præsentibus septem annos, & totidem quadragenas de vera indulgentia in forma Ecclesiæ consueta, orate Deum pro sublimi statu suæ sanctitatis & sanctæ matris Ecclesiæ. Tunc versus ad altare illud in medio osculatur dicens. Dominus vobiscū. Sequētia sancti Euangelij, vadit ad faldistoriū sine mitra, vbi exuitur à ministris omnibus sacris vestibus, accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam Pontifex ad cameram suam reuertitur. Quod si Pōtifex ab Ecclesia, vel capella recederet anteq̃ celebrās sacras vestes deposuerit, debent duo sui ordinis Cardinales ipsum expectare & extra ecclesiam deducere.

DE VESPERIS VIGILIÆ Natiuitatis Christi Papa absente.

SI verò Pontifex maximus infirmus aut alias impeditus vesperis huius vigiliæ et missæ dici interesse non posset, hoc ordine peragitur officium, pro vesperis Episcopus Cardinalis crastina die celebraturus præuenit ad Ecclesiam, & facta oratione ante altare sedet in faldistorio in conuenienti loco

præparato,Diaconus capellæ aut alius aſsiſtens,& miniſtri,ſeu capellani ipſius Cardinalis vſq; ad numerum nouem omnes ſunt induti coctis.Pōtifici ſacra facturo ſtāti ante faldiſtorium per ſcutiferos exuitur cappa, & per aſsiſtentē capellæ & alios capellanos, ſiue miniſtros induitur amictu,alba,cingulo,cruce,pectorali ſtola,quæ pendeat à ſpatulis,pluuiali, & mitra precioſis,ac annulo pontificali,paramenta omnia per miniſtros ex altari ordinate portantur,ſic indutus Pōtifex expectat aduentum Cardinalium,deinde obtenta per cerimoniarium à Reuerēdiſsimis dominis Cardinalibus de inchoandis veſperis licentia,detrahitur per capellanum de mitra ſeruientem illi mitra,qui ſurgit,& verſus ad altare dicit ſecrete:Pater noſter,quo finito alte incipit,Deus in adiutorium.R.à cātoribus Domine ad &c.Incœpto pſalmo ſedet in faldiſtorio & mitra ei imponitur.cū incipitur capitulū ſurgit ſtat cum mitra verſus ad altare,finito capitulo extrahitur ei mitra,& ſtat ſine ea vſq; ad finem hymni verſus vt erat,cum incipitur antiphona ad Magnificat,ſedet celebrans,imponitur ei mitra,& cerimoniarius accepto thuribulo cū nauicella accedit ad celebrantem, qui miniſtrāte aſsiſtente imponit incenſū in thuribulū more conſueto,& cum incipitur

Magni-

Magnificat, cum mitra ſurgit,& factis reuerentijs Cardinalibus vadit ad altare, ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari aſcendit & illud in medio oſculatur, accipit deinde thuribulũ de manu aſsiſtentis, & incenſat altare more conſueto, quo incenſato imponitur ei mitra & redit ad faldiſtorium factis priùs altari & Cardinalibus conſuetis reuerentijs. In faldiſtorio ſtans cum mitra incenſatur ab aſsiſtente, deinde deponitur ei mitra, & aſſiſtens pręcedente cerimoniario celebranti facta reuerentia & altari incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos, & presbyteros, deindè Diaconos, poſtmodum alios more conſueto. Finito Magnificat celebrans ſedet & imponitur ei mitra, finita antiphona poſt Magnificat deponitur ei mitra & ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare dicit Dominus vobiſcum,& orationem diei conuenientem. Interim duo capellani medium inter ſe habentes capellanum librũ tenentem ſtantes verſus faciebus ad celebrantem duo candelabra tenente cum faculis ardentibus vſque ad finem orationis, & cum replicatur poſt orationem Dominus vobiſcum, inde deſcendunt,& cerimoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto Benedicamus,& cæte. imponitur celebranti mitra, cũ

qua

qua facta reuerentia Cardinalibus & altatari vadit ad medium altaris stans versus ad altare dicit. Sit nomen Domini, &c. & benedicit more solito,& non dantur indulgētiæ. Data bendictione factis reuerentijs vt supra cum mitra reuertitur ad faldistorium, exuitur ornamentis, quæ super altare reponuntur, induitur cappa & ad domum redit.

DE MATVTINIS NATIVITAtis Cristi Papa absente.

CVm verò Sāctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutinas non venit, hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus in sua cappella consueta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, modo suo consueto præparatum habēs penes se nouem capellanos coctis indutos, vbi cum aliquātulū quieuerit per Cerimoniarium impetrata à Reuērendiss. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit,& detecto capite stans versus ad altare dicit secrete Pater noster, Deindè alte, Domine labia mea aperies &c. R. Et os meum,&c. Deus in adiutoriū. Ress. Domine ad adiuuandum, &c. & stat capite aperto quousque perficiatur inuitatorium, psalmus, & hymnus, incæpto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes alij Car-

lij Cardinales prælati ac officiales, cum dicetur pſalmus tertius primi nocturni, cerimoniarij vadant ad medium chori inter ſedes Cardinalium presbyterorum & Diaconorum, vbi pulpitum locant & librum deſuper, deindè redeunt ad locum ſuum, finito verſu primi nocturni celebraturus Cardinalis ſurgit & apertò capite ſtans verſo vultu ad altare dicit altè, Pater noſter quod ſecretè perficit, deinde dicit altè, Et ne nos. Reſpon. Sed libera. Exaudi, &c. Interim Cerimoniarius candelam cer eam accendit, quam & pulpito affigit & vnum ex cantoribus cum reuerentijs conſuetis ad pulpitum ducit, vbi finita abſolutione cantor ipſe verſus ad celebraturũ inclinato capite dicit altè, Iube Domine benedicere, & benedictione accepta cantat lectionem, qua finita cum dicit, Tu autem Domine, genuflectit verſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodem modo fit in omnibns lectionibus & nocturnis, celebrans primam, quartam, & ſeptimã. Benedictionem dat ſtans nudato capite quouſq; dicitur, Et reliqua, tunc ſedet, nouam lectionem cãtat ipſe celebraturus ſtans ante faldiſtorium, & verſa facie ad altare, capellanus autem ſuus aſsiſtens in ſuperpellicio tenet ei librum, cum dicit, Iube Domine bene-

ne benedicere, ſtat inclinato capite verſus ad primũ Cardinalẽ in choro præſentẽ, qui dat benedictionẽ, finita lectione ſtatim celebraturus ipſe incipit cantando: Te Deum laudamus, cãtoribus proſequentibus vſq; ad finẽ, &c. Interim paratur ipſe omnibus ornamẽtis pro Miſſa, vt moris eſt. Nota tamen quod cõmodius eſt quando incipitur Tertius nocturnus, vt celebraturus capiat ſandalia, & dicat pſalmos: Quã dilecta, &c. & ita ſæpius obſeruatũ eſt, finito Te Deũ celebraturus indutus omnibus paramẽtis, vel ſi omnibus adhuc indutus nõ eſt, in illis quibus tunc indutus eſt aſtãtibus duobus miniſtris cũ candelabris hincinde dicit verſus ad altare ſtans ante faldiſtorũ ſine mitra Dominus vobiſcum: Oremus, & orationem, iterũ Dominus vobiſcum & cantores dicunt. Benedicamus.

DE PRIMA MISSA NATIuitatis Chriſti Papa abſente.

DIcto à cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante ſuperiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur ſibi mitra, facit confeſsionem, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad

dit ad

ditad altare, osculatur illud & librum, incensat altare, & alia facit vt moris est, post finem Missæ dat benedictionem, & non denunciat indulgentias.

SI PAPA IN NOCTE NAtiuitatis personaliter celebrat.

SI autem in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia seruãtur, quæ in Missa Papali supra descripsimus, nisi quod communicaret in altari ipse solus, & non in sede eminenti, & non sugeret sanguinem cum calamo sed more communi, & non se purificaret, quia est celebraturus tertiã missam, in qua cõmunicat in sede eminenti se & ministros. Item si vellet secũdam Missam celebrare immediate nõ deponeret sacras vestes, sed dictis laudibus ea solẽnitate, qua vesperæ cantari solent, inciperet secundam Missam. Tres presbyteri venirent obuiam, & alia omnia consueta seruarentur, sed cõmunicaret in altari solus, vt de prima diximus.

DE LAVDIBVS ET SECVNda Missa Papa absente.

FInita Missa recedũt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & secunda Missa per Sacristam, & alia prout suprà dictum est.

DE TERTIA MISSA IN die Natiuitatis Christi Papa absente.

CArdinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini Papa absente tertiam Missam celebraturus præuenit ad Ecclesiam, orat, &c. prout supra de Missa in præsentia Papa celebranda dictum est. Debent autem esse paratæ in credentia lances duæ pro lotione manuum argenteæ, tamen non inauratæ quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerẽtijs Cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam vt supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout supradictum est. Induto celebraturo postquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia surgit de faldistorio cum mitra, & eundo versus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea seruientem, qui se ad partem retrahit, celebrans verò facta reuerentia altari dicit confessionem, &c. & imponitur ei manipulus, vt suprà in alia Missa dictum est, ascendit ad medium altaris, & osculatur illud, deindè librũ Missalem vt supra anteponit, deindè Diacono ministrante incensum, postmodum desuper signum Crucis faciens incensat alta-

re,vt ſuprà quo incenſato imponitur ei mitra,incenſatur in cornu epiſtolæ à Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia cruci vadit ad faldiſtorium deponiturq; ei mitra & ſtans verſa facie ad altare dicit Introitum & Kyrieeleiſon vno ex ſuis capellanis librum tenente,deinde ſedet & imponitur ei mitra vt ſupra dictum eſt in alia miſſa per totum vſque ad finem Epiſtolæ,qua finita Subdiaconus librum clauſum ante pectus ſuum tenens vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum ſuper eius genua & manum illius ſupra librum poſitum oſculatur, & ſurgens libro Epiſtolarum depoſito tenet Miſſale celebranti vt ſupra, interim dum dicitur alleluia , & Diaconus dum librum Euangeliorum ſupra altare poſuerit , cerimoniarius cum thuribulo& naicella vadit ad celebrantem , qui miniſtrante Diacono imponit incenſum , & ſignat vt ſuprà. Cerimoniarius autem tunc dat vni ex capellanis celebrantis thuribulum in dextram& nauicellam in ſiniſtram & duo candelabra cum luminaribus de credentia vel altari duobus alijs capellanis eiuſdem. Diaconus verò interea ad altare vadit,de quo librum accipiens & ipſum ante pect⁹ tenēs ante altare genuflexus dicit. Iube Dñe benedicere,& benedictiōe accepta pro-

procedit ad lectionem euangelij ordine supradicto, finito euangelio factisq; reuerentijs reuertitur ad celebrãtem. Subdiaconus portat deosculandum librum euangeliorum apertum celebrãti & Diaconus illũ incẽsat, & mox celebrans versa facie ad altare dicit credo, &c. quo finito deposita mitra surgit, & versus ad populũ dicit, Dñs vobiscum. Tunc vertens se ad dextram ad altare dicit oremus & offertorium, sedetq; & deponitur ei annulus & chyrothecæ, lauat manus &c, vt suprà, surgit deinde & cum mitra vadit vsque supra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalib. procedit ad medium altaris, vbi deponitur & mitra, & alia facit vt supra, & ministrantibus Diacono, & Cerimoniario imponit incensum benedicens & incensans vt supra, qui deinde incensatur à Diacono, & successiuè Cardinales incensantur ordine suo, & alij vt supra. Dicto Agnus Dei assistẽs celebrãtis dimisso libro in manibus Diaconi venit ad manum dextrã celebrãtis & ibi ante altare genuflectit, surgit, osculatur, & pacem à celebrate accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero, & primo Diacono Cardinalib. successiuè alijs vt supra. Et cum viderit celebrãtem sumpsisse purificationẽ, dat Pacem cerimoniario, qui pficit cursum suũ, & alia

fiũt vt ſupra.Dicto poſt orationes Dominus vobiſcum per celebrantem, & Ite Miſſa eſt per Diaconum, celebrans dicit Placeat tibi, &c.quo dicto imponitur ei mitra & benedicit ſolenniter dicens more conſueto:Sit nomen Domini,&c.Et demum conuerſus ad populum pronunciat indulgentias per Papam conceſſas.Deinde ad ſiniſtram manum ſe vertẽs ad altare oſculatur illud in medio, & facta reuerentia Cruci deindè Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium ſancti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. Interim ſacris veſtibus exuitur,vt ſupra.

DE DIE SANCTI STEphani.

IN die Sancti Stephani Protomartyris officium peragit presbyter Cardinalis in paramentis rubeis more ſolito: dicitur Oratio diei ſub ſua concluſione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua cõcluſione,& fit ſermo.

IN FESTO SANCTI IOANNis Euangeliſtæ.

IN die Sancti Ioannis Euãgeliſtæ celebrat presbyter Cardinalis in paramentis albis more

more consueto, oratio diei dicitur sub sua cõclusione, deindè fit cõmemoratio de Natiuitate Domini, & Sãcto Stephano sub alia cõclusione, & fit sermo his duobus diebus, si Papa celebrat seruit ei pro asistente prior Presbyterorum Cardinalium, & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquẽ ex Cardinalibus.

DE VIGILIA CIRCVNCISIOnis & eius festo.

IN Vigilia Circuncisionis Domini fiunt vesperæ more consueto, ad quas Papa venit albis paramentis. In die celebrat Episcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tantum vna oratio, & fit sermo.

DE VIGILIA EPIPHANIAE Domini.

IN Vigilia Epiphanię Domini fiunt Vesperæ Papales, quibus Papa ornamentis albis paratus interesse solet. In die Missa more solito dicitur, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur vna Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit. Et procedentes adoraue runt eum cantando genuflectit, quibus dictis surgit, & perficit. Simili modo Papa, & omnes alij, & fit sermo.

DE FESTO PVRIFICATIONIS Beatæ Mariæ Virginis

FEstum purificationis Beatæ Mariæ virginis non habet vesperas solennes præcedentes. In die autem officium peragitur hoc ordine. Et primò ordinantur candelæ in loco conuenièti benedicendæ, & distribuendæ per illos, ad quos spectat, videlicet duo cerei magni ponderis viginti librarum vel circa deaurati, depicti, & aliꝰ minor etiam pulchrè ornatus ponderis duarum librarum vel circa, quem Pontifex in processione in manu portat. Item faculæ ceræ albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus ponderis trium librarum quælibet vel circa. Item faculæ in numero sufficienti pro oratoribus, & prælatis ceræ communis ponderis duarum librarum quælibet. Itē faculæ vnius libræ in numero sufficienti pro Subdiaconis, auditoribus, clericis cameræ, Acoluthis, Cubicularijs, Cerimoniarijs, Scutiferis Papæ, & alijs officialibus. Item faculæ mediæ libræ in numero copioso ꝓ populo. Admiscentur etiã credentiarij Papę quod in mane ordinent in loco, vbi candelarum distributio fiet, in angulo super altare vel in alio loco condecēti, vasa & aquam pro lauandis manibus Papæ cum mantili & gremiali, ac medulla

panis,

panis, præparent etiam clerici capellæ in loco conuenienti duo candelabra & cum luminaribus vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & thuribulum cũ nauicella. Item paret baldachinum pro ſupplicatione habenda pro Pontifice. Deindè hora congruenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus venit ad capellam vel. Eccleſiam, vbi candelæ ſunt benedicendæ, Et facta oratione ante altare, cum ſederit, Cardinales faciunt reuerentiam in cappis conſuetis, duo vltimi remanent in aſsiſtentia Papæ. Et Diaconi duo aſsiſtentes vadunt ad capiendum paramenta, & illis reuertẽtibus illi duo vltimi vadunt ad ſedes ſuas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alij interim in locis ſuis, & p̃lati extra capellam capiunt paramenta violacei coloris ſtatuti ſuo & ordini conuenientia. Diaconi Cardinales portant planetas plicatas ante pectus, quibus omnibus paramentis Pontifex benedicit candelas more ſolito. Solẽt tum quãdo Papa benedicit, & diſtribuit cãdelas in parua capella ad euitãdã frequentiam, Cardinales & alij officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & venire cum Papa parati ſacris veſtibus non tamen ſupplicãtium more. Et tũc Cardinales cũ paramẽ-

tis ſupradictis faciunt reuerentiam prædictam Pontifici. Papa verò miniſtrantibus Epiſcopis librum & candelam & aſsiſtẽtibus duobus Diaconis Cardinalibus more ſolitio ſtans detracta mitra benedicit candelas verſus ad illas ſubmiſſa voce legẽdo, dicens: Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte pater, &c. cũ quatuor ſequẽtibus pro vt in ordinario. Incœpta quinta oratione per Pontificem vocatur prior presbyterorum Cardinalium, accedit ad Pontificem, cum eo duo Acoluthi ſuperpellicijs induti vnus cum thuribulo & nauicella, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio. Finita benedictione imponit incenſum in thuribulum more conſueto, deindè accepto aſperſorio de manu presbyteri Cardinalis ſtans ſine mitra aſpergit tertiò candelas, & deinde incenſat ducens ter thuribulum, ſedet poſt hæc & imponitur ei mitra. Tum prior Epiſcoporum Cardinalium accedit ad Papam, & accipit duos magnos cereos de manu camerarij, vel eius locum tenentis cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant, & illos dat Domino Papæ cum debitis reuerentijs oſculando primo cereum, deindè manum Pontificis, cum Põtifex eos tangit. Qui cerei deindè dantur ad mandatum Papæ duobus nobilibus, quorum alter inſi-

insignior videlicet vadit ad dextram, alter ad sinistram Papæ, & ibidem stantes eos tenent vsque ad finem Missæ, post magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deinde seruat vnus ex cubicularijs cameræ. Et isto vtitur Papa in toto officio. Cum Papæ cerei dantur, cantores incipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos omnes distribuendos debent ministrare clerici cameræ stantes à loco vbi sunt candelæ, vsque ad Papam, & illos dare ad manum Diaconi Cardinalis Papæ assistentis à parte candelarum, qui illas ministrat, vt verò Papa accepit suas candelas, duo auditores à credentiarijs Papæ mappulam sumentes eam per Cardinales assistentes gremio Pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illam tenent. Et Pontifex incipit distribuere alijs, primò Dominis Cardinalibus secundũ ordinem incipiendo à seniore, id est, ab eo, qui sibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus vidilicet Vicecancellario, Camerario, & Pœnitentiario dat duas cãdelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primũ candelam suam acceperit, vadit ad faldistoriùm suum apud altare, & accipit paramenta omnia pro missa consueta, sicque paratus expectat Põtificem more solito. Cardinales cum candelas accipiunt, manum Papæ osculantur,

tur, deinde genu, alij verò Prælati parati ter ante Pontificem genua flectentes, accepta candela osculātur genu tātum. Nota quòd pœnitentiarij osculātur pedem tantum, & similiter in Dominica palmarū. Omnes verò alij quicunque sint genuflexi coram Pōtifice accepta cādela osculātur eius pedem. Distributio autem fit secundum ordinem consuetum curiæ. Ita tamen quod Prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis quorumcunque oratores sint, & quibuscunque etiam alijs principibus exceptis illis, qui inter Cardinales seu in plano supremo solij Papæ locum habent. Illi autem statim sequuntur Cardinales aut assistentes Papæ, & alios quoscunque Prælatos. Finita distributione portatur aqua ad abluendas manus Papæ per nobiliorem curiæ comitantibus ipsum seruientibus armorum, & magistro sacri palatij, seu hospitij, quem etiam duo auditores præcedunt, quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more consueto. Et portatur cū aqua supra vas ipsum medulla panis pro mundandis manibus Papæ, per credētiarios, vt supra parata, & prior Episcoporū Cardinaliū adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt consueuit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo Acoluthi cum cādelabris,

& luminaribus,& deponitur mitra Papæ, q ſurgit,& Epiſcopis aſsiſtentibus ex more librum miniſtrantibus dicit cantando. Oremus,& Diaconus à dextris dicit, Flectamus genua:& omnibus verſus altare genua flectentibus alijs Diaconis à ſiniſtris ſtatim cõtinuat,Leuate.Surgunt omnes, & Papa cantat orationem,Exaudi Domine,&cæt. prout in ordinario ſub concluſione, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Qua finita, Papa ſedet,& accipit mitram,& priore presbyterorum Cardinalium & Acolutho miniſtrantibus imponit incenſum pro ſupplicatione more conſueto,& cantores incipiunt antiphonam,Cum appropinquaret Dominus. Accẽduntur candelæ,& fit ſupplicatio more ſolito vſque ad locum paratũ,vnde proijcere debet candelas populo. Deinde ad eccleſiam ſiue capellam, vbi miſſa dicenda erit,hoc modo proceditur.Scutiferi Papæ, quos ſequũtur alij more cõſueto, prout ſupra in die Natiuitatis Chriſti dictum eſt.Papa,Card.& alij omnes debẽt proprijs manibus ſuas cãdelas portare ardẽtes à loco,vbi incœperit ſupplicatio,vſq; ad locũ vbi miſſa erit dicenda.Cum autem peruentũ fuerit ad locum vbi candelæ per Papam populo ſunt ,pijciendæ,manẽt omnes extra locum ſuo ordine,& cũ Pontifice intrãt Subdiaco

nus

nus cum Cruce,& ceroferarij, clerici cameræ miniſtrantes candelas, Epiſcopi aſsiſtentes Papæ, Diaconi aſsiſtentes Papæ & Cardinales, qui voluerint intrare pro loci capacitate, cantores apud oſtium extra cãtant,alij Epiſcopi omnes parati ſtãt hinc inde ordinate extra dictum locum, quouſq; Papa candelas populo proiecerit. Papa venit ſub baldachino, quod per nobiliores curiæ more conſueto portatur: proiectis candelis proceſsio reuertitur eo ordine, quo venit,vel ſi alibi celebrandumeſt quàm vbi candelæ benedictæ ſunt, proceditur vſque ad capellam vbi miſſa erit dicenda,& officiales & prælati omnes extra cancellum ſuperpellicia & paraměta deponunt,& cappas accipiunt, cum quibus intrant capellã. Cardinales autem intrant cum paramentis, quæ deponunt intus in ſuis locis, & extinguuntur candelæ omnes exceptis duobus cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputati continuo tenent ardentes. Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris,vbi miſſa dicenda erit,ſi in illa capella candelas non benedixit, genuflectit in faldiſtorio, & depoſita mitra orat more conſueto: cum ſurgit extrahitur ſibi pluuiale rubrum & ſtola violacea & accipit ſtolam, & pluuiale alba precioſa. Si verò ibidem candelas benedicit,quia

cit, quia prius ibi orauit, cum primum ante altare fuerit, deponit paramenta simplicia prædicta, recipit alba & preciosa, & ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confessionem, & incipitur missa, finita confessione accepta mitra preciosa ascendit ad sedem eminentem, non fit ei amplius reuerentia & presbytero Cardinali assistẽte ministrante imponitur incensum, Cardinales interim veniunt ad circulum, incensatur altare, deindè Papæ qui pòst dicit Introitũ, & alia more solito. Finito Gloria in excelsis &c. presbyter Cardinalis assistit vt moris est. Antequàm incipiatur Euãgelium, accenduntur omnes cerei, & per Papam Cardinales & prælatos, & alios omnes accensi tenentur in manibus vsque ad finem Euangelij. Deindè redduntur seruitoribus qui eos ardẽtes tenent vsque post communionem, dicitur tàntum vna oratio & ordinariè non fit sermo. Ministri vtuntur dalmatica & tunicella.

Si festum purificationis caderet in Dominica Septuagesima benedictio, & distributio candelarum cum supplicatione fiunt vt prædictum est, missa autem fit de Dominica, & festum purificationis transfertur in secundam feriam sequentem.

SEQVITVR DE FESTO PVrificationis *Beatæ Mariæ Virginis Pontifice absente.*

SI verò Pontifex nollet vel non poſſet officio hodierno intereſſe, nec candelas benedicere ac diſtribuere, presbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam hora conuenienti,& poſtquàm duo ad minus Cardinales aduenerint,celebraturus vadit ad faldiſtorium, accipit omnia paramēta violacei coloris, vſque ad dalmaticam inclusiuè omiſsis tantum chirothecis,pluuiale violaceum & mitram ſimplicem & annulum Pontificalem,& accedit ad medium altaris,vbi medius inter Diaconum,& Subdiaconum ſtãs depoſita mitra verſus ad candelas benedicendas dicit. Dominus vobiſcum. Oremus Domine ſancte pater cum quatuor ſequentibus orationibus prout in ordinario,quibus dictis miniſtrante Diacono imponit incenſum,aſpergit,deindè candelas,tum incenſat,prout ſupra dictum eſt, quo facto ponitur faldiſtorium ad medium altaris,vbi ſedet celebrans, accepta mitra, renibus ad altare verſis, & tunc Cardinales omnes &prælati, & officiales omnes paramenta, & ſuperpellicia ſuo ordine cōgruentia accipiunt, videlicet Cardinales in locis ſuis ſtantes, alij verò omnes extra capellæ

pellæ cancellum, omnibus ſic paratis accedunt ad celebrantem Cardinales, deindè prælati bini & bini cum mitris in capite & cum primi duo Cardinales coram celebrante fuerint, deponunt mitras. Idem facit celebrans, & ſurgit. Miniſtrantibus igitur Vicecamerario, & clericis cameræ, vel in eorum abſentia magiſtro domus palatij, & aliquibus cubicularijs candelas, prior Cardinalium dat candelam celebranti ſine aliqua deoſculatione, deindè celebrans ſine mitra ſtans dat priori, & ſucceſsiue omnibus Cardinalibus ſingulas candelas. Interim diſtributione incipiente cantores cantant Antiphonam, Lumen ad reuelationem: ſedet deindè celebrãs accepta mitra, & extenditur illi per miniſtros mappula, quam duo ex capellanis ſuis ſuperpellicio induti, hinc & indè genuflexi tenent, & celebrans diſtributioné proſequiẽ dãs primo prelatis detectis & inclinatis aliquantulum capitib⁹ coram eo ſtãtibus, deindè alijs omnib⁹ non paratis ſucceſsiue corã eo genuflexis ſingulas cãdelas. Card. & prelati parati omnes, neque cãdelam, neq; manum dantis oſculãt, ſed cũ reuerẽtia tantum candelas recipiunt, alij verò homines genuflexi recepta cãdela celebrantis manũ oſculantur. Finita diſtributione celebrãs ſic ſedẽs lauat manus, tũc de-

poſita

posita mitra amouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris versus ad crucem in altari positam dicit cantando absolute, Oremus. Diaconus, Flectamus genua. Subdiaconus, Leuate. Tunc prosequitur celebrans orationem, Exaudi quæsumus Domine &c. prout in ordinario. Qua completa ministrante Diacono celebrans imponit incensum, & omnes suas candelas accēdūt, deindè ordinatur supplicatio ad locum, vbi candelæ populo proijci debent, hoc modo. Procedunt scutiferi Cardinalium, & alij laici, deindè scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, post eos procuratores ordinum, secretarij, & aduocati mixtim, cubicularij, oratores principum, & magni nobiles, cātores, Acoluthi Papæ, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, vnus capellanus celebrantis cum thuribulo, & nauicella, Subdiaconus capellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante se respiciat, nō retro: medius inter duos capellanos celebrātis superpellicijs indutos duo cādelabra cum candelis ferentes, post eum pœnitentiarij Papæ, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Diaconi, Presbyteri, Episcopi Cardinales, deindè celebrans medius inter capellanum suum assistentem pluuiali indutū à dextris, & Diaconum capellæ à sinistris, &
fimbrias

fimbrias pluuialis ſui hīc inde eleuātes, poſt eum alij capellani ſui ſuperpellicijs induti, deindè Protonotarij, & alij togati. In aula iuxta locum prædictum fit ſtatio. Celebrās verò cū ſuis miniſtris Cardinalibus, qui voluerint, locum aſcendit, & candelas proijcit populo, deinde eo ordine, quo venerint de capella reuertuntur, deponunt paramenta omnes, & ſuas cappas accipiunt: celebrans autem apud faldiſtorium deponit pluuiale, ſedenſque accipit chirothecas, & ſurgenti imponitur caſula, mitra & annulus Pontificalis, cum accedit ad altare facit confeſsionē, & incipitur miſſa more conſueto, dicitur tantum vna oratio. Ad Euangeliū celebrans ſuam candelam ardentem in manu tenete, idem faciūt Cardinales, Prȩlati, & alij omnes in capella exiſtentes. Finito Euangelio reſtituuntur candelæ ſeruitoribus, & per eos tenētur ardentes vſque poſt communionem celebrantis, tunc extinguuntur. Omnia alia fiunt more conſueto, & non fit ſermo.

ORDO DISTRIBVENDI CANdelas.

ORdo autem diſtributionis candelarū eſt iſte: veniunt, Cardinales primò digniores, deindè alij. Si Imperator adeſt, illi

primo Pontifex dat cãdelam postquàm ipse suas accipit, & deindè priori Episcoporum Cardinalium, tunc Regi si adesset, inde secũdo Cardinali, tũc alteri Regi, si adesset & demum alijs Cardinalibus & principibus qui inter illos sedẽt ordine quo sedẽt, quod etiam seruatur in ramis palmarum, secus autem in cineribus, quia post omnes Cardinales dantur principibus laicis etiam Imperatori & Regi. Et aliquando vt legi post omnes prælatos paratos, tunc magni principes, qui inter Cardinales sedent, locũ habere solent, vel etiam illi qui in plano solij Papæ sedent. Episcopi assistentes, Vicecamerarius, si est paratus, prælati oratores parati, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Pœnitentiarij parati, oratores principum non parati & cum eis Seniores, & conseruatores, si Romæ sint, Protonotarij, generales ordinum, nobiles ad gradus solij Papæ stãtes, Subdiaconi, Apostolici auditores, clerici cameræ, Acoluthi Papæ, Cubicularij secreti, clerici Cerimoniarium, Diaconus & Subdiaconus capellæ, Cubicularij extra cameram, aduocati, & Secretarij mixtim procuratores ordinum, cantores Papæ, capellani celebrantis, caudatarij Cardinalium scutiferi Papæ, magistri, hostiarij, officiales, & ciues Romani, deindè alij omnes, vltimo

serui-

ſeruientes armorum, qui dum fit diſtributio, debent aſsiſtere circa ſolium Pontificis, & curare ne fiat tumultus, aut impetus in Pontificem.

DE DIE CINERVM.

PRima die Quadrageſimæ, quę cinerũ appellatur in mane Sacriſta paret ſupra altare vas cum cineribus factis ex ramis Oliuarum anno præterito benedictis. Itẽ credentiam Papæ ordinare debẽt ſuper angulo altaris duas lançes pro lauandis manibus Papæ cum mappa, & vnum mantile pro gremiali. Deindè hora competenti præuenit ad Eccleſiam Cardinalis celebraturus, & in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato omnia paramenta Pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo Pontificali. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubeo, & mitra ſimplici veniunt ad capellam, & more ſolito facit orationem ante altare in faldiſtorio, aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei à Cardinalibus reuerentia more conſueto. Et poſtquam duo Diaconi Card. vltimi reuerentiã fecerunt, aſsiſtũt Papæ, & duo Diaconi aſsiſtẽtes vadũt ante ſedem Diaconorum Cardinaliũ, vbi capiunt paramẽta ſua: idem faciũt Cardinales oẽs in locis ſuis ſtãtes. Duo

primi Diaconi, vbi acceperunt paramenta sua, reuertuntur ad aßistendum Papæ, & alij duo vadunt ad loca sua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes Prælati, & officiales sua paramenta, & coctas accipiunt extra cancellum capellæ, & vnus Subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonã, Exaudi nos Domine &c. Tunc accedit ante Pontificem Subdiaconus Apostolicus, vt suprà dictum est, paratus portans lancem cineribus plenã detectam, quam de altari sacrista siue cerimoniarius sibi dedit, & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quousque Papa omnibus cineris imponat. Tunc accedunt duo Episcopi aßistẽtes cum libro & candela, & Papa benedicens cineres, sedens cum mitra dicit Antiphonã, Exaudi nos Domine: qua repetita deposita mitra surgit dicens: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus cum tribus orationibus sequentibus, prout in libro. Incœpta quarta oratione vocatur ad Pontificis dextram prior presbyterorum Cardinalium, & duo Acoluthi superpellicijs induti, vnus cum thuribulo, & incen-

incenſo, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio, qui ambo etiam ad dextram Pótificis locantur poſt presbyterum Cardinalem aſsiſtentem. Finitis orationibus Papa miniſtrante presbytéro Cardinali aſsiſtente imponit incenſum, aſpergit cineres, deinde incenſat, tunc cantores incipiunt, Immutemur habitu, & cæte. Prior Epiſcoporum iuxta antiquam conſuetudinem pluuiali indutus ſine mitra, velut aliquando ſeruatum fuit, & Bonifacius nonus ſtatuit: nunc verò celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis ſacris pro miſſa dicenda indutus, demptis tamen chirothecis & annulo Pontificali accedit ad Papã, & ſine mitra ſolus detecto capite facta Papæ reuerẽtia, ſtãs coram eo ſupra ſcabellum nihil dicens imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput im formam Crucis, deinde deſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum, ſedet Papa, imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod à credentiarijs Papæ acceperunt, illud hincinde tenent ſuper gremia Papæ, qui illi Cardinali, à quo cineres accepit, inclinato capite coram ſe ſtanti dat cineres dicens. Memento homo &c: Et nota quod ſi Imperator aut Rex ſit præſens accipit cineres immediatè poſt Cardinales omnes & oſculatur pedẽ Papæ, &

similiter alij principes, qui sedent inter Cardinales, recipiunt cineres post eos. Non idē seruatur in distributione candelarum & palmarum, quia hi accipiunt pro ut sedent. In isto autem actu, qui humilitatem prę se fert, principes sacerdoti se inclinant & illis cedunt, Cardinalis autem si est ille, qui est celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldistorium suum prope altare, ubi sedet, et accipit chyrothecas, & annulum Pontificalem & imponitur ei mitra, sicq; manet vsq; ad perfectam distributionē. Accedunt pòst succeßiuè omnes alij Cardinales & Prælati & alij, vnus post aliū, & à Papa cineres accipiunt, vt in candelis. Si autē qui dedit Papæ cineres est prior Cardinalium, postquàm acceperit cineres reuertatur ad locum suum & celebrans in loco suæ receptionis & in habitu suæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramēta vel, vt aliqui volunt, accipit cineres cū planeta statim post priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati osculantur genu, alij etiam Prælati parati genuflexi osculantur pedem Papæ, postquàm cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra sedens abluit manus more consueto, pro ut etiam suprà in purificatione dictum est, deinde detracta mitra
surgit

ſurgit & aſsiſtentib.ante eũ duobus cerofe-rarijs more ſolito cantat Dominus vobiſcũ, Reſ. Et cũ ſpiritu tuo.Oremus.Cõcede nobis Domine &c.ſub cõcluſione per Chriſtum Dominũ noſtrũ, vt in ordinario. His finitis Prælati & officiales oés extra cancellum, Cardinales verò intus in locis ſuis dimittunt paramenta,& accipiũt cappas ſuas conſuetas.Et Pontifex facta oratione ante altare facit cum celebrante cõfeſsionẽ,& more conſueto incipitur miſſa, finita confeſsione Papa aſcendit ſedem eminentem, & presbytero Cardinali miniſtrante imponit incenſum in thurybulo, presbyter Cardinalis reuertitur ad locum ſuũ inter duos Cardinales,incenſatur altare, deindè celebrans, poſtea Papa. Interim Cardinales veniunt ad circulum more conſueto. Incenſato Papa presbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, & Papa dicit Introitum & Kyrieel. Cũ dicitur Dominus vobiſcũ ante orationẽ Papa deſcẽdit ad faldiſtoriũ, vbi abſtracta mitra genuflectit, & ſic manet vſque ad finem omnium orationũ.Idem facit antequam incipiatur verſus, Adiuua nos ſic manẽs vſq; ad finẽ verſus,ſimiliter dicto per eũ Sanctus vſque Per omnia ſecula ante Agnꝰ Dei,et ad omnes oratio

nes poſt communionem,& tūc omnes alij, qui ſunt in capella genuflectunt præter celebrantem,Diaconum & Subdiaconū , qui non genuflectunt niſi ad verſum , Adiuua nos. Ad introitum,Sanctus,& Agnus Dei fit circulus per Cardinales,patena tenetur per ſubdiaconum,incenſantur omnes poſt Offertorium,pax datur,& alia fiunt prout in alijs Miſsis,& fit ſermo,dicuntur quinque orationes,prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda A cunctis,tertia Omnipotens ſempiterne Deus,qui viuorum &c. quarta contra paganos,quinta pro Papa.Et nota quod poſt vltimam orationem in fine Miſſæ dicitur oratio ſupra populum ſub ſua concluſione,& Diaconus ſurgens vertenſque faciem ad populum dicit, Humiliate capita veſtra Deo:ad quam Papa & omnes alij manent genuflexi quouſq; dicitur,Per omnia ſecula &c: Tunc Pontifex ſurgit,& accepta mitra aſcendit ad ſolium, vbi deponitur ei mitra.Interim Subdiaconus venit cum cruce ante Papam,qui dicto per Diaconum Benedicamus Domino,& reſponſo,Deo gratias,dat benedictionem,deinde redit ad cameram more conſueto.

DE OFFICIO DIEI CINErum Papa abſente.

SI autem in die cinerum Papa non ſit pręſens, ſuper credentia parantur duo vaſa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis, & alia more conſueto, Deindè Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam in tempore, induit ſe paramentis violaceis vſque ad planetā excluſiue dimiſsis chirothecis & annulo Pontificali, accipit pluuiale ſuper dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi depoſita mitra adſtans in cornu ſiniſtro altaris, videlicet epiſtolæ benedicit cineres in lance ibidem ſuper altare p oſitas per Sacriſtam, vt ſupra dictum eſt: cum venerint Cardinales impetrata licentia celebrās cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus, accedit ad medium altaris, vbi depoſita mitra renibus ad altare ve rſis à dextris habēs Subdiaconum capellæ, peluim cū cineribus reuerenter tenentem priori Epiſcoporum Cardinalium in ſua cappa lanea conſueta ad ſe venienti ſtans caput nudum inclinat, ſuper quod prior prędict⁹ etiam capite detecto cineres imponit, dicens: Memento homo &c. Cui mox ſimiliter caput inclinanti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Tum veniunt ſucceſsiue Cardinales reliqui bi ni & bini cū ſuis capis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres Cardinalibus

ſtat

ſtat ſine mitra, deinde p clericos capellę apportatur faldiſtorium, in quo celebrans ſedet, & accepta mitra & mappula pro gremiali, quam diaconus capellæ ſibi imponit duobus capellanis ſuperpellicijs indutus hinc & inde genuflexis illam tenẽtibus, dat cineres Prælatis & alijs omnibus ad eũ venientibus, qui omnes ſe profundè inclinãt, tamen neque Cardinales, neque alij manũ vel aliud cineres imponentes debent oſculari. Datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus, ſurgit depoſita mitra, amouetur faldiſtorium & reponitur in loco conſueto, & ſtans in cornu epiſtolæ verſus altare dicit. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine, vt in ordinario, deinde reaccepta mitra vadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedenſque accipit chirothecas, incipitur miſſa in qua cum dicit Dominus vobiſcum, ante orationes quæ epiſtolam prędedunt: Cardinales & alij omnes in locis ſuis genuflectunt, & ſic permanent vſque ad finitas omnes orationes. Idem faciũt quãdò in tractu dicitur verſus, Adiuua nos Deus &c. per totum verſum. Similiter dicto Sanctus, vſque per omnia ſecula ſeculorum, ante Agnus Dei &c. Dicto Dominus vobiſ-

vobiſcum, ante orationes poſt communionem. Et hoc ſeruatur in omnibus Miſsis ferialibus & mortuorum in capella Papæ, ſiue ſit præſens, ſiue ſit abſens Papa, omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit ſermo. Accedunt autem ſinguli pro cinerum perceptione eo ordine, prout ſuprà in feſto purificationis Beatæ Mariæ Virginis in diſtributione candelarum eſt ordinatum.

SI PAPA IN DIE CINErum celebrabit.

SI autem in hac die cinerum Papa vellet ipſemet celebrare, finita oratione poſt datione cinerum Papa ſedet aliquantulum & mox ſurgens ſine mitra incipit, Deus in adiutorium meum pro nona, & cum incipit Pſalmum: Mirabilia, ſedet. Cardinales & & alij omnes retinēt ſua paramenta, Diaconus Euangelij, & Subdiaconus epiſtolæ parati vſque, ad planetam excluſiue induunt Papam more ſolito: Diaconi aſsiſtentes cũ ſuis planctis antè plicatis adiuuant, dũ ſandalia imponuntur, Papa dicit, Quàm dilecta &c. Finita nona, vt aliàs in tertijs Papa lauat manus cum cerimonijs conſuetis, & tunc incipit ſeruire pro aſsiſtente capellano priore presbyterorum cum pluuiali, non cum planeta: parato Pontifice Diaconus &

Subdiaconus

Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum, fit supplicatio ad altare more consueto, occurrunt tres presbyteri Cardinales, vt aliâs. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus Epistolæ dimittũt & reassumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de aduentu, genuflexiones, adorationes, versum & post Sanctus seruantur, vt prædiximus, & omnia alia quæ in Missis papalibus seruari solent, nisi quod Papa cõmunicat in altari, non autem in sede eminenti. Et similiter communicat ministros, & cum calamo, & dicitur tantum vna oratio cum alia supra populum, genuflectit tamen Papa cum dicitur Adiuua, nõ in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans vellet ipsemet sermonem facere, post Euangelium descẽderet ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedram sibi positam ante altare in medio, ita vt renes verteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populum, & hoc si altaris statio requireret, videlicet quod inde videri possit populus, & tunc Diaconi assistentes sederent hinc inde, & ante Diaconum à dextris sederet prior presbyterorum assistens, & apud eum Diaconus Euangelij, à sinistris verò Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare non posset videri popu

lus

lus, vt Romæ in Eccleſia S. Petri, tunc ex ſede eminenti Papa haberet ſermonem, & ſederent omnes vt conſueuerunt. Si verò aliquis Cardinalis habiturus eſt ſermonem, ipſe debet ſeruire pro aſsiſtente, cuiuſcunque conditionis ſit, & cum pluuiali.

DE PRIMA DOMINICA quadrageſimæ.

PRima Dominica quadrageſimæ celebrare ſolet Vicecamerarius Papæ, ſi eſt Epiſcopus: & ſi non eſt Epiſcopus, dignior Epiſcoporum aſsiſtentium Papæ cum paramentis violaceis, Diaconus & Subdiaconus vtuntur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinque orationes, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda A cunctis, tertia, Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorū, &c. quarta contra paganos, quinta pro Pontifice. Omnes hæ quatuor ſub ſua concluſione, & fit ſermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more conſueto.

DE SECVNDA DOMINIca quadrageſimæ.

SE-

SEcũda Dominica quadrageſimæ, celebrare ſolet alius ex Epiſcopis aſsiſtentibus Papæ, in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente, dicuntur quinque orationes, vt ſuprà. Omnia alia fiunt more ſolito, Sermonem facit procurator ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA quadrageſimæ.

DOminica tertia quadrageſimæ celebrare ſolet vn⁹ ex Epiſcopis Papę aſſiſtentibus in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur planetis vt ſuprà, dicuntur quinq; orationes, & omnia alia fiunt, prout in prima Dominica quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum diui Auguſtini.

DE QVARTA DOMINICA quadrageſimæ, quæ dicitur Lętare, ſiue de Roſa.

QVarta Dominica quadrageſimæ, quę Dominica Lætare, vel de Roſa vocatur, celebrare ſolet vnus ex reuerẽdiſsimis dominis presbyteris Cardinalibus. Hoc mane antequàm Pontifex ſecretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conuenienti loco inſternitur

nitur parua mensa mappulis mundis cooperta sericeis, duo candelabra cum luminaribus, desuper thuribulum cum incenso, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, ampulla cum balsamo, pixis cum musco, & vnum paruũ colear, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda: cum Pontifex exit de camera secreta, præfertur ei aurea rosa per vnum ex cubicularijs secretis, & ponitur super mẽsam super candelabrum prædictum. Et omnia seruãtur circa benedictionem, & traditionem rosa, quæ superius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competenti auream rosam deferẽs sinistra manu, & dextra populum benedicens, ad Ecclesiam cũ pluuiali, & mitra preciosis procedit, duo Cardinales assistentes hinc & inde fimbrias pluuiales Papæ eleuatas portant. Caudam verò portat nobilior laicus: cum Papa fuerit in capella apud faldistorium, dat rosam Diacono à dextris assistenti, & ille vni ex clericis cameræ, qui eam ad altare portat, & per Sacristam, vel eo absente, per clericum cerimoniarium locatur super altare in medio, tunc fit confessio: & Missa incipitur more consueto: finita confessione Pontifex ascendit ad solium, celebrans vtitur paramentis violaceis & mitra preciosa, ministri vtũtur dalmatica, & tu

nicella,

nicella, non planetis. Hac die non dicitur Pax vobis: ſed, Dominus vobiſcum. Dicũtur quinque orationes, & alia fiunt, prout in Dominica prima quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmelo, finita Miſſa datur Roſa & ſociatur ille cui data eſt, vt ſuprà diximus in pɹima parte.

DE QVINTA DOMINICA quadrageſimæ.

QVinta Dominica quadrageſimæ, quæ de paſsione dicitur, antequam papa de camera exeat cooperiantur Cruces ſuper altare, & quæ ante Pontificem portari ſolent, ſi officium peragi debet in capella maiori, conſueuit parari quoddam velum ſericeum ſuper altare, quo imagines in pariete altaris depictæ contegantur. Hodie celebrare conſueuit aliquis prælatus Romanæ curiæ, tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda contra paganos, tertia pro Põtifice ſub ſua concluſione, cum in fine Euangelij dicitur, Ieſus autem abſcõdit ſe, & exiuit de templo. clerici capellæ ſuper altare velum paratũ cordulis in rotulis ſupra in altum confixis cũtibus ſurſum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiantur, & ſermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis ſeruo-

seruorum fieri consueuit.

DE SEXTA DOMINICA QVADRAGESIMAE in palmis Papa praesente.

SExta Dominica quadragesimæ, quæ palmarum appellatur, ordinentur palmæ in capella benedicendæ, distribuendæ, videlicet quæ magnæ varijs floribus, & perpulchrè laboratæ, tertia parua simili modo ornata, & laborata pro Pontifice, aliæ palmæ primis duabus minores, etiam pulchrè ornatæ, sine floribus tamẽ, pro Cardinalibus minores pro Prælatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac alijs omnibus ad capellam venientibus. Deficiẽtibus palmis parãtur rami oliuarũ, in numero copioso crucibus ex folijs palmarũ confectis cingulis alligatis. Item credẽtiarij Papæ ordine, vt super angulo altaris capellæ, vbi benedictio fieri debet, duo vasa conuenientia pro lauandis manibus Papæ, cum mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici capellæ præparent thuribulũ cum nauicella cocleari, & incenso, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per forerios ad ostium capellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba, cingulo, stola violacea, pluuiali

 rubro,

rubro, & mitra ſimplici,præcedẽtibus Cruce ac Cardinalibus,& alijs, more ſolito venit ad capellam, vbi palmæ ſunt benedicẽdæ. facta oratione ante altare, aſcendit ad ſolium, ſedetque;tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis,deinde capiunt paramenta ſua violacea,vt ſuprà in candelis, & cineribus diximus,& ſimiliter omnes alij Prælati & officiales. Omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit,& miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſsiſtentibus librum & candelam, more ſolito Papa ſtans benedicit palmas,incipiens verſ.Dominus vobiſcum.Oremus.Auge fidem in te ſperantium Deus, &cæt.cum præfatione & quinque orationibus ſequẽtibus:interim nihil cantatur. Cùm quinta oratio dicitur,Prior presbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papę,& duo Acoluthi, vnus cum thuribulo & nauicella, & alius cum aſperſorio & vaſe aquæ benedictę.Finitis orationibus miniſtrante priore prædicto, Papa adhuc ſtans ſine mitra,imponit inçenſum,deinde aſpergit verſus palmas tertio, poſtea incenſat ter ducens thuribulum: tum dicit Dominus vobiſcum, & aliam orationem,quæ incipit,Deus qui filiũ tuum,&cæte. Tum ſedens accipit mitram, & presbyter Cardinalis ac Acoluthi ad ſua loca reuertuntur, accedit deindè prior Epiſco-

piſcorum Cardinalium,ſtans detecto capite ante Pontificem, illi dat ſigillatim duas magnas palmas,quas Pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & perferendas,qui iuxta Pontificem hinc & inde collocantur:deinde dat eidem tertiam minorem,qua Pontifex in officio vtitur, & hanc vnus ex cubicularijs ſecretis ſeruat, & ad vnamquãque palmam oſculãtur palmam, & manum Pontificis.incœpta diſtributione palmarum,cantores dicunt Antiphonam, Pueri Hebræorum, prout in ordinario. palmas miniſtrant clerici cameræ camerario vel eiꝰ Vicecamerario,qui eas det Cardinali ad illam Papæ manum aſsiſtenti, ad quam poſitæ ſunt palmæ,& duo auditores accedunt,quorum dignior mappulam pro gremio Pontificis, quam à credentiarijs Papæ accipit,Cardinalibus aſsiſtentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis ſuperponant, auditores vero illam hinc & inde genu flexi tenent vſque ad finem diſtributionis.
Tũc Pontifex priori Epiſcoporũ Cardinalium dat palmam,qui eã deuotè ſuſcipiens, eius manum,deinde genu dextrum oſculatur.Idem faciunt ſucceſsiue omnes Cardinales,poſtmodum prelati oẽs parati,& omnes alij,ꝓ palmis veniunt ꝑlati parati genuflexi:

postquam palmas receperint, dextrum genu tantùm, alij verò omnes pedem Papæ osculantur, Viceecancellario, maiore pœnitentiario, & camerario sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus dantur duæ palmæ pro quolibet. Celebrans recepta palma sua vadit ad faldistorium prope altare, vbi deposito paramento accipit cappam, sedensque dicit Psalmum: Quam dilecta &c. capit sandalia, & paratur more consueto. Si Missa in capella dicenda erit, in qua palmæ sunt benedictæ, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordine suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si verò in alio loco benedicuntur palmæ, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, vbi deponens paramenta, accipit cappam, & vadit ad capellam vel Ecclesiam, vbi rem diuinam est peracturus, ibidem paramenta recipit: ministri vtuntur planetis ante pectus plicatis. Finita distributione Pontifex lauat manus ordine consueto, deferente aquam nobiliore laico, & ministrãte Episcopo Cardinali primo: tum deposita mitra surgit, accedunt Pontifices assistentes cum libro & candela: ac duo Acoluthi cum candelabris, & Papa stans dicit, Dominus vobiscum, Oremus, Omnipotens sempiterne Deus,
prout

prout in ordinario. Interim ordinatur ſupplicatio, & octo nobiles, qui baldachinũ ſuper Pontificem portent. Papa finita oratione ſedens accipit mitram, & miniſtrante presbyterorum Cardinalium priore ponit incenſum. Et nota quòd ad priorem Diaconorum Cardinalium ſpectat ſemper ordinare ſupplicatiões: & antequam Papa ſurgat, & eius crux ſe moueat, Diaconus à ſiniſtris Papæ aſsiſtens, verſus ad populum alta voce dicit in mediũ lectionis, Procedamus in pace, & cantores reſpondent: In nomine Chriſti Amen. Supplicatio fit vſque ad locum vbi Pontifex populo palmas proijciet: & deindè ad eccleſiam ſiue capellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt ſuprà, in die purificationis Beatæ Mariæ virginis eſt expreſſum. Poſtquam Pontifex palmas populo proiecerit cum ad Eccleſiam ſiue capellam reuertitur, antequam crux ingrediatur, intrant duo vel tres ex cantoribus, & clauditur porta, & ibi duo vel tres ex prædictis cantorib. cantant, Gloria, laus &c. Et cantores, qui ſunt ab extra, repetunt eundem verſum, prout in ordinario. Finitis verſibus vel maiori parte, vt tempus poſtulabit, cantores ab extra cantent Antiphonã, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ

aperitur,& intrant omnes: prælati & officia les, antequam cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta,& ſuperpellicia,& ac cipiunt cappas: Cardinales vero in locis ſuis paramenta deponunt,& cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare, orat in faldiſto rio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit: tũ ſurgit,& cum celebrante dicit confeſsionẽ, & incipitur Introitus. finita confeſsione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetque,& miniſtrãte priore presbyterorum imponit incenſum: quia non fit ei reuerentia à Cardinalibus, cum prius facta ſit, vnaque tantum oratio dicitur. Dum cantatur Tractus, clerici capellæ portant paramenta ad locum, vbi ſtant cantores, ibi tres ex eis dicturi paſsionem, parantur amictu, alba, cingulo, manipulo,& ſtola, in modum Diaconi, coloris violacei, omnes conſueuerunt tamẽ plerunque vti varijs coloribus importunitate aliquorum, & cõtra voluntatem clericorum cerimoniarum, videlicet qui Euangeliſtæ perſonam ſuſtinet albo, Iudæus rubro, Chriſtus nigro. Sed honeſtius eſt vt omnes vtantur violaceis. Et circa finem tractus mouẽt ſe à loco, vbi ſe induerint,& ille qui Euangeliſtam aget, portat librum, præcedit. Sequitur Iudæus, deinde Chriſtus: faciunt reuerentiam altari & Papæ, deinde aſcẽdunt ad
oſculum

oſculum pedis Papæ vnus poſt alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum Euangelij conſuetum, vbi paſsionem cãtare debét ſine luminaribus, & incenſo, adducuntur etiam illuc tres capellani celebrantes, quorum vnus ſtans in medio aliorum duorum, tenet librum ſuper caput ſuum, ſicut ad Euangelium Subdiaconus tenere conſueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur paſsio, Papa ſurgit depoſita mitra, & omnes alij ſurgunt, & ſtant vſque in finem palmas manu tenentes. Celebrans verò depoſita mitra vadit de faldiſtorio ſuo ad cornu epiſtolæ altaris, vbi ſtat diſcooperto capite, & palmam etiam manu tenet, ſuper altare habet Miſſale, & plane legit paſsionem verſus aliquantulum ad illam cantantes. Et poſtquam paſsionem legerit, dicit pro Euangelio, Altera autem die, prout in ordinario. Finita paſsione à cantoribus, redit ad faldiſtorium ſuum: cum cantor in paſsione dixerit, Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum, Papa in ſolio, celebrans ante altare, & omnes alij in locis ſuis detectis capitibus genuflectunt, orantes per ſpacium vnius Pater noſter. Tum ſurgentibus omnibus cantor perficit paſsionem, & papa ſedet, & accipit mitram. Cãtores

res vero factis reuerentijs altari, & Papæ, recedunt. Diacon⁹ autem planetam plicatam habens super humerum sinistrum, accipit librum euangeliorum, & illum ponit super altare, deinde vadit ad osculum pedis Papę, tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit, Munda cor meum, &c. Interim ministrãte priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum more consueto. Diaconus dicto, Munda cor meum, &c. accipit librum de altari, tenẽs illum ante pectus suum, & accedit ante gradus Papæ, præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis sine candelabris, & luminaribus, ac Sabdiacono sequente, vt alias, petitque benedictionem, incẽsat librum, & cantat euangelium: quo finito, Papa osculatur librum, & incensatur, ac omnia alia fiunt, vt in alijs Missis. Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam solet tenere palmam suam, non alij: & non fit sermo. Finita Missa Papa dat benedictionem, & celebrans pronunciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent immediate Pontificem, post Diaconos assistentes, vsque ad cameram papagalli, & illas ibi camerarijs secretis consignare.

DE OFFICIO DOMINICAE palmarum Papa celebrante.

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare, omnia ſeruabuntur, quæ in alijs Miſsis papalibus ſeruari ſolent. Diaconus & Subdi. vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt niſi cũ Papa habuerit omnia paraméta, & ipſi induti vſque ad planetam, excluſiue induunt Papam. Sed paſsionem cantabunt tres cantores more conſueto, ſi Cardinalis Diaconus eam noluerit cãtare: ſi autem Cardinalis cantare voluerit, vt antiqui factitarunt, ſeruabitur, vt latius dicemus infrà in Paraſceue. Cum verò peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Altera autem die, Diaconus Cardinalis depoſita planetã & plicata ſuper humerum ſiniſtrum, petit benedictionem, & facit vt alias, quando eſt dicturus Euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc Euangelium, ſed incenſum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conueniẽtius, maiores ſtatuant: alia ſeruantur, vt alias.

DE OFFICIO DOMINICÆ palmarum Papa abſente.

SI verò Papa non interſit huius diei officio, parantur palmæ in loco conuenienti, vt ex altari commo de benedici poſsint. Et Cardinalis celebratur⁹ preuenit ad eccle-

ſiam,ibi capit paramenta omnia vſque ad dalmaticam incluſiue, deindè imponitur ei pluuiale, mitra,ac annuli Pontificales ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtquam Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia,accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus, deponitur ei mitrá,& facit reuerentiam Cruci in altari poſitæ, & ſtans in medio altaris, ex libro ibidē ante ipſum poſito, benedicit palmas, aſsiſtente ſibi à dextris Diacono, & à ſiniſtris Subdiacono.paratur interim aqua benedicta cum aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi quæ duo ex capellanis celebrantis tenent. Finita benedictione celebrans imponit incenſum in thuribulum, deindè aſpergit,tum incenſat palmas miniſtrante Diacono. Ponitur poſt hæc ei faldiſtorium ante medium altaris, vbi ſedet & accipit mitram & mappulam ſuper gremium: & clerici cameræ, Vicecamerarius, vel in eorum abſentia cubicularij Papæ & alius prælatus miniſtrent palmas celebrāti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiunt paramenta ſua: ſimiliter omnes prælati ac officiales conſueti, extra cancellam capellæ paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur.

tur. Poſtquam omnes paramenta acceperint, accedunt Cardinales omnes, primi ſeniores, deinde alij per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt, Pueri Hebræorum. Cum fuerint primi ante celebrantem, coram eo mitras deponunt: ſurgit celebrans depoſita mitra, & è manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deindè celebrans det eidem primo Cardinali, & ſucceſsiue omnibus alijs Cardinalibus palmas, ſtans ſemper ſine mitra. Tum ſedens cum mitra, dat palmas omnibus prælatis, alijs dum ſufficiunt, deindè det ramos oliuarum. Et neque Cardinales, neque prælati palmas accipientes, manum aut aliquid celebrantis oſculari debent: ſed ſolum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alij verò omnes, videlicet Protonotarij, Officiales, & quicunque alij non parati, palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis & cineribus diximus. Finita diſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare, lauat manꝰ deinde depoſita ſurgit, amoueturq; faldiſtoriũ & ſtans in medio altaris, verſus altare dicit cãtando, Dominus vobiſcum Reſp. Et cum ſpiritũ tuo.

Oremus.

Oremus. Omnipotēs sempiterne Deus, &c. Deinde imponit incensum in thuribulo, & ordinatur supplicatio. Crucem defert Subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, inter duos ceroferarios, quos præcedit thuriferarius. Crucem præcedunt scutiferi Papæ, &c. prout supra in Missa Papæ: post crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans solus medius inter Diaconum capellæ à dextris, & capellanum suum assistentem sine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias sustinentes. Et omnes deferunt in manibus suis palmas. Cantores verò iuxta portam, vbi Papa consueuit palmas proijcere, se firment, locentur itaque per ordinē Prælati omnes, deinde Cardinales taliter, quòd iunior sit iuxta portam extra quam solent proijci palmæ populo, & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palmæ populo proijciuntur, quem ingreditur celebrans cum suis ministris & alijs Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proijcit. tum ordine quo venerant, ad capellam reuertuntur, siue ad Ecclesiam, vbi Missa celebranda est. Subdiaconus verò cū cruce, & cātores cum fuerint apud portam capellæ, siue Ecclesiæ, se firment ab extra, & duo vel tres cātores intrāt, & clauditur porta omnibus alijs extra manentibus. Quibus

hinc

hinc inde suo ordine stantibus, cãtores qui sunt intus, incipiunt Gloria, laus, &c. Respondent cantores ab extra, vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in capella deponunt paramenta in locis suis: prælati verò & officiales extra cancellum capellæ, & capiũt cappas laneas, celebrans verò vadit ad altare: vbi in faldistorio suo deposito pluuiali sedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confessionem, dicit Missam more consueto, & dicitur tantũ vna oratio, & non fit sermo. Cum Tractatus dicitur, cantores tres parant se pro passione dicenda, & circa finẽ Tractus intrant capellam, veniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi osculãtur: deindè cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum consuetum, & dicũt passionem. Interim verò dum passio dicitur celebrãs stans in cornu epistolæ altaris, palmam in sinistra tenens, & missali super altari posito legit passionem & Euangelium, vt suprà Papa præsente dictum est: finita passione reuertuntur ad loca sua cãtores. Diaconus capellæ ponit librum super altare, & celebrans accedit ad faldistoriũ accepta mitra,

mitra, vbi ſedens miniſtrante Diacono capellæ imponit incenſum, deindè dicto per Diaconum ante altare, Munda &c. illi coram ſe genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt vt ſupra diximus.

DE MATVTINIS TENEBRARUM quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa præſente.

FEria quarta maioris hebdomadę, quæ ſancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore presbytero, ſiue in plano altaris ad cornu epiſtolæ in oppoſito loci, vbi faldiſtorum pro celebrante poni ſolet, in capella ſacri palatij, & alibi ꝓ loci diſpoſitiōe, ponetur candelabrum in ſuperiore parte triangulari, aptum pro quindecim candelis, vnius librę ꝓ qualibet, vel circa ſuper candelabrū ipſum aptant, & collocant cādelas ipſas pro matutinis tenebrarum: hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea & manto cum capputio inuerſo ſupra caput, vel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non præcedente Cruce vadit ad capellam, & poſt eum Cardinales, & Prælati. alij Diaconi Cardinales qui aliàs aſsiſtere ſolent, vadunt poſt presbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papæ non fit aſsiſtentia: fimbrias portat dignior

gnior ex aſsiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantum, aſsiſtentes Epiſcopi non debent habere cappas, ſed mantum, quod mantellum aſsiſtentis ſiue croceam vocant, cum capputio inuerſo in modum cubiculariorum. Cũ Papa peruenerit ad capellam, facit orationem more ſolito, deinde vadit ad ſedem ſuam. Cardinales non aſsiſtunt, neque fit ei reuerentia à Cardinalibus: cum quieuerit aliquantulum, ſurgit, & detecto capite verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis, Zelus domus tuæ, & cæt. cùm incipitur Pſalmus Papa ſedet, & omnes alij aſsiſtentes Epiſcopi aptant mantum Papæ ſiue cappam. Ad finem cuiuſlibet Pſalmi, tam in matutinis quàm in laudibus, cerimoniarius facta ruerentia Papę accedit ad cãdelabrum quindecim candelarũ, & extinguit vnam ex cãdelis: finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtás verſus ad altare dicit Pater noſter ſecrete, & illud proſequitur quo finito ſine vlla pronunciatione, abſolutione, ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alij omnes cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito, verſi ad altare abſolute incipiunt le-

ctiones

ctionis ex libro Threnorum siue lamentationum Hieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ, idem fit in secundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus Papa surgit stãs detecto capite versus ad altare, remanet vna candela super candelabrum. Interim extinguuntur per cerimoniarum candelæ supra altare paulatim, qui ita dispensat tempus, vt in vltimo versu extinguat vltimam candelam: clerici capellę extinguunt etiam eodem ordine sex intorticia posita super cancellum capellæ: dum replicatur Antiphona ad benedictus, Papa circa finem descendit ad faldistorium, & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & vnicam candelam: inde accipiens eam ardentem ad cornu epistolæ altaris portat, & eam ibi sub altari abscõdit ardentem. Cum incipitur, Christus factus, Papa genuflectit in faldistorio, & super illud procũbit. Quo finito cantores dicunt, Miserere, altè legendo sine nota vsque ad finem. Et Papa adhuc genu flexus dicit orationem, Respice &c. voce intelligibili vsque, Qui tecum exclusiue, quod secretè complet. Et finita oratione, cerimoniarius incipit pulsare manibus super gradum altaris, vel aliquod scabellũ, & omnes faciunt fragorem, & strepitum aliquãtu-

liquantulum. Et mox cerimoniarius profert candelam accensam, & omnia silent, surgunt & discedunt:candelæ quindecim spectant ad clericos cerimoniarum. Suprà scripta omnia seruantur in quinta, & sexta feria sequētibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neque ipse venit cum mitra.

DE MATVTINIS TENEBRARUM quarta feria maioris hebdomadæ Papa absente.

PApa verò absente pro matutinis tenebrarum in quarta feria maioris hebdomadæ, postquam Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia super cancellum, ac candelæ super altare,& candelabrum accensa sunt: Cerimoniarius licentia impetrata cantoribus signum facit, qui dicant, Pater noster,& incipiunt Antiphonam primi Psalmi, qua incœpta surgunt Cardinales & omnes alij: incœpto Psalmo sedent omnes: cerimoniarius in fine cuiuslibet Psalmi extinguit vnam candelam,vt suprà, cum respōdetur ad versiculū cuiuslibet nocturni, omnes surgunt, & detectis capitibus versi ad altare stantes dicunt secretè Pater nostèr, deindè sedent, & cantores dicunt lamentationes & lectiones, vt suprà, cum in-

cipitur, Benedictus, surgunt Cardinales, & alij omnes, & eo finito, cum repetitur Antiphona, sedent vsque quo incipiatur, Christus factus. tunc genu flectunt, finito Miserere, prior Cardinalium, vel vt aliquando seruatum est, Cardinalis in crastinum celebraturus genu flexus in suo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem. Respice, &c. alia omnia fiunt vt suprà.

DE QVINTA FERIA Maioris hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur, Papa præsente.

FEria quinta in cœna Domini, Sacrista debet summo mane aut per diem antea parasse locũ, vbi honorifice reponatur Sacramentum, quod Romæ fieri solet in parua capella palatij, forerij baldachinum album ante cancellos capellæ magnæ super credentia præter consueta, paratur alius calix cum palla & patena, & mappula sericea, super calicem pro Missa ordinatum ponãtur duæ Hostiæ consecrandæ. Item portentur candelæ circa finem Missæ distribuẽdæ pro deducẽdo Sacramento & processibus, ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum vel circa, pulchrè laborata pro Papa, pro Cardinalibus

ceræ albæ trium librarum vel circa, quælibet,& duarum librarum ceræ communis quælibet pro Prælatis paratis tantum: quia nullis alijs candelæ distribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portatur, deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albis, & mitra pretiosis, venit ad capellam, orat & facit confessionem more solito, non fit ei reuerentia à Cardinalibus, quia fiet postea in loco benedictionis, antequàm legatur processus. Facta confessione Papa ascendit ad solium, sedetque & ministrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit incensum, incensatur altare, Papa,& celebrãs more consueto. Interim Cardinales veniũt ad circulũ, Gloria in excelsis, & Pax Domini ad collectam primam,& Credo in vnum Deum dicuntur & vna oratio tantùm: non fit sermo, non datur osculum pacis post Agnus Dei, sed Pax Domini, & Agnus Dei, ante omnes orationes sequẽtes dicuntur. Omnia alia fiunt vt aliàs: paulo ante communionem cerimoniarius portat calicem prædictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reseruãdum. facta communione per celebrantem de vtraq; specie, antequam se purificet,

ficet, reponit reuerenter Corpus Domini reſeruandum in calicem vltimo paratum, quem Diaconus cum palla patena deſuper poſita, ac velo ſericeo cooperit, & in medio altaris collocat reuerenter, deindè celebrans ſe purificat in eodem loco, & reuerentia facta Sacramento ſine mitra quaſi lateraliter in cornu epiſtolæ, vbi ſtans verſa facie ad populum, lauat manus ob reuerentiam Sacramenti, & complet Miſſam. Interim Prælati & Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, & Acoluthi extra cancellum capellæ capiunt paramenta & ſuperpellicia, vt moris eſt. Subdiaconus, Crucem ante Pontificem portaturus, omnia paramenta accipiat, ac ſi epiſtolam eſſet dicturus: per cerimoniarium verò diſtribuuntur candelæ, quæ portantur per clericos capellæ: pro Sanctiſsimo Domino noſtro datur vni ex cubicularijs ſiue ſecretis, & pro Cardinalibus dantur ſuis familiaribus ſeruientibus de cera alba, omnibus autem alijs Prælatis paratis de cera communi. Et in fine Miſſæ dicitur, Ite Miſſa eſt. Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, & celebrans ſignans altare dicit: Initium Sancti Euangelij & c. Accedit ad faldiſtorium, exuitur omnibus paramentis Miſſalibus, & deindè alia ordini ſuo cōuenientia

ueniētia accipit, ſicut alij Cardinales,& vadit ad locum ſuum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus ſuis conuenientia accipiunt. Sex capellani celebrātis cū ſuppellicijs intorticia ante Sacramētū portāt omnib. paratis,duo Acoluthi offerunt duo thuribula Papæ, & miniſtrante presbytero Cardinali, Papa imponit incēſum,& accenduntur omnes candelæ Papę, Cardinaliū,& Prælatorū,ac duodecim intorticia, vel plura,ſi Papæ placet,quæ portātur per capellanos celebrantis duo per quēlibet: deindè Papa deſcendit ad altare, vbi genu flexus corpus Domini in calice pro craſtina die repoſitū reuerenter incenſat ter thuribulum ducēs. Deindè calicē ipſum cū Sacramento facta reuerentia deuotè accipit, illumque detecto capite portat ſub baldachino, quod extra cancellos capellæ expectantes , aſsiſtentes Papæ digniores Epiſcopi cū ſuis pluuialibus portant,mitras ſuas in manibus ferentes. Hoc autem ordine proceditur: primò ſcutiferi Papæ, Procuratores ordinum, Aduocati mixtim cum ſecretarijs,cubicularij,nobiles & oratores, cantores Papæ, hymnum Pange lingua cantantes, clerici cameræ, auditores,duo Acoluthi cum candelabris.Subdiaconi, quorum vnus tunicella,& alius vt

ſupra paratus Crucem portat: poſt crucē Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, Prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus, alij aſsiſtentes Papæ, Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi, Cardinales omnes ſine mitris. Deindè omnia intorticia quæ ſequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo Acoluthi cum thuribulis Sacramentum cōtinuo incenſantes. Deindè Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſsiſtentes ſub baldachino, vt diximus, qui hinc indè phrygium pluuialis Papæ eleuatum retinēt. Caudam portet dignior laicus vrbis: Papā ſequantur, auditor de mitra ſeruiens, medius inter duos cubicularios ſecretos: Protonotarij & alij ſine paramentis. Cū Papa fuerit in loco vbi Sacramentum reponi debet, Cardinalis qui celebrauit, vel Diaconus à dextris Papæ aſsiſtens, illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum miniſtrante presbytero Cardinali imponit, & Sacramentū denuo, vt prius, incenſat. Deindè Sacriſta locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

DE PROCESSIBVS QVI FIunt per Papam.

His

HIs peractis extinguuntur cãdelæ, & intorticia omnia præter faculas, quæ super candelabris Acoluthorum sunt crucem præcedentium, & itur supplicationis more ad locum, vbi processus legi debent, ordine quo ex capella maiore ad minoré cum Sacramento venerunt: baldachinum per oratores, vel nobiles supra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenerint, vel potius statim reposito Sacramento, Papa demisso pluuiali & stola albis, accipit stolam, & pluuiale rubra preciosa, sedetque super sedem ibidem sibi paratam, vbi Cardinales omnes tantùm ad reuerentiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus stans à sinistris Papæ, legit processum latinè: & Diaconus Cardinalis stans à dextris Italico sermone. Dum incipiuntur processus, accendũtur candelæ & Papa & alij tenẽt suã accẽsam. Finitis processibus, Papa & omnes alij proijciunt eas super populum. His peractis mouetur pãnus niger, qui erat ante Papam, pendens in conspectu populi, datur benedictio solennis, Sancti Apostoli, & cæte. vt in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales assistẽts, in latino per illum à dextris, in sermone Italico per

illum à ſiniſtris, Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et Cardinales ſeniores, ſi volunt, Pontifice indulgente diſcedunt. Iuniores, & Diaconi remanent, paramenta verò dimittunt in loco benedictionis.

DE MANDATO FACIENDO.

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratã, ſint ibi ordinati tredecim pauperes in albis veſtibus nouis à Põtifice ſibi datis, ſedẽtes ſuper ſcamnis altis benè ornatis: credentia ornata ſit cum floribus & herbis odoriferis, vaſis cũ aqua calida, & frigida ac rebus alijs opportunis, videlicet peluib. tredecim cũ totidẽ vaſis aqua calida implẽdis. Item tredecim mappulis in alio bacilli. Item aurei papales tredecim duplices, ſiue viginti, ſex ſimplices, & totidem nummi argentei pro eleemoſyna pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnu aureum duplicem, vel duos ſimplices, & totidem argentos, & hi in aliquo vaſe diſponuntur, duo vaſa pro lauandis manibus Papæ cum ſuo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber Euangeliorum, ac aliud pulpitum pro cantoribus, duo candelabra cum luminaribus, thuribu-

lum

lum cum nauicella,& incenſo,quæ Acoluthi teneant,ſedes Pontificalis in plano, pluuiale rubrum, & ſimplex, & ſtola violacea pro Pontifice,& liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale preciosum,& induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cum ſimplici mitra. Tunc Acoluthus cum thuribulo accedit, & miniſtrante primo presbytero Cardinali, vel digniore alio poſt eum in eius abſentia,Papa imponit incenſum more conſueto, Deinde Diacõnus Cardinalis paratus ſacris veſtibus, librũ tenens ante pectus, ſtans ante Pontificem detecto & inclinato capite,petit benedictionem,dicens:Iube Domine benedicere.Deinde vadit ad pulpitum,poſt quod ſtet Subdiaconus Apoſtolicus, tunicella & alijs paramentis indutus,tenens librum more ſolito.Et Diaconus dicit,Dominus vobiſcum, ſignat,incenſet & cantet Euangelium: quo finito ceroferarij reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitum: Subdiaconus autem portet librũ oſculandum Pontifici,& Diaconus qui Euangeliũ dixit,illo finito Papam incẽſat. Cantores finito Euangelio cantant, Mandatum nouum.Papa tunc ſurgit, extrahitur ei pluuiale,& portatur ex credentia linteum per auditorem ſeniorem minore auditore ipſum

præcedente,quo Papa per Cardinales aſsiſtentes præcingitur, & præcinctus deſcendit, & genuflexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem, aſsiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum,quem Subdiaconus tunicella indutus à dextris Papæ genuflexus tenet. vnus ex cubicularijs (nam per ordinem veniunt vnus poſt alium cum pelui & aqua) ad ſiniſtram Papæ genuflexus,ſiniſtra ſua vas tenet, & dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet:lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, oſculatur. Theſaurarius, vel in eius abſentia vnus ex clericis cameræ tenet peluim cum pecunijs,& alius ex clericis vas cum mappulis,& cum Papa oſculatus eſt pedem, dat lauato mappulam cum qua eum exterſit,& aureum duplicem,vel duos ſimplices cum tot argenteis. Idem facit ſucceſsiuè ſingulis: & pro ſingulis portentur per alios cubicularios ſingula vaſa. Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuam,ſedetque,& lauat manus cum cerimonijs conſuetis. Deinde ſurgit, dicit Pater noſter ſecretè:poſtea,Et ne nos &cæt.Reſpond. Sed libera nos, &c Verſ. Tu mandaſti mandata tua Domine. Reſpon. Cuſtodiri. nimis. Verſ.Tu lauaſti pedes diſcipulouum tuorum.

rum. Respon. Opera manum tuarum ne despicias. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Vers, Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus. Adesto Domine, quæsumus, officio seruitutis nostræ: & quia discipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne despicias opera manuum tuarum, quæ nobis retinenda mandasti, vt sicut hic à nobis exteriora abluuntur inquinamenta, sic à te omnium nostrum interiora lauentur peccata: quod ipse præstare digneris, qui viuis & regnas Deus per omnia secula seculorum, Amen. Duo interim Acoluthi ante ipsum duo candelebra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus præsentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes discedunt: omnes prælati qui mandato huiusmodi, seu lotioni interesse voluerint, debent habere cappas, prout in capella habere consueuerunt, & non mantellos. Notandum, quòd ante Sixtum Papam quartum, processus solebant legi, & benedictio solennis dari plerunque ante Missam. Deinde dicebatur Missa, & Sacramentum post communionem portabatur ad loculum pro die crastina per Diaconum secundum rubricam communem, & aliquando per celebran

tem,

tem,ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus: & illis reuerſis finiebatur Miſſa, & in fine proceſsus non erant lecti ſupplicantium more,illuc proficiſcebatur Põtifex cum omnibus ordinibus Curiæ,& legebantur,& in fine fiebat mandatũ, vt dictum eſt. Sixtus autem præfatus, proinde conſiderans Saluatorem noſtrum nõ poſſe à nobis ſatis dignis laudibus venerari ordinauit modum ſupradictũ. Finita Miſſa, poſtquam Papa deceſſerit, forerij debẽt nudare totam capellam,altare, ſedem Papæ, & omnia.

DE OFFICIO IN COENA Domini,Papa celebrante.

SI hac die Pontifex vellet ipſemet celebrare, & ſicut antiqui cõſueuerunt primo proceſſus facere, tamen poterit ſeruari ordo à Sixto quarto datus, ſi placuerit, & tunc Pontifex cum pluuiali rubro,& mitra ſimplicibus, deſcendit ad Eccleſiam ordine conſueto,& non ſupplicatione inſtructa. Facta oratione ante altare, aſcendit ſedem vbi conſueuit accipere paramẽta: nec verò fit reuerentia à Cardinalibus: quia fiet in loco vbi proceſſus leguntur. Tres Diaconi, Subdiaconi, Acoluthi, clerici cameræ, & auditores parantur paramentis ſibi cõuenientibus. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus

diaconus Epistolæ, capiunt sibi omnia opportuna, præter manipulum. Pontifex deindè surgens sine mitra sub silentio dicit Pater noster, & cantores dicunt Nonam sine nota. Interim imponuntur Papæ sandalia more consueto, & legit Psalmos, Quàm dilecta &c. In fine cum dicitur, Christus factus est, &c. descendit ad faldistorium ante altare, & genu flectit vsque ad finem, & finito à cantoribus Miserere, etiam genu flexus dicit orationem, Respice quæsumus: deindè redit ad sedem suam, vbi lauat manus, & deponit pluuiale & mitrã, & accipit paramenta albi coloris preciosa, & alia, vt moris est. Et tunc Cardinales, & omnes prelati capiunt paramenta sibi conuenientia. Prior Episcoporum Cardinalium assistit, omnia fiunt, vt in alijs Missis Papalibus, nisi quod Papa communicat solus in altari, & non in sede eminenti, & sanguinem sumit ex calice, non cum calamo, & reponit corpus Christi reseruãdum in crastinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad sacristiam, quę est apud altare Diui Petri per Diaconum, vel per Episcopum Cardinalem assistentem. poterit tamen portari per Papam in fine Missæ, secundum institutionem Sixti, supplicantibus omnibus cum candelis.

candelis, vt supra: & reposito Sacramento, extinctis candelis ibitur more consueto ad legendos processus. Consueuerunt Romani Pontifices hac die conficere sanctum chrisma, & oleum sanctum, & catecuminũ, & benedicere Agnus Dei in primo anno Pontificatus.

DE OFFICIO DIEI IOVIS Sanctæ, Papa absente.

SI Pontifex officio diei Iouis non intersit, paratis omnibus pro Missa celebranda, & reseruando in crastinum Sacraméto, quæ superius diximus, Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta, & solitis cerimonijs perficit Missam vsque ad factam communionem: deinde antequam se purificet, reponit Sacramentum reseruandum in calice, incensat & supplicatione habita illud portat ad locum præparatum, hoc ordine. Præcedunt scutiferi Cardinalium & papæ, si adsunt aduocati, secretarij, cubicularij, deinde acoluthi, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, nobiles Oratores, cantores dicentes, Pange lingua. Capellani cũ intorticijs, cerimoniarius cum thuribulo, seu duo ceremoniarij cum duobus thuribulis continue incensantes sacramentum: deinde celebrans sine baldachino medius inter Diaconum & Subdiaconum,

conum, quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi, Cardinales, presbyteri, & Diaconi & prælati in cappis ſuis, & alij officiales: ſi tamen vellent parati cum ſolenni ſupplicatione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſuprà, quando Sacramentum portatur per Pontificem, niſi quòd crucem portaret Subdiaconus capellæ, & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non Officiales Papæ. Repoſito Sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur Miſſa, datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, ſi Papa nõ facit proceſſus.

DE LOTIONE PEDVM TREdecim pauperum, Papa abſente.

PAratur in aula conſueta pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet in faldiſtorio in loco conuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam et pluuiale violacea, & mitram ſimplicẽ, & miniſtrante Diacono capellę, qui paratus cum Subdiacono, vt in Miſſa fuerat, ei aſsiſtit. Cardinalis imponit incenſum, deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens, genuflectit ante Cardinalem, benedictionem petens: qua accepta, aſtantibus duobus ceroferarijs vadit ad pulpitum ſignans, incenſans, cantans, vt

mori

moris eſt,Subdiacono capellæ ſtante retro pulpitum,& librum tenente.Finito Euangelio ceroferarij reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali,& Diaconus eum incenſat,deinde deponitur Cardinali pluuiale,& per vnũ è ſuis capellanis portatur linteum, quo per Diaconum & Subdiaconum cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens à primo, ſingulis genuflexus pedem dextrũ lauat,extergit,oſculatur.& dat mappulam cum aureis & argenteis, Subdiacono pedem tenente & capellanis ſuis pelues & aquam,clericis cameræ vaſa cum mappulis & pecunia miniſtrãtibus. Quibus lotis accedit ad faldiſtorium, ubi ſedens lauat ſibi manus,uno ex ſcutiferis aquam miniſtrante: tum ſurgit,& detecto capite incipit altè,Pater noſter. quo ſecrete completo,dicit, Et ne nos,& verſ.& orationem,Adeſto Domine,prout in ordinario.qua finita depoſitis ſacris veſtibus,accipit cappã & ad domũ ſuam reuertitur.

QVANDO PAPA PROCESSIbus tantum intereſſe volet,& publicam indulgentiam populo dare.

SI vero papa hodierna die Miſſę & mandato non intereſſet,ſed Proceſsibus tantum,

tum, id hoc ordine agitur. post benedictionem Missæ per celebrantem datam, nõ publicantur indulgentiæ, Prælati etiam & Cardinales ac alij accipient paramenta in locis sibi conueniẽtibus, & distribuantur candelæ, vt suprà dictum est. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papagalli, ministrante priore presbyterorũ Cardinalium, ex more impónit incẽsum, & supplicabundè procedit ad locum, vbi leguntur processus: crucem præcedunt thuriferarius, & ceroferarij, & alij, vt aliàs. Et portatur baldachinum per nobiles, & oratores super Papam vsque ad lócum benedictionis: fit ibidem Papæ reuerentia per Cardinales more solito, accenduntur candelę omnes, & leguntur processus. Quibus finitis proijciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more consueto, & deindè ad cameram suam vadit, sicut seruatum fuit anno primo Innocentij octaui, propter eius infirmitatem.

DE SEXTA FERIA MAIOris hebdomadæ Papa præsente.

Die veneris in parasceue, solet officium facere qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde

dependere, & vnum atque idem esse officium. Cardinalis celebraturus parat se cũ paramentis nigris siue sandalijs, & sine chirothecis, & non dicuntur antiphonæ, Ne reminiscaris, nec Psalmus, Quàm dilecta, &c. Ministri vtuntur planetis plicatis: altare debet esse totaliter discoopertum, super credentiã debet esse vas cum bocali tantũ pro lauandis manibus, & non alia vasa ad ornatum, quæ in alijs missis habentur, & aliud vas pulchrum pro offertorio iuxta crucem pro tempore adorationis ponendum, cum duabus mappulis fericeis pulchris: mappa credentiam tantum cooperiat, & à nullo latere dependeat, & duo cãdelabra cum faculis, & sex intorticia non accensa super cancellos, quæ omnia post adorationem accenduntur, Ante altare faldistorium pro Papa more consueto, vno tantum puluino violaceo desuper posito, & ad sinistrum aliquantulum retro ponitur scabellum nudum pro celebrante: tota capella nuda est, & sedes Papæ pulpito violaceo tantum cooperta. Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabis spinulis hinc & inde super spatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram simplicẽ, cruce velata, & Cardinalibus

dinalibus præcedentibus venit ad capellã, procũbit in faldiſtorio,& diutius orat, videlicet per ſpaciũ vnius Miſerere mei Deus, vel circa, vt ſibi placet. Cardinalis celebraturꝰ indutus vt ſupra, ſine mitra accedit pro pe Papã cũ ſuis Diacono & Subdiacono, & ſuper ſcabellũ nudũ à ſiniſtris Papę ſibi pręparatum, ſimiliter oret: interim clerici capellę vnã mappã ſiue tobaliam tantũ ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudã, aſsiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito, & celebrans ad ſuum faldiſtorium etiam nudũ. Non fit reuerentia per Cardinales, neque miniſtri prophetias, paſsionem & Euangeliũ dicturi, oſculantur pedem Papæ: ſed ſine oſculo omnia fiunt. Poſtquam omnes conſederint, vnus ex cantoribus ſuperpellicio tantum indutus, aſſociatus per cerimoniarium accedit ad locũ, vbi Epiſtola dici ſolet, & factis Papę & altari reuerẽtijs ſibi ipſi librũ tenens legit primã prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentijs, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex Miſſali prophetiam & Tractum: poſt prophetiã dicitur Tractus Domine exaudi &c. quo finito, celebrans ſtãs ante faldiſtoriũ verſus ad altare, ſine Dominus

vobiscum absolutè dicat, Oremus, & Diaconus retro eum stans, Flectamus genua, & Subdiaconus, Leuate, celebrans dicit orationem, deinde sedet & aliam prophetiam cantat etiam sine titulo Subdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrãtem cum tractu. Alius postea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramẽta ad cantores, & tres ex eis parantur pro passione cantanda, vt dictum est in Dominica palmarum, qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco consueto, & assistentibus tribus capellanis, vt librũ teneant, cantant passionem, vt suprà in die palmarum dictum est. Celebrans autem incœpta passione, nulla ad Papam facta cerimonia, detecto capite accedit ad cornu epistolæ altaris, stans aliquantulum versus ad passionem sine mitra, & passionem cum Missali ante eum posito legit secrete. Et cũ peruentum est per cantores ad locum, vbi dicitur, Et inclinato capite tradidit spiritum, Papa, & celebrans, ac omnes alij in suis locis genuflectunt versi ad altare aliquantulũ orantes: cũ Papa surgit, & se erigit, surgunt oẽs, & continuatur passio vsque ad finem: qua finita Papa & celebrans, ac Cardinales sedent. Tum Diaconus capellæ deposita planeta capit illam vel aliam plicatam, quæ

tam, quæ ſub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat paſsionem in toto. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euangelij, cantores factis reuerentijs reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librũ ſuper altare, & genu flexus dicit, Munda cor meum: deindè ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſque incenſo, præcedēte cerimoniario, & ſequētibus ipſum Subdiacono & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum Euangelij & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet ſtans in medio inter duos capellanos prædictos. Conſueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelij: & ea finita, illa extinguere: & ita ſeruatum legi tempore Gregorij noni, Innocentij tertij, & aliorum, hodie non ſeruatur. Lecto Euangelio Papa nō oſculatur librum, neque incenſatur: ſed ille qui eſt oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non oſculatis, neque petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deindè vadit ad pulpitum, facit ſermonem, & in fine ſtatim pronunciat indulgentias: quia nō dicitur Confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit, & dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris epiſtolæ, & dicit orationes ſolennes, prout in Ordinario,
 in qui-

vobiſcum abſolutè dicat, Oremus, & Diaconus retro eum ſtans, Flectamus genua, & Subdiaconus, Leuate, celebrans dicit orationem, deinde ſedet & aliam prophetiam cantat etiam ſine titulo Subdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrātem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramēta ad cantores, & tres ex eis parantur pro paſsione cantanda, vt dictum eſt in Dominica palmarum, qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſsiſtentibus tribus capellanis, vt librū teneant, cantant paſsionem, vt ſuprà, in die palmarum dictum eſt. Celebrans autem incœpta paſsione, nulla ad Papam facta cerimonia, detecto capite accedit ad cornu epiſtolæ altaris, ſtans aliquantulum verſus ad paſsionem ſine mitra, & paſsionem cum Miſſali ante eum poſito legit ſecrete. Et cū peruentum eſt per cantores ad locum, vbi dicitur, Et inclinato capite tradidit ſpiritum, Papa, & celebrans, ac omnes alij in ſuis locis genuflectunt verſi ad altare aliquantulū orantes: cū Papa ſurgit, & ſe erigit, ſurgunt oēs, & continuatur paſsio vſque ad finem: qua finita Papa & celebrans, ac Cardinales ſedent. Tum Diaconus capellæ depoſita planeta capit illam vel aliam plicatam, quæ

tam, quæ ſub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat paſsionem in toto. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euangelij, cantores factis reuerentijs reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librũ ſuper altare, & genu flexus dicit, Munda cor meum: deindè ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſque incenſo, præcedẽte cerimoniario, & ſequẽtibus ipſum Subdiacono & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum Euangelij & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet ſtans in medio inter duos capellanos prædictos. Conſueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelij: & ea finita, illa extinguere: & ita ſeruatum legi tempore Gregorij noni, Innocentij tertij, & aliorum, hodie non ſeruatur. Lecto Euangelio Papa nõ oſculatur librum, neque incenſatur: ſed ille qui eſt oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non oſculatis, neque petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deindè vadit ad pulpitum, facit ſermonem, & in fine ſtatim pronunciat indulgentias: quia nõ dicitur Confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit, & dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris epiſtolæ, & dicit orationes ſolennes, prout in Ordinario,

in quibus diligenter aduertendum est in responsione Amen, & ad Flectamus genua quando dici debeant, & quando omitti. Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante, clerici capellæ ponunt vnum magnum tapete à superiori gradu altaris per longum capellæ, & super primos gradus ponunt puluinum magnum, violaceū & desuper mappulam vnam sericeam, pulchram, super qua postmodum crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra vadit ad faldistorium, vbi deponit mitram & casulam, & procedit ad posterius cornu Epistolæ, iuxta parietem, & Diaconus accipit crucem velatam de altari, & illam offert celebranti: qui eam reuerenter accipiens, eius summitatem ad crucis transuersum detegit manu dextra: deinde ambabus manibus eam eleuās ad oculorum altitudinem, stans voce demissa solus cantat, Ecce lignum crucis, capellano suo assistente cum pluribus à sinistris sibi librum tenente. Omnes tunc surgunt, & capita detegunt: cerimoniarius, ministri, & capellani omnes celebrantes apud altare, omnes prosequuntur, In quo salus mundi pependit. Cantores tunc perficiunt, Venite adoremus: ad quæ verba, videlicet Venite adoremus, Papa & omnes alij, excepto celebrante, genu flectant: deinde celebrans

pro-

procedit ad ipſum cornu altaris,in eodem latere manens,& diſcooperit brachium dextram crucis,& caput figuræ crucifixi, & eam eleuat,vt ſupra, & aliquantulum altius cantat, vt ſupra: cui reſpondetur, & genu flectitur,vt ſupra. Tertio celebrans procedit ad medium altaris, & verſus ad populum,diſcooperit totam crucem,& altius cãtans,facit vt ſupra, & vt ſupra reſpondetur, & genuflectitur. Finitis reſponſionibus, celebrans cum reuerentia,& deuotione ſolus ſine miniſtris vadit ad locum paratum prædictum, non faciendo reuerentiam neque Papæ,neque altari,vbi genu flexus reponit crucem reuerenter,ſurgit, & facta tantum Papę reuerentia,ad faldiſtorium ſuum reuertitur,vbi vnus ex ſcutiferis ſuis ei ſedenti calciamenta detrahit.Interim per cerimoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum, & cantores incipiunt cantare, Popule meus, & continuant ad finem adorationis.

Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis, & Acoluthi omnes accedunt ad eleuandas fimbrias Papæ, cubicularij ſecreti ſubtus genu flexi extrahunt eius calciamenta. Quod ſi forte Pontifex, propter eius inualetudinem, aut alia ratione

non velit sibi calciamenta detrahi, debent nihilominus Acoluthi fimbrias tenere,& cubicularius subtus genu flectere,ac si calciamenta deponeret ad deuotionem,& exemplum circunstantium. Auditores fimbrias non eleuant,sed Papa dimissa mitra vadit ad adorandum Crucem medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes, quem aliqui ex suis Episcopis assistentibus sequuntur,& ter cum distantia genuflectit, & orat antequam illam osculetur.Et postquàm illã osculatus fuerit, pijcit in appositũ vas ibi paratum viginti quinq; ducatos in auro,vel plures,vt sibi placet,& reuertitur ad sedem suam,& acoluthi, vt suprà, fimbrias tenent, & cubicularij calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Episcopi assistẽtes cum libro & candela, & Papa legit vers. Popule meus, prout in ordinario,vsque ad finem.Cum primum Papa ad sedem suam reuersus est, Cardinales vadunt bini,& bini ad Crucem, ad adorandum: primus erit celebrans,qui solus de faldistorio sine ministris vadit, & reuertitur,& in adoratione ad sinistram suam habebit priorem Episcoporum Cardinalium,quos sequantur alij Cardinales bini, & bini.Quod si numerus Episcoporum Cardinalium impar sit.vltimus Episcopus adorabit cum primo presbytero. Idem fiat de pre-

de presbyteris, & Diaconis Cardinalibus in vltimo tantum loco. si Cardinalium impar sit numerus, poterunt tres vltimi simul adorare, duo Diaconi aſsiſtentes adorent in loco ſuæ receptionis. Interim veniunt duo alij Diaconi ad aſsiſtendum Papæ. Et celebrans cum aſsiſtente ſedendo legit, Popule meus, &c. Si autem Imperator, aut Rex interſint, adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiũt cineres, id eſt, poſt oẽs Cardinales: cæterum poſt Cardinales adorant Epiſcopi aſsiſtentes, quorum ſi impar ſit numerus, vltimus aſsiſtens venit ad dextram primi ex alijs Prælatis: idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infra ſcriptis, & ſi inter aſsiſtentes ſit aliquis Protonotarius, vel Abbas, ille adorabit primus poſt Epiſcopos omnes: poſt aſsiſtentes veniunt alij Epiſcopi, poſtea oratores laici ſucceſsiuè, protonotarij, abbates, pœnitentiarij, ſubdiaconi Apoſtolici, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij ſecreti, clerici cerimoniarum, Diaconus & Subdiaconus capellæ, cubicularij extra, ſecretarij cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores capellani aſsiſtentes, ſcutiferi Papæ, caudatarij, & alij omnes. circa finem adorationis accenduntur candelæ ſuper altare & credentiam, ac intorticia ſuper cancellum, & Diaconus

accipit bursam corporalium super credentia, & corporalia extendit super altare more consueto: deinde finita adoratione accedit ad crucem: quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ante altare. Cerimoniarius vas accipit, & pecunias ex lance in panniculo ligatas reponit super altare. Interim in loco vbi corpus Domini positum est, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, & baldachinũ: & Subdiaconus Apostolicus capiens crucem, Papæ præcedentibus, scutiferis, & officialibus consuetis, procedit ad locum prædictum medi⁹ inter duos ceroferarios. Ipsum sequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa: fimbrias cappæ Pontificiæ portat primus Episcoporum assistentium: Papam sequuntur prælati ordine cõsueto: celebrãs autem consueuit etiam aliquando Papam associare, aliquando verò remanere prope altare. Quando autem Papam associat, quod est honestius, debet ire in paramentis Missalibus solus immediate ante Papam, vel medius inter duos Cardinales seniores, ministris suis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locũ, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: deinde cum venerit ad locum vbi est Sacramentum, primum genuflectit, & facit orationem: deinde Sa-

de Sacrista aperit capsulam,& Papa stans sine mitra,ministrante priore presbyterorum Cardinalium,ponit incensum in thuribulis per duos acoluthos in cappis corã sibi oblatis,& cum vno thuribulo, genuflexus in superiori gradu altaris incensat Sacramentum ante quàm extrahatur ex capsa. Quo incensato celebrans, si adest, vel Diacon⁹ Cardinalis à dextris Papæ assistens, extrahit calicem cum Sacramento de capsula, & dat ad manus Papæ,qui illum cum deuotione & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officium erat peragendum, ordine quo venerant: & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediatè ante Papam, & duo thuribula per acoluthos cappis,qui cõtinuò incensant:super Papam autem portatur baldachinum per Episcopos assistentes digniores. Cantores interim cum portatur corpus Domini,cantant,Vexilla regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicem de manibus Papæ,& illum reuerenter ponit super altare,& Papa rursus incensat Sacramẽtum, & ad sedẽ suam reuertitur,& ibi stat detecto capite cum deuotione versus ad Sacramentum,interim intorticia manẽt accensa vsque post cõmunionẽ,& ea tenent dicti capellani

genu-

genu flexis per ordinem videlicet vna pars eorum à cornu dextro,& alia à cornu sinistro altaris. Cum autem Sacramentum positum fuerit super altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit supra patenam, quam Diaconus tenet nihil dicens. Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hostiam sacram super corporalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incensum more consueto, ministrante presbytero Cardinali, qui mox ad suum locum inter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulum celebranti, qui incensat Sacramentum,& altare more solito: & non incensatur celebrans neq; Papa, sed altari incensato in cornu epistolæ, stans sine mitra versus, vt pridie, celebrãs lauat manus, deinde versus ad medium altaris, inclinans se dicit, In spiritu humilitatis,& in animo cõtrito suscipiamur à te Domine,& sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. Deindè vertit se ad populum dicens, Orate fratres, vt meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens se ad altare omissis omnibus alijs, absolute dicit, Oremus, Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audem⁹ dicere, Pater noster,&c.

ſter,&c. vſque ad finem, chorus reſpondit, Sed libera nos à malo: ad quod celebrans poſtquàm ſecrete reſpondit Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens, Libera nos Domine, &c. quo dicto celebrãs facta prius vſque ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius quàm aliàs fiere ſolet, vt ab omnibus videri poſsit, & ſtatim deponit, diuiditque in tres partes, quarum vnam vltimam mittit in calicem more conſueto, nihil dicendo: deinde dicit, Perceptio corporis tui Domine Ieſu Chriſti, &c. Panem cœleſtem accipiã, & nomen Domini inuocabo. Domine non ſum dignus, &c. Tum continuat corpus Domini, &c. Et hoc dicto ſignat ſe cũ Sacramento, & illud ſumit reuerenter: tum nihil dicens ſumit vinum, & aquam, cum particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia,& extinguuntur more ſolito, deinde in cornu epiſtolæ accipit mitrã, & lauat manus more ſolito. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat, Quod ore ſumpſimus Domine, pura mente capiamus,& de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtoriũ, reponit omnia paramenta, reſumit cappam,& vadit inter alios Cardinales ad locũ ſuũ. Facta oratione cãtores incipi-

incipiant pro veſperis ſine nota antiphonã, Calicem ſalutaris accipiam, & alia, prout in ordinario. Tum dicetur Magnificat. Papa ſurgit depoſita mitra, & dum replicatur Antiphona, reaſſumpta mitra deſcẽdit ad faldiſtorium, & cum dicitur Chriſtus factus, &c. genu flectit, ſic manens vſq; ad finẽ Pſalmi Miſerere, & in fine dicit Orationẽ, Reſpice, &c. vt in matutinis dictum eſt: & finitis omnibus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine quo venit: dignior aſsiſtens portat fimbrias cappæ Põtificiæ ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacriſta, Subdiaconi Apoſtolici, & clerici cerimoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione crucis oblatas in tres partes: vnã Sacriſtæ, aliam Subdiaconi, tertiam clerici cerimoniarum accipiant.

DE MATVTINIS TENEBRArum quintæ & ſextæ feriæ maioris hebdomadæ.

IN Matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita, idem ſeruatur per omnia vt in Matutinis quartæ feriæ ſuperioris diximus: hoc mutato, quod altare, ſedes Papæ, & tota capella debent eſſe nuda.

DE

DE INDVLGENTIA DANda populo.

ET notandum, quod si populorum multitudo conuenerit ad vrbem hoc tempore deuotionis gratia, consueuerunt Pontifices antequam vadant ad Missam de mane, & similiter in die antequàm vadant ad Matutinas tenebrosas, exire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, Prælatis., & alijs officialibus in habitu consueto capellæ euntibus. Et si hoc debet fieri, locus ille paratur per aliquot horas ante, vt populus intelligat Pontificem daturum esse benedictionem. Post benedictionem Papa reuersus ad cameram, & dimissis sacris vestibus cum cappa, & mitra plana ad Missas, vespere autem cum cappa, & sine mitra, cum tempus sibi videbitur, vadit ad capellam ad Matutinas, vt suprà.

DE OFFICIO DIEI VENEris Papa celebrante.

SI in parasceue Papa voluerit ipsemet celebrare, quod antiquitus Romàni Pontifices, & nostris etiã diebus Nicolaus quintus facere consueuerunt, hic ordo seruabitur. Parantur duæ credentiæ more solito, sed non

ſed non cum pompa.nam in credentia Papę non erũt niſi vaſa neceſſaria ad ſacrificium: alia ad ornatum non ponuntur. Et capella tota nuda,ſedes nudæ,altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu,alba,cingulo,ſtola,cappa rubra Cardinalari,& mitra alba ſimplici,more ſolito exit ad Eccleſiam,orat ante altare,accedit ad ſedem,vbi conſueuit accipere paramenta: & nunquàm hac die aſcendit ad ſedem eminentem,niſi in fine ad Veſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens,ſurgit ſine mitra,nulla enim fit hodie reuerentia , nullæ oſculationes,& verſus ad altare ſub ſilentio dicit Pater noſter,& mox cantores legunt Nonam.Pontifex,vt illi incipiunt,ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia ſibi opportuna,præter manipulum,& planetam, & in albis parant Pontificem cum eſt tempus:ſimiliter Subdiaconi,auditores, clerici capellæ,& Acoluthi capiunt ſuperpellicia.Pontifex non dicit, Quã dilecta, &cæte. quia non vtitur ſandalijs, ſed in tempore vadit ad faldiſtorium ante altare:& dum dicitur in fine nonæ,Chriſtus factus eſt &c. genuflectit ſine mitra vſque in finem, & dicit orationẽ,Reſpice quæſumus, genu flexus.

Dein

Deindè reuertitur ad ſedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatque manus cerimonijs conſuetis, & prior presbyterorum Cardinalium ſeruit pro aſsiſtente. Deindè per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramentis exceptis ſandalijs, ſubcinctorio, fauone, & chirotecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes conſuetæ: Pontifex & omnes alij vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales & omnes alij Prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia, Epiſcopi pluuialia, presbyteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici, & annulo Pontificali, ſedet aliquantulum, & Diaconus ac Subdiaconus miniſtri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & ſine incenſo, Papa ordine cõſueto accedit ad altare: ſed presbyteri nõ procedunt obuiam Papæ apud altare, abſtrahitur ei mitra à Diacono Euangelij, & Papa genu flexus ac procumbens ſuper nudum faldiſtorium, diutius orat: & ſimiliter omnes alij genu flexi orant. Interim extenditur ſupra nudum altare à Sacriſta & ceremoniarijs mappula mundá alba. Finita

oratione surgit Pontifex, osculatur altare, deinde cum mitra sedet super nudam cathedram, positam in cornu sinistro, id est, Epistolę, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelij: presbyter Cardinalis assistens sedet super gradum primum ad pedes Papæ, & post eum tres Diaconi, in quorum medio sedet qui Euangelium est lecturus, Subdiaconus est in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelij, assisten tes Episcopi super gradus & in terra post Papam, alij in loco consueto. Omnibus con sedentibus vnus ex auditoribus factis reuerentijs altari & Papæ, accedit ad locum, vbi dicitur Epistola, & ibi librum sibi tenens dicit primam prophetiam sine titulo: & in fine non osculatur pedem Pontificis, sed dato libro vni ex ministris, factisque solitis reuerentijs, reuertitur ad locum suum. Finita prima prophetia, dum cantatur Tractus, Papa legit ipsam prophetiam ministrantibus librum Episcopis assistentibus, sed sine candela accensa: post tractum surgit Pontifex, & omnes alij, amouetur cathedra, & stans Pontifex sine mitra in cornu epistolæ, dicit: Oremus. Et Diaconus à dextris dicit, Flectamus genua, & mox Diaconus à sinistris Leuate, & omnes surgunt & Pontifex

dicit

dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam,& vadit cum libro ante pectus ad locum consuetum,vbi finita oratione legit Epistolam more solito:illa finita nō osculatur pedem Pontificis,sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam,& Tractū,ministrantibus librum assistentibus,vt supra. Cōsueuit antiquis tēporibus(vt legi)Diaconus Cardinalis Euangelij cantare pasionem , & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelij:quod si facere voluerit Diaconus, ipse circa finem tractus exuit planetā,& planetā accipiet super humerum sinistrum,in modum stolæ, & assumpto libro Euangeliorum ante pectus, factis reuerentijs illum ponet super altare, & genu flexus dicit orationem, Mūda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentijs,sine benedictione, incenso aut luminaribus,accedit ad pulpitum, vbi lecturus est pasionem in loco consueto. Subdiaconus Epistolę stat post pulpitum,& duo Acoluthi iuxta eum:& sic finito tractu Diaconus incipit:Pasio & cæt. Et cum peruentū fuerit ad locū qui legitur in tono Euāgelij,nō petita benedictione absolute,prosequitur Euangelium. In antiquis tamen libris inuenio,quòd ad hanc partem Euangelij,hodie & alijs tribus diebus quando le-

gitur paſsio, portantur luminaria, quæ lecto Euangelio extinguuntur: hodie non portãtur nec incenſum, & etiam rubrica cõmunis hoc innuit. In eo tamen tempore ſeruatum eſt, vt ſupra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit paſsionem, nunc tres cantores habitu, & ordine in Miſſa ſuperiori prædicto, cantabunt paſsionem, & circa finem Diaconus Euangelij exuet planetam, & plicatam ſuper humerum ſiniſtrum accipiet: ponet librum ſuper altare, genu flexus dicet, Munda cor meum &c. Et illo reaſſumpto ibit ad pulpitum cũ Subdiacono, & Acoluthis, vt ſuprà diximus. Pontifex dum incipitur paſsio, ſurgit, & depoſita mitra ſtans legit & ipſe paſsionem ſecretè, ex libro ſupra altare poſito in cornu Epiſtolæ, verſus aliquantulum ad legentes paſsionem. Finita paſsione ſedebit quouſque incipiatur Euangelium: tunc ſurget, & ſtabit vt ſuprà, vſque in finem. tũc iterum ſedebit, non oſculabitur librum, neque incenſabitur. Diaconus finito Euangelio, & alij qui ſecum erant, factis reuerentijs reuertuntur ad loca ſua. Qui autem eſt facturus ſermonem, ſi eſt Prælatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra: ſi alius, cum habitu aliàs conſueto accedit ad Pontificem, & genu flexus petit indulgentias populo publican-

publicandas,& non benedictionem.Deinde ascendit pulpitum, & facit sermonem suum,& Pontifex sedet in cornu Epistolæ, vt versus ad prædicantem: reliqui sedebunt vt supra diximus.Finito sermone prædicator statim pronunciabit indulgentias à sũmo Pontifice concessas: non fit confessio, neque datur benedictio, sed mox surgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram,& stans in dicto cornu, ex libro super altare stante cantat orationes. Oremus dilectissimi, &c. vt in ordinario, & Diaconi cantant, Flectamus genua, Leuate, hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum,id est, qui dixit Euangelium(nam ad eum spectat Pontifici ministrare) dicit, Flectamus genua, & secundus dicit, Leuate: ad secundam orationem,secundus Diaconus, id est, qui assistit à dextris,dicit Flectamus genua. & tertius qui à sinistris, dicit Leuate ad tertiam orationem: tertius dicit Flectamus genua, & primus dicit Leuate: ad quartam primus dicit Flectamus, & secundus Leuate.& sic per circulum vsque in finem.Pro Iudæis non dicitur,Flectamus quorum impietatem exhorrescens Ecclesia,pro illis orans non genu flectit, quia hodie ipsi illudebant Saluatori nostro,genua ante ipsum flectentes. Finitis orationibus,

Pontifex depoſito pallio ſuper altare, exuit planetam, & expectat in angulo poſteriori cornu epiſtolæ. Sacriſta capiens crucem ex altari, illam reuerẽter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus Pontificis. Põtifex crucem detegit, imponit, & adorat eiſdem cerimonijs quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedrã ſuã, quæ ponitur ei ad cornu epiſtolæ, reaſſumit calciamenta ſua omnia, & ſedens legit, Improperia, quæ à choro cantantur. Interim Cardinales, Prælati, & alij omnes ordine ſuperiùs dicto crucem adorant. Diaconus autem Eaangelij, vt crucem adorauit ſimul cum Subdiacono vadit ad credentiã Papæ, & ibi ambo lauant manus, deinde reuerſi ad altare explicant ſuper illud mappulam ſericeam, & Subdiaconus cum ſuo panniculo circa collum ex credentia Sacriſtæ portat corporalia tantum cum purificatorio, quæ Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Põtificem, qui finita adoratione crucis, lauat manus conſuetis cerimonijs cum mitra, & mox illa depoſita reaſſumit planetam, & mitram per manus Diaconi: Crux verò per Sacriſtam reponitur ſuper altare, & accenduntur luminaria. Põtifex impoſito incenſo in thuribulo, miniſtrãte primo presbytero Cardinali aſsiſtẽte, ſuppli-

ſupplicabundus vadit ad locum ubi reconditum eſt Sacramentum, quod reportat ad altare cerimonijs ſupradictis, niſi quòd hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperiùs & in ordinario dicta ſunt. Papa cōmunicat in altari ſolus & nō ſugit vinū cum calamo, ſed de calice bibit. Notandū tamē, quod ante Ioa. 22 Diacon⁹ portabit ad altarę Sacramentū, ꝙ etiā cōmunis rubrica habet: poſt illa tēpora Pōtifex celebrans illud reportat: & melius. Aduertendū tātum quòd hodie nullus incēſatur, neque Papa, neq; ali⁹, niſi ſolū Sacramētū. Sacriſta ī tēpore cū Acolutho, calice, ampullis, patenis vadit ad credētiam Papę, & more ſolito mūdat omnia, & mādat fieri pguſtationes p credētiarios, & portat vinū, & aquā primo, & pòſt cū vaſis ſuis ſuperior presbyterorum Cardinaliū infundit vinū ſup digitos Papæ cū purificat, quod aliàs facit prior. Cōmunione facta Pōtifex in cornu altaris cū mitra lauat manus ſolitis cerimonijs. Deinde depoſito pallio ſuper altare, aſcēdit ſedem eminētem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappam purpuream, & cum mitrą à ſimplici ſedet. Interim oēs alij deponūt paramenta: & mox à cantoribus leguntur veſperæ. Et in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtoriū, & genu flectit cū dicit Chriſtus fact⁹

 eſt, &c.

est,&c. Et post Miserere dicit Orationem, Respice quæsumus Domine,&c.

QVD PAPA HAC DIE NON sedet in sede in camera.

ET nota, quòd hac die secundum antiquas cerimonias, Papa in camera sua non consueuit sedere super sedes, sed super scabella, & Cardinalis finito officio, & deducto Pontifice ad cameram, descendit sine confabulatione aliqua.

DE OFFICIO VENERIS SANcti, Papa absente.

SI Papa hac die absens erit, Cardinalis officium peracturus, tempore cõgruo ad capellam veniens capit sacras vestes, vt superius diximus, & cùm alij Cardinales conuenerint ad altare, procedit cum ministris consuetis, & mitra in capite. Et facta reuerentia Cardinalibus, conuersus ad altarẽ deponit mitram, & genu flectit procumbẽs super scabellum nudum cum puluino ante altare positũ. Et ibi prolixius orat: tũ surgẽs ascendit ad altare, & illud tãtum osculatur. Deinde reassumpta mitra vadit ad faldistorium, & in officio proceditur, vt supradictum est, vsque ad finitam passionem, & Euangelium. Tunc habiturus sermonem accedit ante Cardinalem, petit indulgentias,

& ascen

& aſcendit ad pulpitum. Reliqua ſeruātur, vt priùs vſque ad denudationem, & depoſitionem crucis: qua in loco parato poſita, reuertitur ad faldiſtorium, vbi detractis ſibi calciamentis vadit ſine miniſtris ad adorandum Crucem, & cum eo ad ſiniſtram primus Cardinalis qui ſecum adoret, deinde alij Cardinales, & alij ordine ſupradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, vbi calciamenta ſibi reponuntur ac planeta, & mitra: ſic ſedet vſque ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti eandem pecuniā quam præſens ſolet offerre, vt ille pro ſe offerat. Finita adoratione, Subdiaconus capellæ indutus planeta plicata, accipit crucē, quem præcedentem ſcutiſeri Papæ, officiales, & cantores vt moris eſt, ſequuntur Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi, Cardinales, deinde celebrans cum mitra medius inter Diaconum à ſiniſtris, & ſuum aſsiſtentem à dextris, ſequentibus ipſum omnibus capellanis ſuis ſuperpellicijs indutis, & alijs Pręlatis ſuo ordine. Cùm celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repoſitum eſt, deponit mitram, & procedit ante locum, & genu flectit, tum Diaconus aperit capſulam, & Cardinalis ſurgens incēſat, vt ſuprà dictum eſt, Sacramentum, & illud in calice conditū

à Diacono deuote accipit, & sericea mappula, quæ à collo ei dependet, honestè coopertum sine mitra defert ad capellam ordine quo venerunt, cãtoribus cantantibus, Vexilla regis prodeunt,& c. ante Cardinalem qui facit officiũ, immediate procedunt capellani præfati, intorticia deferentes,& cerimoniarius, qui continuo incensat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare celebrans, imponit calicem super corporalia, & iterum incensat, vt priùs: alia omnia fiunt vt suprà. Et dicto Christus factus est,&c. & Miserere pro vesperis, ipse qui fecit officiũ, cũ cappa sua inter alios Cardinales in loco suo genu flexus, dicit orationem, Respice, &c. Qua dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

DE SABBATO SANCTO, Papa præsente.

SAbbato Sancto paretur capella more cõsueto,& Altare, ac sedes Papæ ornetur pallijs duplicibus, intus albo, & violaceo exterius: paretur etiam cereus pascalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis, & iuxta cereum ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum. Hora competenti Cardinalis celebraturus venit ad capellam, & more solito induitur sandalijs & alijs paramentis, vsque ad dalmaticam

maticam inclusiuè: deinde capit pluuiale violaceum, & stans in cornu epistolæ versus ad altare, & libro super altari posito, benedicit nouum ignem in aliquo vase sibi oblatum, & incensum ponendum in cereo, & imponat ex nauicula incensum in thuribulo, ministrante Diacono & Subdiacono, albis tantum indutus: deinde aspergit ignem nouum, & incensum, & ea postea incensat: tum reuertitur ad faldistorium suum, vbi deposito pluuiali accipit chirothecas, planetam violaceam, mitram albam simplicem, annulum Pontificalem, & sedet in faldistorio suo. Papa deinde venit ad capellam indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus. Et facta oratione in faldistorio ante altare, ascendit ad sedem, vbi fit ei reuerentia à Cardinalibus. Et cùm accedit primus presbyter Cardinalis, accedit etiã cerimoniari⁹ cũ thuribulo, & Papa imponit incẽsum more solito: cũ quo incẽso itur ad paruã capellã, vel extra locũ, vbi fit capella hoc modo. Primò ꝓcedit cerimoniarius, quẽ sequũtur capellani duo celebrantis, quorum alter à sinistris nihil tunc defert, alter verò à dextris in dextra thuribulum, & in sinistra nauiculam portat cum incẽso, & inter illos Subdiaconus capellę omnibus paramẽtis indut⁹ in

quibus

quibus debet in altari ministrare, portans crucem,cuius imaginem ante se vertit: sequũtur ipsum Diaconus dalmatica alba indutus,& quatuor capellani celebrantis: sic vadunt ad capellam paruam,vel ad locum deputatũ, vbi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in summitate illius ibi paratam,& reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine.Præcedit thuriferarius cũ socio portante in quodam vase quinque illa magna grana incensi benedicti, quos sequitur Subdiacon⁹ cum cruce,& illũ Diaconus cũ arundine, ad cuius sinistram stat cerimoniarius candelam ,paruam accensam de nouo igne in manu portans, quem sequuntur alij quatuor capellani prædicti.Cum peruenerint intra portam capellæ, inclinat arundinem Diaconus , cerimoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis desuper positis,& ille eleuans arundinem genu flectit:similiter & omnes alij cum eo , & cantat ipse solus,Lumen Christi: quod dum dicit,Papa & celebrãs cum mitris,ac omnes alij,qui sedebunt,surgũt, & manẽt sic erecti quousq; tertiò id dictum fuerit. Cantores respondent,Deo gratias.Procedunt deinde intra portam cancelli, & ibi reuersus accenditur alia candela,& intrant cancellum cum cru-

ce,vb

ce, vbi altius dicitur per Diaconum: Lumē Christi, & respōdetur, vt suprà tertiò procedunt ante Papam, & altare, vbi accenditur tertia candela, & ibi genu flexus Diaconus, versus ad altare, iterum altius dicit Lumen Christi: respondent cantores, vt suprà. Deinde in eodem loco Diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor capellanis eum sequentibus, qui ibidem cum Subdiacono crucem tenente, ac thuriferario, & alijs capellanis expectant. Diaconus verò accipit librum Euangeliorum, & ante infimum gradum sedis Papæ genu flexus, petit benedictionem à Papa, cerimoniario tantum ipsum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum super illud, quem deinde incensat, vt fit in Euangelio. A dextris Diaconi stent Subdiaconus cum cruce, & thuriferarius: à sinistris verò ille capellanus cum arundine, & alius capellanus, tenens in vase quinque grana incensi benedicti figenda in cereum. Tunc Diaconus versa facie ad Papam, cantat: Exultet iam, &c. Quo incœpto deponitur mitra Papa, & surgunt omnes, vt ad Euangelium stantes, vsque, In huius igitur &c. Tunc dimisso cantu per Diaconum, cerimoniarius porrigit ei vnam candelam accensam, cum qua Diaconus accendet illa quinq; grana incensi, & infigit vnam

nam post aliam in cereum in modum crucis ita vt crux versa sit ad Pontificem, deinde ꝓsequitur cantum suũ vsque ad, Qui licet diuisus: tunc interim cantu dimisso, Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum, deinde cantum suum prosequitur vsque ad finem. Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum suum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam violaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellæ ponant pulpitum nudum in medio capellę, versum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni solet, & super illud librum epistolarum, ex quo cantãtur prophetiæ: faldistorium ponatur ad cornu epistolæ altaris, super quo sedet celebrãs versus ad cornu Euangelij. Tunc cerimoniarius conducit cum debitis reuerentijs vnum ex cantoribus superpellicio indutum ad pulpitum prædictum, qui facta reuerentia altari & Papæ, dicit Prophetiam sine titulo. Deinde factis reuerentijs osculatur pèdem Pontificis, & redit ad locum suum: celebrans verò finita prophetia, amoto faldistorio cantat orationem, prout in ordinario: eodem modo cantentur aliæ vndecim prophetiæ per cantores. Finita duodecima ꝓphetia, & oratione in qua non dicitur Flectamus genua, benè tamẽ dicitur, Oremus,

Papa

Papa descēdit ad faldistorium, supra quod procumbit cū mitra, retinens illā per totam litaniam: celebrans vero deposita mitra & planeta, associatus à Diacono & Subdiacono, vadit ad scabellum ad sinistram partem, super quod similiter procumbit, & duo ex cantoribus cantant litanias, prout in libro, genu flexi ante scabellum positum post Pōtificem in medio capellæ, super quod librū tenent. Cum peruentum fuerit ad Peccatores te rogamus, &c. Papa surgit, deponit mitram & pluuiale violaceum, & accipit album preciosum, & celebrans cum ministris reuertitur ad faldistorium. vbi deponit violacea paramenta, & accipit alba: idem faciunt ministri, forerij deponunt ab altari & sede Papæ pallia violacea, & dimittunt alba: accenduntur tunc etiam luminaria super altare, & credentia, & intorticia super cancellum, & deponitur per clericos capellæ velum ante imagines super altare, & pallium ante altare. Interim cantores prosequuntur litaniam, qua finita statim cantat Kyrieeleison pro Missa, & illud reiterant, quousque Papa dixerit confessionem cum celebrāte, & redierit ad sedem, & fuerit incensatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit, Kyrieeleison. Cùm primùm litania est finita, & Papa acceperit pluuiale, cele-

celebrans accedit ad ſiniſtrã Papæ, & ſimul faciunt confeſsioné, vt moris eſt: deinde Papa aſcendit ad ſedem ſuam, & miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incenſam in thuribulo, celebrans verò aſcendit ad altare, oſculatur illud & librum, vt moris eſt: & accepto thuribulo incenſat altare more conſueto, deinde incẽſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cũ eo Kyrieeleiſon. Quibus completis cantores finiunt Kyrieeleiſon, & celebrans ante faldiſtoriũ cantat, Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanæ palatij, & aliæ omnes per vrbem. Dicitur deinde Pax vobis, & vna oratio tantũ. Subdiaconus dicit epiſtolam, cum ea finita dicturus ſit Alleluia Finita epiſtola, poſtquàm Subdiaconus qui dixit eam, oſculatus eſt pedem Papæ, Subdiaconus apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum vltimum ſolij, Papæ facta debita reuerentia, ſtãs dicit alta voce verſus ad Papam: Pater ſancte, annuncio vobis gaudium magnũ, quod eſt alleluia. Et tunc depoſita mitra ſurgit, & cãtat Alleluia à tertio ſemp vocem eleuando, prout in ordinario: Pontifice verò

ce verò interim cum mitra ſtante. Conſueuit tamen Sixtus quartus, ſtans ſine mitra cantare primũ Alleluia, poſtquàm Subdiaconus Apoſtolicus illud nunciauerat. Secundo & tertio celebrans cantabat: quod quantum conueniat alij iudicent: deinde dicitur tractus, Laudate Dominum omnes gentes, quo incœpto Diaconus accedit cũ libro ad altare, & alia facit more conſueto: ad Euangelium portatur thuribulum ſine luminaribus, tamen duo capellani celebrãtis ſequentes thuriferarium, loco ceroferariorum ipſum aſſociant. Poſt Euangelium non dicit Credo, neque offertorium, ſed tantum Dominus vobiſcum, & Oremus: & alia dicuntur prout in ordinario: oblata incenſantur, ſimiliter Papa, & alij omnes: ac proceditur in Miſſa more conſueto vſque ad communionem. Pax Domini dicitur, Agnus Dei nõ dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum: & Pacis oſculum non datur, ſed omnes orationes dicuntur prout in Miſſali, vſque ad communionem excluſiue. Facta communione per celebrantem, & eo purificato, cantatur à cantoribus alleluia ter, Pſalmus, Laudate & cæte. prout in ordinario pro Veſperis. Interim celebrans accedit ad cornu epiſtolæ, vbi accepta mitra lauat manus: de-

inde illa deposita stans ibidem versus ad altare, legit Vesperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo, qui ministrãte presbytero Cardinali, imponit incensum, & celebrans incensat altare, incensatur ipse celebrans, Papa, & omnes alij per Diaconum capellæ ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona, celebrans stans in medio altaris, versus ad populum dicit, Dominus vobiscum: deinde ante librũ Oremus, & orationem. Qua finita, Diaconus dicit, Ite Missa est cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem & indulgẽtias, quas denunciat celebrans: & non fit sermo. Notandum quod fel. re. Sixtus Papa quartus, ordinauit, quod Cardinales dicerẽt prophetias supradictas: primam iunior Cardinalis, siue Diaconus esset, siue presbyter: aliã sequens, & sic de alijs continue gradatim ascendẽdo vsque ad nonam inclusiue: decimam Cardinalis assistens à sinistris, vndecimam à dextris assistens, duodecimam dixit Sanctitas sua: & hæc ordinatio fuit tẽpore suo obseruata, postea dimissa, quia non videbatur dignitati Apostolicæ conuenire, ac quadrare cerimonijs papalibus, & debitis.

DE HABITV PAPAE.

Hoc

HOc mane sanctissimus Dominus noster finita Missa, & dimissis in camera papagalli paramentis prædictis, accipit caputium, & biretum alba, quibus vtitur deinde vsque ad sabbatum, in albis inclusiue, & eisdem diebus Pascalibus non vtitur aliquo habitu rubeo, sed albo tantùm. Et similiter, si vti vellet mantello coloris albi, vteretur his diebus, & non alterius coloris.

DE SABBATO SANCTO, PAPA absente.

SI autem Papa huius diei officio non interesset, cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, vt suprà positum. Quibus finitis celebrans deposita planeta, reassumpta mitra associantibus ipsum Diacono, & Subdiacono, vadit ad scabellum cum cussino sibi paratum, vbi Papa confessionem facere solet: vbi genuflectit cum mitra, quousque dicatur Peccatores: tunc surgit, & vadit ad faldistoriũ, deponit paramẽta violacea, & capit alba, & mitram preciosam. Finita Litania accedit ad confessionem, cantores incipiunt Kyrie. ac alia fiunt, vt suprà dictũ est. Subdiacon⁹ Apostolicus nõ paratur, nec annũciat Alleluia: sed finita Epistola postquã Subdiacon⁹ eius manum osculatus fuerit, surgit cele-

brans deposita mitra versus ad altare, ante faldistorium stans cãtet Alleluia ter, vt suprà dictum est, cantoribus totiens idem respon dentibus. Alia omnia fiant, vt suprà: & nõ fit sermo.

DE SABBATO SANCTO, PApa celebrante.

SI in hac die Sabbati sancti Papa voluerit personaliter celebrare, hic ordo seruabitur. Primò ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa est celebraturus, à iuniori presbytero Cardinali amictu, alba, cingulo stola, & pluuiali violaceo induto, & simul incensum in cereo affigendum, ordine superius denotato: & hoc antequam Põtifex veniat ad Ecclesiam. Hora competenti Papa indutus, vt superiùs dictum est, venit ad capellam præcedente cruci more consueto sine processione tamen, orat ante altare, ascendit sedem eminentem, & fit ei reuerentia à Cardinalibus cum cappis laneis, imponit incensum per acoluthum sibi delatũ, ministrante presbytero Cardinali. Et Diaconus Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus Apostolicus Epistolam dicturi, parati cum dalmaticis & tunicellis albis, & ornamentis accedunt, & Subdiaconus quidem capit crucem Papalam, & præcedente thuri

ferario

ferario incipit iter extra capellam, Diaconus vero, inclinatus ante Pontificem, dicit: Iube Domine benedicere: & Papa, Dominus ſit in corde tuo, &c. Et mox Subdiacon⁹ ſequitur, & poſt eum quatuor alij acoluthi, quorum vnus portat bacile cum quinque granis incenſi figendis in cereo. Cum peruenerint extra capellam, in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus cãdelis, & intrans capellam, tertiò genuflectit, dicens: Lumen Chriſti, vt ſuperius dictum eſt: & tandem tradita arundine vni ex Acoluthis, accedit ad pulpitum, ſupra quod poſitus eſt liber Euangeliorum. Incenſat & incipit, Exultet iam angelica, &c. pro benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex ſurgens ſine mitra ſecretè dicit, Pater noſter pro Nona, & cantores legunt Nonam, & in fine Pontifex vadit ad faldiſtorium, & procumbit dum dicitur, Chriſtus factus eſt pro nobis obediens, &c. & dicit orationem, Reſpice quæſumus Domine &c. Interim verò Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, ac acoluthi omnes alij capiunt ſuperpellicia & Pontifex finita oratione ſurgit, & vadit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramẽta: ſedet, accipit ſandalia, dicit Pſalmum, Quàm dilecta, & alias orationes conſuetas:

lauat manus,& paratur omnibus ornamentis pontificalibus, violaceis, pallio & mitra simplici à Diacono & Subdiacono in albis existentibus:& dum Papa accipit planetam, Cardinales & alij prælati omnes capiunt paramenta sibi cõuenientia violacei coloris. Diaconus & Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas & manipulum:prior presbyterorum Cardinalium afsiftit Pontifici cum pluuiali violaceo: sandalia tamen Papæ erunt alba cum perlis, quia illa non mutat, & similiter subcinctorium,& stola. Tunc Papa cum presbytero Cardinali, & Diaconis afsistentibus, & Cum Diacono & Subdiacono ministris,nõ tamen procefsionaliter accedit ad altare,& tres presbyteri Cardinales non veniunt obuiam,ascendit ad altare,& sine mitra illud osculatur:deinde reassum pta mitra ascẽdit ad sedem eminentem,& ibi sedens aliquantulum quiescit:si autem non esset ibi sedes ad partem, vbi accipiat paramenta,poterit illa recipere in sede consueta,& inde descẽdere ad altare,& rursus illuc redire.Si verò Diaconus Cardinalis Euãgelium dicturus, non sit dispositus cantare,Lumen Christi, & facere benedictionem cerei, poterit id fieri non incompetenter per Diaconum capellæ,sicut pafsio cantatur per alium quã

per

per Diaconum ordinarium:&maximè,cum Papa tunc non ſit indutus Miſſalibus indumentis.Pōtifice igitur in ſua ſede,Diacono Euangelij apud altare,& alijs omnibus in locis ſolitis conſedentibus, vnus acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgens vadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub presbyterio: ſine titulo cantat primam Prophetiam,In principio creauit Deus,&c.Et illa finita ſi placet domino noſtro, eadem cantatur græcè ſecundum Iacobum Gaietanum, & ſecundum Petrum Ainelij Epiſcopum Senogallienſem, & alios, qui ſcripſerunt de cerimonijs.Legi etiam apud aliquos maiores noſtros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones latinè & græcè legi conſueuiſſe: ſed poſteriores de prima tantùm fecerunt mentionem, Finita lectione accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra,dicit: Oremus, Diaconus à dextris,Flectamus genua, & Diaconus à ſiniſtris, Leuate.Deinde Papa proſequitur orationem. Aliæ lectiones ſiue prophetiæ,ſimili modo dicūtur per Acoluthos, & capellanos Papæ,id eſt, per auditores:& Diaconi aſsiſtentes alternatim dicūt,Flectamus genua,& à dextris Leuate, & ſic deinceps.Finitis duodecim lectionib. Papa deſcēdit ante altare,deponit palliūet planetā,&

 cum mi-

mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litañia: alij autem Cardinales prę-lati procumbunt apud ſedes ſuas, & ſine mitra. Subdiaconus autem non Epiſtolæ, aliquãtulum retro Papam à dextris, cõtra cornu Epiſtolæ, genu flexus ante ſcabellum, ſupra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadẽ quæ ille dicit. Cum peruentum eſt ad peccatores, ſurgit Papa cum ſuis aſsiſtentibus & miniſtris, & vadit ad ſedem, vbi accipere cõſueuit paramenta. Diaconus & Subdiaconus dimiſsis planetis accipiunt albas tunicas & Papam exuunt violaceis, & induunt albis paramentis, & omnes Cardinales, & prælati accipiunt paramenta alba: & altare, & ſędes Papæ ornantur albis pallijs, & accenduntur luminaria ſuper altare. Interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam vſque in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrieeleiſon, quouſque Papa fuerit in ſede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis, ornamentis, & poſito incenſo in thuribulo, cruce præcedẽte, proceſsionaliter procedit ad altare, oſculatur altare, & librum Euangeliorum incẽſat, incenſatur, recipit tres Diaconos ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: vbi dicto Kyrieeleiſon nouies, cantat Gloria in

ria in excelsis Deo, pulsantur campanæ, pro sequitur, Et in terra: deinde Pax vobis, & orationẽ: &. Subdiaconus deinde dicit Epistolam more consueto. Finita Epistola Subdiaconus dimisso libro in manibus cerimoniarij, immediate accedens ante solium Pōtificis, stās infra gradus voce submissa dicit, Pater sacte, annuncio vobis gaudiũ magnũ quod est alleluia, & mox ascendēs osculatur eius pedem, & accedens vnus ex auditoribus præintonat Papæ Alleluia: qui surgens sine mitra tertiò cantat Alleluia, vt in ordinario: deinde sedet, & cantatur Alleluia, & versiculi, & euangelium, ad quod non portantur luminaria, sed incensum tantùm, & petitur benedictio, & osculatur liber Papa non dicit offertorium, sed dicto Dominus vobiscum, lauat manus, descendit ad altare, & procedit in Missa vt aliàs, vsque ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis pacem, & cæte. & illa dicta mox ascendit ad sedem eminentem, & ibi communicat, & sugit sanguinem cum calamo more consueto: sed non recipit ad osculum oris Diaconum, aut alios post cōmunionem. Facta purificatione sedet, lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro Ves-

peris. Pontifex in ſede permanet, & ad Magnificat Subdiaconus præintonat ei Antiphonam, deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum, & cùm incipitur Magnificat, deſcendit, incēſat altare, reuertitur ad ſedem incenſatur ipſe, & alij more conſueto: ipſe ſtans ſine mitra, expectat finem: deinde cũ repetitur Antiphona, ſedet, & circa finem deſcendit ad altare: Dicit Dominus vobiſcum, & Orationem, & Diaconus Ite Miſſa eſt, Alleluia Alleluia: datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & eſt finis, deponũtur paramenta in capella, vt aliàs.

SECTIO SECVNDA DE FESTO RESVRRECTIONIS Domini. Papa celebrante.

IN feſto paſchatis reſurrectionis ſaluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt mutatio capparum, Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis, miniſtrante priore presbyterorum etiam parato nauiculam, & Acolutho thuribulum, imponit incenſum, deinde ſupplicatione præeūte venit ad Eccleſiā ſub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles Cardinales: & prælati omnes ſunt parati paramenris albis conuenienti-

nientibus, & officiales omnes in albis, vt moris est. Cardinales duo Diaconi aſsiſtentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad Eccleſiam Papa, facta oratione ſuper faldiſtorio vadit ad ſedem, vbi parari debent, & fit ei reuerentia à Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter. Tũc in cantu, Deus in adiutorium meum intende, &c. & ſtat quouſque pſalmus incipiatur: quo incœpto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſcopi aſsiſtentes cum libro, dicendo: Quam dilecta & cæte. & Subdiaconus cum ſandalijs, quẽ ſequũtur Acoluthi pro tenẽdis fimbrijs: & Papa dicit Pſalmũ, & induitur ſandalijs more conſueto. Dicta per cantores Antiphona. Hæc dies, & cæt. Papa depoſita mitra ſurgit, Dicit Dominus vobiſcum, & cantores dicunt, Benedicamus Domino. Tum Papa ſedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis venit ad confeſsionem ſupplicabundus, & omnia alia fiunt prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, vſq; ad Credo in vnũ Deum: in quo dicto Et homo factus eſt, Subdiaconus portat ad altare criſtallinũ cum multis hoſtijs paruis conſecran

dis

dis pro cõmunione populi,patena coopertum,& desuper bursam cum corporalibus, hostiarium cum hostijs, & purificatorium: quæ omnia Diaconus accipiens,ponit super altare in cornu epistolæ,deinde Sacrista vadit ad aliam credentiam pro lauandis calice Papæ & ampullis,& alia fiunt more consueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem cristallinum cum hostijs paruis super corporalia in medio ante crucem,ita vt non impediat incensationem calicis, & hostiæ, sed quod inter ambos calices sit competens distantia. Cum dicetur per Papam, Suscipe Sancte pater, omnipotens, æternæ Deus, &c.calix Hostiarum discooperitur,& eleuatur aliquantulum per Diaconum, & eo dicto per eum recooperitur cum patena,& reponitur:Cum Papa dicit:Per omnia secula seculorum,ante præfationem,vel parum ante,duo Diaconi Cardinales iuniores præter illos, qui assistunt Papę, vel si Diaconi,duo iuniores presbyteri Cardinales accedunt ad altare,vnus ad dextrum, alter ad sinistrum cornu altaris,& stantes hinc inde alter alterius faciem inspicit,vel,vt alij volunt,& melius,ad populum respiciunt,repræsentantes duos angelos,qui apparuerunt in albis, custodientes sepulchrum Saluatoris: qui ibidem stare debent, vsque ad Agnus Dei.

Cum

Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tũc deſcendunt ad loca ſua redeuntes. In hac die poſtquàm Papa dicit, Per omnia ſecula ſeculorum, ante Pater noſter non reſpondetur Amen. ſed Papa continuat Oremus præceptis, &c. Pax datur omnibus etiam Diaconis Cardinalibus communicãdis, præter illum, qui Euangelium cantauit. Cum Papa communicauerit ſe, & Diaconũ & Sub. de ſanguine more ſolito, Papa ſe purificat: ſed digitos non abluit, propterea Sacriſta pateram illam auream hic non portet, neque adhuc prior presbyterorum Cardinalium ad Papam vocetur. Cum primum autem Diaconus, & Subdiacon⁹ per Papam cõmunicati apud altare more ſolito, ſanguinem ſumpſerint, Diaconus Euangelij accedit ad ad ſiniſtram Papæ in ſolio ſine mitra ſtantis, pro honore Sacramẽti in altari poſiti: ſtánſque dicit in tono conſueto, Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ ſemper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni Baptiſtæ, ſanctis apoſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater, quia peccaui nimis, cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam ſemper virginem, beatum Michaelem archangelum, beatum Ioannem Baptiſtam, ſanctos Apoſtolos Petrum

& Pau

etPaulum,et omnes sanctos et te pater orate pro me ad Dominum Deum nostrũ.Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locũ suum,& Papa stat sine mitra Episcopo Cardinali asistente librum tenente dicit in cantu more solito, Misereatur vestri omnipotens Deus,& dimissis peccatis vestris perducat vos ad Vitam æternam.Res. Amen. Deinde dicit:Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, & misericors Dominus.Respondetur. Amen.Inde omissis verbis,& benedictione &c. populum tantum Cruce signat nihil dicens.Tum Diaconus stans in medio altaris, accipit calicem cum hostijs pro populo consecratis patena coopertum,& quas bis vt prius fecerat cum patena,& Sacramento pro Papa, & illum dat Subdiacono ante se genu flexo, qui illum portat ad sinistrum Papæ, ibidem stans vsque ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem sequuntur duo auditores cum mappula sericea gremio Pontificis imponenda antequàm populum communicet, quam dicti auditores hinc,& inde apud papam genu flexi, tenent vsque ad finem communionis. Postquàm Subdiaconus ad Papam peruenerit, Papa

vt Sacramento reuerentiam fecit femi tecto capite, ſi frigus ei nocet, vel omnino detecto, ſi recte valet, depoſita patena illi ſuperponit plures hoſtias, & eam dat Epiſcopo Cardinali à dextris ſibi aſsiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius, quod Subdiaconus cum calice Sacramenti ſtaret ad dextram Papæ, & Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & calicem, & extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis communicandis. Papa ſingulis cum cõmunicat dicit, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. ſinguli communicandi antequàm communionem ſumant, oſculentur manum Papæ: pedem autem non oſculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacriſta, vel Diaconus græcus ſtans in cornu epiſtolæ, in manibus ſuis teneat calicem cum puro vino, quo cõmunicati ſe purificent, & in ſiniſtra habeant mappulam albam mundam, qua ipſi extergant, deinde ad loca ſua redeant. Veniẽt autem hoc ordine. primo Diaconi Cardinales, qui oſculantur ante cõmunionem manum Papæ, deinde communicati, quos ſequuntur alij eo ordine quo fit incenſatio. Communione facta Papa ſurgit, ſi communicando ſedebit, & facit reuerentiam Sacramẽto, & Subdiaconus rẽportat hoſtias, ſi quæ reman-

remanserint super altare. vbi manēt ad finē Missæ, tunc Papa sedet, & accedit Acoluthus cum duabus pateris, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia, in manibus vinum & aquam portans: & cū eo venit prior presbyterorū Cardinalium, quo infundente vinum supra pateram auream, Papa sine mitra abluit digitos, tum accepta mitra lauat manus more consueto: deinde descendit ad altare, & finitur Missa. Qua finita, & dicto Placeat, Papa stans in altari sine mitra, dat benedictionem, & non indulgentias. Tum dicit Dominus vobiscum, &, Initium sancti Euangelij secundum Ioannem, &c. vsque ad finem, Et Papa cum pallio (Nam illo cum celebrauit, in supplicationibus vti debet, si alia induměta Missalia habet) supplicatione præeūte sub baldachino, quod vt supra, nobiles portant præcedentibus officialibus in albis, & omnibus Prælatis, paratis eo ordine quo venerunt ad Ecclesiam, vadunt ad locū benedictionis publicæ per viā vltimæ nauis, in qua firmat se ad videndum vultum sanctum: deindè ascendit ad locum benedictionis, vbi solēniter benedicit populum, dat indulgentias plenarias, quas Diaconus à dextris pronunciat in latino, & alius à sinistris in vulgari. Omnes Cardinales, & Prælati exuunt se, & associāt Papam vsque ad principium

cipium ſcalarũ, vbi Papa eos dimittit,& vadit ad comedendum: & non fit ſermo.

DE COMMVNIONE IMPEratoris aut Regis.

SI autem Imperator aut Rex aliquis eſſet à Papa communicandus,tunc poſtquàm Papa communicauit ſe, & Diaconum, ac Subdiaconum,Diaconus dicto ante Pontificem, Confiteor Deo,&c. vadit ad altare, & vnam tantum hoſtiam ponit ſuper patenam pro Imperatore vel Rege:factiſque circulis conſuetis,illam dat Subdiacono ad Pōtificem deferēdam. Imperator vel Rex deducitur á priore Epiſcoporum Cardinaliũ ad pedes Pontificis, & recipitur ad oſculũ oris, poſtremo ab eodem Cardinali ducitur ad altare ,& per manus Diaconi purificat,& reducitur ad ſedem ſuam ab eodem Cardinali. Deindè portantur aliæ hoſtiæ, vt ſupra pro Diaconis Cardinalibus & alijs. Hoc ſeruatum fuit tempore Innocentij Sixti, cum Petrus Rex Aragonũ, venit ad Romanam curiã. Anno M. C C C.L X X X V I. Quod ſi plures eſſent Reges, ſimul portentur tot hoſtiæ, & totidem Cardinales,primi deducunt Reges.

DE FESTO PASCHALIS PApa non celebrante.

SI verò Papa non celebret, cantatur missa per Episcopum Cardinalē more consueto, qui communicat, si voluerit, Diaconos Cardinales & alios curiales, si ad hoc erunt dispositi. Sed incœpta præfatione nemo ad cornua altaris accedit, vt supra dictum est. Sed omnia supradicta omittūtur, & fit missa eo ordine, prout aliàs fieri solitum est. Et non fit sermo.

DE SECVNDA FERIA post Pascha.

FEria secūda post Pascha, vnus ex reuerēdissimis dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramētis albis: dicitur tantum vna Oratio, & non fit sermo. alia omnia fiunt more solito.

DE TERTIA FERIA POST Pascha.

FEria tertia post Paschæ festum, vnus ex Reuerendissimis Dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramentis albis. Dicitur tantum vna oratio, & non fit sermo: alia omnia fiunt more solito.

DE SABBATO IN ALBIS cum dantur Agnus Dei.

Consue-

COnsueuerunt summi Pontifices annis primo, septimo, & deinceps singulis septenis benedicere Agnus Dei post festa paschalia in camera sua: quorum confectionem, & benedictionem satis exposuimus in prima parte, & deinde in sabbato in albis in capella publice distribuunt hoc ordine. Cōsueuerunt tamē antiquitus Romani Pōtifices ī primo anno ipsimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto, Gregorio vndecimo Auinioni, & Vrbano sexto. Romæ, die sabbati in albis, quando Agnus Dei distribui debent, celebrat Missam aliquis presbyterorum Cardinalium in paramentis albis more consueto: post orationē diei, dicitur oratio contra Paganos, & alia pro Pontifice, & non fit sermo. Alia omnia fiunt more consueto vsque ad Agnus Dei quo dicto Cardinalis assistens accedit solito more ad altare, accipit pacem & eam defert ad Pontificem, & distribuitur vt alias post acceptam pacem. Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus suis conuenientia: Cardinales in locis suis, prælati verò & officiales extra cancellum capellæ. Celebrans facta communione lauat manus, & dicit post cōmunionem more solito, deinde vadit ad faldistorium, sedensq; accipit mitrā, incœpta

per cantores post communionem, ministranteque presbytero] Cardinali nauiculã, Papa ponit incensum more consueto: tum præcedente Subdiacono capellæ cum cruce inter ceroferarios, ante quos thuriferarios incedit cũ thuribulo fumigante Subdiaconus Apostolicus, indutus sacris vestibus, ac si epistolam solenniter lecturus esset vna cum clerico cerimoniarum, sequentibus ipsum duobus alijs capellanis celebrãtis, superpellicijs indutus vadit ad locũ paratum, vbi Sacrista lancem vnam magnam, Agnus Dei in bõbice indutus, plenam mappula pulchra sericea coopertam ornauit, & lancem cum Agnus Dei accipiens, præcedente thuriferario ordine quo iuerat, reuertitur ad Põtificem. Cùm fuerint intra ostium capellæ, genuflectunt omnes, & Subdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur, dicens: Pater sancte, isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis alleluia, modo veniunt ad fontes, repleti sunt claritate, alleluia: cantores respondent ea voce, Deo gratias, alleluia: ꝙ secundò facit Subdiaconus, dum fuerit ante ostiũ cancelli, & tertiò ante solium Pòntificis genu flexus, Pontifex interim semper cum mitra sedente, nisi quod intrante cruce à principio omnes surgunt, & statim sedent. Deinde

inde ascendit ad dextram Pontificis, vbi genu flexus dictam lancem tenet vsque ad finem distributionis. Thuriferarius autem cũ alijs omnibus ad sua loca diuertit: accedũt autem ad Pontificem duo auditores cum mantili, quod Diaconi Cardinales assistentes gremio Pontificis, superponũt, ipsis auditoribus illud hinc & inde genu flexis tenentibus. Tum veniũt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus post alium à seniore ad iuniorem, & factis debitis ac consuetis reuerentijs, porrigunt mitras suas, cornua mitræ deorsum vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus Dei, quot ei placet. Antiquitus dabant cuilibet Cardinali tres Agnus Dei, prælatis duos, alijs vnum tantùm. Cardinales osculantur eius manum primò, deinde genu dextrum, Cardinalis celebrãs venit de faldistorio solus suo tempore, & in ordine suo iuxta scamnum capit Agnus Dei, vt alij, & reuertitur ad faldistorium, vbi sedet cum mitra vsque ad finem distributionis: prælati simili modo sicut Cardinales: sed genu flexi Agnus Dei in mitras accipiunt, & osculantur genu dextrum Papæ, non manum: Protonotarij, & omnes alij capiunt Agnus Dei in manus genu flexi, osculantur pedem Papæ. Finita distributione Papa lauat manus more consueto, Car-

dinales & omnes alij deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio, Dominus vobiscum. & apud librum, Oremus, & orationes more consueto. Ite Missa est dicitur cum duplici Alleluia, & deinde non dicitur cum Alleluia: Papa dat benedictionem & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prandij portabatur in mensam magnum vas, plenum Agnus Dei cum bombice, quos Pontifex distribuebat omnibus suis familiaribus. Paulus autem secundus nostro tempore per totum illum diem, & etiam sequentem, post prandium distribuit Agnus Dei populo Romano, & omnibus vtriusque sexus ad palatium venientibus.

DE EODEM DIE QVANDO non sunt distribuendi Agnus Dei.

ANnis verò quibus hac die Agnus Dei non sunt distribuendi, celebrat aliquis prælatus in paramentis albis: dicitur in missa Gloria in excelsis, Pax vobis, & post orationem diei duæ aliæ, videlicet contra Paganos, & pro Papa: in fine Missæ, Ite missa est, cum duplici Alleluia, & omnia alia ordine consueto: & non fit sermo.

DE FESTO ANNVNCIATIONIS B. M. Virginis, & Vesperis Papalibus in Quadragesima.

Festum

FEstum annunciationis Beatæ Mariæ virginis, plerunque cadit intra Quadragesimam,& de festo fit die quo cadit, nisi venerit in Dominica:quia tunc transfertur ad secundam feriam postmodum sequentem,& si cadit in quinta feria maioris hebdomadæ, & deinceps vsque per totam Octauam Paschatis, transfertur ad secundã feriam post Octauam: fit officium missæ in capella Papæ ordinariè,& per vnum ex presbyteris Cardinalibus:& fit sermo. Solent tamen aliquando Pontifices celebrare hoc festum in aliqua Ecclesia beatæ Mariæ in vrbe. Consueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die:& tunc si festum fuisset die Lunę in quadragesima, in præcedenti Dominico die fiebant Vesperæ Papales cum paramentis.Idem fiebat, si festum celebrabatur post Pascha: In alijs autem tẽporibus, quia in Quadragesima Vesperę dicũtur ante prandiũ,nõ fiebant Vesperę solennes:sed ne ista solennitas remaneret sine Vesperis solennibus, post missam in qua vna tantum oratio dicitur, scilicet de beata virgine,Papa depositis missalibus indumẽtis accipiebat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium &c, pro Vesperis, stans in sede sua eminẽti,& Cardinales atq; prælati omnes permanebant cũ suis paramentis,& in

cipiebantur Antiphonæ per Papam & Cardinales more solito. Si autem Papa non celebrasset, sed aliquis Cardinalis, aut prelatus in sua præsentia, tunc finita Missa Papa incipiebat pro Vesperis, Deus in adiutorium: incensabat, & cātabat orationes, sicut cósueuit facere quādo non est celebraturus. Hodiè nō facim⁹ Vesperas, neq; ante, neq; post. Et nota, quòd in Vesperis dicuntur duæ orationes de festo, & de feria: In Missa autem dicitur vna tantum, quia dicitur ad partem Missa de feria. Et quotiescunque Papa celebrat solenniter per totam Quadragesimam, dicit vnam orationem tantùm.

DE FESTO SANCTI MARCI.

HAc die ordinariè non fit Missa solennis publica; consueuit tamen aliquando Romanus Pontifex equitare ad Ecclesiam Sancti Marci de vrbe, Missamque celebrare aliquis Episcopus in paramentis rubris: & non fit sermo. Papa cum pluuiali rubro, & mitra preciosa accedit ad altare, deponit mitram, orat super faldistorium procumbens, reassumit dictam mitram. Et iterum procumbit dum Litania cantatur, quā duo ex cantoribus conuenienti loco post Pontificem coram se habentibus librum, supra scabellum, genuflexi dicunt, prout in ordi-

ordinario, vſque ad finem,alijs cantoribus ipſis reſpondentibus.Finita Litania ſurgunt omnes,Papa facit confeſsionem cum Epiſcopo celebrante,vt moris eſt.Cum autem aſcendit ad ſolium, Cardinales veniunt ad circulum,ſed tantum aſſurgunt.Prior Epiſcoporum non aſsiſtit propter anguſtiam loci,ſed tempore opportuno de loco ſuo accedit ad Pontificem,& miniſtrat nauiculam:dicitur Gloria in excelſis, Pax vobis,vna oratio tantum,Credo,Præfatio de Apoſtolis,& alia more conſueto.Facta communione per celebrantem, religioſi & clerus vrbis ſuo ordine circumeunt altare, & proſequuntur ſupplicationem ſuam more ſolito.Interim perficitur Miſſa, & in fine Papa dat benedictionem ſupplicatione ſuo ordine tranſeunte:cuius tranſitum Papa conſue uit expectare:& ea finita ſurgit Pontifex, & aſcendit ad palatium, vel aliò,ſi placet,reuertitur.

DE VIGILIA ET FESTO Aſcenſionis Domini.

IN Vigilia Aſcenſionis Domini fiunt Veſperæ Papales,& in die Miſſa ſolennis in paramentis albis,quam celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis.Dicitur tantum vna ora-

tio,& non fit ſermo,quem facturus,oſcule-
tur pedem Papæ,vel genu:ſi ſit prælatus pe-
tat benedictionem,& non indulgentias.Fi-
nito ſermone fit confeſsio: ſed non denun-
ciantur indulgentiæ,cum Papa ſit poſt ſolen
nem benedictionem daturus publicas. Igi-
tur cum dicitur confeſsio,accedit Subdiaco
nus cum cruce, & confeſsione finita Papa
dicit:precibus,&cæt.alia omnia fiunt more
conſueto.Finita Miſſa Papa dat benedictio-
nem:qua data,Papa eo ordine quo de came
ra venit,vadit ad locum,vbi benedictionem
publicam eſt daturus,quem Cardinales,prę
lati,& alij officiales aſſociant in cappis ſuis
ſine paramentis. Pontifex in loco prædicto
dat benedictionem ſolennem populo, & in
fine plenarias indulgentias, ſi placet, quas
publicant duo Diaconi Cardinales: Senior
primo in latino, deinde alius in vulgari,qui
bus publicatis Papa redit ad cameram ordi-
ne conſueto.

DE VIGILIA PENTECOSTES
& mutatione capparum.

IN Vigilia Pentecoſtes, Cardinales & Prę
lati Romanæ curiæ depoſitis cappis, &
capucijs pellibus ſubduplicatis, accipiunt
alias cum ſerico rubro, ſiue carmeſino in
qui-

quibus veniunt ad Vesperas solennes, quæ fiunt more consueto. Consueuit etiam Pōtifex hymnum Vesperorum, videlicet Veni creator spiritus, in sede solij stans detecto capite, inchoare, deinde descendere ad faldistorium, vbi postquam genuflexit, & non prius cantores prosequuntur Hymnum, Finito primo versu surgit Pontifex, & assumpta mitra redit ad faldistorium, vbi deposita mitra stat vsque ad finem Hymni: alia omnia fiunt more solito, sed ad primum versum Hymni Pōtifex semper genuflectit hac die, siue ipse incipiat, siue non. Hæc mutatio cap parum fit hodie in die festo resurrectionis Dominicæ, decreto Leonis Papæ decimi, in Concilio Lateranensi: qūia ita fiebat antiquitus.

DE DIE PENTECOSTES.

IN die Pentecostes Pontifex indutus paramentis purpureis preciosis, venit ad Ecclesiam, & consueuit solēniter celebrare in tali die cerimonijs consuetis. Quod si non est dispositus ad celebrandū, sacra facit vnus ex reuerendissimis Dominis Episcopis Cardinalibus, ornamentis rubris paratus: & tunc Papa orat in faldistorio, facit confessionem cū celebraturo, & alia more consueto: dicitur tantum vna oratio circa finem Alleluia. Ante versum Papa venit ad faldistoriū,

vbi

vbi genu flectit, & cantores incipiunt, & ꝓsequuntur versum, Veni Sancte Spiritus, vsque ad finem. Finito versu surgit Pontifex, & accepta mitra venit ad solium: et fit sermo, si Papa non celebrat: omnia alia obseruabũtur more consueto. Sed si Põtifex celebrat, obseruabuntur omnia, prout in Missa maiori in die natiuitatis Christi ordinatum est: & non fit sermo.

Ferijs secunda & tertia post Pentecosten, nihil fit in capella hodiè: quamuis tempore Pij, & Pauli, & aliorum superiorum pontificum, consuetum fuerit celebrari, sicut in secunda & tertia feria in Paschate.

DE VIGILIA ET FESTO SANctæ Trinitatis.

IN Vigilia Sanctæ Trinitatis fiunt Vesperę Papales, ad quas venit Põtifex ornatus albis ornamentis. In die fit Missa solemnis, quam celebrat presbyter Cardinalis, ornamentis albis paratus. Dicitur tantùm vna oratio: alia omnia obseruantur more cõsueto: & fit sermo.

DE VIGILIA CORPORIS Christi.

IN Vigilia corporis Christi fiunt Vesperę Papales, ad quas venit Pontifex ornamentis

tis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Papæ de mandato Sanctiſsimi Domini noſtri Papæ, mandat clero vrbis, quod in tempore adſit in ſupplicatione,& proficiſcâtur ante ordines Curiæ. Mandetur etiam per Vicarium Sancti Petri Canonicis, & alijs beneficiatis Eccleſiaſticis baſilicæ prædictæ, ſub aliqua graui pœna, quod non interrũpant,neque ſe immiſceant ordinibus & Prę latis Romanæ curiæ, ſed illos præcedant,& per ſe aut cũ clero vrbis ſupplicationem faciant. Et Reuerendiſsimus Dominus Camerarius committat curſoribus, quod mãdent Rom. curiæ officialibus, quod ſinguli ſub aliqua graui pœna interſint ſupplicationi hora competenti cum ſingulis intorticijs.

DE FESTO CORPORIS CHRIſti, Papa præſente.

IN die ſummo mane Sacriſta paret Sacramentum in tabernaculo decenti ſuper altare capellæ, forerij etiã portent baldachinum in loco congruo, intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portanda dentur ante Sacramentum: deinde hora competenti Cardinales,& prælati omnes in locis ſuis capiũt paramenta alba ordini ſuo conuenientia, vt alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli,vadit ad capellam, vbi eſt Sa-

est Sacramentum ante altare, deposita mitra genu flexus orat: tum surgit,& stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incēsum in duo thuribula, deinde genuflexus cum vno ex thuribulis prædictis incēsat Sacramē tum,ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Pōtificis mappa sericea per Cardinalem asistentem:deinde porrigitur Sacramentum ipsum Pontifici per Diaconum à dextris asistentem Pontifice adhuc genuflexo.Qui accepto Sacramēto surgit, & sine mitra illud portat aliquantulum:tum accepto bireto descendat sub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tēpore cōgruo vadit ad Eccle.vbi celebraturus,& ibi capit paramenta ordine consueto. Cū Papa descēderit per scalas palatij ,accipit mitram, q̃ retinet per totam supplicationē: quæ per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatij interim ordinetur, & per Vicecamerarium cōseruetur ordo à priore Diaconorum datus.Non enim ad camerarium,sed ad priorem prædictum spectat ordinare supplicationes Papales, tam equestres quàm pedestres:quamuis à paucis annis citra camerarij assumpserint sibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanæ curiæ inferiores seu minores grada-

tim,deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi,ſolicitatores literarum Apoſtolicarum, Notarij,auditorum rotæ, Procuratores pœnitentiariæ, Procuratores contradictarum,Abbreuiatores de prima viſione, de parco minori.Scriptores pœnitentiariæ. Scriptores Apoſtolici, Magiſtri vtriuſque regiſtri,Abbreuiatores de parco maiori,Bullatores,Magiſtri plumbi, procuratores ordinũ, Procuratores principum & barones, Cantores, Acoluthi ſine cereis, Clerici cameræ,auditores rotæ, Quinque Acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet,pœnitentarij,Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi,Oratores,prælati parati,Diaconi, presbyteri,Epiſcopi Cardinales,duo Diaconi Cardinales Pontifici aſsiſtentes,ſi Papa portatur in ſede: ſi verò Papa ſuis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portant ſimbrias pluuialis,& ſcutiferi Papę ſinguli ſingula intorticia ꝑtãtes:duo Acoluthi cũ cãdelabris,duo alij Acoluthi cum thuribulis, continuè incenſantes ante Sacramentũ,& vnus alius acoluthus, qui nauiculã portat cũ thure:ꝙ cũ opus ſit,imponit thuribulo:Papa ſub baldachino,auditor de mitra ſeruiẽs,medi⁹ inter duos cubicularios Secretos:Secretarius Papæ,ſi

pæ,ſi

pæ,si non est prælatus, cum medico Papæ, protonotarij, prælati si qui sunt non parati, generales ordinum: quos tandē sequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectam vsque ad castrum sancti Angeli, & per aliam viam, quæ sancta dicitur, reuertitur ad basilicam Sancti Petri, si sit Romæ apud Sanctum Petrum: si autem alibi sit Papa ordinabit quousque progredi placuerit, & ita seruabitur. Aduertendum tamen est, quod digniores nobiles, seu Oratores laici portare debent baldachinum à principio, & dum intrat Ecclesiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari solent superiores per viam. Hæc autem supplicatio fit lōgior, & breuior ꝓ voluntate, & dispositione sanctissimi Domini nostri Papæ, & aliquando pro qualitate temporis. Vidi aliquādo tempore pluuioso quod ex palatio tantum descēdimus ad Ecclesiam Sancti Petri: & si Pontifex est debilis pedibus, portatur in sede, & portat Sacramentum. Cum Pontifex fuerit ante altare, vbi Missa celebranda erit, genu flectit coram illo, & Diac. à dextris asistēs, accipit reuerenter Sacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex stans sine mitra ministrāte priore presbyterorum Cardinalium, imponit

imponit incensum: deinde genu flexus, incensat Sacramentum. Tum surgit, & cum celebrante facit confessionem, more solito primùm. Vt autem officiales & prælati peruenerint supplicabundi ad capellam extra cancellũ altaris maioris, depositis suppellicijs siue paramentis, accipiunt cappas suas, in quibus intrant capellam prædictam: Cardinales vero parati & in locis suis antequàm adueniat Pontifex, depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita confessione Pontifex ascendit ad solium: fitque ei reuerentia à Cardinalibus, & alia fiunt more solito. Cardinalis celebrans non capit mitrã, quando incensandus erit, neque cum manus lauare debet in altari, sed stans in cornu epistolæ sine mitra, illas lauet ob reuerentiam Sacramenti. Dicitur tantum vna oratio, nõ fit sermo. Finita Missa Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas ꝓnunciat celebrans. Alia omnia fiunt more cnnsueto. Descendit deinde Pontifex de solio: orat in faldistorio sine mitra, & illa reassumpta recedit dimisso in altari Sacramẽto, quod in sero Sacrista dispensat, vt decet.

DE SVPPLICATIONE HVius diei, Papa absente.

SI Põtifex huius diei officio nõ interesset, parentur omnia, vt dictum est. Cardina-

 les,

les,Prælati,& officiales in locis suis,in palatio paramenta recipiunt:celebrans vero in capella prope altare accipit sandalia cum psalmis consuetis,deinde amictum, albam, cingulum,stolam,crucem,pectorale,tunicellam,& dalmaticam cum orationibus solitis,& desuper pluuiale,vel si magis placet, dimissis tunicella & dalmatica, capiat pluuiale.Hora deĩde opportuna ministrãte Diacono capellæ nauiculam,celebraturus ponit incensum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare incẽsat Sacramentum: ordinatur deinde supplicatio,quæ fit ordine supradicto.Subdiaconus capellæ portat crucem,ita quod imago crucifixi ante respiciat,non retro:cãdelabra iuxta crucem supplicationis portant duo ex capellanis assistentis,similiter & thuribula ante Sacramentum:intorticia verò deferant scutiferi Papę: capellanus pluuiali indutus à dextris,& Diaconus capellæ omnibus paramentis indutus à sinistris auriphrygium pluuialis celebrantis eleuet,baldachinum autem digniores nobiles,vt supradictum est.Facta supplicatione cum celebraturus reposuerit Sacramentum super altare,imponit incensum ministrãte Diacono capellæ nauiculam.Tum genu flexus ante altare,incensat Sacramentum,deinde accedat ad faldistorium,vbi de-
posito

poſitó pluuiali accipiat tunicellam,& dalmaticá,ſi illas prius non accepit:tum chirothecas,planetam,mitram,annulum Pontificalé:accedit ad confeſsionem, & omnia fiunt ordine ſuprà dicto. In fine Miſſæ celebrans dat benedictionem ſine mitra,& publicat indulgentias per Papam conceſſas.

DE VIGILIA ET FESTO ſancti Ioannis Baptiſtæ.

IN Vigilia Sancti Ioannis Baptiſtæ, ordinarie fiunt Veſperæ papales,& in die Miſſa publica ſolennis per presbyterum Cardinalé in paramentis albis:& fit ſermo,& non dicitur Credo,niſi veniat in die Dominico. alia fiunt vt in alijs Veſperis,& Miſsis ſolennibus.

DE VIGILIA ET FESTO Apoſtolorum Petri, & Pauli.

IN Vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi ſanctiſsimus Dominus noſter in craſtinũ ſoléniter eſt celebraturus, accipit paraméta rubri coloris precioſa conſuetain camera papagalli, & deſcendit ad Eccleſiam nulla ſupplicatione præeunte:ſed facta reuerentia Domini Cardinales accipiunt paramenta, & obſeruantur, omnia prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatum eſt. Si

verò nō est celebraturus, accipit eadem paramenta, & fiunt Vesperæ more consueto. Et antiquitus erat potius in aula.

In die Apostolorum Petri & Pauli, si Sanctissimus Dominus noster est celebraturus, vt consueuit, cum potest accipit in camera papagalli amictum, albam, cingulum, stolā, pluuiale rubrum, & mitram preciosam: & ministrante priorum presbyterorum Cardinalium, imponit incensum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales superpellicia more solito. Et Pontifex supplicabundus venit ad Ecclesiam sub baldachino, eo ordine, vt supra in Missa maiori natiuitatis Christi est notatum. In missa etiam obseruantur omnia quæ ibidem sunt ordinata. Post missam Pontifex data in altari benedictione, & indulgentijs per Cardinalem assistentem publicatis, dimisso in altari pallio redit ad cameram non habita supplicatione, sed sine baldachino more consueto: & etiam non fit sermo.

DE FESTO VISITATIONIS *Beatæ Mariæ Virginis.*

IN die visitationis Beatæ Mariæ Virginis, solet fieri missa solennis, quam celebrare consueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodier-

hodiernis temporibus huiuſmodi ſolénitas non obſeruatur: ſed capella huius diei prætermittitur, quæ non habet neque habuit Veſperas præcedentes.

DE VIGILIA ET FESTO AS ſumptionis Beatæ Mariæ Virginis.

IN Vigilia aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis, ſolebant eſſe Veſperæ Papales, & in die miſſa ſolennis, quam ſolebat presbyter Cardinalis paramentis albis indutus, celebrare, & ſermo fieri: ſed Romæ hodie non fit propter feſtũ ſoléne Romanorum, quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori, Si Papa eſt alibi, ſeruatur vt ſupra,

DE VIGILIA ET FESTO natiuitatis B. Mariæ Virginis.

IN Vigilia Natiuitatis B. Mariæ Virginis, ordinariæ fiunt Veſperæ ſolennes, & in die miſſa ſolennis in capella Papæ per presbyterum Cardinalem, paramentis albis paratum. Et fit ſermo.

DE VIGILIA OMNIVM SANctorum, & mutatione capparum.

IN Vigilia omnium ſanctorum, Cardinales & prælati dimiſsis cappis cum ſerico rubro, accipiunt cappas cum pallibus albis. Et ſanctiſsimus Dominus noſter indutus paramentis albis ſolitis, venit ad Eccleſiam

more solito. Et si est die crastina celebraturus, Cardinalis facta reuerentia consueta, in cappis capiunt paramenta sibi conuenientia albi coloris: idem faciunt Prælati. Officiales verò accipiunt superpellicia, si illa priùs non acceperunt. Alia omnia fiunt prout supra in Vigilia Natiuitatis Domini dictum est.

DE FESTO OMNIVM sanctorum.

IN die omniũ sanctorũ, si sanctissimus Dominus noster est celebraturus, accipit in camera papagalli paramenta consueta albi coloris simpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac Officiales in aula paramenta sibi couenientia recipiunt, & Officiales superpellicia: deinde ministrante priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum, & supplicatione pręeunte venit ad Ecclesiam sub baldachino: ac omnia alia fiunt, prout supra in missa maiori diei Natiuitatis Domini nostri Papa celebrante ordinatum est. Et non fit sermo, nisi aliquis Cardinalis illum faceret. Si verò Papa non sit celebraturus, celebrabit Episcopus Cardinalis in paramentis albis, ordine consueto: & fit sermo.

IN VESPERIS ET MATV *tinis defunctorum, Papa præsente.*

IN ſero in capella maiori palatij cantantur Veſperæ & matutinæ mortuorũ hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, ſtola, violacea, & cappa de roſato ſine mitra, vel ſi placet, loco cappæ accipit mãtum de roſato, & caputium magnum, quod inuerſatur, ita quod pelles in capite ab extra ſint, & ſupra faciem habebat quaſi duo cornua. Et cum Pontifex manto aut huiuſmodi caputio vtitur, prælati aſsiſtentes non debent habere cappas, ſed mantellos, quos aſsiſtentium crocias vocant, & caputia in modum cubiculariorum ſupra collum, & non ſupra caput. Hoc modo paratus Pontifex, venit ad capellam cruce præcedente, & Cardinalibus Papam ſequentibus: duo Diaconi Cardinales qui aſsiſtere conſueuerunt, vadunt in locis ſuis poſt presbyteros Cardinales: cum Papæ non aſsiſtant, fimbrias omnes cum cauda ſimul collectas portat dignior ex prælatis aſſiſtentibus in capella. Papa facit orationem in faldiſtorio capite ſemicooperto aſcendit ad ſoliũ & ſedet, & duo primi ex aſsiſtẽtibus Epiſcopis extendũt fimbrias cappę ante Põtificem: Cardinales omnes ſedent in locis ſuis, & non fit Papæ reueretia, neq; presby-

ter aut Diaconi Cardinales ei aſsiſtũt. Poſtquam Papa aliquantulum quieuit ſurgit, & ſtans capite ſemicooperto verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: quo ad finem cõpleto, ſibi ipſi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro Veſperis Antiphonam, Placebo Domino. Qua dicta, & incœpto Pſalmo, Papa ſedet, ſic manens quouſque incipiatur Magnificat. Tunc ſurgit Papa à ſeipſo ſemi vel totaliter capite diſcooperto, prout ſibi placet. Finito Magnificat Papa ſedet cooperto ſibi capite, ſic manens vſq; ad finem repetitionis Antiphonæ. Tunc accedunt duo Acoluthi in eorum cappis, cum duobus candelabris more ſolito: ſurgit Põtifex diſcooperto capite, & ſtans verſus ad altare, dicit competenti voce: Pater noſter, quod ſecretè complet. Interim accedunt duo Epiſcopi aſsiſtentes cum libro & candela, & Papa completo Pater noſter, dicit Verſiculum: Et ne nos inducas in tentationem. Reſ. Sed libera nos à malo. Verſ. A porta inferi. Reſpon. Erue Domine animas eorum. Verſ. Requieſcant in pace. Reſpon. Amen. Domine exaudi orationem meam. Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Fidelium deus omnium conditor & redemptor, animabus famulorum famu-

famularumque tuarum remiſsionem cunctorum tribue peccatorum, vt indulgentiam quam ſemper optauerunt pijs ſupplicationibus, conſequantur. Qui viuis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen. Ver. Requiem æternum dona eis Domine, Reſ. Et lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt Verſi. Requieſcant in pace. Reſpon. Amen, deinde ſedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quieſcat: ſurgat, & capite ſemicooperto ſtans verſus altare, dicit ſecretè Pater noſter Quo completo, caput ſibi ipſi cooperiat, & cantores incipiant pro Matutinis Inuitatorium, Regem cui omnia viuunt, &c, Incœpto Pſalmo primi Nocturni, videlicet Verba mea, Papa ſedet, ſic manens quo vſque ad reſponſionem verſiculi ante primam lectionem. Tunc ſurgit, & capite ſemidiſcooperto ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter, & illud ſecrete complet.: quo completo caput ſibi ipſi cooperiens ſedet. Tunc Vnus ex cantoribus ſtans in eorum loco verſus ad altare, facta prius altari & Papæ reuerentia, ex libro dicat primam lectionem: & alia dicuntur, prout in ordinario. Poſt verſiculos ſecundi & tertij Nocturni ſurgit Pontifex, & dicit Pater noſter: deinde ſedet, prout ſupra in primo Nocturno dictum eſt. In-

cœpto Pſalmo Benedictus, Papa ſurgit ſtãs verſus ad altare, capite ſemi vel totaliter diſcooperto, vſque ad finem Pſalmi: quo finito ſedet cooperto capite. Repetita Antiphona poſt Benedictus, accedũt duo Acoluthi in eorum cappis cum luminaribus ad locum conſuetum: ſurgit Pontifex, & ſtans verſus ad altare, dicit: Pater noſter, & alia, omnia, prout ſupra in Veſperis ordinatum eſt. Dicto à cantoribus: Requieſcant in pace, Amen, Papa ſedet cooperto capite, & aliquantulum quieſcit: deinde vadit ad faldiſtorium, orat, ſurgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Epiſcopis aſsiſtentibus fimbrias, vt ſuperius, portant.

DE VESPERIS ET MATVTInis mortuorum, Papa abſente.

SI autem Pontifex Veſperis & Matutinis defunctorum non intereſſet, Cadĩnalis die craſtina celebraturus, peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare, ſedet in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato: capellani ad numerum nouem ſunt parati coctis, quorum duo hinc & inde ſtant iuxta Cardinalem, depoſita cappa per ſcutiferos, mniſtrantibus alijs cappellanis paramẽta de altari. Card. ipſum induunt amictu, alba, cingulo ſtola q̃ à ſpatulis pẽdeat, pluuiali nigro,

nigro.& mitra alba plana. Qui sic paratus in faldistorio sedens, tempus expectat: deposita deinde mitra surgit,& stans versus ad altare, secrete dicit: Pater noster, & cantores dicant Antiphonam, Placebo pro Vesperis, deinde Psalmum, quo incœpto sedeat Cardinalis accepta mitra sic manẽs quousque Magnificat incipiant. Tum surgit deposita mitra stans ad finem illius ad altare versus. Incœpta Antiphona sedet cum mitra vsque ad finem Antiphonæ: deinde surgit deposita mitra, & stans versus ad altare, dicit: Pater noster, & alia. vt suprà in Vesperis Pontifice præsente dictum est, duobus ex capellanis suis duo candelabra tenentibus cum luminaribus, vnum capellanum, qui librum coram celebraturo tenet, medium inter se habentibus. Dicto à cantoribus Requiescant in pace, Amen, Cardinalis sedet accepta mitra,& aliquãtulũ quiescit: deinde deposita mitra surgit, et stans versus ad altare, secretè dicit: Pater noster,& cãtores incipiunt Inuitatoriũ, Regẽ cui omnia viuunt, ꝓ Matutinis, & alia, prout in Ordinario. Incœpto Psalmo Cardina. accepta mitra sedet dicto versiculo primi Nocturni cum suo Respõsorio: surgit deposita mitra, stans versus ad altare, secrete dicit: Pater noster, quo cõpleto sedet cum mitra, & cãto-

res dicunt lectiones, & alia, vt in ordinario: idem faciat Cardinalis post versiculos secũdi & tertij Nocturni: Incœpto Benedictus, surgit sine mitra, stans versus ad altare: quo finito sedet cum mitra. repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans versus ad altare, dicit voce competenti: Pater noster. Quo secretè completo, vnus ex assistentibus suis capellanis librum cum duobus alijs duo luminaria coram eo tenentibus, dicit ex libro versiculum, Et ne nos, cum alijs, & orationem, Fidelium Deus omnium, &c. ac alijs, prout supra in Vesperis dictum est.

DE COMMEMORATIONE *animarum Papa præsente.*

IN die commemorationis animarum, super credentiam ponuntur vasa consueta exceptis duodus magnis bocalibus argenteis, quibus in missis defunctorum non vtũtur. paretur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & vas aquæ benedictæ cum aspersorio. Deinde hora competenti presbyter Cardinalis celebraturus, venit ad capellam, & capit omnia paramenta consueta nigri coloris, exceptis sandalijs & chirotecis, quibus in huiusmodi missa vti nõ debet: nec consueuit dicere Psalmum, Quam dilecta, cnm alijs. Subdiaconus & Diaconus vtun-

vtuntur tunicella & dalmatica: Deinde Pōtifex indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, & cappa rubea, cuius cucullum super scapulis duobus spaletis aptatur, ne deorsum cadere posit: & mitra simplici: vel si Pontifici placet, loco cappæ habeat pluuiale rubeum simplex, & mitram simplicem, præcedentibus cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, orat in faldistorio, & facit confessionem cum celebraturo, ascendit ad solium: & non fit ei reuerentia à Cardinalibus, sed duo Diaconi & prior presbyterorum Cardinalium assistūt ei more consueto. Papa dicit Introitum cum assistentibus tantū: altare non incensatur, Cardinales non veniunt ad circulum, neque celebrans osculatur librum, sed altare tantum. Cū celebrans dicit Dominus vobiscū, Papa venit ad faldistorium, & genu flectit sine mitra, sic manens, vsque ad finem orationis: & similiter omnes genu flectunt præter celebrantem, & ministros, id est, assistētem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oratione finita & accepta mitra, redit ad sedem. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium &c. Subdiaconus dicta epistola non osculatur pedem Papæ, neque Diaconus pro euangelio illum osculatur: ad euangelium nō portātur lumina

ria, neque

ria,neq; incēsum, neq; Diacon⁹ accipit benedictionē.Finito Euāgelio Papa nō osculatur librum,neq; benedicit aquā ꝓ sacrificio in calice imponendā. Post Offertoriū Papa imponit incensum more consueto,& incēsantur oblata,altare,celebrans, & Papa tantum,& non alij:Subdiaconus non tenet patenam,vt in alijs Missis,sed ad eleuationem in cornu epistolæ genu flexus, incensat Sacramentum. Papa dicto Sanctus,cum assistentibus venit ad faldistorium,vbi deposita mitra genu flectit, quousque celebrans dicat,Per omnia secula seculorum, ante Pax Domini.Tū surgit Pontifex,& accepta mitra,redit ad solium:vbi depositā mitra dicit cum assistentibus,Agnus Dei.Celebrans nō dicit Orationem,Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis:neque pax tecum,sed sequentes. Osculum pacis non datur,celebrans procedit in Missa more consueto. Et Pontifex ad orationem in fine venit ad faldistorium,& genu flectit:deinde illa finita redit ad sedem.Et celebrans dicto in altari Placeat,&c.vadit ad faldistorium, deponit vestes sacras, & demum vadit ad locum suum inter Cardinales:non datur benedictio,neque indulgentiæ. Deinde si Pontifex velit post Missam absoluere incœpto à cātoribus Responsorio,Libera me Domine, apud sedem

dem deponit cappã,& accipit pluuiale rubrum simplex, si placet:& ponitur ante eũ pannus niger ad hoc paratus, & extenditur à scabello sedis per planum & gradus solij sui,& quatuor Acoluthi superpellicijs induũtur:& dũ cantores replicant Respõsorium, Libera me Domine, accedunt ad Pontificem duo Acoluthi, vnus cùm thuribulo & nauicella, alius cum vase aquæ benedictæ & aspersorio: & Pontifex ministrante priore presbyterorum Cardinalium nauicellam, imponit incensum, presbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. Cùm incipitur Kyrieel. à cantoribus, surgit Pontifex deposita mitra,& dicto vltimo Kyrieeleison, stans versus ad altare,dicit intelligibili voce Pater noster: quod secretè cõplendo ministrante priore presbyterorum Cardinalium aspersorium, Papa aspergit tertiò supra pannum nigrum ante se iacentem, & reddit aspersorium presbytero Car. quo ministrante thuribulum, Papa incensat eodem modo, supra pannum tertiò thuribulum, ducens: & reddito thuribulo presbytero Cardinali, recedunt illi duo Acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo,& presbyter Cardinalis ad scabellũ suũ reuertitur: accedũt duo Acoluthi cũ luminarib. ad locum consuetum, & duo Episco-

pi assi-

pi aſsiſtentes cum libro & candela. Et Papa dicit verſ.Et ne nos inducas &c.cum alijs & oratione: Fidelium Deus omnium,ſub ſua concluſione,vt in Veſperis ordinatum eſt. Poſt orationem Papa dicit Requiem æternam &c,Et cantores: Requieſcant in pace. Tum ſedet Pontifex cum mitra,orat deinde in faldiſtorio,& redit ad cameram.

QVANDO PONTIFEX NOLlet abſoluere.

SI vero Pōtifex abſolutionem finita miſſa facere noluerit,celebrans dicto placeat,accedit ad cornu epiſtolæ altaris,vbi depoſita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram ſimplicem: & ſtans in dicto cornu verſus ad altare,expectat finem reſponſorij. Interim clerici capellæ extendant ante medium altaris à plano illius per gradus deorſum pannum nigrum ad hoc ordinatum. Cum reſponſorium poſt verſum, Requiem æternā,repetitur, Pontifex miniſtrāte preſbytero Cardinali nauicula ponit incenſum. Duo ex capellanis celebrantis ſtantes iuxta cornu epiſtolæ altaris,tenent vnus vas aquę benedictæ cū aſperſorio, alius thuribulum cum incenſo: incœpto Kyrieeleiſon ſurgit Pontifex ſine mitra,& mitra celebranti deponitur

ponitur: qui dicto vltimo Kyrieeleison, stans detecto capite in dicto cornu, versus ad altare dicit intelligibili voce, Pater noster: quod secretè complet: interim accedit ad medium altaris, & versus ad dictum pannum ministrante Diacono capellæ, asperserio aspergit tertiò super eundem pãnum: tum ministrante eodem thuribulum eodem modo incensat. Deinde conuersus ad altare, ex libro supra illud posito dicit versum, Et ne nos. & alios cum oratione: & in fine Requiem æternam, vt supra dicitur. & dicto per cantores Requiescant in pace, Amen dicit Dominus vobiscum, signat altare per seipsum dicẽs Euãgeliũ sancti Ioannis: redit ad faldistoriũ, vbi deponit Sacras vestes, more consueto.

DE COMMEMORATIONE *omnium fidelium defunctorum, Papa absente.*

Si verò Pontifex huius diei officio non interfit, presbyter Cardinalis celebraturus, præuenit ad capellam, oransque ante altare, sedet in faldistorio, lauat manus, surgit, & capit paramenta omnia more consueto, exceptis sandalijs, & chirothecis, quibus non vtuntur in hac Missa: nec dicit psalmos Quam dilecta, &c. In credentia non debent esse illa duo bocalia magna argen-

tea, quibus Cardinales celebrantes vti consueuerunt: sed omnia alia consueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cum asperso-rio, & pannus pro absolutione. Subdiaconus, & Diaconus vtuntur tunicella, & dalmatica in Missa, celebrans post confessionem, & altaris osculum: non osculatur librum, nec incensatur altare. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium, &c. ad quam omnes genu flectūt, exceptis capellano, assistente Diacono, & Subdiacono. Dicta epistola Subdiaconus non osculatur manum celebrantis: ad Euangelium Diaconus non petit benedictionem, nec osculatur celebrātis manum, nec portantur luminaria, neque thuribulum: duo tamen ex capellanis assistentis Diaconum associant, & Subdiacono librum tenente hinc inde astant. Post Euangelium celebrans non osculatur librum, neque benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam post celebrantē, sed genu flexus ad cornu epistolæ, tempore congruo ad eleuationē incensat Sacramentū: celebrans ministrāte Diacono nauiculam, imponit incensum, incensat oblata, altare: & incensatur ipse solus à Diacono, & nō alij. Incœpto Sāctus à cantoribus, oēs genu flectunt, exceptis

præ-

prædictis,quousque celebrans dicat,Per omnia secula seculorum, ante Pax Domini. Oratio: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, &c. Pax tecum non dicitur, osculum pacis non datur,ac post communionem omnes genu flectunt vsque ad finem orationis, exceptis prædictis.Non datur benedictio,neque indulgentiæ, sed dicto per Diaconum, Requiescant in pace, celebrans dicit Placeat,& cātores incipiunt responsorium,Libera me Domine:celebrās retrahit se ad cornu epistolæ, vbi deposita planeta accipit pluuiale nigrum & mitram planam: interim extenditur pannus niger ante mediū altaris.Et cum repetitur respōsorium, Libera me Domine, ministrāte Diacono nauiculam,celebrans imponit incensum. alia fiunt, prout suprà, Papa non absoluente, dictum est.

DE VIGILIA, ET FESTO dedicationis Basilicæ Saluatoris.

IN Vigilia dedicationis Basilicæ Saluatoris, ordinariæ sunt Vesperæ papales, & in die vnus ex reuerendissimis presbyteris Cardinalibus celebrat in paramentis albis, non fit sermo:& antiquitus erat potus in aula.

DE VIGILIA, ET FESTO dedicationis Basilicæ principis Apostolorum.

IN Vigilia, & festo dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, fit eodem modo vt in dedicatione Saluatoris. Et similiter erat potius in aula.

DE ANNIVERSARIO PONtificis proximè defuncti.

SOlent Summi Pontifices immediatis prędecessoribus suis, in die annuo obitus anniuersarium peragere in capella maori, in qua Episcopus celebrat omnibus Pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus in cappa rubra, & mitra simplici, vt supra in die cõmemorationis defũctorũ dictum est: celebrans non vtitur sandalijs, neque chirothecis: & in ornamentis atque in Missa omnia obseruanutr, etiam quo ad genu flexiones, & absolutionem post Missam, vt suprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum est ordinatũ, exceptis oratione, secreta, & postcommunione, quæ dicuntur vt infra.

ORATIO.

DEus, qui inter summos saceıdotes Famulum tuum. N. ineffabili tua dispositione connumerari voluisti: præsta quæsumus, vt qui vnigeniti filij tui vices in terris gerebat, sanctorum tuorum Pontificum consortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta

SECRETA.

SVſcipe quæſumus Domine pro anima famuli tui. N. ſummi Pontificis quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſeculo Pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. ſummi Pontificis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium. Per Dominum. Ad abſolutionem poſt Miſſam faciendam dicitur prima oratio, videlicet: Deus qui inter ſummos ſacerdotes famulum tuum. N. ineffabili, & cætera.

DE ANNIVERSARIO Aſſumptionis ſummi Pontificis.

IN die annuo aſſumptionis Summi Pontificis ad apicem Apoſtolatus ſolet celebrari Miſſa ſolennis publica, quam dicere conſueuit presbyter, vel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramẽtis rubris: cui Papa & Cardinales intereſſe ſolẽt more cõſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo, Pax vobis, Credo, & vna tantum oratio, videlicet: Deus qui corda fidelum ſancti Spiritus illuſtra-

tione docuisti,&c.& non,Deus qui hodierna die corda fidelium,&c.præfatio dicitur de sancto Spiritu,quæ in missali posita est dicenda à vigilia Pentecostes vsque ad octauã, omissis in ea verbis Hodierna die. Omnia alia fiunt more solito.Et non fit sermo,neq; habet hoc festum vesperas præcedentes.

DE ANNIVERSARIO CORONATIONIS summi Pontificis.

IN die annua qua Summus Pontifex coronatus est,solet coronatio,siue huiusmodi anniuersarium cebrari.Et fit Missa de Spiritu sancto pariformiter, vt supradictum est, in die anniuersario assumptionis.

DE ANNIVERSARIO GENERALI omnium summorum Pontificum & Cardinalium S.Romanæ Ecclesiæ defunctorum.

SOlebant Summi Pontifices singulis annis aliquo die post diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, velut Alexander quartus ordinauit,nonis Septembris Missam publicam pro omnibus summis Pontificibus , & omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus defunctis, in capella Apostolica coram se, & sacro collegio celebrare more solito, vt supra

in die

in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Missam celebrabat aliquis Episcopus ornamentis nigris paratus, absque sandalijs & chirothecis: ministri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum vna oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad absolutioné post Missam, vt suprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Quod hodie etiam est abolitum. Oratio autem, Secreta, & post Communio, quæ dicebantur, hæ sunt quæ sequuntur.

ORATIO.

DEus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos Pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, vt eorum quoque perpetuo aggregentur consortio. per Dominum.

SECRETA.

SVscipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hostias, vt quibus in hoc seculo Pontificale, seu sacerdotale donasti meritum, in cælesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per,

POST COMMVNIO.

PRosit quæsumus Domine animabus famulorum tuorum misericordiæ tuæ implorata clemẽtia, vt eius in quo sperauerũt, & crediderunt, æternum capiant te miserãte consortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

ABsolue quæsumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitari respirent, per Dominum. N.

DE MISSA QVAE PRO Animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consueuit.

COnsueuerunt Romani Põtifices quotiensc ũq; Imperator, aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur, in Romana curia vel extra eam, etiã si exequiæ publicæ in Ecclesia, in qua sunt sepulti, aut alibi sint habitæ, vnam missam publicam in capella palatij celebrare: & illi etiam intereſt Pontifex paratus, vt supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Celebrat aliquis Episcopus in paramentis nigris, sine sandalijs, & chirothecis, & ministri vtuntur dalmatica, & tunicella:

cella: ac omnia alia fiũt quo ad abſolutionẽ poſt miſſam, vt ſupra in dicto die commemorationis animarum ordinatum eſt, exceptis oratione, ſecreta, & poſtcommunione, quæ dicuntur prout infra ordinatur.

ORATIO PRO IMPERATORE defuncto.

ORatio hæc plenius cum alijs orationibus continetur in ordinario: vbi vide, ſi placet.

ORATIO PRO EPISCOPO Cardinali defuncto,

DEus, qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum. N. Epiſcopũ Cardinalẽ Põtificali feciſti dignitate vigere: preſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur conſortio.

SECRETA.

SVſcipe Domine pro anima famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſeculo Pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi cõſortio. Per D.

POSTCOMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit & credidit, æternum capiat te miſerante

ſerante conſortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

ORATIO PRO REGE DEdefuncto.

INclina Domine aurem tuã ad preces noſtras, quib⁹ miſericordiã tuam ſupplices deprecamur, vt animã famuli tui. N. Regis, quẽ de hoc ſeculo migrare iuſsiſti, in pacis ac lucis regione cõſtituas, & ſanctorũ tuorũ iubas eſſe conſortem. Per Dominum.

SECRETA.

ANnue nobis quæſumus Domine, vt animę famuli tui. N. Regis hæc proſit oblatio, quã immolando totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

ABſolue quæſumus Dñe animã famuli. N. Regis, ab omni vinculo delictorũ, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per D.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam

Abſolue

ABsolue quæſumus Domine, animam famuli tui.N. Regis, vt defunctus ſeculo tibi viuat,& quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit,tu venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

ORATIO PRO PRESBYTERO Cardinale defuncto.

DEus qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum.N.presbyterum Cardinalem ſacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorũ quoque perpetuo aggregetur conſortio. Per Dominum.

SECRETA.

SVſcipe Domine quæſumus, ꝓ anima famuli tui.N. presbyteri Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſeculo ſacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorũ tuorũ iubeas iungi cõſortio.Per

POSTCOMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui.N. presbyteri Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit & credidit,te miſerante æternum capiat conſortium, Per Dominum.

AD

AD ABSOLVTIONEM POST *Missam.*

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui.N.presbyteri Cardinalis,ab omni vinculo delictorum,vt in resurrectionis gloria inter sanctos,& electos tuos resuscitatus respiret.

PRO DIACONO CARDINALI *defuncto.*

INclina Domine aurem tuam ad preces nostras, quibus misericordiam tuam supplices deprecamur, vt animam famuli tui. N.Diaconi Cardinalis,quam de hoc seculo migrare iussisti, in pacis, ac lucis regione constituas,& sanctorum tuorum iubeas esse consortem.Per Dominum.

SECRETA.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N.Diaconi Cardinalis hæc prosit oblatio,quam immolando totius mũdi tribuisti relaxare delicta.Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui.N.Diaconi Cardinalis, ab

omni

omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui, N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione cōmisit, tu venia misericordissimę pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum,

Amen.

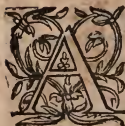
FINIS.

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

Liber Tertius.

SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRImò de reuerentia altaris.

ACCEDENS primùm ad Ecclesiam, siue capellam Pontifex, genuflectit ante altare super faldistorium, & capite detecto orat. Cardinales, prçlati & alij omnes, tam clericĩ quàm laici, similiter primũ intrantes genuflectũt in terram, orantq;: Pontifex surgẽs ab oratione cum mitra, veneratur altare caput inclinãdo, anteq̃ inde discedat. Cardinales quotiẽs vadunt versus altare vel ante illud transeunt, profundè caput inclinant altari: alij omnes tam Episcopi quàm clerici, siue laici transeuntes, ante altare genuflectũt.

QVOD ROMANVS PONTIfex nemini reuerentiam facit.

Romanus

ROmanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit assurgẽdo manifeste, aut caput inclinando, seu detegendo. Romanorum verò Imperatori, postquã illum sedens ad osculum pedis, & manus suscepit, aliquantulum assurgit, ad oris osculum mutuo charitatis amplexu illum benignè recipiens: idem aliquando facit & magnis regibus. Cæteros omnes tam principes quàm prælatos, cuiuscunque dignitatis sint, cùm ad oris osculum eos recipit, non assurgit, sed sedens recipit. Consueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis Principibus priuatim aduentantibus, & reuerentiam facientibus, cum non sint in Pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tãquàm reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, sed ex laudabili humanitate.

DE REVERENTIIS, QVÆ Romano Pontifici exhibentur.

OMnes mortales, & præsertim Christi fideles, cuiuscunque sint dignitatis & præeminentiæ, cùm primùm in cõspectum Pontificis adueniunt, distantibus spacijs ter debent ante illum genuflectere, & in honorem Saluatoris nostri Iesu Christi, cuius vi-

ces in terris gerit, eius Pedes osculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum seu Potentatuum Oratores, prima vice & ad osculum manus,& oris recipiuntur,alij ad pedes tantum. Cardinales verò profunde se inclinant bis,& tertiò flectunt genu nouiter venientes,& osculantur pedé Pontifici sacra tractanti. Cardinales dextrã manum sub auriphrygio pluuialis osculantur, Episcopi parati genu tantum: Imperatores, Reges,& maximi principes manum, & pedem.

DE SOLENNI REVERENTIA *Cardinalium, quomodo & quando fiat.*

QVotienscunque Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, siue ad diuinum officium,siue ad consistorium, exhibetur ei solennis reuerentia à Cardinalibus in hunc modum. Postquam Pontifex in sede sua aliquantulum quieuerit, siue in publico consistorio, assistentibus sibi duobus Diaconibus hinc inde,prior Episcoporum Cardinalium incipiés, anteriorem cappæ suæ partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens, versus Pontificem proficiscitur. Cum ante illius faciem ex opposito venit, firmans se,& manibus extensis ab anteriori parte cappã capiens, manus sic cappa inuolutas eleuans

ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idē prius facit ante altare, ſi eſt in capella: tum recte procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, ne illa greſſum impediat, gradus ſolij Pontificalis aſcēdit & Pōtificis manum dextram ſub auriphrygio pluuialis protenſam oſculatur: deinde aliquantulū retrograde à ſede diſcedens profunde iterum Pontifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe vertens, ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciunt ſuo ordine. Prior presbyterorum Cardinalium, ſi Miſſa tunc eſt celebranda, cum fecit reuerentiam, firmat ſe ad dextram Pontificis, & miniſtrat incēſum, vt inferius dicemus, cū de incēſatione tractabim⁹: inde ad locū ſuū reuertitur. Duo Diaconi aſsiſtētes, ſi nō fecerūt reuerentiā in camera Pōtificis, cū illum ſacris induerūt, quod facere plerūq; ſolēt, faciunt nunc in loco ſuo poſt presbyteros Card. Huiuſmodi reuerentia à Card. nō fit niſi ſemel in die, quocunque tempore: neque vnquam eodem die reiteratur, etiam ſi bis eodem die conuenirent, videlicet ad Miſſam, & ad veſperas: & nunquàm fit niſi Pōtifex ſit cū pluiali & mitra: neq; vnquā fit in officio defunctorū, aut ī die veneris Sācti, etiam ſi Papa haberet pluuiale, & mitram.

DE REVERENTIA CARDINALIUM ordinaria erga Pontificem.

ITem Cardinales quotienſcunque Papa ſurgit in capella, & ipſi ſurgunt, trāſeunte ante eos Pontifice, diſcooperiunt caput, & ſe inclinant: cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico, detecto capite inclinati loquuntur: clam verò & in conſiſtorio ſecreto iuſsi ſedēt, & cooperiunt. Similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum ſermonem, ille talis ſurgit, & caput detegit, & ſic permanet niſi iubeatur à Papa ſedere: ſimiliter cum reſpondet. Item cum Papa nominat venerabiles fratres noſtros ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, omnes aſſurgūt aliquantulum, & caput detegunt. Cardinales diſcedentes de curia, vel de nouo redeuntes, ſiue publice ſiue priuatim recedant, vel recipiantur à Pontifice, oſculantur pedē eius, & eleuati manum, & os, ſi inuitentur: maxime cum reuertuntur.

DE REVERENTIA CARDINALIUM inter ſe.

CArdinales inter ſeſe & geſtis, & verbis, & nutu ſummam exhibent reuerentiā, ſtando, ſedendo, eundo, equitando, & in re

bus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præsentia Pontificis publice celebrauit, si Papa discedat è capella antequam Cardinalis deponit sacras vestes, tunc duo sui ordinis Cardinales remanent in scamno suo illum expectãtes: & cum ille reassumpta cappa sua à faldistorio discesserit, vadunt illi obuiam, congratulãtur de celebratione deuotè peracta, & deducunt illum, vbi sunt alij Cardinales. Si autem Papa est adhuc in capella, ille reassumpta cappa vadit ad locũ suum, & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam vadit: neque per illos fit ei assistentia præsente Pontifice. Fit autem ex eis assistentia absente Pontifice, in principio, & in fine, ab alijs prælatis domesticis suis, aut particularibus amicis suis: & cum Cardinalis absente Pontifice est facturus officium, semper antequàm incipiat, petit licentiam per cerimoniariũ ab alijs Cardinalibus: & quoties ex faldistorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquantulum, & tunc assurgere debent.

QVANDO ASSVRGVNT CARdinales, & prælati in capella.

INter sacra, si Episcopus, aut presbyter Cardinalis assistens, assurgit aliquid acturus aut dicturus, duo Diaconi assistentes, &

ſimiliter Epiſcopi aſsiſtentes aſſurgunt: alij auté Cardinales, & prælati non ſurgunt. Si vero aliquis ex alijs Cardinalibus ſurgit, omnes alij Cardinales, & prælati, qui ſunt in capella ſurgunt, præter aſsiſtentes.

DE REVERENTIA CARDINALIS, quando venit officio iam inchoato.

SI quis Cardinaliũ incœpto iam officio, Pontifice in ſolio ſuo reſidẽte, ad capellã venerit, primum vt cancellos ingreſſus eſt, paululum progreſſus genuflectit verſus altare, & orat: tum ſurgens procedit, & facta vt alij reuerentia, caput inclinando altari & Papæ, aſcendit ad ſedem, & oſculatur manũ Pontificis ſub auriphrygio, & cum inde diſcedit iturus ad locum ſuum, aſſurgunt omnes Cardinales, & omnes prælati, & anteq̃ ipſe à Pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi neque prælatus, neque Cardinalis aſſurgit. Quod ſi fortè dum ille venit, Papa ſtaret, orationes, Euangelium, ſiue tale quippiam audiens, tunc Cardinalis cùm ſurgit ab oratione, ſtet, & expectet quoad Papa ſedeat, & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod ſi venerit dum fit per alios reuerentiam, vadat in locum ſuum procedẽs; ſedeat ſecundum ſuũ ordinem. Quando autem in abſentia Papæ fit officium, & aliquis Car-

Cardinalium ad capellam venerit incœpto iam officio, primò genuflexus orat versus ad altare, vt suprà: tum surgens capite dete-cto vertit faciem ad sedes prælatorum, ca-put inclinãdo quasi eos salutans: qui oẽs, vt primùm ille surrexit ab oratiõe, ei assurgũt, & detecto capite, & salutatis prælatis, ille pergit versus Cardinales sui ordinis: & non vadit ad locum suum directè, nisi esset vlti-mus, sed ab vltimo incipiens quasi ibi rema-nere velit, inuitatur à singulis, vt ascendat, quousq; veniat ad locũ suũ directè, nisi es-set vltimus, & ipse modeste semel atque ite-rum inuitat subsequentẽ, vt pcedere velit: & tandem in locum suum residet. Hoc idem facit quotiescunque aliquis venit post alios, præsente vel absente Pontifice, semper inci pit ab vltimo loco presbyterorum, si est E-piscopus, siue presbyter: Diaconorum, si est Diaconus. Et nota, quòd quamdiu vnus ex Cardinalibus stat omnes Cardinales & oẽs prælati stare debent, præter quam in præsen tia Papæ assistentes, vt suprà diximus.

DE REVERENTIA ERGA Cardinales.

Reuerẽdissmi Domini Cardinales, qui bases & colũnę sunt Sacrosanctæ Ro. Eccl. et mẽbra nobilissima mystici corporis,

 meritò

meritò ab omnibus, & vbiq; venerãdi ſunt &maximè honorandi: ita tamen, quod ſit differentia inter ipſorum & ſummi Pontificis reuerentiam.

DE REVERENTIIS, QVAE FIunt Cardinali diuina celebranti.

CArdinali igitur celebranti in præſentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo, neque fit ei prægustatio, ſiue credentia. Et ſimiliter in omnibus alijs actibus publicè aut priuatim, coram Pontifice nemini iſti duo actus reuerẽtiales exhibentur, niſi tantùm Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in conuiuio cum Papa: non Regi, non Cardinali, non Principi, quantumcunque maximo. In abſentia verò Pontificis, Cardinali celebranti fiunt genu flexiones à ſcutiferis, cùm lauat manus, & cappellanis, dũ accipit & dum dimittit ſandalia, dum fimbrias tenet: & fit prægustatio. Et quoniã Cardinalis celebrans abſente Pontifice, cum è faldiſtorio vadit ad altare cum mitra, facit reuerentiam Cardinalibus, caput illis inclinando: videtur valde conſentaneum, vt tũc Cardinales alij ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

DE BVLLA PRO CELEbrando super altare Sancti Petri.

ADuertendum tamen, quòd nemini, neque Cardinali licet celebrare supra altare Sancti Petri, aut aliarũ Ecclesiarum patriarchalium vrbis, nisi dispensatione Papæ, de qua debet constare per literas Apostolicas bullatas, affigendas prope altare. Curet igitur Cardinalis, qui est celebraturus, vt in tempore expediatur Bulla.

DE REVERENTIIS, QVAE priuatim fiunt Cardinalibus

IN alijs autem actibus, tam domi quàm alibi, & si nonnulli dicant, in curia Romana genu flexiones Pontifici tantũmodo deberi, ego tamen arbitror non esse absurdum, sed satis honestum, simplices laicos, & clericos non prælatos, in primo congressu ante Cardinales genu flectere: non tamen in palatio Apostolico, & minus præsente Põtifice. Sed ad modestiam & benignitatem Cardinalis pertinet: & censeo, quòd non dimittant illos diutius permanere genu flexos, & clericos, præsertim in sacerdotio, aut aliqua dignitate Ecclesiastica constitutos: sed vt primùm ante se genua flexerint, stare iubeant, neque aliter eos audiant: quod à pluribus Reuerendisimis patribus seruari

vidi. Cùm Cardinales lauantur ante comestionem, vel post, consueuerunt omnes laici domestici genuflectere, alij caput detegere.

DE REVERENTIA EPISCOporum erga Cardinales.

QVod autem aliqui ex Reuerendissimis Dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Episcopos ante se loqui genuflexos, & in mensa dum manus lauant, similiter mãtile ministrare, valdè absurdum videtur. Et quamuis sæpè apud plerosque Reuerendissimos Dominos conuiuijs fuerim, & ante & postquam inter Episcopos indignus adscriptus sum, nunquam tamen id seruari vidi, adscribendum est hoc (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciunt, qui supremam in Ecclesia Episcopalem dignitatem non cognoscunt, siue eorundem ambitioni atque adulationi, qui vt gratiam Cardinalis aucupentur, dignitatis suæ rationem non habentes, quam seruiliter deturpant: Cardinales autem qui talia siue ex inaduertentia, siue alia causa patiuntur, in charitate Dei obsecro, vt importunas huiusmodi adulationes reijciant, & cogitẽt summum Pontificem non alio titulo quàm Episcopali decorari: & cùm is publicè & in

re di-

re diuina lauat manus, non Episcopus ali quis,sed capellanus suus,auditor Rotæ mãtile subministrat.Quod si fortè aliquos mei similes tanto fastigio viderint,non personã, sed sacrosanctam dignitatem in eis veneren tur, & opera illorum vtantur in his rebus, quæ dignitati vtriusque congruunt. Decet tamen Episcopos in omnibus publicè,& priuatè,quantum per dignitatem licet, Reuerẽdissimos Dominos Cardinales honorare, ac venerari,& eis pro viribus assistere, obse qui,& inseruire.Nec minus conuenit Cardi nales ipsos benigne suscipere Episcopos: & quos summus Pontifex fratres appellat, nõ vt seruos,sed vt confratres honorare. In capella præsente pontifice nulla Cardinalibus per transeuntes ante illos fit reuerentia,nisi per illos qui dant incensum, siue pacem,vt suo loco dicemus.Absente verò Põtifice fit reuerentia per transeũtes ante eos caput inclinando,tam per celebrantem, quàm per alios ministros.

DE REVERENTIA, QVÆ fit Episcopo celebranti.

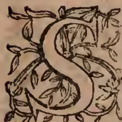
EPiscopo in Ro.curia celebranti corã Papa vel corã aliquibus Cardinalib.nullæ fiunt genuflexiones,& nõ fit prægustatio.Si

verò

verò neque Papa, neque aliquis Cardinalium adſit, fiunt genu flexiones & prægustatio, vt in ſua Eccleſia, ſi voluerit. Epiſcopus cum Papa loquẽs, genuflexus ſemper permanet dum loquitur, & dum ei per Papam reſpondetur.

SECTIO SECVNDA.

DE ORDINE SEDENDI IN capella Papæ.

SVmmus Põtifex in ſolio ſuo Pontificali ſedet, quod ornatum eſſe debet cum ſuo puluino, aureo panno, cum poſtergali ex colore tempori congruente in capella: in conſiſtorio autem publico etiam cum panno aureo pendentẽ ſuper caput, ſcabellũ maius ſimul cũ plano ſolij panno rubro cooperitur, & apud magnum ſcabellum apponitur paruum detectum, quo pro gradu vtitur. Hinc inde à dextris & à ſiniſtris ſedent ſuper ſcabella nuda rubro colore depicta, Diaconi duo Cardinales aſsiſtentes, qui Pontifici ſeruiunt, & illum ſemper deducunt: Et debent eſſe antiquiores Diaconi, id eſt, primò aſſumpti. A dextris Papæ infra gradus ſolij Epiſcopi & presbyteri Cardinales ſedent

cum

cum ſcānis longis, cum gradu, & poſterga li,pannis,quos vocant Attrebatenſes,ornati.Ea ſcamna duas fere partes quadraturæ conſiſtorij occupant.In alio ſcamno ſito cō tra primum ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium, pariformiter ornato,ſedent Diaconi Cardinales,& antiqores in capite. Quod ſi presbyteri Cardinales in ſuis ſcamnis ob multitudinem ſedere non poſſunt: ſedent in ſede Diaconorum, ordine tamen retrogrado,vt antiquiores ſint in fine ſcamni, & illorum iunior ſit poſt iuniorem Diaconum. Et hoc modo antiquior presbyter,qui vltimò ſedet in iſta ſede, videtur continuare poſt vltimò ſedentem in ordine Epiſcoporum & presbyterorum. Hoc ſæpe accidit iu baſilica Sancti Petri, dū in abſide ſiue tribuna Eccleſiæ,apud altare maius diuina celebrantur. Quòd ſi fortè adeſt aliquis princeps,qui ſedere ſolet poſt Diaconos Cardinales in eorum ordine,vt hoc tempore Deſpotus Peloponenſis, hic ſedebit medius inter vltimum Diaconum,& vltimum presbyterum: ſi autem vltra duos aſsiſtentes non ſuperſit niſi vnus Diacon9,ille ſederet poſt vltimum presbyterum Cardinalem,in quocunque ſedili presbyter ille ſedet, quod ſi nullus ſupereſſet Diaconus, & presbyteri in ſuis ſcamnis ſedere non poſſunt,ſederēt ordine

dine supradicto. Si Imperator Romanorum adesset, sedet in sede cum postergali, & paruo scabello viridi, ornata cum suo puluino & panno aureo viridi, sita inter sedem Pontificis & scamnum Episcoporum Cardinalium. Et tunc Diaconi assistentes non sedēt in loco cōsueto apud sedem, sed apud faciem Pontificis in paruis scabellis, positis supra supremum gradum solij Pontificalis in cornibus. Reges etiam, inter quos computabatur Imperator Græcorum, sedent: Primus si plures adsunt post primum Episcopum Cardinalem, & alius post secundum, & ita deinceps: sic ꝙ semper aliquis Cardinalis, siue Episcopus, siue presbyter, sit medius inter principem & principem. Primogenitus Regis sedet post primum presbyterum Cardinalem si Papa celebrat, & Rex adsit, sedebit solus in chatedra nuda inter Cardinalem assistentem Papæ, & Episcoporum Cardinalium sedem: fratres autem, aut alij filij Regum, & reliqui maximi principes sedent, vel inter Diaconos mixtim cū eis, ita tamen vt vnus Diaconus primò sedeat, & postea vnus princeps, & sic deinceps vel sedent post eos Diaconos in eodem ordine secundum qualitatem ipsorum. Si nullus adesset Diaconus Cardinalis, sedent eodem ordine inter & post iuniores presbyteros

byteros Cardinales. Quatuor verò Patriarchæ principales, videlicet, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus,& Hierosolymitanus, sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales, vt suprà diximus de Regibus: & in curia Romana ferebant continuo cappam, & faciebant sibi deferre caudas vt Cardinales nostris autem diebus,& tempore Eugenij quarti, neque sedent inter Cardinales,neque portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & vt assistentes seruiunt Papæ de libro & lumine. Alij principes non ita clari, sedent in supremo gradu solij Pontificalis. Ad sinistram verò Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatij Apostolici, in loco statui suo condecenti: Et hoc dico si est prælatus, vt semper consueuit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis, retro scāna Diaconorūm Cardinalium, siue gradibus, aut postergali. In capella autem sancti Petri, infra sedilia ipsorum Diaconorū, primum locum inter prælatos obtinent Vicecamerarius,deinde Oratores Regum,ac principū prelati,tū Archiepiscopi,Episcopi, Protonotarij,Abbates,Generales ordinum

& Pœni-

& Pœnitentiarij, sed Protonotarij, & Abbates solent habere proprium locum vltimũ in ordine: alij supradicti sedent post Episcopos in fine scamnorũ. Legi tamen, quòd Procurator ordinis Hierosolymitanorum, & Procurator ordinis Theutonicorũ, consueuerunt sedere post Abbates. Meo tempore non vidi eos sedentes ibi, neque alibi, vt Procuratores, sed aliquando gerentes se pro oratoribus, sederunt cùm alijs oratoribus. Si autem Vicecamerarius est Protonotarius, cum prælati habent sacra paraméta, debet tenere primum locum in sedili Protonotariorum, & post eum alij oratores principum, si sint eiusdem ordinis. Senator, conseruatores, & barones vrbis, atq; alij proceres, supradictis primis inferiores, sedebunt in secundo, & tertio gradu solij Pontificalis pro eorum qualitate: primum inter istos Senator locum obtinebit, Oratores Cęsaris, Regũ, principũ, & potẽtatum: qui sunt prælati, sedent ordinare post scamna Episcoporum, siue presbyterorum Cardinalium, ante faciem Pontificis sedentis, nisi ibi sit altare, vt in Sancto Petro, & similibus locis fiunt quasi duæ aulæ officialium, incipientes infra gradus solij hinc inde, & simul coniunguntur ante faciem Papæ, in capite scamni Diaconorum Cardinalium:
& hi

&hi omnes officiales sedere debent in terra super pannos virides, qui cooperiunt solium capellæ: & si nostro tempore, qui à sinistris sunt, vsurpauerunt sibi sedes super gradus ipsius capellę in palatio Apostolico. Qui vero sunt à dextris, sedēt in terra sine aliquo sedili, secundum antiquas, & debitas cerimonias, quamuis sint digniores: quod profectò rationi non quadat. Hic ordo sedendi super terram, confunditur etiam in capella sancti Petri, post tempora Pauli secundi. Nam tunc nemo ipsorum audebat sedere, aut in gradibus capellæ palatij, aut in gradibus solij Pontificalis in capella Sancti Petri, nisi in vltimo tantum gradu. Ordo autem sedendi in ipsis, talis est: Subdiaconi primum deinde auditores rotæ, clerici cameræ, Acoluthi, cubilarij, secretarij, & aduocati simul, qui alas coniungunt ante faciem Pontificis. Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet à dextris, secundus primum locum à sinistris, tertius secūdum locum à dextris, & quartus secundum locum à sinistris, & sic deinceps. Ex auditoribus decanus rotæ seruit de mitra, & sedet inter cubicularios secretos in capella palatij, & locis simplicibus. In Ecclesia autem Sancti petri sedet super gradum secundum, aut tertium, non longe à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt

commodius ministrare mitram. antiquior ex alijs primum locum tenet à dextris post Subdiaconos, tertius primum locum à sinistris post eosdem. A dextris post primum auditorem, locum tenet minister sacri palatij: qui vbicunque ordines curiæ conueniunt, si adest, sedet, vel stat post vnũ ex auditoribus, etiam si vnus tantum adesset, vel si omnes adessent, vnus tantum ex eis præcedit magistrũ sacri palatij: & ita vidimus semper seruari: Sequuntur deinde hincinde alij auditores, clerici cameræ & cubicularij in coniunctione alarum: Secretarij & aduocati sedent. Quod si numerus cubiculariorum & aliorum inferiorum esset amplior, conduplicantur post primos alij: ita tamen vt in primo circulo sint ex omni ordine aliqui post ipsos. E regione Papæ sedent ꝓcuratores quatuor ordinum mendicantiũ, & post eos procuratores aliarum religionũ: duo cubicularij secreti sedent in terra ad partẽ sinistram, haud longe à sede Papæ ad pedes Episcoporum asśistentium, & inter eos mediús decanus rotæ seruiens de mitra, & secretarius Papæ, si non est prælatus: Medicus Papæ sedet in capite gradus scamni Diaconorum Cardinalium ante Pontificis faciem: caudatarij Re. Cardinalium sedent super gradus scamnorum ad pedes Dominorum suo-

norũ ſuorum, prælatus celebrans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epiſtolæ: aſſiſtens capellanus eius, in gradu altaris penes prælatum, & ante eum Diaconus & Subdiaconus miniſtrantes: ſeruiens de mitra poſt renes capellani aſsiſtentes. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpellicijs ſedent ſuper terram, facientes alam à ſiniſtra: prælati & omnes prædicti vertunt faciem ſuam ſedẽtes, vt vertit celebrans. Cathedra ſiue faldiſtorium celebrantis, ſi locus patitur ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris, hoc eſt, à latere epiſtolæ. Hoc enim cornu ſiniſtrum voco reſpectu ipſius altaris, ſicut eſt: dextrum verò, vbi legitur Euangelium. Qui aliter appellant, reſpectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnũquodque corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum. Sed celebrans dum cantat, vel legit officium Miſſæ, vertit faciem ad altare vbicũque. Dum autem ſedet, ſi altare eſt apud parietem, & tam chorus quàm populus ſunt inferius, vt in capella palatij, & communiter in pleriſque Eccleſijs, tunc Prælatus ſedens vertat faciem ad populum, & ſolium Papæ tunc locari ſolet à parte Euãgelij, id eſt dextra: ſi verò altare ſit in medio, à ſede id eſt, tribunæ. Papa ſedet in medio contra altare, & celebrans in cornu

Epistolæ prædictæ, & vertit faciem ad sedē Papæ, vt in Sancto Petro & multis Ecclesijs vrbis. Alij autem præter suprà nominatos quantumcunq; nobiles, aut graduati sint, non sedent in capella Apostolica: laici stāt, clerici togati sedent in terra super pannos virides: sed in capella Sancti Petri & locis similibus, quia extremitates aliarum coniungi non possunt propter altare. Cubicularij, & alij inferiores sedent ad partem post primos in terra, vel inter sedes prælatorum ad sinistram, & gradus solij Pontificalis. Et nota, quòd nullus omnino cuiscunque ordinis sit, debet sedere solus. Si vnus superesset Diaconus, sederet cum presbyteris Cardinalibus. Si vnus tantum adesset Protonotarius aut Abbas, sedébit post Episcopos, & sic de singulis. Capellani curiales, qui aderunt, sedent in terra inter scamnum Cardinalium. Et hic est ordo sedendi in capella Apostolica. Alij autem officiales, qui nō sedent, hoc ordine stant.

DE ILLIS QVI STANT.

Magister sacri hospitij, quæ dignitas, vt aliâs diximus est in nobili domo comitum, stat ante introitum scamnorū Cardinalium, id est, apud finem scāni presbyterorum Cardinalium: & post eum stāt magistri hostiarij cum suis virgis purpura

tectis.

tectis. Scutiferi Papæ & minores nobiles ſtant in ipſo introitu ſcamnorum, & poſt ſcamnum presbyterorum Cardinalium.

DE SERVIENTIBVS ARmorum.

SEruientes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellæ, intus & extra ſeruantes oſtium cancelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant capellam, ſed extra cancellum ſtabant omnes. Sed nõ eſt multum inconueniens, quod duo ex eis ſint intus, dummodo contineant ſe apud oſtium, & non diſcurrant per capellam. Quòd ſi aliqua mandata habeant ad extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis cerimoniarum, & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Papæ non permittant intrare niſi illos, qui debent intrare: multitudinem ſtantium intra cancellos & ſcamna Cardinalium expellant, ita quòd non occupent prę latos, neque conculcent oratores. Dimittantur ibi tantum nobiles ſcutiferi Papæ, & vnus vel duo pro quolibet Cardinali: clerici togati in terra ſedeãt, aut extra mittantur. In capella non permittant ſedere ſuper ſcãna, niſi oratores & prælatos cõſuetos: procurẽt vt teneatur ſilentium, dum ſacra fiunt, & maximè dum fit ſermo, & dum cantores

 ſilent.

silent. Quomodo autem sedere debeant, in suis locis posuimus.

DE CLERICIS CERIMO-niarum.

RVrsus circa altare clerici cerimoniarum circum stant, & apud credentiam intenti, & solliciti ad omnes actus, qui in capella fiunt. Hi præcogitare semper & meditari debent, quæ sunt agenda, & quæ instãt, strenue, diligenter & memoriter exequi, tractareq; omnia summa dexteritate, & modestia. Non est mediocre onus clericorum cerimoniarum, qui pro omnibus vigilant in capella, & quibus omnium defectus adscribuntur. Hij duo tantum ordinarij esse consueuerunt: alter in diuinis curam præcipuã gerat circa personam Pontificis, ad quã sem per respiciat, si quid imperet, & ad omnes qui sunt in capella; vt prælati, vt oratores, vt nobiles, vt alij oẽs stent suo quisq; loco: nõ tamen discurrat sursum, & deorsũ sine causa, vt videatur multa agere, vt quidam faciebat. Ad summum Pontificem non accedit sine vrgenti causa, vel nisi vocatus: & tunc cum solitis & debitis reuerentijs ad reuerendissimos dominos Cardinales accedat cum opus est, cum grauitate & reuerẽtia. Alter vero clericus cerimoniarum vacet altari, & circa personam celebrantis ac aliorum ministro-

ſtrorũ: vterque tñ omnia proſpiciat & pariter curet ſuppleatq; defectus collegæ cũ illos ꝓuidet. Anteq̃ vadãt ad capellã, maxime in ſolẽnitatib. & actibus non frequẽtatis, cõueniãt ſimul, præuideant quæ ſunt agenda, diuidant inter ſe onera, & concordent de occurrentibus, ne poſtea in capella oporteat contẽdere. Iunior defert antiquiori, id eſt in officio priori, & primas partes illi permittat: prior tractet iuniorem & nouitium vt fratrem, & bonum collegam. ſi habent tertium, eo vtantur vt decet. Quãto plures erunt ſi erunt cõcordes, & ordinẽ inter ſe ſeruabũt, facilius & melius ſatisfaciẽt. Si erũt inter ſe contrarij, melius eſſet vnus tantum. Cum ducunt aut reducunt prælatos aut nobiles ad data ſibi loca, vel ad aliquos actus, modeſte, & reuerenter incedãt, & genuflexiones atque inclinationes doceant: ſimiliter miniſtros altaris, & quando aliquem actũ facere debent (nam omnes magni & parui à Cerimoniario deducuntur) quietè & modeſtè ducunt, miniſtrent, & aptent: ac non vrgeãt, non impellant, non vehant, ſicut aliquando fieri vidi. Cerimonias omnes, & maximè in Miſſa Papali, & quæ ad perſonam Papæ pertinẽt, grauiter, modeſte, & cum congruenti mora peragant, vt reuerentiam & deuotionem aſpicientibus maiorem inducant.

DE CARDINALI ASSISTENte Pontifici in diuinis.

SVmmo Pōtifici celebranti, siue audienti diuina solenniter, semper assistit prior Episcoporum, siue prior presbyterorum Cardinalium in officio capellani, preterquàm quando Papa non habet mitram: tūc enim nulla fit assistentia. Assistentia etenim fit in Missa, in Vesperis, & in benedictionibus. In Matutinis nunquam fit: quia tunc Papa nunquam habet mitram.

QAANDO EPISCOPVS CARdinalis assistit Papæ celebranti, & de diebus supplicationum.

PRior Episcoporum Cardinalium assistit in diebus supplicationum, quando Papa vadit sub baldachino, & cum supplicatione ad altare, videlicet in Natiuitate Domini Iesu Christi, in circuncisione, in Epiphanijs, Ramis palmarum, Cœna Domini, Resurrectione Domini, Ascensione, Pétecoste, Dominica Trinitatis, Corporis Christi, Sancti Ioannis Baptistæ, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & in omnibus gloriosisimæ virginis Mariæ festiuitatibus: item in festo omnium Sanctorum, in canonizati one alicuius Sancti, in sua coronatione, & quotiéscunque solennizaret aliquod festū.

festum. In his omnibus aſsiſtit Epiſcopus Cardinalis,& ſedet ſuper nudam chatedrá inter Papam & alios Epiſcopos Cardinales, ſi Papa celebrat in Veſperis, & in Miſſa.

QVANDO PRESBYTER CARdinalis aſſiſtit Papæ celebranti.

PRior autem presbyterorum Cardinalium ſeruit in alijs temporibus, videlicet in Dominicis Aduentus Domini, in ſecundo & tertio die poſt Natale Domini, in die cinerum, in Dominicis Quadrageſimæ, præterquàm in Palmis, in Paraſceue, in Sabbato ſancto,& albis, in ſecunda & tertia feria Paſchatis & Pentecoſtes in ordinationibus: & ſi quando Papa in Vigilijs, aut pro defunctis ſolenniter celebraret, quod raró accidit. Papa enim ſecundum antiquas cerimonias, nunquam conſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Item in abſolutionibus defunctorũ, ſi quando fiunt per Papã, & in omnibus benedictionibus: & quotieſcunque Papa intereſt diuinis,& non celebrat principaliter.

DE ASSISTENTIA IN VESperis cum paramentis.

CArdinalis igitur aſsiſtens Pontifici, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, in veſperis Papalibus indutus pluuiali & alba mitra, ſe-

det in ſua nuda cathedra, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis: ſi verò eſt presbyter, in ſcabello nudo, inter ſedem Papæ & Epiſcoporũ Cardinaliũ ſedilia. Cùm Papa eſt intonaturus primam antiphonam ad Veſperas, accedit ad eum & ſuper caput ſuum retinet librum, ex quo Papa intonat Anthiphonam, deinde redit ad ſuam cathedram: ſtans deinde in ſuo loco intonat tertiam antiphonam. Item cum Papa eſt intonaturus hymnum, ſimiliter accedit, & tenet librum, & redit ad locum ſuũ. Similiter cum intonat antiphonam ad Magnificat, & tunc non diſcedit: ſed poſtquam Pontifex intonata antiphona ſederit, accipit nauiculam incenſi de manu acoluthi, & miniſtrat Pontifici, dum imponit incenſum more ſolito: deinde reddit nauiculã Acolutho, & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, ſequitur Pontificẽ euntem ad altare. & poſtquam Pontifex oſculatus fuerit altare, offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & catenularum extremitates primò exoſculatus, ponit ad ſiniſtram manum, partem verò iuxta ſummitatem thuribuli ad dextram, oſculando ſemper manum Pontificis: & tunc, & quando aliquid dat vel recipit ab eius manibus, retrahit ſe: deinde dum Pontifex incenſat altare. Et tandem finita incenſatione ſtans in cornu

epiſto-

epistolæ, accipit thuribulum è manu Pontificis, & illud dat acolutho, qui eum seruat. Sequitur deinde Pontificem redeuntem ad sedem suam, & firmat se ad vltimum gradũ solij: & cum Papa fuerit in sede, accipiens thuribulum ab acolutho, stans sine mitra incensat Põtificẽ stantem cum mitra: demum reuertitur ad locum suum, dato thuribulo vni ex Subdiaconis, qui incensat omnes alios. Cùm verò Papa est dicturus orationem iterum accedit Cardinalis assistens, & retinet librum supra caput, dinde reuertitur ad locum suum. Et est finis seruitij sui pro hac vice.

DE ASSISTENTIA IN MISSA cum paramentis.

IN Missa autem si Papa descendit ad Ecclesiam supplicatione præeunte, quia ex camera Papæ mouetur supplicatio, Pontifex paratus cum pluuiali & mitra, antequã à lecto paramenti se moueat, incensum ponit in thuribulo, ministrante tunc nauiculam priore presbyterorum Cardinalium, & deĩde in Ecclesia prior Episcoporum seruit diebus suis. In Ecclesia autem assistens Cardinalis, sedet in loco sui ordinis, à principio vsque quò Papa sit dicturus orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite, etiam si non esset paratus: & si esset dies ferialis,

quod oratio eſſet dicenda per Papam genu flexum, ipſe aſsiſtens Cardinalis genuflexus teneret librum ante Pontificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non diſcedit, ſed expectat quouſque portetur aqua ad lauandum manus Papæ. Et tunc ſtans ad dextram Pontificis, apponit manum ad peluim in qua eſt aqua, & ſimul cum nobili illam portãte, infundit aquam ſuper manum Pontificis: redit deinde ad locum vbi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram, ipſe Cardinalis accedens immittit ei annulum Pontificalem, & alios, & non diſcedit amplius. Sed cùm Papa vult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incenſi cum Papa illud in thuribulum imponit: deinde procedit immediate ante Papam ſimul cum Diacono Cardinali Euangelij ad dextram. Et cùm Papa facit confeſsionem ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram. Finita confeſsione cùm Papa oſculatus fuerit altare, ſimul cum Subdiacono offert ei oſculãdum librum Euangeliorum, deinde retrahit ſe ad partem, quoad Papa imponat incenſum, incenſet altare, & incenſetur. Nam apud altare nõ Cardinalis aſsiſtens, ſed Diaconus Euãgelij ſemper miniſtrat Papam: Cardinalis verò id officium facit, cùm Papa eſt apud ſedem eminentem, & illic ſtans tenet librum ſupra caput

put dum Papa legit introitũ: postea sedente Papa vadit ad suam cathedram nudam, vt in Vesperis. Sed aduertendum, quod si asſistens est presbyter, & non est Episcopus Cardinalis, non sedet super cathedram, sed super scabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamen, vt Episcopus. Cum Papa est dicturus Gloria in excelsis Deo, accedit, & tenet librum supra caput, & deinde prosequitur cum eo hymnum angelicum, & redit ad sedem suam. Item cum Pontifex est dicturus orationes, accedit & tenet librum supra caput, quousque Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prædictum, si fieret sermo, & post sermonem Papa faceret absolutionem, &c. similiter accederet & tenet librũ supra caput. Cũ Papa est dictur⁹. Credo in vnum Deum, similiter accedit, & tenet librum supra caput, & deinde prosequitur cũ eo symbolum. Item cum Papa est lecturus Offertorium, accedit, & tenet librum: cum verò Papa legerit sedens Epistolam, Graduale, & Euangelium, non ipse, sed Episcopi asſistentes, non Cardinales tenẽt librum. Accedit etiam cùm Papa est lauaturus manus post Offertorium, & seruit, vt superius diximus in prima lotione: descendit deinde cum Pontifice ad altare, & ponit se ad eius sinistram, vbi est liber Missalis, & ibi tenet ipsum

ſum librum eleuatum aliquantulum cum ſiniſtra, & cũ dextra vertit folium, & digito oſtendit Pontifici quæ ſunt dicenda: & cũ Papa poſt incenſationem manus tertiò lauat, ſeruit vt ſupra. Et nota, quòd quando Cardinalis aſsiſtens ſeruiturus eſt de libro, duo primi Epiſcopi non Cardinales aſsiſtentes Papæ, ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter verò tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda Cardinali: alter ſimiliter tenet candelam, & iſti cum libro præueniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem: aſsiſtens Cardinalis præfatus, intendit deinceps ad miniſtrationi libri diligenter veniendo, & oſtendendo omnia dicenda, vſque dicto Agnus Dei. Tunc verò cum Papa dicit orationem, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, Pacé, &c. accedit ad dextram Pontificis, genu flectit, ſurgit, oſculatur altare: deinde in tépore accipit pacem à Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Epiſcopo Cardinali, & illi primò dat pacem, oſculando ipſum in facie: deinde primo presbytero, inde primo Diacono: non tantum ex illis qui ſunt apud al-

tare, ſed ex eis, qui ſunt apud ſedilia Cardinalium in ſuo ordine. Deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedant in ſcamnis Cardinalium, illi dat in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non Cardinalibus, id eſt, illi qui ſeruit de libro: demum dat pacem vni ex Subdiaconis, qui illam diſtribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellæ, more conſueto. Redit deinde Cardinalis aſsiſtens ad Pontificem, iam apud ſedem eminentem exiſtentem, & accipiens calamum aureum de manu Sacriſtæ, cum quo Papa ſanguinem Chriſti ſugere debet, illum cum ſuo ſtilo ſuper quendam calicem Sacriſta vinum ex ampulla ſuperfundente purgat. & de ipſo vino dat ad prægustandum ipſi Sacriſtæ: Tum cum pontifex corpus Chriſti ſumpſerit, Cardinalis calamum ipſum priùs à ſe deoſculatum, in calice, vbi eſt Sacramentum, immittit, & ponit ad manus Papæ, qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit, & in calice illũ ad manus Diaconi Euãgelij dimittit. Tum aliquantulum vini, & aquæ, ſi papæ placet, in calice ſuperiùs dicto imponens, non tamen in quo eſt Sacramentum, dat Pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad partem Cardinalis aſsiſtens, quouſque Papa poſt purificationẽ manus, quartò ſollẽniter lauet, cũ

ſeruit

ſeruit,vt ſupra diximus: & deſcendentem deinde Pontificem ad altare præcedit,illiq; dum legit poſt communionem, & cantat, ſeruit de libro:& demum data ſolenni benedictione per Papam,in altari pronunciat indulgentias ex parte Pontificis:& ſic eſt finis ſui ſeruitij in officio Miſſæ.In diebus Supplicationum, in quibus prior Epiſcoporum Cardinalium aſsiſtit, prior presbyterorum indutus ſua planeta, poſt communionem corporis & ſanguinis Domini noſtri,infundit vinum ex ampulla ſuper digitos Pontificis ad eos purificandos dextra ſua manu, & ſiniſtra ſupponit quandam pateram auream cum anſa, & deinde vinum purificationis portat ad altare,& dat miniſtris,& ad locum ſuum reuertitur. Si verò aſsiſtit Papæ,ipſe prior presbyterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali,non planeta:& in Veſperis intonabit tertiam antiphonam, & quartam Subprior presbyterorum.In Miſſa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papę,ſicut ſupra diximus de priore preſbyterorum.

DE ASSISTENTIA CARDINALIS ſine paramentis in Veſperis.

Quando

QVando autem Papa nõ celebrat principaliter,& intereſt publicè diuinis cũ pluuiali & mitra, tunc aſsiſtit & prior presbyterorum cũ cappa lanea, tam in veſperis quàm in Miſſa. Et ſeruit iu hunc modũ. In veſperis facit reuerentiam cum alijs, & ſedet in loco ſuo à principio: deinde cum Papa dixerit, Deus in adiutorium meum intende,&c. dum incipitur prima antiphona, antequam Cardinales alij ſedeant, ducitur ad ſcabellum aſsiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtram Papæ ante aſsiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, vt in capella palatij: in Sancto Petro verò & alijs locis illius proportionis,ſedet,vt in Miſsis Papalibus: Quãdo locus eſſet arctior, ſederet in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis conueniens. Cũ eſt apud ſuũ ſcabellum, ſedet cum alijs vſque ad capitulum:tum ſurgit cũ alijs, & incœpta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus venit verſus Pontificem cũ thuribulo, ipſe Cardinalis primò accedit ad dextram Pontificis, & capiens nauiculam de manu acoluthi, miniſtrat Pontifici, vt ſuperius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho, & ſtans expectat finem antiphonæ. Cum incipitur Magnificat, procedit cũ Pontifice ad altare,& accedens ad illius dextram, accipit thuribulum adolẽs

de manu acoluthi, & illud dat ad manus Pontificis. Et cum Papa incensauerit altare, recipit ab eo thuribulum in cornu Epistolæ, & illud reddit acolutho, & sequitur Pontificem redeuntem ad sedem, sed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante sedem suam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incensat more solito, & mox reuertitur ad suũ scabellum, vbi stans incensatur: sedet deinde cum replicatur antiphona, & in fine post benedictionem Pontificis, vadit ad sedendum cum alijs dominis Cardinalibus in loco suo.

DE ASSISTENTIA IN MISSA sine paramentis.

IN Missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennem Pontifici, firmat se ad eius dextram, & ministrat incẽsum ponendum in thuribulo: & hoc si tũc cantatur Introitus. Quod si inter reuerentiam Cardinalium, & in introitu Missæ fiat interuallum, vt in candelis, cineribus, palmis, & similibus, tunc non ministrat incensum, sed postea cùm Papa facta confessione cum celebrante redierit ad sedem suam, & cum celebrans incensauerit altare, & ipse fuerit incensatus, Cardinalis assistens ex circulo vel scamno Cardinaliũ veniens ante infimũ

te infimũ gradũ ſedis Papę,finita omniũ Cardinaliũ reuerẽtia, accipiens thuribulum de manu cerimoniarij,genuflexus incẽſat Põtificẽ ſedentẽ, & reddit thuribulũ cerimoniario:deinde ſtat in circulo cũ alijs Cardinalibus.Et dicto cũ Pontifice Kyrie.& Gloria,ſi dici debet,vadit ad ſcabellũ aſsiſtentię, & ibi ſtat vel ſedet,ꝑ tẽporis exigentia,vſque quo cerimoniarius venit cũ thuribulo ad Pontificẽ ante Euangelium: tunc præueniens Cardinalis ponit ſe ad dextram Papæ: & miniſtrat nauiculam, & mox reuertitur ad ſcabellum, & ibi permanet vſque ad finẽ Euangelij. Tunc ſtans ante infimum gradũ incenſat Pontificem,reddit thuribulum cerimoniario: & ſi eſt habendus ſermo, vadit ad ſcamnum, ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus:ſi verò nõ fit ſermo, vadit ad ſcabellũ ſuæ aſsiſtẽtiæ.Finito ſermone, & data benedictione à Papa,vadit ad circulũ cũ alijs: dum dicitur Credo, & illo finito vadit ad ſcabellum aſsiſtentiæ. Inde cum Papa eſt impoſiturus incenſum poſt offertoriũ, accedit &miniſtrat nauiculam, vt ſupra: deinde cũ celebrans incẽſauit altare,&eſt incẽſatus, accipit thuribulũ à cerimoniario,& incenſat Pontificem ſedentem, ipſe genu flexus & reuerſus ad ſuum ſcabellũ, ſtans incẽſatur à Diacono Euãgelij,vt dicemus inferius.

Et paulo post cum incipitur præfatio, discedet à scabello, reuertitur ad locum suũ cum alijs Cardinalibus, & amplius non reuertitur ad scabellum, quod à ministris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cum in circulo cum alijs dexerit Agnus Dei, inde se mouens accedit ad altare ad dextram celebrantis, & genu flexus osculatur altare primum, & mox celebrans dicta oratione congrua, dat illi osculum pacis, dicens: Pax tecum, & ille respondet, Et cum spiritu tuo. deinde discedens ascendit ad Pontificem in sede stantem, & dat ei pacis osculum, & reuertitur ad locum sum. Ad quem mox accedens capellanus assistens celebrantis, ductus à cerimoniario accipit pacem ab eo, & illam distribuit cæteris, vt dicemus in loco suo. Et hic est finis sui ministerij in Missa. Si autem esset Missa defunctorum, & Papa in fine vellet absoluere, tunc veniret ad scabellum assistentiæ, & sederet ibi, dum cantatur responsorium, & in tempore ministrat, dum Papa imponit incensum in thuribulo, dum aspergit aquam sanctam, & dum incensat porrigendo aspersorium, & thuribulum, & ea recipiendo. Idem etiam facit quotienscunque Papa aliquid publice benedicit: seruit de aspersorio, & incẽso vt dictum est. Modus autem, qui seruari solet per assistentem Cardinalem

lem in sua ministratione, & seruitio, est huiusmodi generaliter.

QVOMODO CARDINALIS assistens seruit in sua assistentia.

QVuotienscunque è scamno, aut è circulo Cardinalium vadit ad Pontificē, aut ad scabellum assistentiæ capite detecto, & eleuatis sibi ambabus manibus, à parte anteriori cappa, capite versus Cardinales superiores & inferiores aliquantulū inclinato, quasi licentiam discedendi ab eis petens, & caudam cappę per terram trahens proficiscitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici, vadit ad scabellum, seu ad Pontificem, cum est apud scabellum, capite salutat Diaconos, & alios assistentes, & pariter sedent omnes.

Cum autem est ministraturus incensum Pōtifici, cum videt cerimoniarium cum thuribulo venientem, surgit, & vadit ad dextram Pontificis, & dimissa manu dextera per aperturam cappę, & sinistra per orā inferiorem, accipit naui culam à cerimoniario siue ab Acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ita vt apertura nauiculæ sit versus Pontificem, & inclinatus dicit Benedicite Pater sancte. & antequam Papa accipiat coclear illud, & deinde eius manum: & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauicu

lam cerimoniario. Cũ in altari porrigit thuribulum Papæ, osculatur primò cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum, osculatur eius manum.

QVOD PAPAE DEBENT OSculari manus cum aliquid traditur siue ab eo accipitur.

ET nota, quod tam Cardinalis assistens, quam quiuis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, si est Cardinalis prælatus, aut princeps, si est inferior osculatur pedem, & similiter cum à Pontifice aliquid accipit, eidem osculatur manum & illi pedem. Assistens igitur partes superiores cathenularum, vbi sunt annuli, tenens ipse in dextra, ponit ad sinistram Pontificis, & partes inferiores iuxta summitatem ciborij, in sinistra suam tenens, ponit ad manum dextram Papæ: cum incensat Pôtificem si Pontifex stat & ipse stans incensat, ter ducés tractim thuribulum cũ aliqua distantia inter tractum, & tractũ: tum surgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerentia Pontifici, reuertitur ad suum scabellũ, & antequam incẽsetur, inuitat Diaconum à dextris Papæ. Cum autẽ est descensurus à scabello, inclinat se prius versus altare, deinde facit reuerentiã Pontifici, & discedit.

DE

DE ASSISTENTIA DIACOnorum Cardinaliũ, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie.

DVo Diaconi Cardinales antiquiores in Cardinalatu, debent ſemper aſsiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire Pontifici in omnibus publicis actibus: cum tamen Papa eſt in Pontificalibus, id eſt, cum pluuiali, & mitra, vel cum mitra tantum, vt in Paraſceue, & miſsis defunctorum: aliter non aſsiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramenti, quę papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti ſtãtes capite detecto hinc inde, apud lectum paramenti induunt Papam ſacris veſtibus, antiquiore Diacono à dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum pontifici detrahens, album illi imponit, deoſculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita vt veſtium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero Diacono, & duobus Subdiaconis apoſtolicis, qui retro ſunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus ſupradictis, circa collum, & circa manus decenter cõponit, & aptat: inde cingulo cingit, & albam attollit acoluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa ſubminiſtrant, albæ extemitates aptantibus, vt æqualiter fluant: poſtea imponit ſtolã à col-

 lopen-

lo pendentem,& à lateribus colligit: amictum tamen,stolam prius Pontifici exosculandã offert,quàm ea illi imponat. Imponit illi post hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta Sacrista priùs explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto Pontifice, duo Diaconi prædicti, vnus post alium ferunt consuetam reuerentiam, secedentes per aliquot passus inclinant se profunde, deinde accedentes ad Pontificem osculantur eius dextram, sub auriphrygio pluuialis porrectã: Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus supplicationũ,& cum Pontifex aliquid manu gestat, ipsi deferant.In alijs verò diebus eas Protonotario deferendas tradunt,& capite cooperto præcedũt immediate Pontificem. Et aduertendum, quod ipsi Diaconi dum seruiunt Papæ in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiã facientes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex venit ad ecclesiam, siue capellam, Diaconi firmant se apud faldistorium, & Põtifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genu flectit ante faldistorium,fimbrias ipsas super faldistorium disponũt,& mox Diaconus à sinistris extrahit

illi mi-

illi mitram, & à dextris biretum. Deinde, si tunc est missa celebranda, finita oratione Papa surgit, & facit confessionem cum celebrante: Et tunc Diaconns à sinistris retrahit se aliquatulum, dans locum celebranti, qui stat ad sinistram pontificis. Finita confessione, (& si non dicitur missa, finita oratione) Diaconus à dextris imponit biretum & mitram pontifici, adiuuante altero Diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotienscunque papa debet eleuare manum dextram, siue signando, siue pectus percutiendo, Diaconus à dextris eleuat pluuiale, capiens fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo Diaconi hinc inde eleuant. Quãdo est aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus: similiter & cum est osculaturus librum Euangeliorum. Cùm papa accipit pacem à Cardinali assistente, ipsi vnus post alium descendunt à sede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici(vt fieri solet cum fit reuerentia solennis) ascendunt ad papam, eique genam sinistram exosculandam præbent, dicētique: pax tecum, respondent: Et cum spiritu tuo. In fine Missæ descendentes cum pontifice ad faldistorium, componunt fimbrias super illud, & cum surgit (nam mitra tunc non re-
 mouetur

mouetur)capientes fimbrias,eas dant protonotario,nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis. Et quotiescunq; mitra est Papæ imponenda, vel birretum,eã imponit Diaconus à dextris. Et quando est remouenda mitra,eam remouet Diaconus à sinistris, & birretum à dextris. Diaconi prædicti stant Pontifice stante,& similiter stante Cardinali assistente,sedent sedente Pontifice,& nihil faciente. Si autem Pontifex sedens legeret,vel benediceret incensum,aut tale quippiam faceret,starent cum omnibus assistentibus. Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum sacris vestibus in eodem loco, cooperante principaliter Diacono à dextris qui dat ei stolam,& amictum ad osculandũ, cũm aliquid operatur circa Põtificem. Cum Pontifex aliquid legit vel cum eis loquitur, cum vadunt & deducunt illum per capellã sursum aut deorsum ad altare, ad faldistorium,ad sedem,semper debent esse capite nudo. Et cum generalis supplicatio fit antequã Papa de loco discedat, Diaconus à dextris dicit alta voce: Procedamus in pace, & chorus respondet: In nomine Christi, Amen.

DE OFFICIO CARDINALIS Diaconi Euangelium lecturi.

DIaconus Cardinalis lecturus Euangelium in Missa Pontificali, ante, & tem pore

pore sibi congruo Deo per confessionem reconcilietur, quia est participaturus de sacramento altaris simul cum Pōtifice. Cū vero erit in palatio, anteq̄ Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat sacras vestes, videlicet amictum supra rochetum, albam, cingulum, stolam, dalmaticam: manipulam autem accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus supplicationum, cū Papa descendit ad Ecclesiam & sub baldachino. Si autem Papa non erit ad Ecclesiam supplicatione præeunte, tunc caperet paramenta sua prædicta, cum Papa accipit sandalia, & si vti debeat planeta, non dalmatica, tunc illā capit postquam Papā induerit omnib. sacris ornamentis. Sed nostris temporibus rarò Papa celebrat, nisi in diebus supplicationū. Igitur Diaconus, vt supradictum est paratus, cum Papa descēdit ad ecclesiā supplicabundus, vadit immediate ante eū solus: vel si Papa vehetur in sede, ibit medius inter duos Diaconos assistētes Papæ. In ecclesia faciet reuerētiā Papę in suo ordine, & inde firmabit se ad dextrā apud assistentē Diaconum, ab ea parte ante Diaconū p̄dictum. Cū vero Papa finita hora lauerit manus, Diaconus Euāgelij ascendit scabellum positum ante Papam, & primò detrahit illi mitram cum pluuiali, & stola: & afferentibus acoluthis ex ordine sa-

cra ornaméta:primò accipit cingulum cum ſubcinctorio,& cum eo præcingit pontificem,ita vt ſubcinctorium pendeat à ſiniſtra pontificis.Firmato bene cingulo ſoluit aliud cingulum,quo prius pōtifex erat accinctus,& alba circum circa bene diſpoſita,accipit crucem pectoralem,quam oſculãdam offert pontifici,& deinde ad collum ponit, vt ante pectus pendeat.Cum accipit fauonẽ, quem ſupra caput Papæ ponit cum plicatura à parte anteriori, diligenter illum aptat, primo offerat fauonem oſculandum Pontifici,illũ ambabus manibus tenentẽ:tum imponet ſuper eius caput, ita vt ante oculos pendeat,& media pars illius ad dextram,media ad ſiniſtram, & extremitates eius pariter fluant:deinde extremitatem fauonis quæ à ſiniſtra Pontificis fluit, ſuper illius dextrum humerum imponit,& quæ à dextra ſuper ſiniſtrum, vt mentum Papæ circundent tanta amplitudine,vt ſpacio palmi vel circa à mento diſtent,& à fronte dependeat medij palmi latitudine.Imponit deinde Diaconus Pōtifici ſtolam ad collũ,quam prius eidem deoſculãdam offerat,& pẽdere facit ab humeris: tũ imponat tunicellã & fauonem à parte anteriori circa collum diligenter extrahat, imponátque dalmaticam,& fauonem extrahat,attollatque illum ab oculis pontificis ſu

pra caput aliquantulum,& pontifici ſedenti imponat chirotichas,quas prius oſculetur: & ſimiliter oſculetur manum Pontificis,ipſe tum dextram tantum imponat,& Subdiaconus ſiniſtram,qui ſtans à ſiniſtra in omnibus Diaconum iuuat.Tum ſurgit Pontifex, & Diaconus ei imponit planetam,quæ tantum inde aptatur ſuper brachia,& ſacco, ſimiliter vt ſupra extrahitur, vt æqualiter circumcirca pendeat. Adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat ſuper caput Pontificis, reflectit ſupra collum,& circum circa decenter aptat. Deinde accipiens pallium,Crucem illius poſteriorem oſculandam offert Pontifici, illumque adiuuante Suddiacono ſuper Pontificis humeros imponit,vt fauonis oras complectatur,& aliquantulum ex fauone ſub pallio videatur: Aduertatque vt partem pallij duplicem ſuper ſiniſtrum humerum imponat. Cum Spinulam pulchriorē Diaconus cruci anteriori parte pallij infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum exiſtenti, tertiam vero Subdiaconus in cruce poſteriori figit.Spinulæ taliter infigēdæ ſunt, vt à gemma ad dextram infigentis remaneat,& interea crucem pertranſeant,non autem perforent pallium,neque planetam tangant.Non enim figitur ad retinendum pallium, ſed ad myſte-

myſterium paſsionis ſignificandum: poteruntque pro retinẽdo pallio paruæ ſpinulæ imponi, ſi placuerit: debet tamen Diaconus aduertere, & ſæpe aptare pallium, vt decẽter humeros, & fauonem ambiat: poſthæc Diaconus mitram imponit Pontifici, & pręcedente illo ad altare, ibit ad ſiniſtram Epiſcopi Cardinalis aſsiſtentis immediate ante Pontificem. Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans à ſiniſtra Pontificis, facit cum eo confeſsionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum, accipit de manu Acoluthi nauiculã incenſi, & inclinatus dicit, Benedicite pater ſancte, oſculatur coclear, & dum Papa illud capit, vt incẽſum imponat, illius manus oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu Acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus Pontificis ponit, cathenulas videlicet ſuperiores ad ſiniſtram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, illi ad dextram, eleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incenſatione ſtans in cornu epiſtolæ, accipit thuribulum de manu Papæ quam oſculatur, & illum, cum mitram accipit, incenſat, ter thuribulum ducens: inclinatque ſe Ponti-

Pontifici profunde antequam incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtquam Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit, & Diaconus aſsiſtens à dextris: in alijs verò omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemper illi imponit, & deponit mitram, ſemperque in altari mininiſtrat nauiculam, & incenſat Pontificem: quem mox reddito thuribulo Acolutho, ſtantem circa medium altaris oſculatur, primò os, deinde pectus: quod & alij duo Diaconi aſsiſtentes faciunt. Deinde diſcedente Pontifice ad ſedem eminentem, Diaconus remanet in cornu Epiſtolæ, vbi ſimul cum Diacono & Græcis, ſi adſint, leget Introitũ, & dicit Kyrieel. ex libro ſuper altare ſtãte, & à ſuo capellano accipit manipulũ, & Papa ſedet ſedẽte & ipſo ſuper ſcabellũ in dicto conu ſuper gradũ altaris poſitũ, vertẽs faciẽ ad cornu Euãgelij. Cum Papa dicit Gloria in excelſis, ſurgit Diaconus, & cum Subdiacono & Græcis proſequitur hymnum angelicum, & ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata Epiſtola per Subdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolę & ipſe illam legit cũ Graduali & verſibus: deinde tempore congruo accipit librum Euangeliorũ, & illum ante

pectus

pectus suum tenens,cum reuerentijs solitis vadit ad altare, super quod librum ponit in medio:quo ibi dimisso, cum debitis reuerentijs ascendit ad Pontificem,& manum eius dextram reuerenter osculatur. Deinde reuersus ad altare,genu flexus & iunctis manibus dicit,Munda cor meum,& labia mea omnipotens Deus: qui labia Esaiæ Prophetæ calculo mundasti ignito, itę me tua gratię miseratione dignare mundare,vt sanctũ Euangelium tuum dignè valeam aununciare.Per Christum Dominum nostrũ, Amẽ. Tum surgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans,tempore congruo vadit ante Pontificem,& stans apud infimũ gradum solij,inclinatus profundè dicit:Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione vadit ad pulpitum, super quod librũ portat:& circumstãtibus septem Ceroferarijs iunctis manibus,incipit Dominus vobiscum. Et cum dicit, Sequentia, & Initium Sancti Euãgelij,pollice dextro signat librũ, deinde frontem, os,& pectus:& cum deinde respondetur à Choro,Gloria tibi Domine, accipiens thuribulum de manu Acoluthi, incensat librum ter, in medio,à dextris, & à sinistris: deinde reddito thuribulo iunctis manibus, quas supra librum tenet,prosequitur Euangelium: quo finito, factis reueren-

uerentijs reuertitur ad altare. Cum Pontifex dixerit, Credo in vnum Deum, Diaconus stans in cornu Epistolæ, prosequitur Symbolum cum Subdiacono, & Græcis. Quo finito, Diaconus & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vasis & mantili: & vbi ambo mundant manus, & reuertuntur ad altare, & mappam quandam sericeam amplam à Sacrista oblatam, extēdunt super altare. Tum Diaconus expectat cum vasis & mantili, stans in cornu Epistolæ: Subdiaconus verò ex credentia Sacristæ portat ad altare bursam cum corporalibus, hostiaria & purificatorio: quæ omnia consignat ad manus Diaconi: qui ponens bursam super altare, primò remouet ab ea hostiariam cum extractis ex bursa corporalibus, magnum corporale explicat super altare paruum, super magnum ponit ad partem: bursam collocat in loco condecenti, vel ante se, vel ad partem: deinde veniente Sacrista cum calice & ampullis, primò ex hostiaria tres hostias capit, quas ponit super patenam per ordinem ad lineam. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradum stās deponit ei mitram, & brachium illius dextrum reuerenter capiens & subleuans, deducit ad medium altaris. Tum conuersus

ad dextram, vbi patena cum tribus hostijs super calicẽ existit, cũ hostia quæ est à dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam sacristæ. Deinde hostiam quæ est ad sinistrã capiens, cum ea tangit patenam & calicem intus & extra per totum, & similiter illã dat comedendam Sacristæ. Tum capiens patenam cum hostia, quæ in medio remansit, illã prius exosculatus, dat ad manum Pontificis dextram, quam deosculatur. Tum conuersus ad calicem, pauxillũ vini & aquæ ex ampullis super vasculum infundit, & dat Sacristæ ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad sufficientiam, vt satis sit pro tribus communicantibus: aquam verò in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto, Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem: Offerimus tibi, & cæter. Et cum Papa calicem super corporalia posuerit, Diaconus statim illum palla, id est, paruo corporali tegit, & cùm Papa est impositurus incensum, ministrat nauiculã, & facit, vt in prima incensatione diximus. Sed cùm Papa incensat super & circa oblata, tunc Diaconus dextram manum tenet ad pedem calicis, ne fortè rueret, & sinistram ad manicas dalmaticæ Pontificis, ne cum illis pallam percutiat. Et in fine cum incensauerit Papam, incensat Cardinalem

lem aſsiſtentem Epiſcopum,ſiue presbyterum, & duos Diaconos Cardinales aſsiſtentes ibi apud altare: dum vadit ad alios Cardinales,omnes incenſat ſuo ordine, bis ducens thuribulum ante, & poſt,illis ſe inclinans. Idem facit & principi,ſi quis adeſt, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat:tum reuertitur ad altare, & Epiſcopos non Cardinales aſsiſtentes Pontifici, incenſat, ſemel tãtum thuribulum ducens,& ſine inclinatione:deinde ſtans poſt põtificem medius inter duos Diaconos Cardinales aſsiſtẽtes, incenſatur ipſe ab vno ex Subdiaconis, cui ipſe tradit thuribulum.Perſtat poſt hæc inter prçfatos Diaconos, quouſque Pontifex finierit præfationem,& tunc accedit ad eius dextram,& cum eo dicit,Sanctus,& cæt.& reuertitur ad locum ſuum. Et quotieſcunque Pontifex ſignat ſuper calicem,aut Hoſtiam, accedat reuerenter, & eleuet manicam dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam: & mox reuertatur ad locum ſuum, & ab eo puncto, in quo Pontifex incipit canonem,id eſt,Te igitur: ſemper attentè aduertat,vt in tempore poſsit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cùm ſit opus.Cùm Pontifex conſecrat Hoſtiam,genu flectit ad dextrum latus,& dum eam eleuat,& ipſe ab eo latere planetam.

Et cum ille reposuerit Hostiam super Corporalia, ipse detegit calicem, & rursus genu flectit. Et similiter attollit planetam cum Pōtifex eleuat calicē: quo deposito, statim palla tegit, & redit ad locum suum. Dum post Eleuationem Sacramenti Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis, Diaconus accedēs detegit calicem. Et cum Pontifex cum hostia signat super calicē, dicendo: Per ipsum, & c. retinet ipse duobus digitis dextræ manus calicis pedem: & cum Pontifex reposuerit hostiam super corporalia, ipse tegit calicem, & reuertitur ad locum suum. Cum vero in fine Pater noster, Subdiaconus reportat patenā: Diaconus accedens ad latus Pontificis, vertitur ad Subdiaconum, & de manu eius accipit patenam, quam, cum Pontifex dicit, Libera nos quæsumus Domine, & c. dat illi ad manum dextram, & prius osculatur patenam, & postea manum Pontificis: & cum Pontifex patenam supposuerit hostiæ, ipse detegit calicem. Et semper quando ipse detegit calicem, genuflectit adorans Sacramentum: & cum Pontifex immiserit particulam hostiæ in calicem, iterum calicem tegat, & cum Pontifice dicat Agnus Dei, & cæter. & reuertitur ad locum suum, & non capit pacem à Pontifice: quia illam capiet postquam communicauerit. Cum vero

Ponti-

Pótifex data pace aſcenderit ad ſedẽ eminentem,tunc Diaconus,ſi apud altare remanſit, accedens debitis reuerentijs accipit patenã cum ſacramento corporis Chriſti ex altari ambabus manibus,& illam modeſtè eleuans vſque ad oculos,vertit ſe à dextra ſua ad medium circulum,ita vt renes vertat ad altare, & per eandem viam reuertitur quouſque faciem ſuam vertat ad altare.Tum vertens ſe à ſiniſtra parte,rurſum gyrat ad medium circulum,& Subdiacono genuflexo ſuper gradum ante cornu Euangelij, patenã cum Sacramento committit:qui ſtans ſurgit,& Diaconus genuflectit ſacramentum adorans. Cum verò Subdiaconus ab altari diſceſsit, ſurgit Diaconus,& cum ſacramentum peruenerit ad Pontificem, Diaconus accedens huiuſmodi reuerẽtijs ex altari calicem cum ſanguine Chriſti accipit,ac eleuans,& gyrãs vt cum patena fecit,ipſe calicem ad Pontificem defert,nulli tunc reuerentiam faciens, & ad dextrum Pontificis latus conſtituens, expectat quoad pótifex de corpore Chriſti communicet,dum calicem ſubminiſtrat Pótifici ex quo ille ſanguinẽ calamo ſugit Quo facto,Diconus pateram dextra tenens,ſiniſtra calamum intra calicem exiſtentem retinet, curuato capite manum Pontificis exoſculatur, corpus Chriſti ab eo reuerenter

 accipit

accipit,& mox eius faciem osculatur. Tũ cũ calice, & Christi sanguine ad altare reuertitur, nusquam calamum excalice extrahẽs, & ibi stans in cornu epistolæ, partem sanguinis cum calamo sugit. Reliquũ verò cũ particula hostiæ sacratæ, quæ in calice remansit, Subdiaconus cum patena ad altare reuersus, reuerenter suscipit, cum priùs patenam ipsam diligenter super calicẽ excusserit, ne particula sacramenti in ea remaneat. Tum Diaconus cum Subdiacono calamum supra calicem vino purgẽt & abluant, atque eodem vino se purificant: deinde si non sunt alij communicandi, Diaconus expectat Pontificem apud altare: si verò sunt communicandi alij, sicut in resurrectione domini, Diaconus postquàm se purificauerit, factis debitis reuerentijs ascendit ad Pontificem, & stans ad eius sinistram, in tono eius cõsueto dicit, Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ semper Virgini, B. Michaeli archangelo, Beato Ioanni Baptistæ, sanctis Apostolis Petro, Paulo, omnib⁹ sanctis, tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor B. Maria semper virginem, beatum Michaelem Archãgelũ, beatum Ioannẽ Baptistam, sanctos Apostolos Petrũ & Paulũ, oẽs sanctos, & te pater, orate

orate ꝓ me ad Dominũ Deũ noſtrum. Et cũ dicit,& tibi pater,& rurſus ad te pater,in clinat ſe ꝓfunde ante Pontificẽ: & cũ dicit mea culpa &c. ter percutit pectus cũ manu dextra,& mox Diacon⁹, vbi hęc dixerit,re uertitur ad altare & poſtq̃ põtifex fecerit ab ſolutionẽ,Diacon⁹ reuerẽter accedẽs accipit de altari calicẽ criſtallinũ,vel aliud vas,in quo ſunt hoſtię cõſeruatę pro cõmunicandis,& eleuat,& gyrat à dextris & ſiniſtris,vt priùs dixim⁹: & Subdiacono genu flexo, vt priùs,dat ad portãdũ ad Pontificẽ. Ipſe verò apud altare expectat quouſq; Põtifex cõ municato populo reuertatur ad altare. Veniẽti igitur ad altare Põtifici deponit mitrã, & ponit deinde ſe in loco ſuo, ſtans medius poſt Põtificem inter duos Diaconos. Et cũ Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiſcum, ipſe Diaconus verſus vt Põtifex, dicit cantãdo:Ite miſſa eſt,in tono ſolẽnitati cõuenienti,cum alleluia,vel ſine alleluia,ꝓ tẽporis exigentia:& in fine cũ Papa cõpleuerit omnia,& vult diſcedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud ſuper altare, niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, vel ad alium actum ſupplicatione præeunte: quia tũc debet portare palliũ.De inde vadit cũ Pontifice paratus vſq; ad eius camerã:ipſe,& alij Diaconi ex debito more:

quamuis nonnũquam ex indulgentia Pontificis solent dimittere paramenta, & postquam deduxerunt Papam extra ecclesiam, illum dimittere, & redire ad domos suas. Sed honestius est, sicut diximus, vt Pontificem adhuc Missalibus paramentis indutum, Diaconi parati ad cameram vsque deducant. Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta, & non dalmatica, tunc Diaconus parabit Pontificem sine planeta. Et cum imposuerit illi mitram post omnia ornamenta, ipse accipit planetam, quam deinde ponit, antequàm cantet Euãgelium, & sic cum ea manet quousque Papa communicauerit. Tunc rursus induitur planeta, vt priùs. Aduertat etiam Diaconus, quotienscunque aliquid dat ad manũ Põtificis, vti primò deosculetur rem ipsam, deinde manum pontificis. Item quando post consecrationem tegit, vel detegit calicem, primò & post reuerẽter genu flectat, & adoret Sacramentum.

DE SVPPLENDIS VICIBVS Cardinalium in assistentia Papæ deficientium.

Si celebrante Pontifice prior Episcoporum Cardinalium abest, qui illi assistere debet in officio capellani, eius vices sup-

pleat

pleat ſenior Epiſcopus Cardinalis:Et ſi nullus adeſt Epiſcopus, ſenior presbyter Cardinalis.Item ſi prior presbyterorum in ſua aſsiſtentia deeſt, ſenior ex alijs presbyteris ſupplet. Quòd ſi nullus adeſt presbyter Cardinalis,iunior Epiſcopus Cardinalis ſupplet eius vices, ſiue cum paramentis, ſiue cum cappis laneis: Diaconus autem non ſupplet vices Epiſcoporum,neque presbyterorum. Si verò adeſt vnus Diaconus tantùm in aſſiſtentia,iunior ex presbyteris Cardinalibus ſupplet locum ſecundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanquam Archidiaconus, & in proprio officio, ſedebit in dextris, & mitram ſemper ponit, & deponit, presbytero Cardinali à ſiniſtris adiuuãte : ſi nullus adeſſet presbyter iunior, Epiſcopus Cardinalis ſupplet, & tunc Epiſcopus erit à dextris. Sed Diaconus quamuis non ſit à ſiniſtris, ſemper tamen ponit, & deponit mitram.Quod ſi nullus adeſſet Diaconus,duo iuniores presbyteri ſiue Epiſcopi, illis etiam deficientibus aſsiſtunt: & ſi Pontifex celebraret principaliter in veſperis ſiue in Miſſa, eſſent in habitu Diaconorum cum dalmaticis,& non in proprio.Et nota,quòd Pontifex non poteſt intereſſe diuinis cum ſolennitate, niſi ad minus cum tribus Cardinalibus, quorum duo aſsiſtant loco Dia-

conorũ,& tertius vt capellanus aſsiſtens.In Miſſa autem quando Papa celebrat ſolẽniter, quatuor ad minus ſunt neceſſarij,duo Diaconi aſsiſtentes,Diaconus Euangelij, & Epiſcopus ſiue presbyter Cardinalis, capellanus aſsiſtens. Sed vt dixi, presbyteri vel Epiſcopi officium Diaconorum ſupplere poſſunt:Diaconi non poſſunt ſupplere officium Epiſcoporum ſiue presbyterorum in diuinis.

DE OFFICIO ASSISTENTIum non Cardinalium.S.D.N.Papæ.

SCripturi deinceps de officijs prælatorũ, & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officijs,et ſeruitijs ſuis tãtum dicemus quæ exhibent ſummo Pontifici in diuino officio,& publicis actibus,& quæ pertinent ad ſacras cerimonias:de alijs non eſt noſtræ profeſsionis.Et primò de aſsiſtentibus Epiſcopis,& prælatis. Rom.Pontifici aſsiſtere conſucueruut in diuinis, & publicis actibus ordinarie decem prælati ex dignioribus curiæ,vt ex libris cameræ apoſtolicæ coniectare licet,qui portiones decem ex minutis diſtribuunt aſsiſtentibus. noſtris tamen temporibus aliquando pauciores,ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat Pontifici aſsiſtere,

&in

& in diuinis illi seruire de libro & de lumi-ne:& semper sequuntur Pontificem immediate post cubicularios, & medicos secretos. Et quando sunt parati, præcedunt immediate Cardinales. Cum autem Pontifex ante altare fecerit orationem, & ascendit ad sedem eminentem, sequuntur illum, & sedẽt vel stant secundum exigentiam ad sinistram partem. His connumerant etiam Sacristam, si sit prælatus, & sedet in loco statui suo conuenienti. Inter istos non habetur ratio officiorum siue legationum, sed digniores, & antiquiores in dignitate præcedunt. duo ex eis primi, siue Patriarchæ, siue Archiepiscopi, siue Episcopi sint, seruiunt Pontifici, primus cum libro, alter de lumine, hoc modo. Cum Pontifex aliquid est dicturus ex libro, accedunt hi duo assistentes & primus genuflexus in scabello sedis Pontificis, si Papa sedet: si aũt stat, stans librum tenet supra caput ante faciem Pontificis, ambabus manibus illum sustinens, & Diaconi assistentes apponunt hinc inde manum: secundus verò candelam accensam ante librum retinet, stans in loco conuenienti. Quod si dum solenniter celebratur, & Episcopus siue presbyter Cardinalis retinet, librum, tum ille primus dat librum Cardinali, & illũ adiuuat, & librũ deinde recipit. Et in altari dũ

Papa

Papa celebrat,seruiunt ambo,& cum Cardinali ministrant librum & candelam, vt dictũ est.præueniunt hi duo semper Pōtificem & ad altare,& ad sedem:inueniunt quæ dicenda sunt,& signant.Cũ Pontifex celebratur est in sede,vbi accipit paramenta, assistunt ante eius faciem, diuisi in duas alas hinc inde:cum est apud apud altare,faciunt semicirculum post illum,& seniores hinc inde stãt in capitibus semicirculi, exceptis illis duobus,qui seruiunt in altari de libro,& de lumine.Dum Papa etiam non celebraturus à sede descendit ad faldistorium ante altare, semper illum sequũtur, & post eũ genuflectunt.Et similiter cũ redit ad sedem,sequuntur et redeunt ad locum suum: surgentibus Cardinalibus assistentibus surgunt,& illis sedentibus sedent.Si nullus adesset protonotarius cum Papa exit ad officium, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis: & item si nullꝰ adesset nobilis, aut Orator,qui deferret caudam pluuialis,primus ex eis defert.Et si neque protonotarius, neque orator adesset,duo ex eis supplerent,primus ad caudam,secundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiale, sed cappam amplam laneam, siue purpuream,vel mantum,tunc primus ex eis portat fimbrias & caudam simul coniunctas,retro post Pontificem,

tificem. cum ſocio fimbrias aptant ſub faldiſtorio, quando Pontifex non portat mitram, & apud ſedem illas ante & ſuper ſcabellum extendit. Et ſemper illi qui ſeruiũt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem,& ſiniſtram per extremitatem cappæ: & conuoluta cauda cappæ, illam ſub axillæ, & ſuper ſiniſtrum brachiũ retinent, vt ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad capellam cũ manto papali,& cum capputio ſupra caput inuerſo,quod facere conſueuit in Matutinis tenebroſis,& aliquãdo etiam in alijs diebus propter frigus, tunc Epiſcopi aſsiſtentes debent habere mantellum aſsiſtentiæ, apertum à parte anteriori, & capputium in modum cubiculariorum.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

SAcriſta Apoſtolici palatij, quod eſt officium perpetuum,ſemper cõſueuit eſſe prælatus: nec conſuetudo aſtringit ad aliquem ordinem religioſorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habet curam & inuentarum rerum ſacriſtiæ,& opera ſua eſt continuò in palatio: habet cameram in palatio, & expenſas in tinello cum ſuis ſeruitoribus. Ad hunc ſpectat ex mandato Pontificis nunciare, & diſtribuere Miſſas celebrandas Dominis Cardinalibus, & prælatis

curiæ

curiæ, quando, vbi, & per quem eſt cele-
brandum in diebus ordinarijs, & quando
placet Pontifici. Debet præterea reſeruare
& cuſtodire ſuo inuentario paramenta, &
ornamenta omnia, quæ pertinent ad altare,
ad perſonam Papæ, & prælatos, atque mini-
ſtros celebrantes in capella Papæ, videlicet
veſtes ſacras, vaſa ſacra, vbi reliquiæ ſan-
ctorum reconduntur, cruces, calices, can-
delabra, imagines, & vaſa precioſa: & etiã
ſubminiſtrare, & cuſtodire, quæ pertinent
ad capellam ſecretam Papæ, & ad capellam
communem palatij, vbi quotidie celebra-
tur. Debet in tempore per clericos capellæ
ordinare altare, credentiam, & quæ perti-
nent ad celebrationem Miſſæ, vel diuini of-
ficij: præter hæc debet antequã Papa exeat
ad cameram, paramenta pręparare ſuper le-
ctum paraméti, ſacras veſtes, mitras, & or-
namenta, quibus vti debet ſummus Ponti-
fex. Et quia ſolus non poſſet tot rebus ſatiſ-
facere, oportet quod habeat aliqué capel-
lanum vel ſociũ, qui eum adiuuet in inueni-
endis, pręparãdis, explicãdis, & adaptandis
reb⁹ opportunis. Debet etiã ſemp intereſſe,
quãdo Pontifex celebrat, ſiue publice, ſiue
priuatim, & miniſtrare oportuna, & habere
exactã prouidẽdi curã, ne res Sacriſtę deſtru
antur, & vt deſtructa inſtaurétur, & q̃ defici-
unt

unt denuo fiāt. Cū Papa solēniter celebrat, parat credētiā suā in tēpore, & seruat ea quæ in missa papali præscripsim⁹. Adinuenit in tēpore libros opportunos ꝓ persona Papę, tā ꝓ Missa quā pro benedictionib⁹, absolutionib⁹ & alijs diuinis officijs, & eos Episcopis asſiſtētibus cōſignat: curat diligenter, vt Sacramētum corporis Christi nitidè, & mūdè semp conseruetur in loco cōueniēti, & ꝙ semp ante illud ardet lumē. Cū verò Pōtifex in pōtificalib. equitabit, ꝑparet sacramētū in puluino ornato, & super equū albū falcratū imponi faciat. Equum freno deducit aliquis ex suis familiarib. clerici capellę cū laternis pręcedēt, ipse verò ferulā manu gestās, in habitu statui suo cōdecenti equitans subsequitur: curabitq; cū ad locū destinatū ꝑueniat, vt sacramētū in loco honesto, & cū luminarib. reponetur. In cōclaui electionis noui Pōtificis intereſt, & pręparat quę ad rē diuinā pertinēt, & ipse celebrat corā patrib. & ꝓ nouo Pōtifice indumēta congrue subministrat. Item in trāsitu vel obitu pontificis asſiſtit, administrat sacramēta Ecclesiastica, nisi Cardinales id faciāt: & cū cerimoniarijs ꝓcurat funus. Et de Sacrista hactenꝰ in gñe, nā particularia latius in locis suis posuimus.

DE OFFICIO PROTONOTAriorum.

Pro-

PRotonotarij officiũ est notare ea, quæ in publicis cõsiistorijs geruntur cũ rogantur procuratore fiscali, cum opus fuerit, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos interesse publicis cõsistorijs. De officio eorum iu cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cum pluuiali & mitra exeunti, protonotarius fimbrias inferiores simul iunctas deferre debet: nam ad sinistrã Pontificis præcedens, caudamque cappæ suæ sibi deferens, vt de Episcopis asſistentibus diximus, sinistram ad extremitatẽ fimbriarum, dextram ad superiorem partem ante corpus Pontificis tenens proficiscitur. Cum peruenit ad locum, vbi Ponttfex consistit, dimittit fimbrias ad manus Diaconorũ, & vadit ad locum suum: cum Pontifex in diuinis daturus benedictionem solennem, protonotarius accedit, & genu flexus super scabellum sedis Papæ, dum papa benedicit fimbrias inferiores, à sinistro latere eleuat, & cum eis corpus Pontificis tegit ab vmbilico & infra: finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum suum.

DE SERVITIO SVBDIACONI Apostolici

QVæ Subdiaconũ agere oporteat specialiter in vesperis, aut in Missa, dum Papa principaliter celebrat, superius diximus in

mus ĩ locis opportunis: nũc generalia quędam subiungemus. Subdiaconi participãtes quinque sunt numero nostris temporibus. Cum Papa in publico procedit, siue ad diuina siue ad humana negocia, vnus ex eis crucem papalẽ præfert, siue equo, siue pedibus, siue vtcunque. Quando Papa autem exijt ad cameram paramenti, vt sacras vestes induat, duo ex eis sunt ibi prope lectũ paramenti, qui stantes hinc inde post Diaconos aßistentes, iuuent illos cum Pontificem parant: & illo sacris induto, vnus ex eis capiat crucem. Inter crucem, & Papam Cardinales tantum, & qui in eorum scamno sedent, incedere oportet, & nullos alios: duo magistri hostiarij cum suis virgis collateraliter associant crucem. Subdiaconus crucem reponit in capella in loco congruo, deinde vadit ad locum suum cum alijs, & primum locum obtinent Subdiaconi inter oẽs alios prelatos, siue officiales nõ palliatos. Cum Pontifex post sermonem, vel in fine Missæ, est daturus solennem benedictionem, Subdiaconus accipit crucem papalẽ, & ponit se ante Pontificem, vertitque crucifixum versus Pontificem. Et cum ille incipit: Precibus, & meritis, siue, Sit nomen Domini, genu flectit: data benedictione surgit, & reponit crucẽ in loco suo, siue, si est

recedẽdum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucem, et vadit ad exuendum Pontificem cum alijs. Sed aduertat Subdiaconus cum portat crucem, vt ſemper crucifixum vertat ad Pontificem qui ſequitur: cum autem Pontifex nõ ſequitur, Crucifixus ſit in parte anteriori. De modo equitandi in Pontificali, & de varijs ſeruitijs, quæ Subdiaconus in diuerſis actibus exhibet Pontifici, adminiſtratiõe palliorum, in proprijs locis abunde ſcriptũ eſt

DE AVDITORIBVS.

AVditores cauſarum Sacri palatij, qui capellani ſunt Summi Pontificis, debent illi aſsiſtere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. Illorum decanus, id eſt, ſenior in officio ſemper ſeruit ſanctiſsimo domino noſtro de mitra: & tunc habet ſindonem ſericeam ad collum ſupra cappam, vel ſupra ſuperpellicium, & eſt medius inter duos cubicularios ſecretos immediate poſt Papam. Cum igitur Papa apud lectum paramẽti induit ſacras veſtes, auditores adſtantes à ſiniſtra genuflectunt, & deficientibus acoluthis miniſtrant paramenta eorum loco. In Eccleſia verò quando ex faldiſtorio aſcẽdit ad ſedem eminentem, & quotiens à ſede ad altare vel ad faldiſtoriũ deſcẽdit, duo auditores

ditores hinc inde eleuant inferiores fimbrias vestimētorum eius,ne impediant Papam eūtem,néue pedes supra vestes imponat: & inclinati pariter cum eo procedūt. Sed aduertant,quod ita modestè vestes eleuent,ne crura Pontificis videātur. Quādo Pontifex est incensaturus altare,duo ex eis præueniunt ad altare.& hinc inde eleuant mappam primā,quæ est super altare vsque ad mediū altaris. Deinde expectant ad partē genuflexi quoad Papa incensauerit altare:& mox surgentes restituunt mappam, vt prius erat. Quod si non adsunt alij duo auditores vt fimbrias eleuent, ijdem duo eleuent prius mappam,& deinde vadunt ad fimbrias Papæ: & similiter post incensationem reponant mappam,& postea attollant fimbrias Item quotiescunque Papa publicè lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, & senior accipit mantile, & illud duabus manibus eleuatis vsque ad faciem profert ad Pontificem, & illo deosculato ponit supra gremium Pontificis: & genuflexus à dextra, & collega suus à sinistra, tenent mantile quoad Papa lotus, manus abstersferit: deinde illud cum socio reportat ad credentiā,& vna manu tātum,tū reuertitur ad locum suum. Anteq̄ veniat ad Pōtificem cū mantili, semper tertio genuflectit: simi-

liter cum Papa eſt diſtributurus candelas, ci neres, palmas ſeu Agnus Dei, accipiũt à cre dentiario mantile, & ponunt ſuper gremiũ Pontificis, illudq́ue vtrinq; retinẽt vſque ad finem diſtributionis. Et generaliter quotieſcunque mantile ſeu gremiale portatur ad Pontificem, aut ante eum tenetur, idem fit per auditores: & cùm Papa celebrat, vnus ex eis continuo ſeruit de gremiali, quod ipſe debet accipere à credentia ſacriſtæ, & illud finito ſuo officio illuc reportare. Auditor, aut qui ſeruit de mitra, cum eſt imponenda mitra, illam dat ad manus diaconi Cardinalis miniſtrantis à dextra: cum verò eſt remouenda, accedit ad Diaconum qui eſt in ſiniſtra, & ex eius manibus mitram accipit cum debitis ſemper reuerentijs.

DE MAGISTRO SACRI PALATIJ.

MAgiſter Sacri palatij conſueuit eſſe ex ordine Prædicatorum: & ordinarie quando fit conſiſtorium, legit in palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica, & eorum ſermones præuidere, curareque vt nihil dicatur puritati fidei & grauitati illius loci contrarium: & ſedet vel ſtat ſemper poſt primum auditorem, qui adeſt.

DE CLERICIS CAMERÆ.

CLerici cameræ Apoſtolicæ & ipſi adſtant Pontifici cum apud lectum paramenti capit ſacras veſtes, genuflexi ad ſiniſtram poſt auditores, ad eos pertinet portare enſem benedictum cum pileo ante Papã in nocte, & die Natiuitatis Domini: tenent vaſa cum auro, & argento, & mantilibus dã dis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Item ſubminiſtrant camerario ſiue Diaconis aſsiſtentibus candelas, & palmas, quæ diſtribuuntur per Papam, & ſimilia. In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini, vnus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius, cui enſis datur.

DE ACOLVTHIS.

ACoiuthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarij. Hi etiam cum Põtifex apud lectum paramenti, & ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus, & induitur ſacris veſtibus, circumſtant genuflexi, & ornamenta ſubminiſtrant Diaconis Cardinalibus. In ſupplicatione, & diuinis officijs celebrante Pontifice, cãdelabra, intorticia, ampullas vini, & aquæ thuribulum cum nauicella incenſi, vas aquę benedictæ, cum opus eſt, & ſimilia portant, & de illis, cum tempus eſt, ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus, oẽs inter-

esse: quando autem non est celebraturus, tres ad minus intersint, & maximè in vesperis: & tunc portant secum superpellicia, quia vnus ex eis debet seruire de incenso, & duo alij de candelabris, dum Papa dicit orationem. Et supra rochetum debent habere superpellicium. In eorum defectu auditores rotæ iuniores seruiunt.

DE CVBICVLARIIS SECRETis, & alijs.

CVbicularij secreti duo semper Pontificem sequuntur immmediate in capella & in consistorijs :sedent non longe à pedibus Papæ à sinistris in terra, tamem sine aliquo sedili. Hi semper intendere debent ad faciem Papæ præsto, facturi, si quid eis imperet: seruant honeste sub vestibus sudariola, siue nasitergia, birreta, & similia. Et si Pontifex illis vult vti, ea porrigunt Diacono Cardinali assistenti ad sinistram. Alij cubicularij, si Papa fertur in sede, ipsi cum scutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium secreti cubicularij. Cum Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum scabellum à sede, & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus est, & amouet, & reponit.

DE SECRETARIIS, ET ADvocatis.

SEcretarius principalis Sanctiſsimi Domini noſtri, ſi eſt prælatus, ſedet, vel ſtat in loco ſuę prælationis in capella: Si non eſt prælatus, ſtat inter cubicularios ſecretos: ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literæ præſentarentur, eas Pontifex illi conſignare poſſet. In publicis conſiſtorijs, ſiue prælatus ſit, ſiue non, ſedet ad pedes Pontificis in plano ſolij, & inſtrumenta atque literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palã legit: alij ſecretarij nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem conſiſtorijs proponunt cauſas, vt ſuperius diximus, cum de publicis conſiſtorijs ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa fiſcalis.

SECTIO TERIA.

DE HABITV OMNIVM, TAM celebrante Pontifice, quàm non celebrante.

Vm Pontifex ſolenniter celebrat: ſiue Veſperas, ſiue Miſſam, Epiſcopi Cardinales, & omnes alij, qui ſunt in dignitate Epiſcopali ſiue Abbatiali, pluuialib⁹ vtũt, & albis mitris, presby

teri Cardinales planetis,Diaconi Cardinales dalmaticis,& mitris etiam albis:sed mitræ Cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela linea.item Episcopi & presbyteri Cardinales plerunque sub sacra veste habent superpellicium,& amictum,aut saltẽ alterum ex his,cũ quo vestium collaria cooperiant.Diaconi,quando paramenta sunt violacea,aut nigra, vtuntur planetis ante pectus plicatis,& non dalmaticis.Et ex decore semper debent habere amictum, vt collaria vestium tegant:prælati,religiosi,quia nõ habent rochetum sub veste sacra, habeant superpelliciũ, & pœnitẽtiarij Papę planetas,& sine mitris.Subdiaconus, qui portat Crucẽ, & qui lecturus est epistolam, tunicella induitur:alij Subdiaconi,clerici cameræ, & Acoluthi supra rochetum habent superpelliciũ. Clerici cerimoniarum, clerici capellæ,cantores Papæ,capellani Cardinalium, qui seruant eorum mitras, superpellicium tantùm habent.

VBI ET QVANDO CAPIVNtur paramenta.

ET hi omnes,si Papa supplicatione præeunte discendit ad ecclesiam, quod fieri debet ad Missam tantùm,& in diebus supra nominatis,capiunt paramenta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramẽ

ti,non

ti,non autem in secunda:quæ dicitur papagalli.Nam ibi solus Papa paratur: prælati, & alij extra dictam cameram, vbicunque voluerint.Si autem fiunt Vesperæ papales, aut dies est non supplicationi deditus,qui vtuntur superpellicio,possunt illud capere in aulis palatij. Sed Cardinales, & alij prælati, in vesperis capient paramenta in Ecclesia, facta per Cardinales reuerentia solenni Papæ,Cardinales apud sua sedilia, prælati extra cancellos capellæ. In Missa autem non supplicatoria,Cardinales capiunt paramenta in in suis sedibus,cum Papa accipit planetam,& similiter prælati extra cancellum: & finito officio,in eisdem locis deponunt paramenta omnes, præter Diaconos asſistentes,qui sacris induti Põtificem in Missalibus ornamentis recedentem,ex congruo,& debito more comitantur vsque ad cameram. Quando autem Papa,celebrata Missa,esset daturus solennem benedictionem populo ex suggestu,vt in Resurrectiõe,omnes Cardinales parati,illuc secum proficiscuntur,& prælati similiter,& data benedictione dimittunt paramenta: protonotarij cappis suis laneis semper vtuntur, & similiter uti solebãt.

DE AVDITORE, ET CORrectore.

AVditor cõdradictarum, & corrector literarũ Apostolic. primum locũ habeant post ꝓtonotarios: qui etã si fuissẽt Episcopi, aut Archiepiscopi, non induebant sacras vestes, sed sequebãtur pontificẽ post ꝓtonotarios, Sed aduerte, quod illo tẽpore protonotarij præcedebant Episcopos: meis autem temporibus de auditore, & correctore prædictis, nihil vidi seruari. Cubicularij, & secretarij eodem habitu vtuntur, vestibus scilicet solutis, cum manicis ad amplitudinem manus latis, & caputijs circa collum à capite descendentibus. Aduocati vestibus manicatis cum varijs & caputijs, vt cubicularij: sed secretarij, & aduocati habent caputia super collum aliquantulum inuersa. Seruientes armorum debent esse honeste armati, cum suis baculis argenteis in manu. Et hi sunt habitus cùm Papa cebrat soléniter, aut procedit ad Ecclesiam supplicatione præeunte. Quando autem procedit sine supplicatione hoc modo vtuntur:

DE HABITV PAPÆ.

SVmmus Pontifex cum in publicum venit solenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen à pectore, & mitram, aut mantum papalem cũ caputio supra caput. Vtitur & mitra simplici in officio defunctorũ & in die Veneris

sancti:

ſanctiːin matutinis autem quocunque tempore numquam vtitur mitra, ſed aut cappa lanea, aut manto papali cum caputio ſupra caput:in matutinis tamen in nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in computatione, quę ſolet fieri poſt Veſperas antecedentes, vti ſolet Pōtifex cappa purpurea pellibus armilinis duplicata. Quam, vt legi, primus inuenit Bonifacius nonus: duobꝰ tamē vtitur coloribus, albo & rubro, vtroque in pluuialiːin ornamentis autem Miſſalibus vtitur colore tempori cōgruente, & cum mitra ſimplici, ſtola violacea:in alijs vero veſtibus non ſacris ſupra rochetum rubro tantum, niſi à ſabbato Sancto vſque ſubbatum in Albis incluſiue. Et infra rochetum vtitur ſemper toga alba, & caligis rubris cum ſcandalijs aurea cruce ornatis.

DE HABITV CARDINALIVM

REueuerendiſsimi Domini Cardinales ciuſcunque ſint ordinis, vtūtur ſemp in capella, & in publico, cappa ampla ſupra rochetum coloris violacei, plus vel minus clari, aut obſcuri blaui, ſiue ærei, & aliquando rubri, ſed rarius. Nam ruber color proprie ad papam pertinet, & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, vel ad aliquod negotium. Nam in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare legato mantum rubrum

rubrum cum capputio,& in illo habitu dabat audiẽtiam legatis in ſua prouincia,Paulus Secundus inſtituit,quod Cardinales bireto rubro vterẽtur,& ſuper equis ſiue mulis rubris ſtratorijs.Cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto. Et in officijs defunctorum, & ſede vacante, & à quarta feria maioris hebdomadæ, vſque ad ſabbatum Sanctum, ſolebant vti cappis ſuis obſcuris cum pellibus de griſeis,& non de varijs: hoc tamen hodie non ſeruatur, ſed à veſperis omnium ſanctorum incluſiue vſque ad mane dominicæ Reſurrectionis,excluſiue vtuntur albis pellibus de varijs. In reliquo tempore vtuntur ſerico rubri coloris loco pellium.

DE HABITV PRAELATOrum.

ALij prælati, Patriarchæ, Archiepiſcopi,Epiſcopi, Protonotarij: Itẽ & Subdiaconi,Auditores rotæ, clerici cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis ſupra rochetum,vt Cardinales:ſed non ex zamelloto, neque coloris rubri,aut violacei nimis clari. Prælati aſsiſtentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capputio in uerſo ſupra caput,debent & ipſi habere mãtellum, alias crociam appellatum, & circa collum capputium, ſicut cubicularij, & nõ

ſupra caput: & hoc ſi Papa habet mantũ,& non aliter. Prælati extra eccleſias ſuas non vtuntur cappa ampla, niſi in Romana curia, cum adſunt ſacris ſiue profanis, vel publico conſiſtorio cum Pontifice in eius capella, cappas tamen non capiunt, neque deponunt intra cancellos capellæ, neque in prima aut ſecunda camera paramenti, ſed extra vbi voluerint: ſic etiam ſacras veſtes.

DE HABITV CARDINALIum, & prælatorum religioſorum.

PRælati ex ordinibus mẽdicantium vadunt cum ſuo habitu etiam in Cardinalatu, niſi quod ſunt ampliores, & lanæ magis precioſæ. Ex Monaſticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cũ pellibus nigris, vt noſtro tempore Nicenus & Atrebatenſis Cardinales, velut vidi aliquos Abbates cum pellibus griſeis, vel ſi ſunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu ſui ordinis, ſed ampliori: & non vtuntur rocheto. Aſſumpti autem ex canonicis regularibus, quia in ſuo ordine portant rochetum, deferunt etiam in prælatura, ſed vtuntur capella, vt alij religioſi, videlicet nigri coloris ſupra & infra per totum: inferiores officiales vtuntur habitu ſuperiùs dicto.

DE

DE HABITV SERMONEM habituri.

ILle autẽ, qui orãt in capella, si est Episcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tantum, & secularis, orat in cappa supra rochetum: similiter si est inferioris ordinis, & in capella portat cappam & rochetum, & cũ illis orat. Si non portabit rochetum, neque cappam, tunc oraturus assumit cappam tantum sine rocheto, & finita oratione ad partem illam dimittit extra capellam. Mendicantes, & alij religiosi orãt in suo habitu.

DE CIRCVLIS CARDINALIum, qui fiunt ante Papam.

DOmini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras vestes, faciunt circulum ante suam sanctitatem, stantes capite detecto: sed consueuit Pontifex illos inuitare, vt cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, vt tegant: quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistram Papæ, & alij per ordinem illum sequentur. Secundò domini Cardinales veniunt ad circulum ad Introitum. facta reuerentia ante Missam, hoc modo. Iunior Diaconus incipit, & ponit se factis reuerentijs altari, & Papæ, in vltimo lo

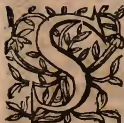
co con-

co contra ſiniſtram Pontificis: Senior in loco primo, & viciniori Papæ:iunior verò ex presbyteris Cardinalibus primò ſe mouet à loco ſuo, & ponit ſe haud longè à iuniore Diacono ante faciē Papæ:& illum ſequūtur Presbyteri,& deinde Epiſcopi, incipiendo ſemper à iunioribus,ita vt ſenior Epiſcopus Cardinalis deſcendat tantùm de gradu,in quo ſedebat,& teneat primum locum,& viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrieeleiſon et Gloria,ſimul ad credo,ad Sanctus,& ad Agnus Dei.præueniunt quando datur tempus,maximè ad ſanctus,& ad Agnus Dei.Stant ſemper & in via,& dum ſunt in circulo capite detecto,veniendo,& redeundo faciunt altari reuerentiam,& Papæ.Cum vadunt,iuniores incipiunt:cum reuertuntur ad ſedes,incipiunt ſeniores,& Diaconi,poſt presbyteros omnes in Miſsis tantum veniunt ad circulum,& nō in Veſperis:& in Miſsis pro defunctis nō veniunt ad circulum, neque in ſexta feria Paraſceues:in diebus ferialibus veniunt.

SECTIO QVARTA.

DE HABENTIBVS SERMOnem in capella Papæ,& primo de Papa.

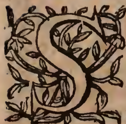
Sum-

Vmmus Pontifex non consueuit facere sermonem alio quopiam celebrante, sed tãtum dũ ipse celebrat: & tunc si altare est apud parietem, ita vt prælati, & omnes sint inferius, vt in capella palatij. Tunc Papa descendit è sede eminenti, & sedet ante altare super faldistorium, vel sedem ibi paratam, vertens faciem ad populum, & renes ad altare, & post eum Diaconus Euangelij, deinde Diaconus assistens à dextris: à sinistris verò sedet Diaconus tantùm, & qui ab illo altari assistit Subdiaconus Apostolicus: & si sunt Græci Diaconus &, Subdiaconus, sedent in secundo gradu ad illorum pedes hinc inde, Græci à dextris. Subdiaconus solus à sinistris. Post sermonem Diaconus Euangelij facit confessionem, Cardinalis assistens annunciat indulgẽtias, & Papa dat benedictionem stans in eodẽ loco more consueto: deinde reuertitur ad sedem eminentem, & ibi dicit Credo, vel Dominus vobiscum, ꝑ temporis exigentia autem sedes Papæ non infra, sed super altare est in ecclesia Sancti Petri, & similibus, tunc Papa qui auertit faciem ad chorum & ad populum, sedens in prædicta sede sua, facit sermonem, & omnes sedent in loco consueto.

DE CARDINALIBVS

CArdinales nō faciunt ſermonem in capella Papæ, niſi celebrante Pontifice, vel cum ipſemet Cardinalis, celebrat. Si facit ſermonem in Miſſa papali, ipſe, vel Epiſcopus, ſiue presbyter ſit, debet aſsiſtere in officio capellæ, etiam ſi non ſit prior, & in tempore cum pluuiali, & mitra facere ſermonem. Si verò ipſe celebrat, dicto euangelio ipſe deponens caſulam, accipit pluuiale, & vadit ad oſculum manus Pontificis, petit benedictionem, & indulgentias, & aſcendit pulpitum, & cū mitra ſimplici orat. Et nota quod Diaconus Cardinalis nō prędicat in capella pontificis, neque alius quiſpiam non prælatus, niſi ſit doctor in Theologia, ſecundum antiquas, & probatas cerimonias: quamuis hodie non modo inferioris gradus viri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine, in ſtudijs humanitatis tantum docti, non ſine loci, & ordinis Pontificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſsimo, ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumant. Epiſcopus ſi orat, debet etiam celebrare ordinarie, & orat, vt de Carinali diximus, niſi quod Pontifici genu, non manum oſculatur. Si nō celebrat oraturus ſuper rochetū vel ſuperpellicium, induit pluuiale, & cū mitra orat: idē facit in abbatiali

Vmmus Pontifex non consueuit facere sermonem alio quopiam celebrante, sed tātum dū ipse celebrat: & tunc si altare est apud parietem, ita vt prælati, & omnes sint inferius, vt in capella palatij. Tunc Papa descendit è sede eminenti, & sedet ante altare super faldistorium, vel sedem ibi paratam, vertens faciem ad populum, & renes ad altare, & post eum Diaconus Euangelij, deinde Diaconus assistens à dextris: à sinistris verò sedet Diaconus tantùm, & qui ab illo altari assistit Subdiaconus Apostolicus: & si sunt Græci Diaconus &, Subdiaconus, sedent in secundo gradu ad illorum pedes hinc inde, Græci à dextris. Subdiaconus solus à sinistris. Post sermonem Diaconus Euangelij facit confessionem, Cardinalis assistens annunciat indulgētias, & Papa dat benedictionem stans in eodē loco more consueto: deinde reuertitur ad sedem eminentem, & ibi dicit Credo, vel Dominus vobiscum, ꝑ temporis exigentia autem sedes Papæ non infra, sed super altare est in ecclesia Sancti Petri, & similibus, tunc Papa qui auertit faciem ad chorum & ad populum, sedens in prædicta sede sua, facit sermonem, & omnes sedent in loco consueto.

DE CARDINALIBVS

CArdinales nō faciunt ſermonem in capella Papæ, niſi celebrante Pontifice, vel cum ipſemet Cardinalis, celebrat. Si facit ſermonem in Miſſa papali, ipſe, vel Epiſcopus, ſiue presbyter ſit, debet aſsiſtere in officio capellæ, etiam ſi non ſit prior, & in tempore cum pluuiali, & mitra facere ſermonem. Si verò ipſe celebrat, dicto euangelio ipſe deponens caſulam, accipit pluuiale, & vadit ad oſculum manus Pontificis, petit benedictionem, & indulgentias, & aſcendit pulpitum, & cū mitra ſimplici orat. Et nota quod Diaconus Cardinalis nō prędicat in capella pontificis, neque alius quiſpiam non prælatus, niſi ſit doctor in Theologia, ſecundum antiquas, & probatas cerimonias: quamuis hodie non modo inferioris gradus viri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine, in ſtudijs humanitatis tantum docti, non ſine loci, & ordinis Pontificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſsimo, ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumant. Epiſcopus ſi orat, debet etiam celebrare ordinarie, & orat, vt de Carinali diximus, niſi quod Pontifici genu, non manum oſculatur. Si nō celebrat oraturus ſuper rochetū vel ſuperpellicium, induit pluuiale, & cū mitra orat: idē facit in abbatiali

dignitate constitutus.

Si oraturus est officialis palatij, qui portet rochetum,& cappam non tamen prælatus: Si autem non vtitur rocheto, orat cum cappa tantum. Religiosi non prælati orant cũ suo habitu. Oraturus igitur finito Euangelio cum habitu sibi condecenti offert se clerico cerimoniarum,qui,postquàm Papa est osculatus librum Euangeliorum, & incensatus sederit cum mitra in sua sede, ducit oraturum cum reuerentijs consuetis ad pedes Pontificis,quos orator genu flexus osculatur. Tunc erecto capite dicit: Iube Domine benedicere,& Pontifex, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, vt digne, & fructuose annuncies verba sua sancta,in nomine Patris &c. Et orator iterum: Indulgẽtias Pater sancte: & Papa concedit indulgentias prout sibi placet.

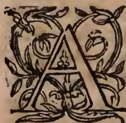
Consueuerunt tamen Pontifices nostro tempore, quando prælatus celebrat, dare quinque annos, quando Cardinalis, septẽ annos: in maximis verò solennitatibus decẽ annos, quando verò ipsemet celebrat, plenariam indulgentiam,& aliquando decem annos.Sed cum annis annunciantur semper totidem quadragenæ. Maiores nostri erant aliquanto parciores in istis indulgentijs: & ratio est, in Missa papali se extendebant ad

septem

ſeptem annos. Orator audito Pontificis mādato de indulgentijs, cum reuerentijs conſuetis vadit ad pulpitum, & eo conſcenſo quieſcit aliquantulum, dum ſe componat cum capite cooperto, & eſt cum mitra, ſi illa vtitur: incipit ſuam orationem, ſigno crucis tamen ante ſe præmuniet. Cum nominat Pontificem, aut in eius aſsiſtētia Cardinales, detegit caput, & ſe profundè inclinat verſus Pontificem, ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit. Cùm dicit Aue Maria, genuflexus orat: inter orandum cùm Pontificem appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. Finito ſermone caput detegit, & expectat: Diaconus autem Euangelij ductus ante Pontificē, dicit altè Confiteor Deo, &c. & tunc Papa & omnes ſurgunt. Sed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cum mitra diſcedit: Diaconus, & qui orauit, ſtans adhuc in ſuggeſtu, pronunciat indulgentias à Pontifice cōceſſas, & ſtatim deſcēdit, & vadit in pace. Interim verò aſsiſtentes Papæ accedūt ad eius pedes cū libro, & lumine, & Subdiaconus Apoſtolicus crucem Papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex ſine mitra dicit, Precibus & meritis, &c. & dat benedictionem more ſolito, protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SECTIO QVINTA.

DE QVIBVSDAM EXTRAORdinarijs,& regulis generalibus:& primò de auditore & correctore.

AVditor contradictarũ,& corrector literarum apostolicarum sunt antiqui officiales Romanæ curiæ: & vt legi in constitutionibus dicti officij contradictarum per Eugenium quartũ confirmatis,sub Data Florẽtię, Anno incarnationis Dominicę millesimo quadringentesimo trecẽtesimo quarto,sexto Idus Februarij,sui Pontificatus anno 4.statuit Eugenius,auditorem prędictũ in capella,& cõsistorio,& locis omnibus,iuxta laudabilẽ curiæ consuetudinem,primum locum inter omnes Archiepiscopos, Episcopos,& inferiores oratoribus principum,dominorum,seu communitatũ, exceptis in eundo,stando,& sedendo obtinere:post quem statim sequi voluit correctorem literarum Apostolicarum.Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarũ, quod in supplicationibus ibant immediatè post ꝓtonotarios cum suis cappis laneis,post Pontificem, etiam si fuissent Archiepiscopi, aut Episcopi: nam tunc alij prælati præcedunt

Papam

Papam cum paramentis, & mitris. Quod si prælati alij non erant parati, sequebantur Papam post protonotarios & auditorem, atque correctorem: qui duo sedendo semper erant post protonotarios ante alios prelatos. De protonotarijs scimus decretum fuisse à Pio secundo in conuẽtu Mant. quod deinceps nõ præcederent Episcopos aut superiores, et ita seruatur. De auditore et correctore prædictis, meo tempore nunquã fuit habita ratio in capella Papæ, neque præscriptus eis locus aliquis eundo, aut sedendo. Hæc omnia volui addere, vt nemo videatur prætermissus. Quid deinceps seruandum sit, maiores statuant.

DE INCENSATIONE ALTA-*ris, et aliorum ordinariè.*

SEcundum consuetudinem Romanę Ecclesiæ, in Vesperis semel tantùm fit incensatio, id est, ad Magnificat: & tunc incensat Papa altare, incensatur ipse, & deinde alij omnes. In Missa post cõfessionẽ incensat altare celebrans, incensatur ipse, & Papa tantùm ad Euangelium, Diaconus incensat librum in principio: in fine Papa incensatur, & eo absente celebrans tantum. Post offertoriũ

 cele-

celebrans incensat oblata & altare, incensatur ipse, deinde Papa, & demum omnes alij ordines capellæ: ad eleuationem Sacramentum tantùm incensatur. Incensatio autem fit hoc ordine. Acoluthus siue cerimoniarius accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularũ annulos in manu sua sinistra, ita vt dependeat thuribulum: nauiculam autem incensi portat dextra cum apertura nauiculæ à parte exteriori, & factis in tempore reuerentijs altari & Papæ, annuit Cardinali assistenti: qui ex loco suo accedit ad dextrã Papæ, & cerimoniarius post eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, surgit, & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis: qui illam ambabus manibus tenens, vertit aperturam, vbi est coclear versus Pontificem, dicens: Benedic pater sancte. Cerimoniari⁹ autem interim cum dextra manu aperiens late thuribulum, & per catenulas inter summitatem, & infimam partem illud retinens, partem inferiorem, vbi sunt prunæ, supponit manibus Pontificis, ita vt ipsa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis assistẽtis: & Pontifex capiens cum cocleari incensum, tertiò ponit in thuribulo, interim dicens: Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit sup illud signũ
cru-

crucis. Cardinalis aſsiſtens interea ſtat inclinato capite, & antequam Papa accipiat coclear, illud oſculatur: & cum Papa illud accipit, & iterum dum reponit, oſculatur eius manum, & demum reddit nauiculam cerimoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locũ ſuum, & ſimiliter Cardinalis aſsiſtens. Cerimoniarius vadit ad altare, tradit thuribulum adolens Diacono Euangelij: qui illud ponit ad manus celebrantis, annulos videlicet catenularum in ſiniſtra, & catenulas iuxta ſummitatem thuribuli in dextra. Celebrans ſine mitra ſtans ante medium altaris, primò inclinat caput verſus altare, illi reuerentiam faciens: tum ſi ſint ibi oblata, id eſt, calix & hoſtia, facit ſuper ea ter ſignum crucis cum thuribulo, incipiens ab altari, & ducens verſus ſe, & deinde in trãſuerſum. Tunc facit ſuper eadẽ circulos duos cũ thuribulo à dextra in ſiniſtram, & tertium è contrario à ſiniſtra in dextrã: deinde iterum ſe inclinat cruci, & eleuatis manibus tertiò thuribulum tractim ducens, illam reuerenter incenſat, & rurſus caput illi inclinat tum incenſat bis imaginem à dextra parte crucis, & toties imaginem à ſiniſtra. Procedit deinde à ſiniſtra, & tractim incenſat ſuperiorem partem altaris, ſiue ſint ibi imagines, ſiue picturæ, ſiue candelabra tantum.

Si verò ſunt ſuper altari imagines, incenſata cruce, quæ eſt in medio, procumbit ad ſiniſtram partem crucis, vt diximus. Cùm peruenit ad cornu altaris ſiniſtrum, vbi dicitur Epiſtola, flectit manum, ſe inclinans aliquantulum dextrorſum, & incenſat inferiorem partem ipſius cornu, bis ducens thuribulum: tum aſſurgens vertens ſe incenſat ſuperiorem partem altaris vſque ad crucē, & iterum ſe inclinans incenſat reliquā partem ſuperiorem vſque ad cornu dextrum, vbi pariter ſe inclinans incēſat, vt de ſiniſtro diximus. Vertens ſe deinde incēſat inferius anteriorem partem altaris à dextro in ſiniſtrum cornu, & cum tranſit ante crucem, vertit ſe ad eam, & illi caput inclinat. Cum eſt in ſiniſtro cornu firmans ſe tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram, & à Diacono incēſatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali aſsiſtenti, qui ſurgens vadit ante gradus ſolij Pontificis, & genuflexus ſupra infimum gradum, incenſat Pōtificem ſedentem cum mitra ter ducēs thuribulum. Deinde reddito thuribulo Diacono, ſurgit, & vadit ad ſuum ſcabellum. Diaconus autem ſtans ante eum inclinat caput primò, deinde incenſat, bis thuribulum ducens. Et nota quod hæc incenſatio ſiue circa altare, ſiue circa Papam ſiue Car-

dinales, ſit tractum, modeſtè, quiete, & ſine ſtrepitu, ac ſine ꝑperatione. Cardinales autem antequàm accipiant incenſum, quiſque ſemper inuitat alium ſubſequentem, caput verſus illum inclinando. Cardinalis aſsiſtens inuitat Diaconum à dextris, & ille deinde ſuo tempore Diaconum à ſiniſtris: qui nullum inuitat. Primus inter Epiſcopos Cardinales inuitat ſubſequentem, & ſic vſque in finem ſedium Epiſcoporum, & presbyterorum. Quod ſi quis presbyterorum eſſet in ſede Diaconorum, vltimus in prima ſede inuitat primum alterius ſedis presbyterum, qui ſedere debet in fine ſcamni: & vltimus inter presbyteros inuitat primum Diaconum ſedentem in capite illius ſcamni. Incenſato igitur Cardinali aſsiſtẽte, Diaconus Euangelij tranſeundo genu flectit ante Pontificem. Et primò ſe inclinat, deinde bis incenſat, & iterum ſe inclinat ante Diaconum Cardinalem à dextris: idem facit Cardinali Diacono à ſiniſtris: deinde vadit ad primum Epiſcopum Cardinalem. Et quoties tranſit ante Papam, genu flectit, incenſat pariformiter & reliquos Cardinales, Epiſcopos primum, tum presbyteros, & demum Diaconos iiſdẽ cerimonijs. Nam ſingulis primò ſe inclinat, tum bis ducens thuribulum incẽſat, demum rurſus ſe inclinat.

Idem facit Regi inter Cardinales, vel principi, qui in eorum scamnis sedent. Imperatorem autem non Diaconus Euangelij, sed primus Episcopus non Cardinalis assistens Papæ, incensat stans, & bis thuribulum ducens, & immediate post Papam. Alios omnes incensat Diaconus Euangelij Pontifice non celebrante. Clericus cerimoniarũ ducit Diaconum incensantem: quem, si nón est assuetus officio, instruit, & genu flexiones, atque inclinationes omnes primò facit. Si verò expertus est, factis primò reuerentijs retrahit se ad partem, & expectat eius progressum, aduertens tamen ne erret. Incensatis Cardinalibus, si quis magnus princeps est i supremo gradu sedis Pōtificalis, vt puta aliquis dux ex minoribus, siue pręfect⁹ vrbis, siue capitaneus Ecclesiæ, aut frater, siue nepos Pontificis, quos Pōtifex vult honorare, incensantur ante assistentes. Sed neq; fiunt ante eum inclinationes, & semel tantùm ducitur thuribulum. Post hos incensantur similiter assistentes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæsaris, si sunt præsentes, tum Senator vrbis, post cũ oratores prælati, si inter eos sint aliqui regij: Inde oratores regũ, & principum non pręlati. Quod si Vicecamerarius abest, incẽsantur Cęsaris oratores ante alios, vbicũq; sint, de inde

inde senator,tum oratores prelati, si sunt regij inter eos, sin minus, incipitur à laicis: si sunt Regij, & cæteris paribus,à prelatis semper incipitur,neq; refert an potentior sit rex vel princeps, laici quàm prelati,dũmodò eiusdem dignitatis sint.Et ab ea parte,qua incipitur presentibus imperialibus, incẽsantur omnes oratores etiam minores.Et hoc etiã in Vicecamerarij presentia obseruatur.Inde Archiepiscopi,Episcopi,ꝓtonotarij,Abbates,generales ordinũ, & pœnitẽtiarij Papæ, qui oẽs sedent in sedibus.Inde reuertitur ad soliũ Pontificis,& ibi incẽsat conseruatores vrbis,barones,&alios nobiles ibi sedere solitos, tũ Subdiaconũ Apostolicũ à dextris Papę,& alios cappatos ab ea parte, dinde Subdiaconũ à sinistris, & post eum auditorem, qui seruit de mitra Sãctißimo Domino nostro. Deinde alios cappatos Subdiaconos, auditores, clericos camerę, & acoluthos, tum cubicularios secretos & secretarium,si est cum eis: Inde capellanum aßistenté celebrantis, & Subdiaconũ epistolę. Inde cubicularios alios aduocatos,&secretarios mixtim, & demũ procuratores ordinũ. Si magister sacri hospitij adest, qui stare solet apud finem scamni presbyterorum Cardinalium, incensantur post nobiles sedẽtes circa pedes Papę.Post Procuratores incẽsantur

tur capellani celebrantis, ſtantes in ſuperpellicijs, & deinde ſcutiferi Papæ & alij nobiles, qui ſunt cum eijs: tum magiſter hoſtiarij, & ſeruiétes armorum, qui ſunt apud portam cancelli: reuerſus demum ad credentiam, credentiarios & cerimoniarium: & ipſe in fine à credentiario incenſatur.

Et nota, quòd omnes qui accipiunt incenſum, debent ſtare, & non ſedere, & eſſe capite detecto, ex ceptis Papa & celebrante, qui cum mitra accipiunt incenſum. Papa in principio Miſſæ, & poſt offertorium ſedens incenſatur. Aduertat Diaconus, & non incenſet qui non aſſurgunt. Quando Papa celebrat, acoluthus ſeruit de incenſo, & Diaconus Cardinalis Euangelij incéſat Papam, Cardinales, principes qui cum eis ſedent, & Epiſcopos aſsiſtentes. Inde ipſe incenſatur ab vno ex Subdiaconis Apoſtolicis, nō tamen ab eo, qui cantat epiſtolam, & ille incenſat alios: in veſperis ſolennibus papalibus cum paramentis idem Subdiaconus incenſat. In Veſperis ſine paramentis acoluthus ſeruit de thuribulo, & incenſat omnes præter Pontificem. Abſente Pontifice capellanus aſsiſtens Cardinalis facientis officium, debet incenſare, ſine pluuiali tamen: nam illo in Veſperis non vtitur, in cuius locum ſi non eſt apertus, ſubſtituitur

tuitur Diaconus Papæ, cum ſuperpellicio tamen.

DE ORDINE DANDI PAcem inter Miſſarum ſolennia.

QVando Papa celebrat oſculato altari dat primò pacem Cardinali Epiſcopo aſsiſtenti, qui ab eius dextra genu flexus, primò oſculatur altare, & deinde accipit oſculum à Pótifice, eique dicenti Pax tecum, reſpondetur, Et cũ ſpiritu tuo. Deinde Põtifex vertit faciem ad cornu epiſtolæ, & recipit ad oſculum pacis duos Diaconos aſſiſtentes, ſicut receperat Epiſcopum Cardinalem. Si autem Imperator ſit præſens, primò illum recipit ad oſculum pacis, deinde Cardinalem Epiſcopum, & duos Diaconos aſsiſtẽtes. Epiſcopus Cardinalis deinde dat pacem primò Epiſcopo Cardinali exiſtenti cum alijs Cardinalibus, primo presbytero, & primum Diacono exiſtenti apud ſcamna: Item principi laico, qui ſedet in ſcãno Cardinalium, & demum primo Epiſcopo Cardinali aſsiſtenti Papæ, & in fine Subdiacono Apoſtolico, qui alijs pacem diſtribuit: & ipſe Epiſcopus Cardinalis reuertitur ad ſummum Pontificem. Quando autẽ aliquis Cardinalis ſiue prælatus celebrat Pontifice præſente, Cardinalis aſsiſtens dicto Agnus Dei, recedit de circulo, & factis reuerẽ-

reuerentijs aſcendit ad altare, & genuflexus illud oſculatur primum. Tunc ſurgens capit pacem à celebrante, & deinde aſcendit ad Papam, cui dat oſculum pacis, vt ſuprà: deinde reuertitur ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus, & alij Diaconi aſsiſtentes, deſcendentes à latere Pontificis, factis reuerentijs ſimiliter aſcendunt ad Papam, & capiunt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt Imperator, accipit pacem à Pontifice ante diaconos aſsiſtétes, faciens reuerentias, Cardinales genuflectendo tamen non inclinando ſolùm. Interim vero capellanus aſsiſtens celebrantis, cum pluuiali ductus à cerimoniario, relinquens librum Miſſale ad manus Diaconi Euangelij cum reuerentijs ſolitis accedit ad Cardinalem aſsiſtentem, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat antequam capeat: & poſtquam acceperit pacem, dat pacem priori Epiſcoporum Cardinalium, tum ſubpriori epiſcoporum, inde primo ex diaconis in ſede, demum principi laico, ſi quis adeſt in ordine Cardinalium: & his omnibus inclinat ſe primo, & poſtea deinde dat pacem prȩfecto, ſiue magno principi qui ſedet ad Papæ pedes inde primo Epiſco aſsiſtenti, tum Vicecamerario, qui eam dat Prælato, iuxta eum ſtanti: & ille alteri, & ſic cæte-

cæteri:deinde oratori Cæſaris laico vel prę-
lato,& ille alteri oratori iuxta eum ſtanti,
etiam ſi alter non ſit imperialis vel regalis
orator,& ſic de alijs. Tũ ſenatori,inde 1.epi-
ſcopo in 2.ordine,&.1 in.3. & ſic de alijs, ſi
ſunt plures ordines Epiſcoporũ:deinde pri
mo ꝓtonotario in illorũ ordine, qui ſunt in
eiſdẽ locis ſiue Abbates, ſiue generales,aut
pœnitẽtiarij, accipiunt pacẽ à ſuperioribus.
Interea ſi celebrãs iã perfecit communionẽ
ſuam,reuertitur aſsiſtens capellanus ad alta-
re,& cerimoniarius accipit ab eo pacem, &
diſtribuit reliquis, quibus ille non dederat.
Poſt nominatos primo dat pacẽ nobilibus,
& baronib. qui ſunt ad pedes Papæ, deinde
magiſtro ſacri hoſpitij ſi ad eſt, tũ Subdiacõ
no à dextris, & ille reliquis cappatis ab eo
latere: inde Subdiacono à ſiniſtris, & ille
ſimiliter ſuis cappatis, deinde auditori ſer-
uienti de mitra, & ille ſecretis cubicula-
rijs,tũ alteri cerimoniarum clerico, deinde
Diacono Euangelij,& ille Subdiacono,in-
de primo ex cubicularijs, primo ex ad-
uocatis ſiue ſecretarijs, deinde primo ex
procuratoribus,tũ primo ex capellanis ce-
lebrantis,poſtea antiquiori ex ſcutiferis Pa-
pę primo ex hoſtiarijs,& primo ex ſeruiẽtib.
armorũ,& ſic eſt finis. Abſente vero Viceca
merario,dat 1.oratori Cæſaris, & ille alteri,

vt ſu-

vt suprà dictum est:tum senatori, deinde primo oratori prælato,si Cæsaris orator est laicus,vel non prælatus: sin autem dat primo oratori laico,seu non prælato,& alijs,vt supra diximus. Quod si etiam oratores Cæsaris non intersint,dat senatori, tum oratoribus prelatis,si inter eos sint Regij,sin minus, incipitur à laicis:si ibi sunt Regij, & cæteris paribus,& prælatis.

QVANDO PAPA LAVAT MAnus ante Missarum solennia, & actibus publicis.

PRrinceps,nobilis,siue orator,qui aquã ferre debet ad lauandum manus Pontificis,in tempore vocatur à cerimoniario, & à duobus seruientibus armorum conducitur ad credentiam Papæ,& cum eo duo auditores rotæ hinc apud credentiam imponitur circa collum mappula sericea lõga, quæ vtrinque ante pectus ei dependet,manu dextra capit inferiorem peluim,in quo credentiarius aquam imponit,& nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in vasculum, quam credentiarius pregustando bibit:tum sinistra manu capit superiorem peluim,& à magistro hospitij,vel scalco Papæ,cooperiuntur pelues mappula à dextra parte pendente.

dente. Tum eleuatis manibus cum peluibus vſque ad oculos, adiuuantibus hinc inde magiſtro hoſpitij, & ſcalco Papæ, vel ſaltem altero, ſi alter abeſt, ad Pontificem proficiſcitur hoc ordine. Primò præcedunt duo ſerui entes armorum, hos ſequuntur cerimoniarij, qui genuflexiones, & geſtus oſtendunt, tum duo auditores, quorum ſenior portat duabus manibus mantile, quod à credentiario acceperat, illo prius ab eo oſculato: demum nobilis cum peluibus aquæ, medius, vt diximus, inter magiſtrum hoſpitij, & ſcalcũ. Cum tranſeunt ante altare, omnes genufle-ctunt, & antequam ad Pontificẽ perueniant, tertiò genu terram tangunt. Cum peruenerint ad eius pedes, auditor mantile deoſculatum deponit ſuper genua Põtificis, et Diaconi aſsiſtentes illud explicant, & ipſi auditores genuflexi hinc inde, extremitates mantilis retinent. Cardinalis aſsiſtens interea, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, accedit ad Pontificem, & ponit manus ad pelues: nobilis aquã portans eleuata ſuperiore pelui, poſitaque in loco inferiori, ſuper eius labium imponit pauxillum aquæ, quam prægustãdo ſorbet: & deinde adiuuante aſsiſtente Cardinali, infundit aquam ſuper manus Põtificis in ſubiectam peluim, dextra ſuperiorem cum aqua inferiorẽ ſiniſtra, vbi aqua recipitur, retinẽs.

Interim laici omnes circumſtantes genu-fle&unt, Cardinales ſurgunt ſine mitris, prælati ſurgunt dete&o capite, lotis manibus Diaconi aſsiſtentes replicant mantile ſuper manus Papæ. Nobilis ijſdem reuerétijs,& ordine reuertitur ad credentiam Papæ. Auditor reaſſumpto mantili cum ſocio ſequitur nobilem,& id reddit credentiario,& reuertitur ad locum ſuum. Hic ordo ſeruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quãdo celebrat:quia quater ſunt lauandæ manus. Incipitur à minus digno, ita vt dignior, etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator, vltimo ferat aquam ad manus Põtificis.

DE LVMINARIBVS IN CApella Papæ, & ſacris Imaginibus ſuper altare.

SVper altare, cum diuina peraguntur, ſiue Cardinalis, ſiue alius prælatus celebret, candelabra ſex ſuper altare, ſuper credentiã verò duo cum luminaribus ſemper habentur: ad Euangelium luminaria duo, ad eleuationem Sacramenti funalia quatuor, ſuper cancellos capellæ, ſi Cardinalis celebrat, ſex, ſi alius prælatus, quatuor funalia ardent. Si Papa celebrat, ſuper altare candelabra ſeptem ardent, ſuper credentiã duo, ad Euangelium Latinum ſeptem, ad

Euangelium Græcum duo, ad eleuationem Sacramenti funalia octo, super cancellos octo, ad supplicationes Papales semper candelabra septem. Quando Papa non est præsens, duo candelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua Ecclesia, vbi sedes eminens multum distet ab altari, vt in Ecclesia Lateranensi, vel in Ecclesia sancti Pauli de vrbe, tunc cum corpus, & sanguis ex altari defertur ad Papam, octo funalia, quæ ibi permanent accensa vsque post cõmunionẽ, feruntur ante Sacramentum, primò ante corpus deinde ante sanguinem: neque extinguuntur antequàm sit completa communio. Imagines, & Reliquiæ, ponuntur super altare, quando vtuntur mitra auriphrygiata, & non aliter.

DE MINISTRIS CELEbrantium.

CArdinali diuina celebranti adesse debent Diaconus & Subdiaconus cum suis paramentis opportunis, capellanus assistens cum superpellicio & pluuiali, seruiens de mitra cũ superpellicio, & mappula lõga ad collum, & septem alij capellani cũ superpellicijs, qui seruire debent, vnus in sustinẽdo librũ supra caput, vnus in ampullis, alius in tenẽdo thuribulo, & quatuor in tenendis

candelabris in Euangelio,& funalibus in eleuatione,& iuniores debent seruire in istis vltimis:totidem aderunt celebranti Vesperas.Prælato autem non Cardinali,vltra Diaconum,Subdiaconum, & assistentem cum pluuiali,aderunt quatuor alij tantum ministri cum superpellicijs:in credentia pro Cardinali erunt tres scutiferi,pro prælato duo tantum.

DE EVANGELIO, ET EPISTOLA GRÆCÈ LEGENDIS.

EVangelium,& Epistola græcè leguntur quotienscunque Pótifex Romanus publicè,& solenniter celebrat,si illi placuerit: & in hoc non est aliqua festiuitas magis priuilegiata quam alia. In coronatione pontificis legi obseruatum esse,vocari ad hoc monachos ex monasterio cryptæ Ferratæ , si Romæ fiat,qui sunt fere in suburbijs, & linguam ac ritum Græcanicæ Ecclesiæ seruare consueuerunt:ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio.Habeantur igitur duo, qui docti sint,& linguam græcam bene nouerint:neque adhibeantur qui sint inexperti,& non intelligunt:quia raro est quod non sit aliquis doctus in illa lingua,qui cum audiunt barbarizantes,siue solecizantes, irridenc

dent solennia nostra: melius est à tali actu desistere, quam ponere non idoneos: oportet tamen, vt hi in Diaconali & Subdiaconali ad minus ordine sint constituti. Vidi tamē sæpius obseruari, quod Episcopus quispiam Euangelium Græcè dixerit, Epistolam verò alius vir non indoctus, neque vilis. Hanc autem consuetudinem Græce legendi, hinc ortam puto, vt appareat Romanam Ecclesiam in se continere vtramque gentem, Græcam scilicet, & Latinam, ex quibus Ecclesia Dei fere tota cōsistit: in qua quidem primatum obtinet, quod Græci diu recusarunt, Apostolica sedes. Ego reperi in antiquisimis codicibus, non modò Euangelium & Epistolam, sed & Prophetias, & Paßionem Christi in sacra hebdomada, & alia huiusmodi, Græcè legi consuetum fuisse. Hi Diaconus, & Subdiaconus debent accipere paramenta, quando alij, & sedere, vt in Missa Papali diximus.

DE GENVFLEXIONIBVS IN *capella.*

IN diebus solennibus cum Papa venit ad Missam, dum facit cum celebrante confeßionem, Pontifex, celebrans, Cardinales, & prælati omnes stantes faciunt confeßio-

nem præter asſiſtentes, qui poſt Papam genuflectunt, reliqui omnes genuflectũt: dein de cum Pontifex ante eleuationẽ Sacramenti venerit ad faldiſtorium, oẽs genu flectunt, & cùm ſanctitas ſua eleuato Sacramẽto ſurrexit, oẽs ſurgunt. Cùm Papa dat benedictionem poſt ſermonem, vel in fine Miſſę, cũ incipit Precibus & meritis, vel, Sit nomen, omnes genuflectunt præter Cardinales & prę latos: prælati tamen cum incipitur, & benedictio Dei Patris, ſiue, Benedicat vos omnipotens Deus, genuflectunt, Cardinales ſtantes ſe inclinant. In diebus ferialibus, & Miſſis defunctorum genuflectũt omnes ad primas orationes ante Epiſtolam, & ad vltimas poſt cõmmunionẽ: & cum dixerit Sanctus, genuflectũt, & ita permanent vſque ad Per omnia ſecula, ante Agnus Dei: item ad Verſum, adiuua nos Deus ſalutaris noſter: in quadrageſima omnes genuflectunt ad Verſum Credo in, &, Incarnatus, &c. omnes genuflectunt ſemper in Euangelio. In principio erat Verbum cum dicitur, &, Verbum caro factum eſt, in Euangelio Epiphaniæ, cum dicitur, Et procedentes adorauerunt eum, in paſsione Domini noſtri cũ dicitur, Et inclinato capite emiſit ſpiritum: item cum in Miſſa ſancti ſpiritus dicitur verſ. Veni ſancte ſpiritus, &c. omnes genuflectunt.

In

In Vesperis cum dicitur Versus, Veni creator spiritus,& similiter, Aue maris stella, omnes genuflectunt,& permanent vsque ad finem Versus. Inter Pascha & Pentecosten nō fiunt genuflectiones, etiam in ferialibus, nisi ad eleuationem Sacramenti,& ad Incarnatus est,& Veni Sancti spiritus, & ad hymnos Veni creator,& Aue maris stella, si pro tempore dicendi erunt. Et generaliter quotiescunque ille qui facit sermonem, dicit Aue Maria, omnes genuflectunt.

DE MITRIS ET TIARA CVM triplici corona, quibus Papa vtitur.

ROmani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia secundū antiquas cerimonias vtebantur. Prima & preciosior, erat cum vnionibus & gemmis, & habebat auriphrygium in circulo & titulo, id est, per medium à circulo ad summitatem:& hac vtebantur in solennitatibus. Per circulū designant, vt aiunt, coronam potestatis: per auriphrygium quod ad summum ascendit, contemplatiuæ vitæ decursum. Secunda etiam erat cum vnionibus, auriphrygiumque tantummodo habebat in circulo: & hac vtebātur in consistorijs, tam publicis quàm

ſolennitatibus eundo ad Eccleſiam,& rede undo:ſed nunquam illa vtitur in diuinis.Cũ peruenit ante altare,deponit tiaram,orat,& aſſumpta mitra vadit ad ſedem,& cum iſta perſequitur diuinum officium,ſiue in veſpe ris,ſiue in Miſſa:tiara autem interim reponi tur ſuper altare.Finito officio cùm Papa re-uertitur ad palatium,rurſus ei imponitur tia ra,cum hac coronatur in die ſuæ benedictio nis & coronationis. Antiquitus quando Rom.Pontifex diebus ſolẽnibus tiaram hãc ferebat,fiebant ei laudes à Diaconis & officialibus,vt in coronatione, Exaudi Chriſte, & c. & Pontifex dabat preſbyterium. Hodiè vtrunque abolitum eſt.Dies autem quibus Papa coronabatur, erãt infrà ſcripti,videlicet in feſto ſanctorum quatuor corona torum,Sancti Martini, Sancti Clementis,in Dominica gaudete,in Dominica Lætare, in natiuitate Domini,in Sancti Stephani,in Epi phania,in Reſurrectione, & ſecunda Feria, in Dominica, Ego ſum paſtor bonus, in Aſcenſione, in Pentecoſte, in ſancti Petri, in ſancti Silueſtri, & in anniuerſario ſuæ coronationis.

DE PROCESSIBVS Generalibus.

Proceſſus legi conſueuerunt, & excommunicationes fulminari ter in anno, in

quinta Feria cœnæ Domini, in die Aſcenſionis, & in dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri, & Pauli, eodem ordine, & modo. Nunc id fit tantùm in cœna Domini. Cauſas, cur in iſtis diebus potiſsimũ fiant, iſtas dicunt. In cœna Domini habuit principium Chriſti Sacramentum, cõgruit vt in illa die excludantur ab Eccleſia, qui eo Sacramento indignos ſe reddiderunt. In Aſcenſione Chriſtus rogauit pro fidelibus ſuis, dicit: Pater ſancte ſerua eos, quos dediſti mihi, declaratur quod non orauit pro iſtis. In dedicatione declaratur quod excluduntur à loco congregationis, & orationis fidelium. Candelæ accenſæ proijciuntur, & extinguuntur: quia ſicut candela accenſa proiecta extinguitur, ita illi ſic ciecti ab Eccleſia, & lumine, gratia ſpritus Sancti priuantur. Campanæ tumultuoſe pulſantur, quia ſicut illarum ordinata pulſatione fidelis populus congregatur: ita confuſa & tumultuaria infideles diſsipantur. Cùm fiunt alijs temporibus proceſſus cõtra certas, & nominatas perſonas, omnes ſunt parati, & fit ijſdem cerimonijs: cum autem fiunt contra incertos, ſolus Papa eſt paratus, alij ſunt in ſuis cappis laneis, Et ita ſeruatum legitur à Clemente Papa ſexto,

xto,anno quarto,die prima Februarij, cum fecit processus cõtra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illustris incertos, & non nominatos.

QVIBVS DIEBVS VOCANtur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit sermo, vel non fit. Et quando fiunt Vesperæ, aut supplicatio.

Papa celebrante ordinariè nunquam fit sermo, nisi ipsemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quando fit solennis supplicatio, non fit sermo. Fit autem in diebus infrascriptis. Et primò Cardinales vocantur ad capellam in diebus sequẽtibus.

In prima, secunda, & quarta Dominica aduentus Domini, fit sermo.

In Natiuitate Domini nostri Iesu Christi,& nõ fit sermo. Et ante fiũt Vesperæ papales,& in Nocte matutini,& 1. ac secunda Missa maiori,Diaconi Cardinales, & alij officiales capellę cõmunicantur à Papa.

In Sancto Stephano,& fit sermo.

In sancto Ioanne Euãgelista, & fit sermo.

In circũcisione,& fit sermo,ac fiũt Vesperę.

In die Epiphaniæ, & fit sermo,& Vesperæ.

In die

In die Purificationis,& non fit ſermo,& fit ſupplicatio cum paramentis violaceis,& candelarum diſtributio.

In die cinerum,& fit ſermo,& dantur cineres cum paramentis violaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſima.Et fit ſermo.

Dominica in Palmis, & non fit ſermo: & fit diſtributio palmarum, & ſupplicatio cum violaceis paramentis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebroſæ in ſero.

Quinta feria in cœna Domini,& non fit ſermo.Et fit ſupplicatio ad proceſſus in albis & fit mandatum. In ſero Matutinæ tenebroſæ.

Sexta feria in Paraſceue,& fit ſermo. In ſero fiunt Matutinæ tenebroſæ.

Sabbato ſancto,& non fit ſermo.

In die Reſurrectionis,& non fit ſermo. Diaconi Cardinales,& alij officiales capellæ communicant à Pontifice.

In ſecunda,& tertia feria,& non fit ſermo.

In ſabbato in albis non fit ſermo. Dantur Agnus Dei,portantur paramenta.

In annunciationis Beatæ Virginis fit ſermo, fiunt Veſperæ, ſi non venit in Quadrageſima.

In Aſcen-

In Aſcenſione Domini fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In Pentecoſte fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In ſecunda, & tertia feria non fit ſermo.
In Dominica ſanctæ Trinitatis fit ſermo, fiunt Veſperæ.
In ſolennitate corporis Chriſti non fit ſermo: fit ſupplicatio in Albis, fiunt Veſperæ.
In Natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli, non fit ſermo fiunt Veſperæ.
In feſto Viſitationis Beatæ Mariæ non fit ſermo, neque Veſperæ.
In feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.
In feſto omnium Sanctorum fit ſermo, & fiunt Veſperæ, & in ſero Veſperæ, & Matutinæ pro mortuis.
In commemoratione defunctorum non fit ſermo.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris non fit ſermo: fiunt Veſperæ,
In dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri, & Pauli non fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In festo Sancti Andreæ, non fit sermo, & nō fiunt Vesperæ.

In cōmemoratione omniū Pōtificū, & Cardinalium defunctorum nō fit sermo.

In Anniuersario obitus prędecessoris nō fit sermo,

In Anniuersario Assumptiōis Pōtificis nō fit sermo.

In Anniuersario coronationis Pontificis nō fit sermo.

DIES IN QVIBVS NOSTRO tēpore Papa aut Cardinales celebrant

Dominica tertia Aduētus Domini, quę dicitur Gaudete.

In nocte natiuitatis Domini, & in Missa maiori.

In die Sancti Stephani, & in die Sācti Ioannis Euangelistæ.

In Circumcisione, Epiphania, Purificatione beatæ Mariæ Virginis.

In quarta feria cinerum, in quarta Dominica quadragesimæ, quæ dicitur Lætare, vel de rosa.

In Dominica Palmarum.

In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris hebdomadæ.

In die Resurrectione, & duobus diebus sequentibus.

In sab-

In ſabbato in albis, ſi dantur Agnus Dei: alioquin celebrat alius prælatus.
In annunciatione Beatæ Mariæ Virginis.
In Aſcenſione Domini noſtri.
In Pentecoſte, & duobus diebus ſequentibus.
In Dominica ſanctæ Trinitatis.
In ſolennitate corporis Chriſti.
In Natiuitate beati Ioannis Baptiſtæ.
In Natalitijs Apoſtolorum Petri, & Pauli.
In Viſitatione, Aſſumptione, & Natiuitate Beatæ Mariæ Virginis.
In feſto omnium Sanctorum, & commemoratione omnium fidelium defunctorum.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris, & in dedicatione Baſilicarum Petri & Pauli.
In anniuerſario Aſſumptionis, et coronationis præſentis Pontificis.

In omnibus ſupradictis diebus conſueuerunt Romani Pontifices antiquis temporibus per ſemetipſos celebrare: ſed noſtris diebus ad quatuor vel quinque, aut plures ſolẽnitates reſeruãtur, in natiuitate Dñi, in reſurrectiõe, in Pẽtecoſte, in natalitijs Apoſtolorũ Petri, & Pauli, & in feſto omniũ ſanctorũ: in his ordinariè, qñ nõſunt impediti, celebrãt, & extraordinariè in canonizationib. ſanctorũ, in ordinationib. ſiue cõſecrationibus, ſi quan-

si quando eas facerent,& in coronatione Imperatoris,siue Regis alicuius.In alijs autem diebus capellæ,celebrant alij prælati.

Et nota,quòd quando Papa per se celebrat,omnes Cardinales,& prælati portant paramenta sibi conuenientia,coloris tempori congruentis, tam in Vesperis quam Missa:sed non semper descendunt ad Ecclesiam cum paramentis,sed tantum in diebus supplicatorijs in Missa.

Secundum antiquas obseruationes, erãt alij dies in quibus fiebat capella:nostris temporibus ab Eugenio quarto,& citra supra scripta fuerunt obseruata, quamuis à tempore Sixti vsque ad hunc diem aliqua fuerint prætermissa & immutata. Solennitas Vesperarum fit semper ordinarie in primis Vesperis:in secundis nunquam fit ordinarie nostro tempore. Quando Papa in crastinum celebraturus, fiunt Vesperæ solennes, & capiunt paramenta à Cardinalibus post factam reuerentiam,& incipiuntur Antiphonæ per Cardinales & Papam, in alijs non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c.Incensat ad Magnificat,& dicit orationem,& dat benedictionem,& nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per magistrum sacri Palatij, vt prædiximus.

Et

Et in quatuor primis Dominicis aduentus, & quadragesimæ, fratres quatuor ordinũ mendicantium orant. In prima ordinis Prædicatorum, In secunda ordinis Minorum, In tertia ordinis Eremitarum Sancti Augustini, In quarta ordinis Carmelitarũ. In alijs autem diebus Pontifex, si placet: & ordinariè magister sacri palatij committit sermones ad beneplacitum.

QVIBVS DIEBVS PONTIFICES Romani consueuerunt à consistorio secreto cessare.

DIe Dominico, tertia, quinta feria, & Sabbato per totum annum ordinariè non fit consistorium.
Non fit cõsistorium in diebus infrà scriptis.
In Vigilia, & in die circuncisionis Domini vsque post diem Epiphaniæ.
In festo Sancti Antonij.
In festo sanctorum Fabiani & Sebastiani.
In festo sanctæ Agnetis.
In festo sanctorum Vincẽtij, & Anastasij.
In conuersione sancti Pauli.
In Vigilia, & festo purificationis.
In festo sancti Blasij.
In festo sanctæ Agathæ.

In cathedra sancti Petri.
In festo sancti Mathiæ.
In festo sancti Gregorij.
In festo sancti Benedicti.
In Vigilia & festo annunciationis Beatæ Mariæ Virginis.
In Vigilia & festo Ascensionis Domini.
In Vigilia & festo Pentecostes, & duobus diebus sequentibus.
In Vigilia & festo corporis Domini.
In festo sancti Marci Euangelistæ.
In festo Apostolorum Philippi & Iacobi.
In festo Inuentionis sanctæ Crucis.
In festo sancti Ioannis ante portam latinam.
In festo apparitionis sancti Michaelis.
In festo sancti Barnabæ Apostoli.
In festo & Vigilia natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ.
In Vigilia & festo Apostolorũ Pet. & Pauli.
Et in commemoratione sancti Pauli.
In festo sanctorum Ioannis & Pauli.
In octaua sancti Ioannis Baptistæ.
In octaua Apostolorum Petri & Pauli.
In festo sanctæ Mariæ Magdalenæ.
In festo sancti Iacobi Apostoli.
In festo sancti Petri ad vincula.
In festo sancti Laurentij.

In

In Vigilia & festo assumptionis Beatæ Mariæ Virginis,& in octaua.
In festo sancti Bartholomei.
In festo sancti Augustini.
In festo decollationis Beati Ioãnis Baptistę.
In Vigilia & festo natiuitatis Beatę Mariæ,& in octaua eius.
In festo exaltationis sanctæ Crucis.
In festo sancti Matthei Apostoli.
In festo dedicationis Beati Michaelis.
In festo sancti Hieronymi.
In festo sancti Francisci.
In festo sancti Lucæ Eungelistæ.
In festo Apostolorũ Simonis & Iudæ.
In Vigilia & festo omnium sanctorum.
In commemoratione defunctorum.
In dedicatione Basilicæ Saluatoris.
In dedicatiõe Basilicę Apostol. Pet.et Pau.
In festo sancti Martini.
In festo sanctæ Ceciliæ.
In festo sancti Clementis.
In festo sanctæ Catharinæ.
In festo sancti Andreæ Apostoli.
In festo sancti Nicolai.
In festo sancti Ambrosij.
In festo sanctæ Luciæ.
In festo sancti Thomæ Apostoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini vsq; ad diem

post Epiphaniam non fit consistorium.
Sed aliquando conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & consultandum, si est opus.
Item à quinta feria ante Quinquagesimam, vsque ad quartam feriam cinerum inclusiue.
Item à Dominica in palmis vsque ad Dominicam in albis inclusiue.
Item quando fiunt vocationes curiæ in æstate, statuuntur aliqui dies in quibus tãtum fit consistorium, & tempus vacantiæ. Et quãdo audiẽtia resumetur, debet intimari curialibus, vt quis possit procurare facta sua.
In anniuersarijs Pontificum, Cardinalium, siue regum, quando pro eis fit capella.
In die anniuersario, & coronatione Romani Pontificis pro tempore existentis.
Item quotiescunque fit publicum consistorium, vel capella.
Item quando Imperator, Rex, Cardinalis, legatus ad curiam venit, aut recedit à curia. Et similiter quando nouus Cardinalis, aut aliquis magnus princeps venit. Et quando ordinaria consistoria sunt interrupta; Cardinales non vadunt ad consistorium nisi vocentur à Papa. Quando autem non sunt interrupta, vadunt sem

per sta-

per ſtatutis diebus, etiam non vocati, niſi prohibeantur. Dies vero conſiſtoriales ſunt, Secunda, Quarta, & Sexta Feria, per totum annum diebus ſuprà nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Eccleſiæ Libri Tertij

FINIS.

